

LUBI SLOVENCİ

Glasilo za člane društva

Letnik: 2008

Številka: 13

Izdalo:
Slovensko protestantsko
društvo Primož Trubar
zanj mag. Viktor Žakelj

Urednik: Dušan Voglar

Oblikovanje:
Kazimir Rapoša

Tisk: Cicero Begunje d. o. o.

Naklada: 750 izvodov

ISSN 1854-7109

Primož Trubar

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar
1000 Ljubljana, Tivolska 50/X
info@drustvo-primoztrubar.si
www.drustvo-primoztrubar.si

KAZALO

- 3 Poslanica, predsednik Republike Slovenije
dr. Danilo Türk
- »VSEM SLOVENCOM« 2008
- 4 »Stati inu obstati«, Slavko Pregl v Celovcu
- 5 Primož Trubar kot Evropejec, dr. Lojze Peterle
v Tübingenu
- 7 Ponosni na šolo iz leta 1535, Anton Kampuš
v Gornji Radgoni
- 8 Znanilec novega časa, dr. Miran Košuta
pred Rubijskim gradom
- 11 »Mir, milost inu pravu spoznane«,
prof. dr. Vasko Simoniti na Rašici
- 13 Pripadamo širnemu svetu, Boris Jukič
v Novi Gorici
- GOVORI OB DNEVU REFORMACIJE 2008**
- 15 Dr. Danilo Türk, predsednik Republike Slovenije,
v Ljubljani
- 17 Milan Kučan, bivši predsednik Republike Slovenije,
v Velenju
- 18 Mag. Viktor Žakelj, predsednik SPD Primož Trubar,
v Slovenj Gradcu
- 19 Mag. Geza Erniša, škof Evangeličanske cerkve,
na Rašici
- SLOVENSKO-NEMŠKE POČASTITVE**
- 21 Veliko več kot ekskurzija: Nürnberg, Rothenburg
ob Tauberi, Tübingen, Derendingen, Bad Urach,
Kempten; *Kazimir Rapoša*
- 29 Iz nemške igre o Trubarju; *Dušan Voglar*
- IZ TRUBARJEVEGA LETA 2008**
- 31 Častni odbor, Prva seja častnega odbora,
Druga seja častnega odbora
- 32 Uvrstitev na Unescov seznam obletnic
- 32 *Trubar pred slovensko procesijo*
- 33 Trubarjev kip v Narodni in univerzitetni knjižnici
- 33 Kulturni praznik v Celovcu
- 34 Slovenci na Madžarskem ob Trubarju;
dr. Katalin Munda Hirnők, Dušan Voglar
- 34 Trubarjevo leto med Slovenci v Italiji; *Milan Pahor*
- 36 Razstava *Primož Trubar*
- 38 Romanje katoličanov po Trubarjevem nikdirdomu
- 39 Razstava *Turjak in Turjaški*; *Barbara Pečnik*
- 41 Spominski gaber za Trubarja; *Ernest Ružič*
- 42 Spominsko obeležje v Gornji Radgoni;
V. Violeta Deutsch Mesarič
- 42 Trubarjev kip pred Rubijskim gradom; *Igor Komel*
- 43 Razstava *Trubarjev in Ungnadov dar Evropi*
- 44 *A inu O* na Koroškem
- 44 Trubar na Slovenskem in Württemberškem
- 44 Trubarjevo leto v Laškem; *Tomaž Majcen*
- 47 Evangeličanski Trubarjevi dnevi v Ljubljani
- 48 Osrednja prireditev ob 500. obletnici Trubarjevega
rojstva na Trubarjevi Rašici
- 49 Ekumensko bogoslužje v Škocjanu, *dr. Edo Škulj*
- 51 Razstava *Obrazi Primoža Trubarja*
- 53 Razstava *Primus*
- 53 9. junij v Ljubljani
- 54 Razstava *Lubi Slovenci* na Vrhniki; *Igor Berginc*
- 54 Počastitve Trubarja v Velenju; *Jure Piano*
- 56 Ob Trubarjevi pridigi v Krškem
- 57 Proslava v Novi Gorici
- 57 Küzmičevi dnevi v Puconcih
- 57 Kip Primoža Trubarja v Murski Soboti
- 57 Primož Trubar – veliki Evropejec;
Barbara Pečnik
- 59 Trubar na Blejskem gradu
- 59 Dan reformacije v Velenju
- 60 Slovesnosti v Mariboru
- 60 Praznovanje v Gornji Radgoni, Apačah, Radencih
- 63 Reformacija in adventisti v Slovenj Gradcu;
Dušan Stojanovič
- 63 Osrednja državna prireditev
- 63 Ekumenski dan v Tinjah; *Jerneja Jezernik*
- 63 Dan reformacije na Trubarjevi Rašici
- 64 Kulturni dom Primoža Trubarja v Šentjerneju
- 64 Delo Javnega zavoda Trubarjevi kraji in
društvene podružnice Rašica
- 66 Gostovanja razstave *Vsem Slovincem* po Sloveniji
in tujini; *Metka Starič*
- 69 Popotovanje s Trubarjem; *Zvone Štrubelj*
- 71 Trubarjeva letina 2008; *dr. Mihael Glavan*
- 73 Mihael Glavan: *Trubarjev album, Trubarjevo
razodetje*; *Dušan Voglar*
- 74 *Zvone Štrubelj: Pogum besede*; *Dušan Voglar*
- 75 Revija *Stati inu obstati* 7-8; *dr. Marko Kerševan*
- 77 *Protestantizam u Istri Antonia Miculiana*;
mag. Tone Frelj
- 78 Znanstveni simpoziji
- 78 Urednikovo pojasnilo in zahvala
- DELOVANJE DRUŠTVA**
- 79 Občni zbor društva 2007
- 82 Ustanovljena Podružnica za Posavje
- 83 Poročilo o delovanju društva 2008;
mag. Viktor Žakelj
- 85 Delovanje Podružnice Murska Sobota; *Geza Farkaš*
- 86 Delovanje podružnice Rašica; *Matjaž Gruden*

POSLANICA PREDSEDNIKA REPUBLIKE SLOVENIJE

Zgodovinske okoliščine so povzročile, da Slovenci še vedno ne poznamo dovolj Primoža Trubarja in vseh vidikov njegovega dela. Seveda je splošno znano, da je bil Trubar avtor prvih slovenskih tiskanih knjig in tako utemeljitelj slovenske pisne kulture. Manj pa je znano njegovo preostalo delo, še manj pa duhovno ozadje njegovega opusa, njegova usoda človeka, ki je bil hkrati spoštovan in preganjan, in njegova vloga v velikih evropskih kulturnih premikih, ki so označevali njegov čas. Zato je prav, da leto petstote obletnice Trubarjevega rojstva postane tudi leto čim celovitejšega spoznavanja njegovega dela in okoliščin, v katerih je to delo potekalo

Trubar je bil tesno povezan s humanizmom in renesanso, bil je evropsko izobražen intelektualec, ki si je dopisoval z velikimi duhovi svojega časa in iskal navdiha pri največjem med njimi, pri Erazmu Rotterdamskem. Bil pa je tudi globoko veren kristjan, organizator Cerkve na Slovenskem in vodilna osebnost njene reformacije. Bil je ustanovitelj in upravitelj enega prvih biblijskih zavodov v Evropi. Prevedel je velik del Svetega pisma in ustvarjal razmere za celoviti prevod Biblije v slovenski jezik. Tako je pripomogel k temu, da smo bili Slovenci med zgodnjimi evropskimi narodi s prevodom celotne Biblije.

Če je Trubarjev opus velik in vreden občudovanja že po svoji zahtevnosti, pa ne pove najpomembnejšega: Trubar je bil zlasti iskalec resničnih odgovorov na vprašanja o človeku in snovalec praktičnih rešitev za duhovni napredek slovenskega naroda. Povezal je dve navidezno nezdružljivi misiji – tisto, ki jo poznajo misleci univerzalnega pogleda na človeka, in tisto, ki jo udejanjajo praktično misleči ljudje. Ta njegova sposobnost, biti hkrati vizionar in človek praktične dejavnosti, hkrati evropsko oblikovan intelektualec in avtor slovenske narodne ideje ter ob vsem tem dokazati, da med temi različnimi vlogami ni notranjih neskladij, je najboljši izraz njegove veličine. Vse to je lahko tudi vir navdiha za današnji čas, v katerem moramo Slovenci dokazati svojo narodno samobitnost in svojo evropsko privrženost, svojo sposobnost za praktične rešitve in svoje razumevanje današnjega zapletenega sveta. Marsičesa se lahko naučimo pri Trubarju in prav zato ga moramo dodobra spoznati.

Dr. Danilo Türk

PREDSEDNIK REPUBLIKE SLOVENIJE

»VSEM SLOVENCOM« 2008

»STATI INU OBSTATI«

Govor Slavka Pregla 13. februarja v Celovcu

Leto 2008 je Trubarjevo leto. Slavimo petstoto obletnico njegovega rojstva. Zdi se, da se šele sedaj, po dolgih stoletjih, polagoma začnemo polno zavedati pomena Primoža Trubarja, očeta slovenskega jezika in slovenske literature, človeka, ki je prvič, in to z zelo domiselnimi razlogi, Kranjce, Spodnještajerce, Korošce, Kraševce, Istrane, Dolenjce in Bežjake imenoval Slovenci. Obrnil se je na vse Slovence in tako ni kršil ne cerkvene pristojnosti ne vloge deželnih stanov, ne božje ne posvetne hierarhije. V zadnjem času, denimo od začetka 20. stoletja, se je na Trubarjevo ime lepilo nekakšno neugodje; katoličani niso natančno vedeli, kam bi z njim, saj je bil oče naše reformacije; prav tako je veliko narodnoosvobodilno gibanje v drugi svetovni vojni, ki je poznalo Prešernovo, Gregorčičevo, Cankarjevo brigado, Trubarja nekako spregledalo, saj je bil na prvi pogled verski človek, ki zanj v duhu revolucionarnega novega časa nekako ni bilo prostora.

Zdaj mu končno hitimo oblikovati mesto, ki mu v zgodovini Slovencev gre.

Letos praznujemo tudi 250 let od rojstva Valentina Vodnika, pa nekaj več kot 200 let Prešerna in 130 let Župančiča, vsako leto se nam vsipajo novi pomembni jubileji. Ampak, najbrž jih ne bi bilo, če se pred petimi stoletji ne bi bil rodil Trubar in če ne bi šel po poti, za katero se je čutil poklicanega. Ob kulturnem prazniku govorimo vse mogoče in tudi kot novoizvoljeni predsednik Društva slovenskih pisateljev, kot vidite, tej skušnjavi nisem ubežal; ampak prav te dni – in ko pomislimo na Trubarja, smo k temu spodbujeni še toliko bolj – se lahko zavemo, da je kultura obenem naša osnovna zaveza, da mislimo s svojo glavo. Na to nas še posebej opozarja slovenski kulturni praznik, državni praznik v Sloveniji, slavje kulture, kakršnega ne poznajo nikjer drugje na svetu.

Trubar je to počel, mislil je s svojo glavo. Iz Rašice, naselja s 13 kmetijami, pripadajočimi turjaškemu gospostvu, je odšel v svet, na šolanje. Poučevali so ga v daljnem Salzburgu, pri šestnajstih letih je prišel v Trst na dvor humanista škofa Bonoma. Ljubljana je takrat štela 1000 prebivalcev, 350 hiš in 9 cerkva. Kot škofov varovanec je postal član kroga, ki je poslušal učene razlage in razprave v slovenskem, nemškem, italijanskem in latinskem jeziku o Vergilu, Erazmu Rotterdamskem, o Ciceru, Vergilu, Pliniju mlajšem in starejšem, ter seveda o njihovih mislih in naukih. Humanizem in renesansa, ki sta pozornost od Božjega usmerila k človeku, sta uka željnega mladeniča zaznamovala v temelju.

Trubarjevo življenje in delo so preučevale – in ju še preučujejo – številne učene glave. Zato ni niti potrebe niti možnosti, da bi jaz na tem mestu in zdaj navajal kaj posebej novega ali pa našteval znana dognanja in podatke. To si vsakdo lahko poišče sam. Rad bi le opozoril na nekatere značilnosti, ki jih verjetno še posebej lahko opazujemo v današnjem času.

Naš prvi slovenski kardinal, doktor Franc Rode, si je za svojo maksimo izbral stavek iz Trubarjevega katekizma: »Stati inu obstatı«. Ta stavek je Trubar utemeljil s svojim delom: stati je zanj pomenilo v trenutku, ko je v tedanjem svetu začela izginjati latinščina kot enotni jezik kulturne Evrope, oblikovanje narodnega, slovenskega jezika. Kot nekateri pravijo danes: Trubar nam je razvezal jezik, pred njim smo bili mutasto ljudstvo. Naslonil se je na govor v Ljubljani, na najbolj centralni slovenski govor, in ga obogatil z elementi drugih narečij, še posebej domačega, dolenjskega iz Rašice. Tudi s pisavo se je moral spopasti; po prvih zapisih v gotici se je odločil za humanistično latinsko pisavo. Gutenberg je s svojim izumom tiska omogočil, da so duhovni dosežki postajali splošna last človeštva, in Trubar je tisk izkoristil in se lotil pisanja slovenskih knjig.

Erazem Rotterdamski s svojimi parafrazami *Svetega pisma* in Calvin s svojimi *Institutiones* sta odločilno pripomogla k Trubarjevi jasni odločitvi: evangelij mora brati vsak sam, treba se je odvrniti od posrednikov med Kristusom in verniki, poganškega praznoverja ne sme zamenjati novo praznoverje, vrniti se je treba k virom, človek mora biti v svoji notranji veri svoboden v dojetju *Svetega pisma*. Zato ga mora imeti v svojem maternem jeziku. Ker je Bog dal slovenščino, se bodo Slovenci lahko na dan poslednje sodbe z njim pogovorili v svojem jeziku; zato potrebujejo knjige, ki jih razumejo in ki jim bodo to omogočile. In začele so nastajati knjige, začela je nastajati slovenska književnost, seveda na temelju knjige vseh knjig, na temelju *Svetega pisma*.

Bibliografija Primoža Trubarja, kot spisku napisanih del pravimo danes, je za tisti čas neverjetno obsežna, šteje okrog 30 del. Od prvih dveh, *Katekizma* in *Abecednika* v letu 1550, do zadnjega, do prevoda *Hišne postile* Martina Lutra, ki ga je končal na smrtni postelji leta 1586 in je izšel po njegovi smrti. Suho literarnozgodovinsko rečeno je bil Primož Trubar prvi slovenski pisatelj, prvi slovenski esejist in začetnik glasbenega založništva, saj je objavljal tudi cerkvene pesmi z notami. Zasnoval, soustanovil in vodil je založniško središče za Slovence in druge južne Slované v Urachu, sanjal je o prevajalskem centru v Ljubljani. Za vse, kar je opravil, je moral imeti ogromno znanje, velik pogum, oblikovati je moral jezik, določiti pisavo

ter nato zbrati denar in sodelavce, da je v nelahkih časih svoje knjige tudi natisnil in jih spraval med ljudi.

Natisnjena in razmnožena beseda je, pomenila drugi del gesla – »obstati«. In obstali smo vse do danes.

Trubar je opravil delo, ki je ogromno, merjeno v luči blagega časa in normalnih razmer. A Trubar ni imel nič od tega. Bil je vodja slovenske protestantske cerkve, a je pogosto moral bežati pred katoliškimi oblastniki. O svojem prepričanju je kot izvrsten pridigar govoril v času načela »čigar oblast, tistega religija« v večinsko katoliških krajih. V *Cerkovni ordnini* se je jasno zavzemal za duhovno občestvo kristjanov, v katerem je vsakdo del oblasti, oblast pa vsi skupaj. Sovražil je praznoverje, lahkomišelnost in neumnost, cerkvene protokole in zaslepljevanje. Frakcijski boji med luteranci tudi njemu niso prizanesli, bili pa so mu zoprni in se vanje ni spuščal. Kolikor je mogel, je celo gradil evangelijsko Cerkev in veroizpoved po meri svojega slovenskega ljudstva. Bil je gospodarsko nadarjen, znal je obračati denar tako, kot ga še danes večina pisateljev ne zna, a nešteto krat je bil v težavah. Dopisoval si je z največjimi duhovnimi in posvetnimi avtoritetami svojega časa, a je pokončno vztrajal pri svojih mnenjih. Skoraj panično se je bal Turkov in se umikal pred njimi, čisto upravičeno, kajti ne nazadnje so Turki leta 1528 požgali Rašico in tudi njegovo domačijo, a se je pogovarjal z njimi v trdni veri, da bodo, ko bodo spoznali pravega Boga, postali drugačni.

Trubar je torej postavil naše besede, jezik, knjige. Postavil je torej slovensko kulturo, ki nas opredeljuje in nam je v stoletjih pomagala preživeti med velikimi narodi in velikimi svetovi. Prvi nas je poimenoval s Slovenci, kar smo ostali do danes.

Ne zamerite mi, če se kot mladinski pisatelj pomudim še pri zadevi, ki je mladi v načelu ne marajo, a nas brez nje prav tako ne bi bilo. To so šole. Trubar je terjal, da jih moramo imeti: v vsakem mestu, v vsakem trgu in pri vsaki fari morajo biti učitelji in šolarji, učiti se je treba pisanja in branja, tudi slovenskega, da bo Slovenec sam bral knjige v slovenščini in sam znal v slovenščini braniti svoje prepričanje. Brez učenih ljudi se ne more prav ravnati ne v posvetnih ne v cerkvenih zadevah. To je dokazoval s primeri iz sveta in tudi z mesti v *Svetem pismu*. Tudi s temi zahtevami Trubar ne bi mogel biti bolj prikladen in aktualen za današnji čas: kultura in izobraževanje sta mu bila temelj vsega pravega početja.

Sam sem doma iz Šentvida nad Ljubljano; to je tista fara, v kateri so Trubarja že pričakale velike množice ljudi, ko je leta 1561 prihajal prevzet vodenje slovenske protestantske cerkve. Med njimi je bilo vedno veliko žensk; ni gotovo, če jih je privlačil le z lepoto svojih pridig, ki so postale temelj slovenske književnosti. Zagotovo je to še en znak, da je bil Trubar pogumen, pokončen, pameten, učen, evropsko razgledan, trmast, uporen, razgledan, sposoben, karizmatičen in – lep mož.

V veselje in ponos nam je, da je prav on zasadi

košato drevo slovenske kulturne samobitnosti in slovenstva nasploh. V veselje in ponos nam je, da slavimo petstoto obletnico njegovega rojstva. Prepričani smo lahko, da v novi Evropi brez meja njegov pomen za nas samo raste.

Trubarjevo seme se je dodobra razraslo tudi med vami, Korošci. Pokončno in uporno govorite svoj jezik, ga bogatite in se bojujete zanj; sebi, svojemu narodu, državi, v kateri živite, vsem Slovencem in svetu prispevate vrhunske dosežke na vseh področjih umetnosti; pogumno in razgledano sučete pravna orožja za svoj vsakdan; brez vas slovenska kultura ne bi bila to, kar je.

S Slovenci poseljena Koroška tokraj Karavank je svetla podoba in uresničitev Trubarjevega vzklika »Stati inu obstati«. »Lubi Slouenci« na Koroškem, hvala vam za to!

PRIMOŽ TRUBAR KOT EVROPEJEC

Govor dr. Lojzeta Peterleta 5. junija v Tübingenu

V veliko čast in veselje mi je, da lahko danes sodelujem in govorim tu v Tübingenu na tako pomembni prireditvi ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja. Prirčno se vama zahvaljujem za to, spoštovani gospod nadžupan univerzitetnega mesta Tübingen in spoštovani gospod prorektor Univerze Tübingen. Dežela Baden-Württemberg, mesto in Univerza Tübingen ter njeni univerzitetni učitelji zaslužijo zahvalo in priznanje za odlični znanstveni simpozij o velikem reformatorju, ki ni samo pomembno deloval v slovenskih deželah, temveč je s svojo dejavnostjo tesno povezan z vašim mestom in deželo.

V nastajanju in razvijanju ljudstev in narodov zmeraj znova vznikajo osebnosti, ki so zaradi svojega delovanja pomembne in vplivne daleč prek osebne, družinske ali narodnostne ravni, torej ne samo za svojo ožjo domovino, za svoje ljudstvo, temveč tudi v evropskem okviru. Za takšno »evropsko« osebnost štejem Primoža Trubarja, utemeljitelja slovenskega knjižnega jezika, duhovnika, pridigarja, reformatorja, pastora, diplomata, književnika, prevajalca in vodjo Biblijskega zavoda v Urachu, to je založbe za slovenske in hrvaške protestantske spise.

Trubarjev značaj odlikujeta dve temeljni značilnosti: na eni strani njegova globoka zakoreninjenost v domovini, v osrednjeslovenski pokrajini Dolenjski, v ljudstvu in njegovem jeziku, na drugi pa njegova pripravljenost, da si pridobiva izobrazbo in znanje na različnih koncih Evrope in da odgovorno in prizadevno uresničuje reforme povsod, kjer deluje.

Kraji njegovega šolanja in njegove življenjske poti razodevajo, da je Srednjeevropjec: izobraževal se je

in deloval na Reki, Dunaju in v Ljubljani, iz katere je bil pregnan in v katero se je pozneje na povabilo deželnih stanov vrnil kot superintendent, pa tudi v različnih krajih v deželah Kranjski in Štajerski, v Trstu in Salzburgu – v teh dveh je začel spoznavati misli reformatorjev in se med drugim poglobljal v vplivne spise Erazma Rotterdamskega – in nato kot begunec v Nürnbergu in Rothenburgu ob Tauberi, pa v Kemptnu, Urachu, Lauffnu in Derendingenu oziroma Tübingenu.

V Tübingenu je Trubar leta 1550 izdal prvi v slovenščini natisnjeni knjigi: *Abecednik* in *Katekizem*. Tema knjigama so sledile nadaljnje, vseh se je nabralo 26. Z njimi je Trubar utemeljil slovenski knjižni jezik. Znal je prisluhnti ljudski govoric in posrečilo se mu je, da zapiše in natisne, kodificira, uredi in v svoji skupnosti uveljavi slovenski jezik.

Čeprav je bil večkrat pregnan iz svoje domovine in od svojega ljudstva, je vedno čutil odgovornost do svoje dežele in svojih rojakov ter je deloma zaradi verske gorečnosti, deloma pa zaradi svoje odgovornosti do ljudi izobraževal svoje ljudstvo prav z uporabo ljudskega jezika.

Trubarju je jezik pomenil »Božji dar«, s pridihom svetosti.

Največji dosežek Trubarja, ustvarjalca jezika, je izhodišče za postopno nastajanje slovenskega naroda na podlagi zapisanega govornega jezika. Skupni knjižni jezik je omogočil pisno komuniciranje med Slovenci, naseljenimi v različnih političnih enotah, v Kranjski, Koroški, Štajerski, Primorski, Istri in ogrskem Prekmurju.

Iz lastnih izkušenj, kajti leta 1527 so Osmani opustošili tudi njegovo rojstno vas Raščico, iz spoznanj v času, ko je živel na Kranjskem, v Trstu in na Dunaju, in iz poročil njegovega velikega zaščitnika barona Ivana Ungnada (1493–1564), ki je poprej opravljal nalogo deželnega glavarja Štajerske, se zavzemal za versko svobodo in nazadnje prestopil v protestantsko vero, je Trubar veliko vedel o »Turkih« in je torej poznal dogajanje v jugovzhodni Evropi, predvsem nenehno spopadanje z Osmani in njihovo religijo, z islamom.

Zelo sodobno zveni Trubarjevo prepričanje, ki ga je prevzel od Erazma Rotterdamskega, namreč prepričanje, da je treba v spopadanju s »Turki« in islamom uporabljati misli in knjige, torej duhovno sredstvo evangelija kot filozofske, religiozne opore. Znan je njegov izrek: »Samo z Biblijo in ne z mečem in puško moramo zaustaviti sovražnika pred vrati v Evropo.« Trubar se je namreč ukvarjal z načrtom za prevod *Svetega pisma* v turščino.

Če bi hoteli uporabiti današnji evropski izraz, bi rekli »politika mehke sile«. Če bi v današnjih časih ne bil duhovnik, bi bil lahko eden izmed vodilnih svetovalcev Javierja Solane. Bil bi dober organizator medkulturnega in medverskega dialoga. Ne bi se čudil, da je Slovenija začela svoje predsedovanje Evropski uniji s konferenco o medkulturnem dialogu.

Trubar se je rodil v času, ko so postale reforme na področju religije, kulture in izobraževanja neizogibne

in ko je Evropo zavzela *knjiga*. Trubar je bil oče knjižne evolucijske revolucije v slovenskih deželah. Njegovo prizadevanje za »pravo staro vero« je v ozračju evropske duhovne krize spodbujala želja, da bi se ljudstvu odprla neposredna pot do izobrazbe. Temeljni humanistični in verski evropski tokovi naj bi zajeli tudi njegove »lube Slovence«, kakor jih je nagovarjal.

Trubarjev miselni svet se je bogatil z njegovo odprtostjo za misli takratnih evropskih velikih mislecev v znanosti in religiji, se pravi Erazma Rotterdamskega, Martina Luthra in drugih, z njegovimi živimi stiki in izmenjavami misli z Italijani, Nemci, Švicarji, Avstrijci in Hrvati.

Trubarja bi želel označiti – če naj uporabim sedanje besede – kot moža z lizbonsko strategijo: iznajdljiv, podjeten in inovativen. Za svoje cilje je uporabil takratno moderno sredstvo: tisk.

Njegov smoter je bil svoboden pretok ljudi, misli, besed in del, in to je tudi udejanjal.

Morda bi ga sedanja Evropska unija postavila za svojega komisarja za kulturo in izobraževanje.

Kakor so očetje evropskega združevanja po nesmiselnih vojnah postavili evropsko hišo na podlago iz različnih stebrov, tako je Trubar, čuteč odgovornost za svojo domovino, znal na podlagi svojih mnogostranskih izkušenj v Evropi omogočiti tudi svojim rojakom delež v njegovem znanju in vednosti. Neposredni most do ljudstva pa mu je bil prav jezik tega ljudstva.

Leta 1555 je Trubar s podporo württemberškega vojvode Krištofa izdal novi *Abecednik* in novi *Katekizem* ter prevoda *Ta evangeli svetiga Matevža* in *Ena molitov*, leta 1557 pa prevod *Ta prvi dejl tiga Noviga testamenta*. Kmalu je Trubar postal ravnatelj svetopisemske založbe, ki jo je v Urachu ustanovil baron Ungnad in ki je izdajala zlasti slovenske in hrvaške knjige.

Na povabilo protestantsko usmerjenih stanov vojvodine Kranjske je leta 1561 postal superintendent v Ljubljani in je moral iz dneva v dan predvsem dokazovati svoj dar za organiziranje in usmerjanje. Hkrati je objavil nove knjige. Njegova pogajalska zmožnost se je izkazala še pozneje (1966), ko je neenotne stanove Koroške, Kranjske in Štajerske pregovoril, da so podpisali *Formulo concordiae (Formula soglasja)*, s katero naj bi presegli veroizpovedne spore.

Trubarjeva *Cerkovna ordninga* je na prvi pogled navodilo duhovnikom, po natančnejšem pregledu pa lahko v njej prepoznamo dokument o enotnem slovenskem naseljenem ozemlju in s tem prvi oris današnje Republike Slovenije.

Pri uresničevanju svojih smotrov je bil Trubar pripravljen tudi kritizirati, na primer s pridigami za več preudarnosti pri gradnji cerkva, in tvegati spore; prav *Cerkovna ordninga* ga je spravila v dokončni spor s posvetno oblastjo, z notranjeavstrijskim nadvojvodo Karlom, kajti z njo je kršil načelo »Cuius regio, eius religio«. Trubar je bil izgnan in se je zatekel k vam ter postal župnik v Derendingenu, zdaj delu Tübingena.

S seboj je pripeljal spremljevalce, zlasti svojega učenca in sovernika Jurija Dalmatina, ki je nato študiral pri vas v Tübingenu in pozneje prevedel »vse Sveto pismo«.

Želim se vam iskreno zahvaliti za prijateljski sprejem našega Primoža Trubarja pred 442 leti, a ne le za gostoljubje, temveč predvsem za ustvarjene duhovne in gmotne razmere, ki so mu omogočile, da je kljub izgnanstvu ustvaril za svoje »lube Slovence« dva ducata knjig, ki so na različne načine našle pot z Nemškega k slovenskim bralcem v Kranjski in drugih kronskih deželah.

Na Nemško pa je Trubar prinesel vednost o Slovincih in južnoslovanskih deželah – danes bi rekli »o Balkanu«. Zato ga je vaš takratni vojvoda Krištof imenoval za svojega svetovalca za vprašanja Osmanske države in islama; zaradi tega je Trubar celo naskrivaj obiskal leta 1567 Kranjsko, da bi pri ujetih Turkih pridobil zanesljive podatke o islamu.

Trubar bi lahko bil »najboljši poslanik« Slovenije v deželi Baden-Württemberg ali pa dežele Baden-Württemberg v Republiki Sloveniji. Morda bi lahko Trubarjevega duha še zdaj uporabili za poseben odnos med našima deželama.

V južnoslovanskem Biblijskem zavodu v Urachu Trubar ni deloval samo za tiske v slovenščini, temveč je skrbel tudi za knjige v drugih jezikih in v glagolici, cirilici in latinici. Opozoriti kaže vsaj na Trubarjevo spremno besedo v *Novi zavezi* v hrvaščini leta 1562.

Trubar, vsestransko nadarjen in dejaven človek svojega časa, je bil tudi duhovni velikan, ki nam je lahko za zgled tudi v sodobnosti.

S svojim izvirnim zapisovanjem slovenščine, s pritegovanjem »vseh Slovencev« v veliko reformacijsko gibanje se je uvrstil med praočete sedanje Republike Slovenije, države, ki zdaj predseduje Evropski uniji – in prepričan sem, da bomo s slovenskim vodenjem Evropske unije lahko zadovoljni.

Manjše dežele in jeziki večinoma veliko bolj skrbijo za ohranjanje svoje identitete, toda vemo, da je enotnost v različnosti veliko evropsko načelo za mir.

Samozavesten nastop, skrb za svoje in spoštovanje drugega – v tem nam je Trubar za zgled – je podlaga za sožitje različnih ljudi. In prav na temeljih velikih evropskih reformatorjev, humanistov in mislecev – za nas je Primož Trubar ali Primus Truber eden izmed njih – lahko zdaj ohranjamo in gradimo Evropo.

Drage gospe in gospodje, Trubar je doživel skoraj vse, kar doživi Slovenec, ki hoče doseči nekaj večjega. Bil je slavljn in zaničevan, vabljen in izganjan. Danes ga pozdravljamo in priznavamo. Nova demokratična oblast je leta 1991 razglasila v večinoma katoliški Sloveniji dan reformacije za državni praznik. Tudi to je evropsko in za to je zaslužen Trubar.

Zdaj vemo toliko o njem, da lahko rečemo, da je v svojem času sodil kot Slovenec med najpomembnejše evropske vodnike. Vesel sem, da to pomembno obletnico praznujemo skupaj, v združenju Evropi, v prijateljskem

ozračju badensko-württemberško-slovenskega sodelovanja in v zavesti, da so pred nami novi in zahtevni izzivi, ki v marsičem kličejo nove reformatorje.

Sprašujem se, k čemu bi nas danes klical Trubar, kaj bi poskušal reformirati. Radoživi Dolenjec in pristni kristjan bi nas morda povprašal, kam je prešla naša življenjska radost, kje so otroci Slovenije, Nemčije in Evrope, kako spoštujemo in cenimo naravo in kako je z etiko v politiki. Kot poznavalec dežele bi skrbno bdel nad upoštevanjem načela medsebojne pomoči.

Morda bi nam svetoval tudi glede Turčije: najprej kaže razčisti pojme o samem sebi, nato pa krepiti kulturo. Ne vem, kako bi se vključeval v oživiljeni »kulturni boj«. Nikakor pa ne bi podpiral sekularizma kot antireligije. Zanesljivo bi našel razlog, da bi se tudi v današnjih okoliščinah vprašal, kako je s »pravo staro vero«. In njegova vprašanja, odgovore in priporočila bi gotovo našli na bogati in lepi spletni strani www.trubar.si-bw.eu.

PONOSNI NA ŠOLO IZ L. 1535

Govor Antona Kampuša

10. maja v Gornji Radgoni

»Zgodovina je učiteljica življenja.« Zato: učimo se iz nje in od nje! In nadgrajujmo, kar nam dokazuje, da je bilo vredno, smiselno in dobro, a ne ponavljajmo, kar je bilo zgrešeno!

Reformacija je intenzivno zajela tudi naše območje. Iz katoliških vizitacijskih zapisov je razvidno, da je tukaj bila močno razširjena že leta 1528. Naklonjena ji je bila takratna grajska gospoda, ki je imela v posesti grad Radgono, in prijela se je ne le meščanov, temveč tudi podeželskih ljudi.

Danes se nam zdi samo po sebi razumljivo, da beremo knjige v svojem, maternem jeziku in razumemo besede, ki jih beremo, pa tudi tiste, ki se govorijo in pridigajo v cerkvah. In mar ni nekaj najboljšega, da imaš, čeprav preprost in reven, pravico do tega, da ne samo poslušаш učeno besedo učitelja in posvečeno besedo pridigarja, ampak jo tudi razumeš in da njeno razlago sprejemaš v svojem jeziku, da ti je dostopna tudi knjiga, ki jo lahko bereš sam in o njeni vsebini nato tudi razmišljaš ... A vselej ni bilo tako! Takšna želja in zavest sta se rodili na Slovenskem pred skoraj pol tisočletja s protestantizmom. Bili sta v tistem času močnejši od vsega drugega. Uresničitev sta našli po zaslugi ljudi, ki so imeli izreden pogum, dovolj visoke zavesti, znanja in seveda ljubezni do lastnega naroda. Imeli so hotenje, dvigniti svoje ljudstvo iz neukosti. Zato so se začele ustanavljati tudi na Slovenskem šole. Ustanavljati šole, kot je zapisal veliki in – upravičeno lahko rečemo – do današnjega dne še neprekosljivi Primož Trubar, »namenjene vsem dekljem in fantičem,

da se svojega jezika brati, pisati in moliti nauče«. Mislil je na materni, slovenski jezik.

Protireformacija z rekatolizacijo leta 1580 tukaj ni bila uspešna, prav tako ne leta 1588 in ne leta 1598. Po vizitaciji škofa Brennerja, ki je 17. decembra 1599 skozi Apače prodril s 320 oboroženimi vojaki (čez dva dneva se je pridružilo še 400 vojakov), pa je bilo zbranih ogromno knjig in nato uničenih in sežganih v začetku januarja 1600 in nato še enkrat maja istega leta. Razstreljeni in razrušeni so bili tudi protestantska cerkev, šola in pokopališče v sosednji Radgoni.

Vendar se bom raje prepustil ponosu, ko se zavedam, da je tukaj, na tem mestu v davni preteklosti že stala in delovala prva šola – šola, namenjena otrokom vseh stanov. Šola tudi za tiste, ki jim drugače nikoli ne bi bila omogočena velika dobrina, znati brati in pisati.

Morda se v današnjem času niti ne zavedamo, pa bi se najbrž morali, kako velika in nepojmljiva je vrednota: znati pisati in brati in tudi moliti, in vse to tako, da ti je razumljivo, če pa ni, lahko o tem sprašuješ, razglabljaš, se pogovarjaš ...

In pogledajte, tudi ta kraj, pa čeprav morebiti majhen (prva pisna omemba kraja je bila sicer že v listini kneza Otokarja leta 1182) in na prvi pogled nepomemben v družini mnogo večji in razvitejših mest, se je že davnega leta 1535 lahko postavljala s to izredno pomembno vrednoto, to je s šolo, ki je že takrat imela skoraj vse elemente, da jo lahko imenujemo narodna šola. Šola, tako rekoč, po Trubarjevem nauku: šola, ki je bila v resnici namenjena »dekličem in fantičem vseh stanov« ...

Osebnostno sem prepričan, da to nikakor ni mala stvar in da smo Radgončani in vsi bližnji in daljni »okolčani« na to upravičeno ponosni, in posebej ponosen sem tudi sam, kot župan, kot občan in kot človek, da mi je dana priložnost, da lahko v tem letu, Trubarjevem letu, v počastitev njegove 500. obletnice rojstva botrujem odkritju spominskega obeležja, ki ga danes postavljamo na pročelje te stavbe – stavbe, ki tudi sicer spada med najstarejše v mestu Gornja Radgona. Ohranjena je bila morda zato, ker bi naj bili šola in molilnica po nekaterih virih pozneje preseljeni na današnjo Kerenčičevo ulico, vendar so po nekaterih domnevah vsi pričujoči dokumenti končali v sežigu. Stavba je pozneje služila raznim namenom, nekoč je bil v njej tudi otroški vrtec.

Kot vidimo, je danes stavba primerno in lepo urejena. Prostori v njej danes sicer ne služijo šolstvu, pač pa posebni, vendar častni in spoštovanja vredni sociološki, socialni in humanitarni vsebini. V njih so namreč varovanci posebnega programa v tukajšnji bivalni enoti Zavoda Hrastovec. Z današnjim obeležjem pa bo dana tej stavbi tudi vidna predstavitev in čast ter tako rekoč tudi uradna zgodovinska umestitev v slovenski in evropski prostor, kajti, naj ponovim, prav na tem prostoru so se torej že davnega leta 1535 in nato še vrsto let opismenjevali, si pridobivali in

utrjevali znanje takratni mladi rodovi. Tukaj, na tem mestu so se že tedaj uresničile Trubarjeve zapovedi, »da nobeno mesto, niti vas, brez šul ne more biti«.

Spoštovane dame in gospodje, dragi vsi navzoči, srčno vas vse pozivam, da zaploskamo dejansko največjemu Slovincu in s tem hkrati zaploskamo tudi vsem našim narodnim buditeljem, sinovom in hčeram slovenskega naroda, vse od daljnega leta 1508 pa vse do danes, in s tem izrazimo svoj ponos, kajti kot je nekdaj lepo in odločno zapisal: »Dokler bo živela slovenska beseda, dotlej bo živel in obstajal slovenski narod.« Da to tudi obdržimo, »da stojimo in obstojimo«, smo dolžni Primožu Trubarju in smo dolžni tudi sebi, svojim prednikom in svojim naslednikom. In prav zato današnjo slovesnost posvečamo 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja, kajti bil je človek, ki je vse svoje življenje ustvarjal za svoj narod, in morda je takrat, ko nas je poimenoval »Lubi Slovenci«, že sanjal o samostojni deželi Sloveniji in postavljala temelje slovenski narodnosti.

ZNANILEC NOVEGA ČASA

Govor dr. Mirana Košute

11. maja pred Rubijskim gradom

»Lubi Slovenci inu vsi drugi krščeniki tiga laškiga, furlanskiga, krovaškiga oli nemškiga jezika, kateri ste ob ti nedeli za volo mojega pilda sim na Rubije vkupe prišli, gnado, mir, milost inu vse dobru od Buga Očeta skuzi Jezusa Kristusa, našiga Ohranenika, zvejstu prosim!«

Tako bi vas z vsem retorskim žarom slovenski besedi po klicu talenta zapisanega pridigarja najbrž nagovoril – če bi bili tu daljne jeseni 1563, ko je na hrbtu svojega osliča pastoralno prikoptiljal iz Gorice pred Rubijski grad – prvi mož slovenske knjige, utemeljitelj nacionalnega jezika, pisave, književnosti in kulture, Primož Trubar. Takrat petinpetdesetletni raščiški reformator, bivši varovanec, komornik in osebni tajnik tržaškega škofa Pietra Bonoma, v nemškem pregnanstvu nato duša biblijskega zavoda v Urachu in že uveljavljeni avtor kopice slovenskih knjižnih miljnikov, od *Abecednika* in *Katekizma* do *Ta drugega dejla tiga noviga testamenta*, je priromal na Goriško iz Ljubljane v svoji novi vlogi superintendenta slovenske protestantske cerkve. Na povabilo krajevnih odličnikov Jurija Thurna, Andreja Attemsa in Hanibala Ecka je prihajal voditi službo božjo, obhajati, krstiti, pridigati, utrjevati »to pravo staro vero«, »resnično spoznane Božje«. Štirinajst dni zapovrstjo je tu pridigal »nemški, slovenski in laški v hiši gospodov Eckov in na gradu v Rubijah, kajti« – tako je pisemsko potarnal decembra istega leta šoneškemu baronu Ivanu Ungnadu – »duhovniki me na prošnjo niso pustili v cerkev. Delil sem obhajilo ob pridigi v vseh treh jezikih

in krstil sina gospodu Hanibalu Ecku, zaradi česar so duhovniki in menihi kar noreli. In ko sem jahal nazaj na svojem osličku, sem v Križu pridigal neko nedeljo v cerkvi; zbrala se je vsa vipavska dolina in mnogo duhovnikov. Nihče ni ugovarjal, celo duhovnikom je bila pridiga všeč. To pridigo bom, ako Bog da, na kratko sestavil v omenjenih treh jezikih in jo poslal Vaši milosti, da se natisne.«

Morda se bodo zdele komu te besede le zaprašeni odmev davne, predpotopne preteklosti, zgodbe o nekem dušnopastirskem obisku na slovensko-italijanskem limesu, ki so ga, kakor celotno fevdalno Evropo 16. stoletja, do temeljev pretresali verski boji med katoličani in protestanti, »papežniki« in »luterani«. In morda bo kdo zato sklepal, da Trubarjev goriški postanek nima kaj posebnega opraviti z današnjostjo, s slovenskim ali vsakršnim osebno-nacionalnim bitjem in žitjem v zdaj povsem drugačni, demokratični, laični, schengensko odprti Evropi ali v tržno svobodnem, internetno globalnem svetu tretjega tisočletja.

Pa ni tako. Kajti Trubar, njegova osebnost, delo, misli, stremljenja, nazorji so boljokdaj živi, sodobni in tvorni prav danes in prav tukaj: v Gorici, Trstu, Čedadu, ob samo upravno bivši, a psihološko in kulturno še zmeraj živi italijansko-slovenski meji vzdolž pretočnega stičišča tevtonskega, romanskega in slovanskega.

Aktualna je najpoprej Trubarjeva vera, njegova zagnanost v Absolutno, njegova »lakota« in žeja po pristnem, neposrednem, od zlata in blišča neoskrunjenem dialogu s transcendentnim, ki jo sredi potrošniških plitvin današnjega votlega kapitalskega materializma lahko posodobljeno tolmačimo tudi kot splošnejše, ne samo religiozno zavzemanje za človekovo duhovnost, za slehernikovo etičnost, za tisto skrivnostno, neulovljivo presežno v naših telesih, možganih, dušah.

Aktualna je Trubarjeva zapisanost etnosu, narodu, sicer minljivemu ideološkemu konstruktju poznejše romantike, ki pa dandanašnji še zdaleč ni izčrpal pogonske sile svojega vezljivega idejnega goriva, saj se v epohi valjarskega amerikanizma vse bolj izrisuje kot rešilno identitetno sidro, oaza kolektivne posebnosti, različnosti, svobode.

Aktualen je prav tako tudi Trubar kulturnik, branilec globljih vrednot misli, razuma, miru, strpnosti, sožitja, spodbujevalec izobrazbe, šolstva, pisave, demiurg nacionalne književnosti in knjige, ko nas iz svojega pionirskega časa goreče opozarja, da so smiselna črka, beseda, prevod ali natis hrbtenica vsake kulturne biti, osišče tako nacionalnega kot civilizacijskega napredka in da bi se morali zato številčno neravno krezovski Slovenci veliko bolj otipljivo, spoštljivo in ne le deklarativno zavzemati za lastno kulturo, če želimo še naprej dihati kot narod, manjšina ali identitetno ozaveščeni posamezniki.

In aktualno je nenazadnje še Trubarjevo jezikovno očetovstvo, njegova nesmrtna zaljubljenost v slovensko materinščino, ki ga ni ograbila za plotovi kake nacionalistično jalove jezikovne samozadostnosti, marveč ga v sozvočju z zlobčevskim načelom »Biti moramo odprto jedro!« pogumno oradovedila za svetovljansko večjezičje, za govorice bližnjih in daljnjih sosedov v razponu od latinske lingve franke do nemščine, italijanščine ali hrvaščine. Tako je tudi tu na Rubijah Trubar povsem naravno, danes bi temu dejali multikulturalno razgledano, pridigal »nemški, slovenski in laški«, saj je že zgodaj spoznal, »da je« – besede so Kosovelove – »slovenski jezik drugim enakovreden, da je last naroda, ki je sicer majhen, a individualen, dvignil ga je iz molka našega krepkega kmečkega ljudstva v pisateljski jezik. /.../ In narod je spoznal, da je narod.«

Mar si ob vsem naštetem lahko zamišljamo kaj bolj modernega, koga od Trubarja organsko bolj vtkanega v vezenino sodobnega slovenstva in evropstva? Res. Veliki dolenjski reformator je bil Evropejec na kvadrat in državljani sveta že davno pred Evropsko unijo, Brusljem ali Schengenom, in mnogo večji naprednej, človek meje, glasnik manjšin ali utelešeni medkulturnik od marsikaterega današnjika, ki poseljuje – sosedu zaklobčen – to slano-sladko, peklensko-nebeško mejišče med Alpami in Jadranom.

Zato mu zdaj, ko mineva okroglo poltisočletje od njegovega rojstva, povsem upravičeno postavljate tu v Rubijah spomenik. Prvi ste, ki mu v nekdanjem italijanskem zamejstvu namenjate obeležje te vrste, potem ko ste z njegovim imenom Goričani že oplemenitili sovođenjsko ulico in mestni licej. Za Trst, kjer se je med letoma 1524 in 1542 trikrat zapovrstjo mudil neprimerno dlje, prepeval v stolni cerkvi, živel na dvoru škofa Bonoma, razpravljal z njim o Vergilu, Erazmu in Calvinu v vseh treh krajevnih jezikih, bral svojo prvo mašo, pridigal slovensko v mestnih cerkvah, spoznaval reformacijske ideje, posvojil misel o prevajanju *Biblije* v materinščino in tako izzorel v vsestransko razgledanega evropskega razumnika ter prvega slovenskega pisatelja, za ta Trst ni Trubar danes imensko vreden niti vogala. V brk vsemu širokoustenju o pristaniški odprtosti, kozmopolitizmu in evroregijski poklicanosti te deželne prestolnice.

A kakor bi, čeravno počaščen, najbrž vzkliknil ob tej čarni bronasti sohi sam upodobljenec, tisti Trubar, ki je dosledno grmel čez zidavo nepotrebnih svetišč ali očetu cerkvenemu ključarju zameril, da ni namesto fresk in kipov za domačo cerkev sv. Jerneja kupil raje »ene štiri voli /.../ inu tim bozim sosedom dal, da bi ž njimi bili orali, suje otroke živili«: naj bo ta spomenik predvsem znamenje!

Znamenje naše predanosti vsemu tistemu, kar Trubar pooseblja, predstavlja, sežema. Znamenje naše zvestobe njegovim bistvenim, človekotvornim, vselej aktualnim vrednotam: duhovnosti, narodu, slovenstvu,

kulturi, knjigi, jeziku, večjezičju, medetničnemu dialogu, strpnosti, miru, sožitju.

In naj bo ta spomenik tudi naša nema, a kakor bron trdna, neskaljiva obljava Trubarju samemu: da ne bomo hlastali le po denarju, uspehu, slavi, videzu in materialnih dobrinah kakor lobotomirani sužnji kapitala, ampak gojili tudi presežno, duhovno in etično v nas; da ne bomo postavljali »imeti« pred »biti«, politike pred narod, evropejstva pred slovenstvo in zaradi dosežene državnosti ali uresničenega unijstva tokraj ali onkraj Soče pozabili, kdo smo, kam gremo, kaj govorimo, temveč vsemu harmonično pripisovali ustrezen pomen in tako kosovelovsko ohranili tudi v času naraščajočega univerzalizma »svoj lastni obraz«; da ne bomo v imenu mamona, dobička, pragmatizma in gospodarske moči vničdevali kulturo, zasramovali intelektualno delo, nalagali davke knjigam, plačevali pedagoge manj od pometačev in kupovali raje kanone, oklepničke ali learjete namesto prepotrebnih operacijskih miz, muzejskih eksponatov, akustičnih dvoran, teatrske tehnologije, šolskih pomagala ali knjižnic; da bomo povesod – tako v Strassbourgu kakor v Ljubljani, tako v Rimu kakor v Gorici – suvereno uveljavljali enakopravnost svojega jezika, nehlapčevsko soživelj z angleščino ali italijanščino, koristili s trudom priznojene jezikovne pravice, skrbeli za rabo, rast in prihodnost slovenščine v duhu znane modrosti Wilhelma von Humbolta: »Prava domovina je v resnici jezik.« Šele to bo – z vsem spoštovanjem za doprsje, ki ga danes odkrivamo – naš resnični spomenik Primožu Trubarju.

Novembra 1563, potem ko je tu in v domovanju Eckovih za goriško stolnico prebil štirinajst plodnih dni, je pisec prve slovenske knjige spet zajahal svojega osliča in odrinil čez Vipavsko dolino na Kranjsko. Rovarjenje njegovih katoliških zoprnikov, ki so se z bali luteranske okužbe v samem mejnem srcu oglejskega patriarhata, je kmalu doseglo svoje. »Nekateri goriški duhovni in menihi so s pomočjo in pod varstvom Maracca, namestnega škofa in generalnega vikarja oglejskega patriarha v Vidmu, in papeškega legata na Dunaju, obdolžili pobožnega vrlega gospoda s Thurna, njegovo milostno knežjo soprogo in mene pri rimskem cesarskem veličanstvu ter tudi dosegli ukaze za gospoda upravitelja Dornbergerja v Gorici in gospoda Lanthierija, naj me ulove in zapro, če še kdaj pridem v grofijo Goriško.« Primož Trubar, prav tisti, ki se je s ponosom podpisoval »pridigar rubijskega gradu«, je bil tako za vselej izgnan od tod. In ne le to: nedolgo zatem, leta 1597 in 1599, so njegove in druge slovenske protestantske knjige celo zaplamenele na primorskih inkvizicijskih grmadah v Devinu, Gorici in Gradišču ob Soči.

Toda danes popravlja nemeza zgodovine nekdanje krivice. In Trubar je zopet tu. V podobi in duhu. Bolj živ, klen, čislan in domač kakor kdaj prej. Na vseh nas pa sta zdaj beseda in dejanje, da postanejo njegove misli in prizadevanja čedalje bolj meso in kri.

Samo tako bo namreč čez petsto let Primož Trubar tu v Rubijah še vedno domačin in ne zgolj nemi, pozabljeni, brezimni kip. Dajmo mu dihati, živeti in zeleneti. Dajmo sebi in njemu »stati inu obstati«!

*

«Tergesti didicerim linguam italicam», scrisse di sé e del suo eloquio italiano il padre delle lettere, del libro e della cultura slovena Primož Trubar che trova qui oggi quanto mai consona allocazione statuaria nel cinquecentenario della sua nascita per aver predicato proprio in questo castello e nella dimora goriziana dei conti Eck in sloveno, italiano e tedesco nel lontano novembre 1563. Mi sia allora concesso aggiungere qualche ulteriore considerazione proprio nella lingua appresa da Trubar a Trieste, quando ebbe modo di soggiornare, studiare, crescere e maturare tra il 1524 e il 1542 alla corte del suo «dotto e piissimo» mecenate umanista, il vescovo poliglotta Pietro Bonomo.

Alle innumerevoli celebrazioni, iniziative, convegni internazionali, libri, concerti, documentari o spettacoli che, in patria come in Europa, continuano o si apprestano a rendere onore e memoria al massimo riformatore sloveno nell'arco di questo suo anno giubilare, gli organizzatori dell'odierna manifestazione hanno voluto partecipare questo splendido bronzo dello scultore rumeno Dumitru Ion Serban. A rimarcare – ne sono persuaso – non solo quella breve visita pastorale di Trubar nel Goriziano, ma soprattutto l'assodata essenzialità europea e nazionale di colui che, nato a Raščica nel 1508 e morto a Derendingen nel 1586, viene oggi considerato senza retorica alcuna il fondatore della lingua e della letteratura slovena per aver dato alle stampe nel 1550 a Tübingen il primo libro sloveno, un *Catechismo* con annesso *Abbecedario*, codificato nelle proprie opere l'idioma letterario, adottato su suggerimento del vescovo capodistriano Pietro Paolo Vergerio il Giovane la scrittura latina in luogo di quella gotica, tradotto l'intero nuovo testamento, essersi fatto anche primo mediatore testuale dall'italiano e aver pubblicato ben ventidue opere in sloveno nonché due in tedesco ponendo solide fondamenta all'identità culturale e nazionale del proprio popolo.

Ma l'erma che oggi inauguriamo desidera valorizzare con giusto orgoglio e inedita opportunità anche un altro essenziale tratto del suo ispiratore: lo spiccato carattere confinario, il concreto plurilinguismo e la profonda multiculturalità del verbo e del pensiero di Primož Trubar. Che è stato e rimane nei suoi scritti in molti sensi uomo di frontiera. Che ha capito l'importanza del dialogo con l'altro, il diverso. Che ha voluto unire nel rispetto delle singole individualità. Che ha professato con la sua vita e la sua opera – lui, uomo dei secoli bui – qualcosa che il moderno abitante europeo di queste terre ancora insegue come un'irraggiungibile chimera: l'interculturalità, il plurilinguismo, la memoria condivisa, la conoscenza

del vicino, la fattiva convivenza, il comunicare profondo tra culture e non la spiccata intesa da supermercato che va oggi propinandoci la tanto osannata caduta del confine di Schengen. Quell'osmotico connubio tra culture, lingue, popoli e persone dunque, che un grande letterato di frontiera come Fulvio Tomizza non ha ommesso di rimarcare nel suo romanzo *Il male viene dal Nord*, laddove al capezzale del protagonista capodistriano Vergerio fa accorrere proprio lo sloveno Trubar regalandoci questa significativa considerazione: «Il curioso destino che aveva fatto ritrovare i due uomini nell'esilio, e li aveva voluti riconciliati sul letto di morte, quattro secoli dopo disporrà che al riformatore sloveno venisse intitolata la strada in cui il capodistriano aveva aperto gli occhi alla luce e che a Vergerio, quasi per compensazione, solo il popolo di Trubar erigesse un monumento.»

Ora, qui, nel Goriziano altrettanto ibrido e mistilingue della vicina Capodistria è invece Trubar che riceve a sua volta il proprio meritatissimo monumento. Che sia, oltreché sigillo di stima e gratitudine per l'immenso patrimonio culturale lasciatoci in eredità dal sommo riformatore, anche il segno di tempi nuovi. Che sia l'auspicio di una trasformazione profonda, realmente europeista delle nostre terre di frontiera. Quella che, da equanime cosmopolita, Primož Trubar augurerebbe di certo a tutti noi anche nella sua terza lingua goriziana:

»Liebe Leute, ich wünsche ihnen eine wahrhaft gerechte, friedliche und brüderliche neue Welt!«

»MIR, MILOST INU PRAVU SPOZNANE«

Govor dr. Vaska Simonitija 8. junija na Rašici

Spoštovani gospod predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk, spoštovani gospod bivši predsednik Republike Slovenije Milan Kučan, spoštovani gospod ljubljanski nadškof in metropolit Alojz Uran, spoštovani gospod škof Evangeličanske cerkve Geza Erniša, spoštovani ministri, poslanci, spoštovani predstavniki diplomatskega zbora, dame in gospodje. Povsem naravno je, da se Primoža Trubarja, gotovo eno najpomembnejših osebnosti v naši zgodovini, ob 500. letnici njegovega rojstva počasti z državno proslavo in številnimi prireditvami. Trubar kot Raščičan, kot Kranjec, kot razgledan in ustvarjalen Slovenec ter kot samozavesten Evropejec, ki je obvladal tuje jezike, je storil vse, kar je bilo v njegovi moči za uveljavljanje slovenščine. Jezika torej, ki je bistvena osnova delovanja in osmislitve vsakega posameznika in vsakega naroda. Seveda nas 500. obletnica rojstva Primoža Trubarja lahko obvezuje k iskanju morebitnih novosti, ki jih bodo gotovo prinesli številni

simpoziji in prireditve, a za večino je bolj priložnost za to, da si obudimo Trubarjevo dobo in podobo in se vprašamo, kakšen je bil, kako se je opredeljeval do svojega časa in okolja, kaj je storil in zakaj je torej ta podoba tako živa še po tolikih stoletjih.

Začetek stoletja, v katerem se je rodil Primož Trubar, označujemo v zgodovini kot začetek zgodnjega novega veka, kot začetek dobe, v kateri se je evropska kultura odpravila proti modernosti, proti današnjemu stanju. V Evropi je novi čas na političnem področju zaznamoval nemški cesar Maksimiljan I., zadnji vitez in prvi 'landsknecht', fantast in realist, ki je sanjal o vzpostavitvi univerzalne monarhije, ob čemer se je seveda postavljalo vprašanje, kdo bi ji vladal. A v nadaljevanju je družinska ločitev Nemškega cesarstva že postavila obrise bodoče avstrijske monarhije. Hkrati so se postavljale z upravo, sodstvom, vojsko in bolj natančno določitvijo državnih meja zgodnje novoveške oblike teritorialnih držav, ki so bile znanilke oblikovanja nacionalnih držav. Odkritje novih svetov za širjavami morij je pomenilo, če uporabim sodoben izraz, napoved globalizacije. Nastajala je velika Rusija, ki je silila v Evropo, a osvajala Vzhod. Turški imperij pa je v tem času, v času svojega viška, trkal na vrata Dunaja.

16. stoletje je prineslo tudi velik tehnološki razvoj, povečalo se je število univerz, središč humanizma, odprla se je pot intelektualnemu in duhovnemu razcvetu. Seveda so se odprla tudi vprašanja reformacije in katoliške preнове, dveh velikih miselnih sistemov v evropski zgodovini, ki sta znala kot sredstvo za širjenje svojih idej večje uporabljati prav v tistem času vse bolj uveljavljeni tisk. V odnosih med političnimi dejavniki, ki so reševali bistvena verska vprašanja, povezana z reformacijskimi gibanji, so izbruhnili spori. Ti so vodili v dolgotrajne verske vojne, ki so bile bolj krvave kot običajni vojaški spopadi. O kakšnem medkulturnem dialogu ali nastavkih zanj v 16. stoletju ni bilo niti sledu. Toda potem, ko je bil verski zemljevid vzpostavljen, so bili načini delovanja različnih konfesij, tako reformatorskih Cerkev kot prenovljene katoliške Cerkve, zelo podobni. V vseh veroizpovedi so si prizadevali izboljšati izobrazbo in disciplino duhovščine, enako so povsod zaostri tudi moralne norme.

V tem burnem političnem, vojaškem, gospodarskem in kulturnem vrenju je bilo slovenskemu prostoru prizaneseno z velikimi vojnami, a doživljal je vse tiste posebnosti, ki jih je prinesla nova doba. Toliko sprememb, toliko dinamike v enem stoletju, v katerem je bilo Trubarju dano živeti 78 let.

Kot prvi slovenski avtor knjig je Primož Trubar preživel vso tisto torturo, ki jo je moral prestati marsikakšen avtor velike slave: delati, pisati v skrajno težavnih, včasih celo smrtno nevarnih razmerah. Prihranjeno mu je bilo le to, da ni več doživel uničujočega vala protireformacije in s tem uničenja skoraj vseh protestantskih knjig. Pri vsem tem pa je zagrizeno in nepopustljivo že za živa napredoval

k svojemu velikemu cilju in umrl v prepričanju, da je svoje poslanstvo izpolnil, torej cilj dosegel. Po njegovi smrti je sicer več kakor dve stoletji kazalo, da se je zmotil, da je bilo njegovo delo zaman. Toda pozneje, to je v slabih zadnjih dvesto letih, skoraj ni bilo vidnejšega slovenskega pisca, ki se ne bi posvečal Trubarjevemu življenju, jeziku, prevodom, vsebini njegovih del in sploh njegovemu pomenu za Slovence. Njegovi spisi vsaj v izborih in pa besedila o njem samem izhajajo še v današnjem času. Že zadnji dogodki ob njegovi 500. obletnici govorijo o tem, da so bili izdaja njegovih knjig in njegovi odzivi na razmere, v katerih je živel, tudi za ta čas nekaj izjemno tvornega, in sodeč po vsebini prirediteljev, ki so se in se še bodo zvrstile v tem letu, bo ta ugotovitev samo potrjena. Trubar je s svojim delom postavil temelje, na katerih se je skozi stoletja razvijala slovenska kulturna identiteta, ki je danes eden bistvenih konstitutivnih elementov slovenske države. Pri tem pa je znano, da njegov prvotni namen ni bil zasledovanje tovrstnega smotra. Kot reformator je želel le, da bi ljudje mogli brati *Sveto pismo* v svojem, t.j. v slovenskem jeziku, da bi bili lahko sami v stiku z Božjo besedo, kakor se je razodela v *Svetem pismu*. Toda ta svoboda in pravica, v marsičem že tedaj uresničeni, sta imeli daljnosežne posledice za bodočo zgodovino Trubarjevega ljudstva. V zgodovinskem razvoju Slovencev sta bili narodotvorna in kulturnotvorna dejavnika.

Kot smo omenili, je Trubar živel v burni in kruti dobi, v kateri je šlo za veliki zgodovinski prelom z neko stoletja staro miselnostjo in za postavljanje smernic za drugačno življenjsko prakso Evrope. Vse to se je zrcalilo v njegovem delovanju, pač zato, ker je sam bil osebnost, ki je bila sposobna dojeti duha časa, pa tudi prisiljena sodoživljati moro zgodovine in njenih zahtev. V tem smislu mu ni bilo na osebni ravni z ničimer prizaneseno.

Na eni strani o tem govori pojem, ki ga je sam izrekel, namreč njegov 'nigdirdom', ki niti v Deringenu, po njegovem drugem izgnanstvu iz naših dežel, ni bil pravi dom, ampak zdomstvo, ki so ga močno zaznamovala dotedanja preganjanja, zaplemba premoženja in druge nadloge. Toda vse te muke ga niso zlomile, saj se ni pustil onemogočiti in ni utihnil.

Pri svoji vztrajnosti pa je vendarle imel nekaj sreče. Tu mislim na dejstvo, da je imel nekatere izvrstne učitelje, pa tudi nekaj zaščitnikov, ob pomoči katerih je lahko uresničeval svoje zamisli. Tu mislim na primer na tržaškega škofa Bonoma, razgledanega in tolerantnega humanista, ob katerem se je Trubar oblikoval v izobraženega svetovljana in patriota, ki je jezik svojih rojakov imel nadvse rad, tudi po zaslugi Bonoma, ki je bil naklonjen slovenščini. Kajti naklonjenost prominente tistega časa do jezika, ki so ga govorili le podložniki, tedaj kljub vsemu ni bila nekaj samoumevnega. Če k temu prištejemo Trubarjevo šolanje na Dunaju in v Salzburgu, razumevajoče imenitnike na Württemberskem, stike z visokimi reformatorji, je mogoče reči, da je bil

Trubar v stiku z intelektualnimi in verskimi vrhovi, čez katere je šel duh časa in je torej navdihoval tudi njega, slovenskega verskega prenovitelja. Samo v takšni kondiciji se je lahko lotil nečesa neverjetnega, zapisovati jezik in pisati v njem knjige, se pravi uporabljati jezik, ki je bil do tedaj v nadvse skromni obliki zapisan zgolj naključno. To je počel samo izjemno bister in delaven človek, ki ga bistveno označuje ljubezen do domovine. Tista ljubezen, o kateri že Ivan Prijatelj poroča, da je prevzela celo odločnega katoličana Jerneja Kopitarja, ki je rekel, da ga Trubarjeva velika ljubezen do domovine popolnoma razorožuje proti njegovim protestantskim naukom.

Toda nič manj nas najbrž ne vznemirja Trubarjeva kritika zaostalosti in nekulturnosti tedanjih Slovencev, kritika, ki je samo izraz druge strani te iste ljubezni, o kateri je pisal tudi Mirko Rupel. V pismu, ki ga je Trubar skupaj s Kreljem napisal Bohoriču, je rečeno:

»Ne dvomimo, da dobro poznaš in neredko obžaluješ nesrečno kulturno zaostalost naše ožje domovine, saj je prava sramota, kako se vsepovsod šopiri zaničevanje do lepih umetnosti in zanemarjanje duhovne izobrazbe. Toda ko bi le vsi, ki to bedno rovtarstvo v resnici občutijo, hoteli združiti z nami svoje želje in gorečnost, svoje misli in delo ter z nami vred napeti vse sile, da mu napravijo konec.«

Ukrep za odpravo takšnega stanja je Trubar videl zlasti v obiskovanju šol, zato si je prizadeval, da bi jih bile deležne najnižje plasti prebivalstva. V *Cerkovni ordningi*, v posebnem odstavku pravi:

»En vsaki pridigar inu farmošter ima tudi per suji fari eniga šulmojstra ali mežnarja imejti inu držati, de te mlade hlapčiče inu deklice, purgarske inu kmetiške otroke, vuči slovenski brati inu pisati...«

Po drugi strani pa priznajmo, navedena kritična misel skoraj po 500 letih še ni izgubila vse svoje veljave, saj je bedno rovtarstvo ime za marsikakšen današnji pojav, le da je včasih zdaj videti, da je bolj značilno za kakšnega novepečenega mogočnika kot pripadnika socialno ogrožene družbene plasti. Kot na drugi strani prav tako ni ravno pogosto, da bi vsi imenitni in premožni bili voljni združiti svoje želje in gorečnost za to, da bi napravili konec bednemu rovtarstvu.

Spoštovani, Trubar kot upornik in neprilagodljivec, verski reformator in avtor knjig je avtor podviga, v katerem so inicialne zadeve za naš obstoj. V knjižni obliki nam je prvi posredoval naš jezik, v polni meri se je zavedal, da ima natis prve slovenske knjige epohalen pomen, saj je njeno izdajo opisal z besedami: »Od kar svet stoji, se to nikdar ni zgodilo.« Začel je in utemeljeval slovenske ljudske šole, bil sokriv za prvo tiskarno v Ljubljani in ne nazadnje, s svojimi nastopi bil tisti, ki kot nihče pred njim ni varčeval s kritiko neznosnih razmer, čeprav ni bil revolucionar. Bil pa je človek nove dobe, ki se je tudi na Slovenskem vzpostavljala s prevrednotenjem preteklosti in kritiko

sočasnosti. Morda nehote, je s svojim delovanjem bil zgled za tisto, kar označuje sintagma – prevzeti zgodovinsko usodo v svoje roke.

Njegova ljubezen do ljudstva se zdi, da v slovenski zgodovini ni ravno pogosta. Pri posameznikih jo je srečati večkrat, a manjka pri gibanjih ali skupinah. Pa vendar, najbrž bi jo po slabih dvesto let kasneje našli pri Prešernovem krogu, ki se je s podobno vztrajnostjo boril proti filistrom in potem s Prešernom dosegel visoko umetnost, in po Prešernu v dvajsetem stoletju pri vseh slovenskih upornikih in patriotih, ki so se nesebično borili za svoj narod in lastno državo.

Nedvomno podobnost, silovitost ljubezni do lastnega naroda pri posameznikih srečamo tudi danes. Toda pri marsikom je uplahnila, pri določeni plasti slovenskega prebivalstva kot da se je izčrpala. Seveda imam v mislih jezik. S kakšno dosledno skrbjo in slastjo, ljubeznijo so slovenščino pisali Trubar in njegovi reformatorji. Danes kaže, da marsikdo ni pripravljen na tak trud in se mu ne zdi vredno spoznati in razvijati bogastva trubarjevsko-prešernovskega jezikovnega izročila kot vrednote tudi v novem stoletju.

Še enkrat velja poudariti, da je bila s Trubarjevim delom prižgana iskra v svetu slovenstva, ki je vzplamtela v nikdar ugaslo občutenje domovine, torej v identiteto, oblikovano z jezikom v prostoru in času. V dolgem procesu nastajanja nacionalnih držav v Evropi je to slovensko občutenje domovine doseglo zgodovinsko izpolnitev z nastankom samostojne države. V evropski skupnosti na skupnih vrednotah utemeljenem prostoru kulturne raznolikosti smo postali njen naravni sestavni del in slovenščina je eden od uradnih evropskih jezikov.

Že v bežnem pregledu Trubarjevega dela in življenja je mogoče ugotoviti, da je bil v marsičem človek našega časa. Ustvarjalec, bistveno zaznamovan z usodo migranta, soočen z neznosno krutostjo časa, nenehno v kritičnem razmerju do okolja, evropsko razgledan in zato v položaju, da je bil brezkompromisen v obrambi svojega nazora in ciljev, pa tudi, kot je nekoč zapisal Ivan Prijatelj, strpen in razumevajoč. Z vsem tem njegov veliki patriotizem ni v nasprotju, ampak se logično dopolnjuje z njegovim izbranim poslanstvom. To je lahko živa spodbuda sodobnikom, ki jim je potemtakem že zdavnaj in seveda prvi v marsičem zarisal njihov profil in pogoje, zaradi katerih prava ustvarjalnost ne more nikdar usahnuti.

Primož Trubar nam s svojim življenjem, polnim dramatičnih nevarnosti in tveganja, seveda pa enako s svojim delom, s svojo ustvarjalnostjo sporoča, da je ustvarjalnost resnična le, če je ustvarjalnost tudi za druge. Ustvarjalnost te vrste preživi čas, četudi se včasih njen živi tok pretrga.

Na koncu vam želim, kakor je zapisal Primož Trubar v *Katekizmu* leta 1550: »Mir, milost inu pravu spoznane.«

Sledimo Trubarju!

PRIPADAMO ŠIRNEMU SVETU

Govor Borisa Jukića 23. junija v Novi Gorici

Stvari so včasih videti zelo preproste. In se potem, ko preteče nekaj sto let, izkaže, da so res bile in so še preproste.

Ob 400. obletnici Trubarjevega rojstva je literarni zgodovinar Ivan Prijatelj zapisal: »Mali narodi smo začeli z reformacijo živeti. Odvezala nam je jezik.«

Ko se je Trubar, ded naš, odločil, da nam bo odvezal jezik, je moral najpoprej poskrbeti za pisna orodja jezika, da bo lahko posredoval osnove krščanskega nauka, da nas bo učil temeljnih vrednot o življenju in nas pripravljal, da bomo živeli kvalitetno, ne samo naše življenje, ampak tudi naših otrok in vnukov, kot pripadniki istega plemena, in ki se bodo posluževali svojega jezika. Kajti pisano je, kakor pravi Trubar v predgovoru k Pismu Rimljanom: »Kakor živim, pravi Gospod, se bo pred mano upogibalo vsako koleno in bo vsak jezik slavil Boga.«

Trubar je srečno združil svojo genialnost in pragmatičnost z naključjem, ki mu ga je poslala usoda. Z 12 leti se je iz domačih logov odpravil šolat na Reko na glagoljaško šolo, kjer je videl, da se da pisati in tiskati narodni jezik, in je pri tem hkrati odkrival skrivnost tenke, navidez krhke niti, ki pa je bila trdna vez s preteklostjo, z našimi pradedi. To je bila glagolica.

Naši pradedje, ki so tudi hoteli pisati kulturo in življenje, so poiskali najboljše, kar je bilo takrat moči dobiti. Tako sta bila v 60. letih 9. stoletja k nam povabljeni brata Konstantin in Mihael, pri nas bolj znana kot brata Ciril in Metod. Za nas je zanimiv Konstantin, ki je bil knjižničar na konstantinopelski visoki šoli, kjer je poučeval filozofijo, zato imenovan tudi Konstantin Filozof. Naši pradedje so ga povabili, naj jim naredi pisavo.

Modri učenjak je sestavil abecedo, imenovano azbuk, katere vsak znak je nosil pomen in je zato imela abeceda sporočilo. Učenje abecede je pomenilo vsak dan piti življenjsko modrost, vsakdo je to lahko delal zase, on, drugačen v podobi in misli, ki pa je vendarle imel nekaj, kar je različnost povezovalo, česar mu nista mogla vzeti ne čas in ne zavist. Ker se mu je misel ulegla v nezavedno in se tako usidrila v genih vsega plemena. To je bilo volilo naših pradedov.

Njihovo zapuščino – glagolsko azbuko – beremo takole: »Az{ buk{ve vedo, glagolio, dobr{ iest{ živeti selo i zemle ...« Če parafraziram: Jaz, ki te pismenke poznam, pravim, da je dobro, ker v tej vasi živim, v deželi tej, med občestvom sveta, in kot vsakdanji kruh použivam spoznanje, naj orjem ali prevažam žito, ker vem, da se bo to prenašalo na moje otroke in njihovih otrok otroke ... Tako se ne sprašujem, ali ima življenje smisel, ker vem, da je smisel razvijanje mojih misli in urjenje mojih rok, ker me to uči, kako prisluhnuti soljudem.

Modrost je narediti takó in napisati takó, da se bo narejeno in napisano moglo izogniti pastem majhnih nečimrnosti, da na kratki življenjski poti ne bomo po nepotrebnem brcali kamnov ob tej poti ... Nekaj, kot je Ariadnina nit, kot vez s preteklostjo – kot abeceda, ki naj življenje izpelje v nadčas. Ustvariti kontinuiteto nekega hotenja, ki nevednost vsak dan odrija s poti, ker na tej poti je nevednost zelo napoti. To je bila modrost in Trubar je to razumel in s svojimi sodelavci in varovanci udejanil.

In tako sta nastala katekizem in abecednik.

Ker začeti je bilo treba pri temeljih. Pri ljudeh naj se vzbudi občutek, da skupaj delajo nekaj imenitnega, in to celo plemo. Trubar je pokazal, da je to skupnost, ki dela nekaj, kar združuje, zaradi česar se tudi sporazumeva v istem jeziku. Zavedal se je, kaj pomeni opismenjevanje in kaj sposobnost samostojnega branja, ki omogočata samostojnost v življenju in odpirata duhovne svetove med občestva onkraj domačih dveri. Reformacija je vedela, kaj hoče, in je pripravila vsa temeljna orodja in zgledna dela kot pripomočke za delovanje zrele družbe s skupnim ciljem in za suvereno kulturno delovanje.

Osnovno orodje, ki naj ga obvlada vsak član plemena, je znak, črka, zato pri Trubarju učbenika opismenjevanja, knjigi, ki uči korakov za življenje in temeljih vere. Samo Trubar je napisal in izdal, kar je bil takrat podvig, ki ga je zmogel erudit in garač, ki mu ni bilo težko iz Ljubljane na oslu 3 dni jahati do Trsta, navkljub bolezni, ki mu je kazila telo, ko je vsenaokrog mrgolelo ovaduhov in je inkvizicija prežala za vsakim vogalom ..., izviren diplomat, ki je znal samega kralja prepričati o upravičenosti natisa slovenske knjige, pri čemer se je skliceval tudi na turško nevarnost, in ki je znal izbrati najboljšega založnika in tiskarja, organizirati nelegalen prevoz čez mejo in razpečevanje, in vzpodbuditi in motivirati za delo najboljše svoje sodelavce ..., samo ta človek je izdal 25 knjig.

Med njimi tudi enega najnaprednejših cerkvenih redov, ki pa ni zadeval samo cerkve, urejal je življenje nasploh. To je bila *Cerkovna ordninga*. Pomemben in dragocen akt, ki je uvajal slovenščino kot jezik bogoslužja in šolstva. V takratnem srednjem veku je bil to najbolj moderen verski, kulturni in socialni akt, program nekega naroda: izobražujejo naj se ne le fantje, ampak tudi dekleta, ne le meščanski, tudi kmetiški ..., ne le pisanja, tudi petja naj se učijo, se vsestransko izobražujejo. Ne le v nemščini, tudi v slovenščini. In nobena gmajna naj ne bo brez šole in brez učenih ljudi. Ustanavljajo naj se javne šole, ki naj pripravljajo za višje in univerzitetno izobraževanje na tujem. Razsvetljsko je nakazal vizijo modernega človeka, svetovljana. To je bilo nekaj imenitnega in to je združevalo občestvo. In to občestvo je Trubar prvi nagovoril z »Ljubi Slovenci«.

Tako so bili narejeni temelji, na katerih je lahko Adam Bohorič leta 1584 izdal prvo *slovensko slovnico Zimske urice*, ki je bila teoretska utemeljitev obstoja slovenskega jezika; s tem se je normirala slovenska tiskana beseda. A

krona vseh prizadevanj je bilo istega leta tiskano *Sveto pismo, Biblia* v prevodu Jurija Dalmatina, kraljica protestantskih knjig, slovenskih krščanskih knjig ..., slovenskih knjig, prevajalski podvig, Knjiga knjig, kjer je bilo zbrano vse takratno znanje, knjiga, ki je še več stoletij predstavljala kodeks, kako naj se prav, lepo in dobro piše.

S tem je reformacija oplemenitila zapuščino pradedov in ustvarila nekaj, kar lahko imenujemo družbeni in kulturni testament ali volilo reformacije. Ki pravi, naj se ne briše preteklost, naj se ne nasilno prekinja, kar se imenuje Visoka pesem nekega naroda.

A se je malodane zgodilo prav to, ko se je skušalo izničiti sijajno obdobje tega plemena in je bilo požgano 2500 knjig; kar je razmišljalo drugače in s svojo glavo, je bilo izgnano, in so bili nekateri sežgani na prav tistem Cvetnem trgu v Rimu, kjer je 17. februarja leta 1600 enako končal Giordano Bruno, dominikanec, ki je v *Sencah misli* zapisal, da so zamisli samo sence resnice, človek, ki je na koncu ostal brez doma, domovine in brez svoje cerkve in ki so ga postavili na grmado in jo zažgali njegovi bratje.

A vse se spreminja in nič ne izgine za večno, pravi Bruno v *Umetnosti spomina ...* Naj bo noč še tako temna, človek čaka, da napoči nov dan.

Ni mogoče spregledati, da je po zatonu verske reformacije in skoraj popolnem uničenju slovenskih knjig Hrenova rekatolizacija vendarle temeljila na protestantski književnosti in tradiciji. Hrenovi *Evangeliji inu listuvi* in Čandkov *Mali katekizem* temeljita na jezikovni normi Trubarja in Dalmatina. Tudi Hipolitova priredba Bohoričevih *Zimskih uric* samo potrjuje in hkrati ohranja jezikovno in knjižno izročilo 16. stoletja. In *Biblii*, temu cvetu reformacije, je bilo najhujše prizaneseno.

In se je tako tenki nitki, ki so jo zatkali naši pradedje in jo v 16. stoletju skrbno dopletli naši dedje, spet uspelo pretkati v nov čas in na poznejše rodove prenesti veselje do življenja, razgledanost in občutek pripadnosti plemenu, hkrati pa sporočilo, da pripadamo širnemu svetu, ker nas na to vsak dan pripravlja omika, ki nas uči življenja in privaja misli na enakost in strpnost do drugačnega, pa tudi, konec koncev, na neizbežnost smrti ...

In v imenu te zapuščine, svetovljanskosti v omiki nas in vseh, ki pomaga brisati zamere in spotikljaje, kjer ni prostora za maščevanje, kjer se dedščina sprejema in se na njej gradi, ker živimo skupaj in se tako sproti spravljamo ... in tako te niti ne trgamo in nenehno natrgavamo, ampak v nekdanje tkanje pretikamo naše tkanje ... Pa ne zato, ker bi se bali, da bi se kasneje kdaj sami pred sabo sramovali svojih dejanj in zardevali pred Bogom zaradi grehov, ki smo jih storili. Ne. Zato, ker nas že zdaj skrbi, ali nam bodo vnuki verjeli, ko jih bomo učili lepih naukov in jim prenašali volilo naših dedov in pradedov, da bi jim tako vlili občutek trdnosti: Jaz, ki te pismenke poznam, pravim, da je dobro, ker v tej vasi živim, v deželi tej, srečen, ker sem član širnega občestva ...

Stvari so včasih videti preproste. In se potem, ko mine nekaj sto let, izkaže, da so res bile in so še preproste ...

GOVORI OB DNEVU REFORMACIJE 2008

DR. DANILO TÜRK, PRESEDNIK REPUBLIKE SLOVENIJE, V LJUBLJANI

Dan reformacije nam vsako leto ponuja priložnost, da razmislimo o naši preteklosti in naši sedanjosti, o naši zgodovinski usodi in o vrednotah, ki jih moramo gojiti kot narod. To je nujno in prav, ker želimo, ker hočemo – ne le preživeti, ne le »stati inu obstati«, ampak tudi zagotoviti si pravično mesto v svojem okolju, to je v Evropi in svetu.

Pomemben vir navdiha nam je obdobje evropske reformacije in še posebej vloga slovenskih protestantov v 16. stoletju. V tistih burnih časih je začela nastajati Evropa kot skupnost političnih narodov, Evropa, ki se je postopoma izvila iz nadvlade takratne Katoliške cerkve in iz njenih takratnih moralnih zablod. Tedanji časi so zahtevali preporod. In preporod se je tudi zgodil s humanizmom in renesanso, z versko reformacijo in širitvijo pisane besede, ki jo je omogočila iznajdba tiska, z uveljavljanjem nacionalnih jezikov in nastajanjem nacionalnih držav.

Preporod je bil vsestranski, zajel je tehnologijo in ekonomijo, estetiko in politiko. Verska reformacija in postopno oblikovanje nacionalnih držav, pravice posameznika in načelo teritorialne suverenosti, vse te spremembe so potekale hkrati. Tedanji preporod se je še posebno močno izrazil v etiki in veri. Krščanstvo je stopilo na pot burnih razprav, pomembnih sprememb pa tudi nasilnega obračunavanja. Te spremembe so se razvijale skozi stoletja in so naposled za vselej spremenile podobo Evrope. Preobrazile so jo v sistem suverenih držav, v sistem, ki je postopoma uveljavil versko toleranco ter človekovo svobodo in človekove pravice in, naposled, tudi pravico do upora proti tiranski oblasti. Te spremembe so uveljavile vladavino prava in odgovornost države, Evropo pa so preobrazile v središče sveta. Pri tej veliki preobrazbi je bila verska reformacija v središču, bila je gonilna sila vseh drugih sprememb.

Prva desetletja tega procesa so za vse evropske narode pomenila zgodovinsko priložnost. Kdor jo je uporabil, je napredoval. Slovenci smo lahko ponosni na naše može tedanjega časa, ki so spoznali pomen preobrazbe in duha časa in ga znali povezati s potrebami naroda. Objava prvih slovenskih knjig, prevodi biblijskih besedil in, naposled, prevod celotne *Biblije* leta 1584 so postavili slovenski narod nepovratno na zemljevid evropskih narodov. Naš narod je tako postal kulturni narod. S temi dejanji

je bil položen temelj vsega nadaljnjega razvoja, vseh nadaljnjih prizadevanj za narodno in občečloveško svobodo slovenskega človeka.

V središču tega pomembnega dejanja je bila mogočna osebnost Primoža Trubarja. Letos praznujemo 500. obletnico rojstva tega velikega moža naše zgodovine. Njegovo delo osvetljujemo z vseh zornih kotov: verskega, jezikovnega, kulturnega in političnega. Pri tem se nam včasih postavlja vprašanje, ali je iz njegovega življenja in dela mogoče razbrati – in kako nam je dandanes razumeti – njegovo najpomembnejše sporočilo?

Delo Primoža Trubarja izžareva veliko sporočil, moč slehernega od teh sporočil pa se spreminja s časom. V našem času, ki ga za nas na Slovenskem tako močno izraža naše vključevanje v evropske razvojne tokove, bi lahko najmočnejše in najpomembnejše Trubarjevo sporočilo razumeli zelo jasno: Trubar je za vselej dokazal, da ni nasprotja, da ni kontradikcije med širino duha evropsko – danes bi rekli svetovno – oblikovanega intelektualca in iskrenim prizadevanjem za izboljšanje usode lastnega naroda. Eno in drugo je mogoče razvijati samo v medsebojnem dopolnjevanju in vzajemni krepitvi.

Ceniti moramo Trubarjev intelektualni format. Njegovo delo izkazuje širino njegovega duha, izobraženost in poznavanje del evropskih intelektualcev in reformatorjev v njegovem času, kot so bili Erazem Rotterdamski, Martin Luther, Philipp Melanchthon in zlasti Huldrych Zwingli. Z nekaterimi od njih si je Trubar tudi dopisoval. Njegov intelektualni format je bil resnično velik.

Trubarjev zgled povezovanja narodne in evropske razsežnosti ima velik pomen tudi danes. Krepitev kulture in zavesti vseh evropskih narodov omogoča rast Evrope kot celote. Evropa to danes ve. Toda Evropa je do tega spoznanja prišla po dolgi in težki zgodovini, polni zablod in nasilja, zgodovini, ki je poznala tudi take pojave, kot sta zatiranje malih in povečevanje velikih narodov – vse do stopnje rasizma. Prav zaradi teh težkih zgodovinskih izkušenj danes razumemo, in to bolje kot prej, pomen sinteze med prizadevanji za svobodno narodovo identiteto na eni strani in splošno evropsko, kulturno širino na drugi. Pomen te sinteze razumemo tako v njeni intelektualni kakor tudi v njeni politični pomembnosti.

Kaj je poleg privrženosti svojemu ljudstvu in vključevanosti v evropsko preobrazbo slovenske protestante motiviralo pri njihovem delu? Tisto najmočnejše v jedru Trubarjevega dela je njegova krščanska etika, njegova globoka vernost in njegova etičnost. Trubar je prav zaradi tega vzel Luthrovo reformatorsko sporočilo

zares. To ga je motiviralo pri njegovem ustvarjanju, to je dajalo veličino njegovemu delu. Hkrati pa ga je prav ta etična doslednost privedla do težav, ki jih je doživel v svoji domovini.

O tem protislovju med iskrenim krščanskim etosom in politično stvarnostjo v Trubarjevi usodi smo imeli pri nas na Slovenskem priložnost razmišljati pogosto in poglobljeno. Nedavno in v tesni povezanosti s praznovanji ob Trubarjevi 500. obletnici rojstva pa smo imeli še eno priložnost za to. V Ljubljano smo namreč dobili za kratek čas na vpogled edini preostali izvorni natis Trubarjeve *Cerkovne ordninge*, delo, v katerem se je izrazil Trubarjev napor za reformacijo Cerkve na Slovenskem in zaradi katerega je bil Trubar nekoč prisiljen zapustiti svojo domovino.

Paradoks, dejal bi prijazen paradoks, zgodovine je, da smo to knjigo letos dobili na vpogled iz vatikanske knjižnice in z osebnim posredovanjem papeža. Svetemu sedežu in svetemu očetu smo hvaležni za to, da smo si letos lahko Trubarjevo *Cerkovno ordningo* ogledali od blizu in v izvorniku. Ta izkušnja nam pove, da živimo v veliko boljših časih, kot so bili Trubarjevi. Svoboda je v našem času opredeljena široko in nam omogoča svobodno in prijazno komunikacijo. Mnogi med nekdanjimi verskimi in cerkvenimi spori, ki so v zgodovini ustvarili toliko nasilja in zla, so preseženi ali pa vsaj obvladani. Tudi novejša oblike nasilnih ideologij, ki so omejevale človeško svobodo in medčloveško komunikacijo, so premagane. V Evropi uživamo stopnjo svobode, kakršne v prejšnjih zgodovinskih obdobjih ni bilo.

Toda prav zato, ker si je človeštvo v stoletnih prizadevanjih izborilo današnji obseg svobode, se moramo vprašati: Za kakšne cilje uporabljamo tako težko pridobljeno svobodo? In kako naj razumemo etično sporočilo, ki so nam ga zapustila dela slovenske reformacije? Njihovo sporočilo je sporočilo o odgovornosti vsakega posameznika in sleherne institucije do našega človeškega bistva, do naše skupne kulture in do naše skupnosti. To sporočilo ni zbledelo.

To sporočilo in vprašanja, ki iz njega izhajajo, si vsakdo lahko zastavi na osebni ravni in poišče svoj odgovor. V današnji razviti, pluralni in sekularizirani družbi je pričakovati, da bodo odgovori različni od človeka do človeka, od ene skupine ljudi do druge. Nekateri odgovori pa bodo skupni. Etiko je treba vzeti zares. Vzeti etiko zares pomeni sprejeti svoj del odgovornosti za izboljšanje, za večjo človeško solidarnost in večjo družbeno pravičnost. Vzeti etiko zares pomeni tudi razvijati odgovoren odnos do države in do vladavine prava. Vzeti etiko zares pomeni poskrbeti za prispevek slehernega posameznika v dobro naše skupnosti kot celote.

Temeljna etična sporočila slovenske reformacije so aktualna za vse nas – za verujoče in neverujoče, za

kristjane in za pripadnike drugih ver, za kristjane vseh krščanskih cerkva. Slovenski evangeličani in slovenska Evangeličanska cerkev so prav s svojo etično držo in s svojim etičnim prizadevanjem dali velik prispevek k duhovnemu in moralnemu razvoju našega naroda. Ob današnji svečani priložnosti zato izrekam priznanje in zahvalo slovenskim evangeličanom in Evangeličanski cerkvi za njihove prispevke k naši kulturni in politični rasti.

Spoštovani, živimo v času, ki je v mnogih pogledih etično izpraznjen čas. Naš čas je za razliko od preteklih obdobj odpravil ideološki ekskluzivizem in ideološko prevlado. To je bila dobrodošla sprememba, sprejeta z olajšanjem. Vendar pa s tem nismo doživeli konca zgodovine. Do osvoboditve ni prišlo. Prevladalo je univerzalizirano potrošništvo, ki ga na duhovni ravni spremljata politična korektnost in naivna pričakovanja, ki jih je ustvaril proces globalizacije. Ni prvič, da se v svetu uveljavljajo iluzije.

Toda ni težko ugotoviti, kako prazna so pričakovanja globalizacije in kako neiskrena zna biti politična korektnost. Pod to tanko plastjo prevladujočih iluzij pa se, kot vselej, uveljavljata cinizem in vulgarnost ekonomske in politične moči. Sedanja globalna finančna kriza je samo najnovejši in najvidnejši simptom naše problematične stvarnosti.

Naš čas kar kliče k afirmaciji etike v ekonomiji in politiki – in to tako na nacionalni kakor tudi na globalni ravni. Naš čas kar kliče k zavezi po odgovornem ravnanju v gospodarstvu in politiki, k odgovorni ureditvi in zlasti k spoštovanju prava. Naš čas kar kliče k povečanju odgovornosti. Ta odgovornost se mora izraziti v reševanju problemov, ki jih prinaša sedanja svetovna finančna kriza, in v uresničevanju dolgoročnih nalog za ohranitev okolja. Naš čas kliče k izboljšanju ravni naše politike, k opuščanju cinizma in drobnjakarske zamerljivosti, k opuščanju cenenege moraliziranja in k uveljavljanju kompetentnega odločanja in spoštovanja vladavine prava. Vse to pa so vrednote, h katerim so nas zavezali slovenski protestanti.

Tudi danes potrebujemo reformatorskega duha in reformatorjev. Ko se na Slovenskem oziramo po vzornikih iz preteklosti, so nam nosilci reformacije še posebno blizu. Njihovo sporočilo je ostalo za vselej zapisano v našem zgodovinskem spominu. Njihov prispevek k naši kulturni in politični rasti je neizbrisen in še naprej aktualen. Njihova etičnost je vzor in navdih za vse nas, ne glede na našo versko pripadnost ali nazorsko usmerjenost. Zato je prav, da častimo njihov spomin in da izkazujemo privrženost njihovemu izročilu. Zato je prav, da je dan reformacije dan resnega razmisleka in resnega prizadevanja za izboljšanje naše stvarnosti.

MILAN KUČAN, BIVŠI PREDSEDNIK REPUBLIKE SLOVENIJE, V VELENJU

Primož Trubar je poosebljenje slovenske reformacije, njen simbol in duhovni utemeljitelj. Naravno je zato, da letu, v katerem se izteka pol tisočletja od njegovega rojstva, pravimo Trubarjevo leto. To je priložnost, da si Slovenci v zavest vrnemo tega izjemnega moža, ki nas je prvi nagovoril z besedami »Lubi Slovenci« in nam tako povedal, da smo Slovenci narod. Ta človek izjemnih darov, trdnih etičnih opredelitev in neizčrpne energije, ki je za Slovence morda najpomembnejše kulturno-politično poslanstvo opravljal iz neomajne vere v Jezusa iz Nazareta, v evangelij in *Sveto pismo*, je znova stopil med nas prav v času, ko iščemo svoje mesto v globaliziranem svetu z vsemi njegovimi izzivi, priložnostmi in pastmi in ko znova potrjujemo svojo identiteto.

Morda je premišljanje o Trubarju tudi priložnost za premislek o tem, kako smo Slovenci kot narod obstali na tem križpotju Evrope in kljubovali neprizanesljivim sporočilom njene zgodovine. Najbrž so razlogi v našem uporništvu in začudojoči sposobnosti preživetja, predvsem pa v dejstvu, da smo bili ves čas, dostikrat tudi po zaslugi izjemnih duhov, kakršen je bil tudi Trubar, dejavno vključeni v vsa velika gospodarska, politična, kulturna, socialna in duhovna gibanja in spopadanja na naši celini. Razlog več, da se vprašamo, ali tudi še danes ravnamo tako in ali samo dovolj odporni pred skušnjavo, da bi bili le nekritični, nesamozavestni in naivni prenosniki idej in interesov tistih, za katere preračunljivo mislimo, da so lahko porok našega obstoja in prihodnosti.

Trubar s svojo stanovitnostjo nam je ob tem lahko za vzor. Ostal je neomajno zvest svojim načelom. Kljub temu ali pa prav zato je bila trpka njegova pot študenta, katoliškega duhovnika, pridigarja, pisatelja, prevajalca, teologa, ustanovitelja slovenske Cerkve in svetovljana, ki jo je končal kot prvi pravi slovenski politični emigrant, pokopan daleč od rodne zemlje v Derendingenu, v nemški deželi, kjer je našel zatočišče, ko mu je domovina obrnila hrbet. Pa vendar je to človek, ki je z jezikom in knjigo oznanil rojstvo naroda. Usmeril je tok naše zgodovine, ki bi bila brez njega zagotovo drugačna, in vprašanje je, ali bi o Slovencih kot živem narodu sploh še govorili. Človek, ki se ga danes spoštljivo spominja vsa kulturna Evropa, je v slovenskem provincialno zatohlem duhovnem ozračju, nastalem v protireformacijskem nasilju, za katerim je ostal kup pepela iz požganih protestantskih, prvih slovenskih knjig, veljal kar stoletja za izbrisane, dokler mu vrat vrnitve niso odprli slovenski slovenisti Kidrič, Prijatelj, Rupel ter pisatelji Aškerc, Tavčar in Cankar.

Danes imamo Slovenci Trubarja povsem utemeljeno

za enega največjih, mnogi pa tudi za največjega sina slovenske matere, kulturni svet Evrope pa vidi v njegovem delu barvni odtenek mavrice evropske identitete. Utemeljeno, kajti Trubar in njegovi slovenski protestantski sodobniki, pisci prvih slovenskih knjig, so bili med tistimi evropskimi misleci, ki so Evropi prinesli duhovno osvežitev in prenavo, ker so prižigali plamene ognja, ki je Evropo razsvetlil po dolgem obdobju srednjeveškega mračnjaštva. Odprli so pot razsvetljenstvu in renesansi.

Ni se odveč spomniti, tudi zaradi današnjih razmer v širšem evropskem in seveda tudi v našem domačem svetu, da je ena od vrednot, ki so jo prinesli protestanti, tudi strpnost.

Nestrpnost kot zanikanje te vrednote, ki je bila na Slovenskem preizkušena že s protireformacijo, se kot kužna bolezen zažira in trdovratno biva tudi v slovenskem prostoru, ogroža demokratičnost, stabilnost, varnost in mir, pa tudi civilizacijske in kulturne dosežke sodobnih družb. Kot smo ljudje, čeprav različnih ver in ras, rojeni enaki in enakih pravic, smo za to enakost tudi enako odgovorni. Enako smo odgovorni tudi za odzivanje na vse pojave nestrpnosti, ki enakost v pravicah spreminjajo v neenakost.

Vendar se ta odgovornost ne dokazuje z deklaracijami. Štejejo dejanja voditeljev, avtoritet, institucij pri prepoznavanju in odzivanju na pojave nestrpnosti v lastni skupnosti in v odnosih do nje. Obramba pravic drugih nam daje moralno opravičilo, da pričakujemo in zahtevamo podporo drugih, kadar so kršene naše pravice. Gre za to, da se v vsakdanjem življenju ravnamo po načelu: »Ne stori drugemu, česar ne želiš, da drugi storijo tebi.«

Nestrpnost ima v sodobnih družbah mnogo obrazov. Zgodovinska izkušnja, usoda, ki nam je bila Slovincem namenjena v nacistični rasistični politiki, holokavst in vse grozote druge svetovne vojne, ki so pustile neizbrisno brazgotino na duši človeštva, nam o nestrpnosti povejo veliko. So opomin, zato se je nanjo vredno sklicevati. Vendar so pogoji življenja v globaliziranem svetu bistveno drugačni od ideoloških okvirov 20. stoletja. Uspešno spopadanje z nestrpnostjo zahteva premislek tudi o izvorih nestrpnosti sodobnega človeka v sedanjih razmerah.

Strahovi sedanjosti niso enaki strahovom preteklosti. Danes živi človek v bolj nestabilnem in hitro spreminjajočem se svetu, v neizprosni globalni konkurenci in v začasnih bivanjskih in zaposlitvenih razmerah. Klimatske spremembe, onesnaženost okolja, energetske krize, anonimni delniški kapitalizem in zlomi finančnih sistemov mu dajejo stabilna tla pod nogami.

Globalizacije človek ne čuti le kot prednost, ampak tudi kot grožnjo v podobi velikih migracijskih tokov, mednarodnega kriminala in terorizma, kar vse spravlja v negotovost njegovo eksistenco in perspektivo za varno prihodnost. Odsotnost perspektive sproža občutek

ogroženosti v fizični eksistenci in v človekovem dostojanstvu. Tega občutka tudi vse govorjenje o izjemnih gospodarskih in socialnih dosežkih donedavne vladajoče garniture ni zmoglo odpraviti.

Pred negotovostjo se ljudje zatekajo k ožji ali širši skupnosti – socialni, nacionalni, rasni, verski – ker jim skupinska pripadnost ustvarja varljivi občutek varnosti in moči, notranji glas nemoči pa se navzven pogosto izraža v verbalni in fizični agresivnosti do drugih, v katerih hočejo videti krivca za svoj položaj. Številne oblike nestrpnosti in nasilja imajo svoje korenine prav v teh okoliščinah. Strahovom sodobnega človeka ni težko pripisati ideoloških ali rasističnih, tudi antisemitskih vsebin in simbolov, pa čeprav vzroki za nestrpnost ne temeljijo nujno v ideologijah, kot so rasizem, antisemitizem in verski ali nacionalistični hegemonizem. Sovražen odnos do Židov, Kristjanov, Muslimanov, Afričanov, Slovanov, Romov itd., je izzvan z občutkom ogroženosti. Skrajnosti so in vedno bodo. Problem je, če in kadar na njihovo govorico pristane ali jo celo sprejme večina ali celo institucionalna politika. O tem kaže razmisliti tudi nam.

Izjemno pomembno je namreč, ali in kako politika, domača, pa tudi visoka mednarodna politika in njene ustanove s svojimi odločitvami prispevajo k uveljavljanju strpnosti in njenemu doslednemu spoštovanju. Strpnost ne more biti vrednota zgolj na deklarativni ravni. Ko voditelji sprejemajo odločitve, s katerimi pristajajo na rešitve, ki so bile izsiljene z nestrpnostjo in z nepripravljenostjo, živeti z razlikami, vržejo senco dvoma na verodostojnost svojega deklarativnega zavzemanja za načela sožitja in veljavo strpnosti kot njegovega temelja.

To se je dogajalo tudi v Sloveniji in na tleh nekdanje Jugoslavije. Nepripravljenost, rešiti vprašanje izbrisanih s spoštovanjem odločitve slovenskega ustavnega sodišča, zagotovo ne krepí filozofije strpnosti in sprejemanja razlik. Prav tako je pri iskanju rešitev za BiH vprašljivo pristajanje mednarodne skupnosti na posledice etničnega čiščenja, ki je skrajna oblika nestrpnosti. Pristajanje na doktrino, da pripadniki enega naroda ne morejo živeti skupaj s pripadniki drugega na istem ozemlju ali v isti državi, je prav tako popuščanje nestrpnosti.

Za uspeh boja proti nestrpnosti je zato ključnega pomena tudi verodostojnost politike. Če želi, da deklarirane vrednote ne bi imele marginalne vloge jalovega moraliziranja in leporečenja, mora biti politika s svojimi dejanji zgled, ki bo dodatno motiviral in osmišljil napore šol, civilne družbe, neodvisnih ustanov in moralnih avtoritet pri uveljavljanju kulture strpnosti. Predvsem pa se mora varovati odločitev, ki so lahko v nasprotju z deklariranimi načeli aktivnega sobivanja in zavzemanja za strpnost.

To vsekakor in predvsem velja tudi za domačo politiko in slovenske razmere. Primerov nestrpnosti in

sovrážnega govora je dovolj, da se ob njem zamislimo. Navsezadnje ga je bilo mogoče slišati tudi iz poslanskih klopi. Pa je bilo odzivanje nanj mlačno ali ga sploh ni bilo. Ostane upanje, da bodo nove oblasti do teh pojavov bolj občutljive in da bodo zmogle dovolj poguma, da se jim uprejo.

Imamo dovolj izkušenj, kaj vse slabega nam je povzročila nestrpnost od protireformacije do dogajanja med drugo svetovno vojno in neposredno po njej, pa vse do tragedije, ki je spremljala razpadanje nekdanje skupne države. Morda bi lahko bil kritičen premislek o naši strpnosti in nestrpnosti koristen prispevek k stanju duha, ki naj bi ga izostrilo prav letošnje Trubarjevo leto. Pa smo tega premisleka zmožni? Verjamem, da smo in da moramo biti, zato da bi lahko pritrdili Primožu Trubarju, da hočemo stati in obstati.

MAG. VIKTOR ŽAKELJ V SLOVENJ GRADCU

Spoštovani vsi navzoči, spoštovani vsi, ki gojite spoštljiv odnos do reformacije, do Trubarja, do nadvse živega duhovnega in političnega dogajanja, ki je skoraj stoletje valovilo tudi v temu delu naše domovine.

Leto 2008, ki smo ga po gotovo največjem Slovencu prejšnjega tisočletja, po možu, ki sta ga Unesco in torej ves kulturni svet uvrstila med spomina vredne osebnosti tega leta, poimenovali »Trubarjevo leto«, gre h koncu. Prav je, da si osebno in javno zastavimo troje vprašanj ter nanje pošteno odgovorimo.

Prvo: Smo se Slovenke in Slovenci v tem letu zblížali s Trubarjem? Z možem, ki je po ognjeviti protireformaciji dolgo veljal za brezverca, kasneje za heretika ali kar za nebodigatreba, danes pa – počasi sicer, pa vendarle – vstopa skozi velika vrata v slovensko nacionalno zavest. Trubarja je krasilo obilo talentov: bil je izvrsten katoliški in nato protestantski duhovnik in pridigar, pisec, prevajalec, raziskovalec, organizator, politik. Zanimivo in poučno hkrati: vse, kar je počel, je počel iz globoke vere v Jezusa Kristusa, v njegov evangelij, v *Sveto pismo* – knjigo vseh knjig, a cenjenja takega Trubarja je bilo na Slovenskem komaj kaj. V zavesti slehernega Slovenca seveda živi njegovo epohalno kulturno delovanje – on je oče slovenske tiskane besede, kar slovenskega knjižnega in standardnega jezika. Iskreno verujoči katoličani pa ga zmeraj bolj jemljejo kot brata v veri; Trubar vedno manj deli, temveč postaja pravo nacionalno vezivo.

Drugo: Je bilo Trubarjevo leto takšno, kot si ga ta mož zasluži? Ne, ali natančneje rečeno, ne čisto tako, kot bi moralo biti. Najprej: intonacija, ki je bila dana na državni proslavi dneva reformacije pred letom dni, je kazala na to, da se želi vlogo Trubarja in reformacije

sploh minimizirati po tistem znanem reku: nič posebnega, če ne bi on, bi pa kdo drug, gotovo pa ne heretik. Ampak, provokacija ni uspela, prav nasprotno: koncept proslave, vse, kar je bilo povedanega, je bilo ocenjeno vsaj kot neprimerno, če ne kar nemoralno. Zganila se je civilna družba, nekajletno delo našega društva, a ne le njega, so pognali obilen sad. Počasi Trubar prihaja med nas, ne bo več dolgo, ko bo ta mož z Rašice postavljen v tabernakelj Slovenstva, kamor vsekakor sodi. Bolj ko gre leto h koncu, več je tistega pravega profesionalnega, iskrenega, dobrohotnega spominjanja na človeka, ki je sodil v vrh evropskega izobraženstva svojega časa, ki je bil znan in priznan igravec v gibanju himanizma in v prvem dejanju razsvetljenstva, ki je oživilo Evropo in jo naredilo za vodilni kontinent kar za nekaj stoletij.

Tretje: Je reformacija, so reformatorji zgolj zgodovina? Ta je sicer vedno učiteljica, pa vendar: je mogoča kakšna neposredna paralela med tedanjim in današnjim časom? No, časi se spreminjajo, s tem razmere, ekonomske, politične, verske ... Sedanjost ni nikoli enostavna preslikava preteklosti, razvoj teče spiralno. Pa vendar: šestnajsto stoletje in današnji čas sta prelomna. V šestnajstem stoletju je ugašal srednji vek: evropsko odkrivanje in osvajanje drugih kontinentov, geocentrični sistem postaja zgodovina, krvavi kmečki pusti, lakota, težnja po svobodi – fizični, duhovni, intelektualni, občutek brezizhodnosti ... ljudje so res verjeli, da se bliža konec sveta, konec zgodovine. Na drugi strani pa je tlelo neko upanje, da je mogoče svet urediti tudi drugače. Nova uveljavitev univerz, možnost novega verovanja, začetki množične proizvodnje in s tem nove družbenoekonomske ureditve – to pa je dajalo upanje na preživetje.

In danes: tudi ta čas je prelomen. Vsak dan nas je več, razpoložljivih naravnih virov vse manj, življenjski prostor je vedno bolj onesnažen, globalna vojna ni več mogoča, nasprotij vseh vrst med ljudmi in narodi je vse polno ... Kriza je tu, čeprav ta čas govorijo le o tako imenovani finančni krizi, a to je le vrh ledene gore, kajti gre dejansko za krizo liberalnega kapitalizma, za krizo veljavne mednarodne politične ureditve, predvsem pa za krizo vrednot, na katerih temelji sedanja svetovna ureditev, v kateri je prva zapoved imeti, čim več imeti – ne pa: biti.

No, vidite, tudi današnji čas je v krizi, potrebna je nova družbena paradigma, nov sistem vrednot, nova razmerja do razpoložljivih materialnih virov, novi odnosi med ljudmi, med narodi ... Ta čas svet potrebuje, mutatis mutandis rečeno, novega Luthra, mi novega Trubarja, vsi pa reformatorje in reformacijo.

Kriza konca petnajstega, vsega šestnajstega in dela sedemnajstega stoletja se je iztekla v razsvetljenstvu, krize dvajsetega stoletja se rešujejo skozi uničujoče svetovne vojne, velike »izme« in ob pomoči Keynsa, ki je spoznal, da če kapitalizem dobičke lastnini,

izgube pa socializira, naj za božjo voljo država vsaj del dobičkov tudi socializira.

Kaj storiti danes, nihče ne ve. Neznanske količine denarja se pretakajo v bančni sistem, v upanju, da imamo opraviti le s finančno krizo. A, žal, ni tako; kriza je globlja, je sistemska. Bomo to priznali, predvsem pa, ali vemo, kaj nam je storiti, vemo za nova prostranstva svobode in sreče? Videti je, da vsaj za zdaj še ne. Tako kot je Trubarjev čas terjal nov družbenoekonomski sistem, ga terja tudi naš. A še dugo časa bomo očitno tavalili v temi, priče bomo nasilju, še bo moral na grmadi zgoriti kak novi Janž Zajc, ne na Uršlji gori, ampak kje drugje se bo moral zgraditi kak novodobni Hrenov spomenik preteklosti, preden se bodo vzpostavila nova razmerja med stvarmi in ljudmi, ki bodo omogočila preživeti naši vrsti, ki je sebe poimenovala krona stvarstva.

Trubar, drugi reformatorji in reformacija sama sploh niso le spoštovanja vredna zgodovina, ampak tudi vzpodbuda za nov razmislek o nas samih, zdaj in tu.

MAG. GEZA ERNIŠA, ŠKOF EVANGELIČANSKE CERKVE, NA RAŠICI

Letošnji praznik reformacije je v naši domovini še posebej zaznamovan z jubilejnim letom Primoža Trubarja in njegovim versko-prosvetljenjskim in kulturnim delovanjem v slovenskem narodu. Prepričan sem in tako tudi globoko verujem, da smo se Slovenci v letošnjem letu še posebej zavedli veličine slovenske besede, pisane in govorjene.

Zaradi pogumnih dejanj naših prednikov smo namreč Slovenci že zelo zgodaj dobili svoje prve knjige, šole, knjižnice in postali narod z imenom. Letošnji praznik reformacije je torej upravičeno posvečen Primožu Trubarju, očetu slovenske književnosti, knjige, šolstva in Cerkve. Preteklo je namreč 500 let od rojstva Trubarja, ki je s svojimi zgodovinskimi besedami »Vsem Slovincem gnado, mir in milost in pravo spoznanje Božje skozi Jezusa Kristusa prosim« v svojem prvem katekizmu leta 1550 pozdravil svoje »ljube Slovence« in jih, kot radi rečemo, povezal v prostoru in času. In danes z velikim veseljem in ponosom smemo povedati, da je Trubar s svojo ljubeznijo do Slovencev, slovenske besede in tudi do svoje Cerkve slovenskega jezika, ki jo je kot vnet pridigar in oznanjevalec Božje besede ustanovil, danes spet živo med nami in nas nagovarja.

Petstota obletnica Trubarjevega rojstva nas torej opominja, obvezuje in zavezuje k iskanju pravih priložnosti za to, da si obudimo Trubarjevo dobo in predvsem njegovo podobo in se vprašamo, zakaj je njegov

lik med nami še vedno tako živ, čeprav je v zgodovini našega naroda bilo veliko obdobj, ko je pretilo, da bo pozabljen in da njegovo delo na slovenskem ne bo pustilo nobenih sledov in sadov.

Gotovo je eden izmed poglavitnih razlogov za tako stanje resnica, da je slovenska reformacija ostala zvesta svojemu narodu in da nas je povezala in združila z miselnostjo dobe, v kateri se je evropska duhovnost odpravila k iskanju novih izzivov in pogledov na življenje, vero, Boga.

To znamenje časa in razmer je preroško spoznal in prepoznal tudi Trubar. Resda je reformacija najprej zajela področje vere in imela marsikaj za postoriti znotraj cerkvenih zidov in za ozdravljenje duha znotraj cerkvenih krogov, vendar pa se je temeljito dotaknila tudi posvetnega in svetnega življenja. Ne posvetna in ne cerkvena oblast tistega časa pa seveda nista bili voljni sprejeti tako rekoč nobenih sprememb in tako je tudi Trubar moral izkusiti izgnanstvo in »nikdirdom«.

Kot avtor prvih slovenskih knjig je doživel in preživel vse tisto preganjanje, ki ga ne enkrat doživijo veliki ljudje, ko se lotijo velikih del. Toda kljub temu in morda ravno zaradi tega je zagrizeno in nepopustljivo napredoval k svojemu največjemu cilju, naučiti Slovence pisati in brati, tiskati slovenske knjige, po slovensko oznanjati evangelij, Slovence umestiti na evropski in svetovni zemljevid.

Danes s svojim slovenskim evangelijem, svojo lastno in samostojno slovensko državo vse to imamo. Imamo zato, ker je ravno Trubar s svojim delom postavil temelje, na katerih se je skozi stoletja ob verski razvijala tudi slovenska kulturna in nacionalna zavest, ki je danes eden od bistvenih konstitutivnih elementov slovenske države.

Nič manj pomembno pa seveda ni bilo njegovo reformatorsko delo, s katerim je želel ustvariti Božjo Cerkev slovenskega jezika. Ne samo želel, ampak uresničil je potrebo po znanju in po pravici do tega, da ljudje morejo in se naučijo brati *Sveto pismo* v svojem jeziku in da v duhu reformacijskega načela in učenja brez posrednikov pridejo v stik z Bogom, ki se razodeva v *Svetem pismu*, kajti le tako lahko človek postane po pravici in poštenju vernik prave krščanske Cerkve.

S Trubarjem in njegovimi smo torej Slovenci dobili eksistenco, v kateri slovenskost ni bila v ničemer manj vredna od ostalih narodov, in dobili smo svojo Cerkev.

Pot do obeh pridobitev pa seveda ni bila lahka. Zgodovina Trubarjevega ljudstva, če nas tako poimenujem, nas je tako kot številne druge narode peljala tudi čez številne ovire, čeri, tudi z morijami nam ni bilo prizaneseno. Nikdar naj se ne ponovijo! Nobeden Slovenec nikoli več ne sme tožiti o takšnem ali drugačnem »nikdirdomu«. Tega si nihče med nami ne zasluži.

Za Trubarja smemo torej smelo reči, da je bil verjetno prvi slovenski kozmopolit in patriot, slovenski

Evropejec in evropski Slovenec, ki je imel svoje ubogo ljudstvo nadvse rad. Verjamem, da mu je Bog namenil posebno milost v zgodovini našega naroda. Verjamem, da mu je dal možnost za spoznanje in prepoznanje tistega duha časa, ki se je dotaknil Evrope in razmer, ki so vladale v njej. Samo tako namreč lahko razumemo, odkod Trubarju zmožnost in tudi pogum, da se je lotil zapisovati svoj jezik in pisati v njem knjige.

To je lahko naredil le izjemoma veren, bister in nadarjen človek, kar je Trubar vsekakor bil.

Začel je namreč ustanavljati slovenske šole, knjižnico, tiskarno. V polni meri pa se je zavedal tiste najbolj epohalne pridobitve, se pravi natisa prve slovenske knjige, saj je ob tem zapisal:

»Odkar svet stoji, se to nikdar ni zgodilo.«

S tem dejanjem pa je dokončno prevzel v svoje roke zgodovinsko usodo svojega naroda. Njegova ustvarjalnost je bila tudi ustvarjalnost za druge, priznavali so mu jo mnogi, čeprav ne takoj in ne vedno.

Gotovo je bil Trubarjev čas drugačen od našega, gotovo danes vemo več, kot je vedel on in njegovi sodobniki, pa vendar se tudi naša generacija lahko od njega nauči, da v želji in hotenju za vedno novim mora obstajati tudi globok respekt do vsega, kar v religiozni govorici imenujemo spoštovanje Boga. Ta respekt nas namreč varuje pred tem, da bi v imenu znanosti vse vzeli v svoje roke in se obnašali kakor bogovi. Prav se mi zdi, dati se poučiti tudi na tem področju od Trubarja, in to tistega Trubarja s *Svetim pismom* v roki.

Spoštovane, spoštovani! Najbrž ne bi smelo biti Slovence, ki se ne bi zavedal pomembnosti človeka, rojenega na Rašici in pokopanega v Derendingenu. Človeka trdne in neuklonljive vere, samosvojega, ki je Slovence povezal v času in prostoru in ki je v obrambi svojih nazorov in zastavljenih ciljev bil na eni strani brezkompromisni borec, na drugi strani pa tudi strpen in razumevajoč, kajti le tako je lahko izpolnil poslanstvo, ki mu ga je namenil Bog in h kateremu ga je gnal njegov domoljubni duh. Prepričan sem, da je to lahko trdoživa inspiracija tudi za vse nas, njegove Slovence, katerim je posvetil svoje delo in življenje. Primož Trubar je bil torej, če sklenemo, slovenski evangeličanski duhovnik, prenovitelj, pisatelj in prevajalec. Po njegovi zaslugi smo se Slovenci duhovno in državno konstituirali in postali enakopravni in enakovredni precej večjim evropskim narodom. Njegovo delo je večplastno, posebej v tem globalnem svetu pa nas nagovarja tudi z zahtevo, da prek svojega jezika utrjujemo zavest o slovenski pripadnosti in ostajamo zvesti njegovi maksimi »stati inu obstati«.

Letošnja 500. obletnica Trubarjevega rojstva naj nas torej še bolj poveže v naši nacionalni samozavesti in samobitnosti in odstrani morebitno kopreno, ki preprečuje, da Slovenec ne bi bil Slovincu brat.

SLOVENSKO-NEMŠKE POČASTITVE

VELIKO VEČ KOT EKSKURZIJA

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar je že leta 2006 začelo načrtovati ekskurzijo po nemških Trubarjevih krajih, ki naj bi bila veliko več kot ekskurzija. Zastavilo si je namreč cilj, da bo v Trubarjevem letu kar se da poglobljeno počastilo Trubarjev spomin tudi na Nemškem, v Trubarjevem »nigdirdomu« (tako je sam imenoval svoje izgnanstvo), ki pa je postal prostor za požrtvovalno delovanje za dve domovini – za svoje rojake v daljni slovenski domovini in za svoje vernike v pribežniški nemški domovini, v kateri si je pridobil priljubljenost med verniki in spoštovanje med uglednimi osebnostmi tistega časa. Življenje v »nigdirdomu« ga je navdajalo z grenkobo, ker ni mogel sam tudi neposredno graditi in voditi svoje slovenske evangelijske Cerkve, na drugi strani pa mu je omogočalo veliko bolj žive in plodne stike z evropskimi misleci in hkrati tiskanje knjig.

Načrtovalci društvene ekskurzije, predvsem dr. Matjaž Kmecl, mag. Viktor Žakelj, Dušan Voglar, Jože Humar, Bogdana Herman in glavni snovalec, oblikovalec in uresničevalec dokončnega programa Marko Zore, so si ekskurzijo zamislili kot niz slovesnosti v posameznih Trubarjevih mestih, v tamkajšnjih cerkvah in ob tam že postavljenih spominskih obeležjih. Zlasti z nesebično pomočjo stuttgartskega slovenskega katoliškega duhovnika dr. Zvoneta Štrublja se je društvu posrečilo z dopisovanjem in obiski v Nemčiji pritegniti k sodelovanju predstavnike nemških mestnih oblasti in kulturnih dejavnosti, slovenska Evangeličanska cerkev pod vodstvom škofa mag. Geze Erniše pa je navezala stike in dogovore z nemškimi evangeličanskimi duhovniki ter poskrbela za skupne duhovniške nagovore in dvojezične slovensko-nemške bogoslužne slovesnosti, ki so bile del skupnega programa. Z organiziranjem udeležbe Prekmurcev so predsednik murskosoboške podružnice Geza Farkaš in njegovi sodelavci pripomogli, da je bila naša počastitev res vseslovenska. K uspešnosti ekskurzije sta prispevali tudi Nada Norčič in Marija Kuhar. Dr. Zvone Štrubelj je kmalu po ekskurziji poročal o njej v raznih občilih, podrobno pa jo je prikazal v svoji knjigi *Pogum besede*, objavljeni septembra 2008.

Za uresničitev vsebinsko bogatih srečanj slovenskih in nemških spoštovalcev Trubarja so zaslužni tudi domačini, predvsem evangeličanski duhovniki Ulrich Winkler v Rotheburgu, Friedhelm Schweizer v Derendingenu, Klaus Schmidt v Bad Urachu in Jutta Martin v Kemptnu, ob njih pa še predstavnik urada

za kulturo mesta Tübingen Christopher Blum in drugi lokalni dejavniki. Povsod smo bili gostoljubno pričakani, povsod so nas sprejeli krajevni cerkveni in upravni predstavniki, če že ne župani, pa vsaj njihovi namestniki. Pripravili so nam nekaj ogledov krajevnih zanimivosti, kulturnih programov, verskih obredov in celo pogostitev. Naša stran je sodelovala z nastopi pevcev in glasbenikov, krajšimi predavanji naših poznavalcev Trubarjevega delovanja in vključevanjem duhovnikov v dvojezične verske obrede.

Dolgo načrtovano in težko pričakovano štiridnevno ekskurzijo po nemških poteh Primoža Trubarja ob 500. obletnici njegovega rojstva je društvo izpeljalo zadnji podaljšani vikend od 29. maja do 1. junija. Za društvo in njegove člane je bil to vsekakor osrednji dogodek v dolgi vrsti aktivnosti ob tem velikem prazniku, hkrati pa tudi zahvala krajem, ki so nekoč prijazno sprejeli našega velikega rojaka. Izlet se je razširil v bogato predstavitev slovenske kulture, saj smo udeleženci izleta skupaj s spremljevalci v vseh krajih izvedli učinkovite programe, s katerimi smo domačinom pokazali, da smo kot narod veliko starejši kot država in da smo v Evropi prisotni že vsaj od Trubarjevih časov.

Za začetek nekaj podatkov, ki ponazarjajo zahtevnost in obsežnost celotnega podviga. V štirih dneh smo prevozili okoli 1600 km od Ljubljane oziroma Murske Sobote skozi Nürnberg, Rothenburg nad Taubero Tübingen, Derendingen, Bad Urach, Kempten in nazaj. Zaradi že tako obsežnega programa ni bilo mogoče vanj vključiti še Lauffen ob Neckarju, kjer je Trubar našel prvo zatočišče po svojem drugem izgonu iz domovine.

Karavano so sestavljali trije avtobusi naše preizkušene agencije. V dveh, ki sta odpeljala iz Ljubljane in Murske Sobote, so potovali člani in prijatelji društva, v tretjem pa veliko kulturnikov: mešani pevski zbor Cantemus iz Kamnika pod vodstvom dirigenta Matjaža Ščeka, pevka Bogdana Herman, harmonikar Blaž Batagelj in predstavniki Glasbene matice iz Ljubljane. Na poti so nas s svojimi vozili spremljali še predstavniki slovenske Evangeličanske cerkve s škofom mag. Gezo Ernišo na čelu, mojster Janez s srednjeveško tiskarno, novinar Milan Vogel, ki je potem ovekovečil naše romanje na celi strani kulturne rubrike *Delo*, posvečene Trubarju, in ekipa Televizije Slovenija, ki je posnela večino dogajanja in pripravila dokumentarno oddajo. Ves čas nas je spremljal tudi dr. Zvone Štrubelj. Občasno so se nam pridružili zastopniki naših diplomatskih predstavništev v Nemčiji. Nikakor pa ne gre spregledati prispevka prekmurske mesarije Kodila, ki je pripravila nekaj odličnih pogostitev in poleg znamenite šunke predstavila nemškim prijateljem kulinarčne dobrote iz Prekmurja.

Največje zasluge za nemoten potek vse ekskurzije, za uspešne dolgotrajne dogovore in zahtevno logistiko ima naš že omenjeni prizadevni član Marko Zore ob pomoči nekaterih najaktivnejših članov društva. Agencija M&M Turist iz Ljubljane je poleg prevoza poskrbela tudi za dobro prenočevanje v primerno udobnih hotelih, predvsem pa tudi za zelo dobre vodiče, ki so docela ustrezali visoki kulturni ravni ekskurzije; za vse to gre zahvala direktorici Savi Budič Pečauer.

NÜRNBERG

Že med dolgim potovanjem proti Nürnbergu nam je dr. Kerševan na kratko predstavil protestantizem in evangeličansko cerkev v Nemčiji ter njeno razširjenost, govoril pa je tudi o pomenu univerze v Tübingenu za razvoj protestantskega gibanja ter o Trubarjevem prispevku pri izobraževanju slovenskih študentov na tej šoli. Seznanili smo se še s tehtnim prispevkom Janeza Močnika o Trubarjevem mestu v slovenski glasbi.

Po prihodu v Nürnberg je bila v cerkvi sv. Sebalda uvodna svečanost s čustvenim nagovorom predsednika SPD Primož Trubar mag. Viktorja Žaklja. Med drugim je dejal: »Kraji, ki jih bomo obiskovali, so sveti, so kraji spomina, kjer je dozorevalo slovensko evangeličanstvo, torej verovanje na evangeličanski način, predvsem pa so to kraji, kjer je nastajala slovenska tiskana beseda, kjer se je slovenstvo enakopravno umeščalo v srednjeevropski kulturni prostor. Zato je to popotovanje dejansko romanje.«

Kulturni program sta prispevala solistka Bogdana Herman in zbor Cantemus. Poslušali smo tudi predstavitev reformatorja Veita Dietricha, Luthrovega tajnika in pridigarja v tej cerkvi; Dietrich je leta 1548 sprejel begunca Trubarja, ga uvedel v novo vero in bogoslužje ter mu priskrbel pridigarsko službo v Rothenburgu. To in še mnogo več nam je v priložnostnem nagovoru lepo razložila tamkajšnja turistična vodička, Slovenka Vesna Rohloff. Pozno zvečer in naslednje jutro smo si ogledali staro mestno središče.

ROTHENBURG NAD TAUBERO

Naslednja postaja je bil romantični umetnostni biser Rothenburg nad Taubero. V špitalski cerkvi sv. Duha, kjer je nekoč pridigal Trubar, je bila dvojezična služba božja s pridigama bavarskega regionalnega škofa Helmuta Völkla in škofa mag. Geze Erniše. Škof Völkel je med drugim o Trubarju poudaril: »S prevajanjem *Svetega pisma* in luteranskih veroizpovednih spisov je ustvarjal njihovo identiteto. Bil je protestant, bil je kulturni ustvarjalec, bil je Evropejec. Imel je občudovanja vredno široko obzorje.« Škof Erniša pa je povedal: »Naš Trubar je bil torej Božji človek. Človek globoke vere. Veroval je v Boga in verjel, da mora za svoje rojake narediti velike reči. In to mora biti naš navdih in naša naloga tudi sedaj. Še danes je evangelij za mnoge tista moč, ki kliče ljudi k aktivnemu sodelovanju z Bogom in soljudmi.« O Trubar-

jevem pomenu je govoril tudi dr. Božidar Debenjak. Pri dvojezični spominski plošči na cerkvi (prispevalo jo je naše društvo leta 2000) so predstavniki društva položili venec. V krajši slovesnosti je rothenburški nadžupan Walter Hartl trg pred cerkvijo poimenoval po Primožu Trubarju. Po teh slavnostih so domačini pred cerkvijo pripravili krajši kulturni program s pogostitvijo, h kateri so pomembno prispevali podjetni mesar Kodila in njegovi. Sledil je krajši sprehod po zanimivem mestecu z ogledom osrednjih znamenitosti. Naj bo še omenjeno: v zborniku ob 700-letnici špitalske cerkve, ki je letos izšel v Rothenburgu, je Lothar Schmidt objavil članek o Trubarju, »očetu slovenske književnosti in Cerkve«.

Govor dr. Božidarja Debenjaka

Na tem mestu se spominjamo Božjega služabnika Primoža Trubarja, ki je, izgnan iz domovine, tu v Rothenburgu opravljal svojo dolžnost: tukajšnjim kristjanom je pomagal najti pot do Boga, obenem pa je Slovencem v svoji domovini posredoval Božjo besedo v slovenskih knjigah. Prvi dve knjigi – *Catechismus* in *Abecedarium* – sta nastali tu v Rothenburgu in bili natisnjeni v Tübingenu, pod krinko tiskov iz »Sedmograške«. Pet let kasneje sta sledila spet katekizem in abecednik ter prvi slovenski prevod iz *Biblije* – Trubarjev *Ta evangeli svetiga Matevža*. Vmes je Trubar deloval že v Kemptenu, prav tako predan obema nalogama: voditi tamkajšnje kristjane k Bogu ter opominjati slovenske rojake v domovini in jih duhovno podpirati s knjigami. Še danes z veseljem poslušamo, v kako lepem spominu je ostal v vseh nemških mestih, kjer je pridigal. Neizmerno pa smo mu hvaležni za to, kar je naredil za nas, svoje rojake.

Da bi razumeli njegov dosežek, se moramo ozreti nazaj v njegov čas. Tedaj so Slovenci živeli politično v habsburških dednih deželah Kranjski, Koroški in Štajerski, torej v t. i. Notranji Avstriji, vladani iz Gradca. Stanovi teh dežel so financirali protiturško obrambo in vojskovanje; vzhodno od tega so Slovenci živeli v ozkem pasu, ki je preostal od ogrskega kraljestva, deloma celo v nikogaršnji deželi med tem kraljestvom in Turki, zahodno in jugozahodno pa v deželi Goriški in v vzhodnih delih Beneške republike. Tedanja Kranjska je bila sicer večja kot pozneje, njeno glavno pristanišče je bila Reka, tedaj imenovana Sveti Vid na Reki, in tam je Trubar začel svoje šolanje. A Kranjska je bila samo ena od dežel. Habsburško mesto Trst je bilo sicer pomembno, a veliko trgovsko in pristaniško mesto je postalo šele mnogo pozneje. Beneško mesto Koper mu je bilo vsaj enakovredno in tamkajšnji škof Vergerij je bil celo poslan kot papežev legat k Luthru; pozneje je sam postal luteran in sodeloval s Trubarjem; tržaški škof Pietro Bonomo, znan habsburški diplomat, se je umaknil v Trst in tam osnoval krožek učenjakov, v katerega je sprejel tudi mladega Trubarja; tam so se pretresala kulturna in verska vprašanja. Bonomu je šlo,

podobno kot Erazmu Rotterdamskemu, za reformo Cerkev. Kot pozneje poroča Trubar, so tam obravnavali celo Calvinove *Institutiones* po latinsko, nemško, italijansko in slovensko. Ker je umanjkala reforma, so tudi sodelavci krožka našli pot v reformacijo. Odločilno geslo pa so povzeli po Rim 14:11 (povzeto po Iz 45:23) in v smislu 1 Kor 14: *et omnis lingua confitebitur Deo* – »in v vsakem jeziku se bo priznavalo k Bogu«. In kot je Martin Luther nemški jezik povzdignil v jezik odrešenja, tako je storil Trubar s slovenščino: osnoval je *to pravo Cerkev Božjo tiga slovenskiga jezika*; in na tej institucionalni podlagi je nastal slovenski knjižni jezik v obeh pomenih: kot jezik knjige knjig in kot standardni jezik, torej kodificiran, reguliran jezik, za pravili katerega stoji neka institucija: ne sicer država, pač pa Cerkev in šola. *Ta prava Cerkev Božja tiga slovenskiga jezika* nagovarja ljudi »v naši deželi«; toda ta »dežela« je dežela jezika, torej ne katera od omenjenih fevdalnih dežel, ne večinsko slovenska Kranjska, temveč tudi s Slovenci poseljeni deli Koroške in Štajerske, Ogrske in Beneške republike: vsa področja, kjer se ljudje dajo nagovoriti v slovenskem jeziku. »Lubi Slovenci«, Trubarjev nagovor, vsebuje torej naravnopravno podlago nekega naroda; in na tej naravnopravi podlagi je kasneje nastala tudi moderna slovenska nacija in država. Mnogo pogosteje so se nacije razvile na podlagi historičnega prava, denimo češka nacija v mejah češkega kraljestva. Tudi današnja prestolnica Slovenije – Ljubljana – je bila pred Trubarjem le glavno mesto Kranjske, saj se je Notranji Avstriji vladalo iz Gradca. *Ta prava Cerkev Božja tiga slovenskiga jezika* pa je imela središče v Ljubljani, in tudi kontrareformacija je lahko zmagala šele, ko je prisilila Ljubljano k spreobrnitvi. Ljubljana je postala ravno z onim Trubarjevim dejanjem glavno mesto Slovencev in je to ostala do danes.

V letih 1557–1577 so si sledili zvezki Trubarjevega prevoda vsega *Novega testamenta*, 1582 druga izdaja v eni knjigi; učencu iz naslednje generacije, Juriju Dalmatinu, je bila 1572 poverjena priprava prevoda vse *Biblije*, in po dvanajstih letih – 1584 – je prevod tudi izšel. Dalmatinov sošolec iz Tübinger Stift, Nemeč Hieronymus Megiser, sooča v svojem *Dictionarium quatuor linguarum* slovenščino, italijanščino in nemščino z latinščino, v svojem *Thesaurus polyglottus* pa postavlja slovenščino v red vseh velikih modernih jezikov. Reformacija ustanavlja šole, od osnovnih za fante in dekleta pa do stanovske šole v Ljubljani, z velikimi ambicijami, o katerih priča tudi, da je bil pozneje za rektorja pozvan znameniti humanist Nikodemus Frischlin. Profesor Adam Bohorič napiše prvo slovensko slovnico s poetičnim imenom *Arcticae horulae*. Vse to utrdi slovenski standardni jezik, in protireformacija ga mora potem prevzeti.

Slovenska Cerkev je potrebovala lasten cerkveni red, ki ga pa od katoliškega vladarja Notranje Avstrije seveda ni bilo pričakovati. Primož Trubar je bil tako

drzen, da je 1564 izdal *Cerkovno ordningo*, in za kazen je bil za zmeraj izgnan. Edini do 1971 znani izvod tega veličastnega dela v Dresdenu je po drugi svetovni vojni izgubljen, na srečo pa se je našel še en izvod v Vatikanu, po izvoru iz Bibliotheke Palatine, vojnega plena iz tridesetletne vojne. Tu najdemo tudi Trubarjevo politično filozofijo: država s svojimi zakoni je Božje delo, toda zakoni ne smejo imeti za vsebino kakih posebnih šikan oblasti, sledijo naj le moralnim zahtevam desetih Božjih zapovedi. V principu bi to lahko položili na srce tudi današnjim zakonodajalcem, vključno s tistimi v EU.

Na stari plošči v Kemptnu, iz 19. stoletja, je vklesano: »Truber, der slowenische Luther«. To je razumeti pač tako, da ima za naš narod podoben pomen kot Luther za nemški narod. Vendar pa je Luther seveda za glavo višji med reformatorji; je začetnik gibanja in kljub tragediji tridesetletne vojne nepremagan. Po protireformaciji preostali slovenski protestanti pa so živeli skoraj dvesto let nikodemsko in so morali po tolerančnem patentu vse ustvariti nanovo; večina pa je bila ob protireformaciji izgnana in je našla svojo novo domovino pretežno v Nemčiji. Sam Trubar je prej umrl.

Trubar ni bil utemeljitelj svetovnega gibanja; bil je prijatelj in tovariš mlajših aktivistov nemške reformacije, s katerimi se je pogovarjal in si dopisoval. Iz nagrobnega govora, ki ga je imel predstojnik tübingske univerze Jakob Andreae, je razvidno, da so ga sprejemali kot sebi enakega. Za Slovence pa je duhovni utemeljitelj, čigar dosežki so preživeli tudi propad njegovega gibanja. Tudi njegovi sovražniki so morali uporabljati standardni jezik, katerega je ustvaril, morali so uporabljati *Biblijo* v Dalmatinovem prevodu, pozneje so ponatisnili Bohoričevo slovnico in so delali naprej na Megiserjevem slovarju. Versko delo protestantov je bilo v veliki meri uničeno, a kar je ostalo, je bilo zavedanje lastne kulture. Obenem pa je bil Trubar velik Evropejec, zgled za prijateljstvo med narodi. Njegova prizadevanja, da bi reformacijo širil tudi v glagolici in cirilici, in njegovi poskusi, da bi razumel islamski svet, so bili tudi neke vrste napoved današnjih evropskih prizadevanj; takšna versko motivirana prizadevanja 16. stoletja so bila seveda obsojena na neuspeh, tako kot tedanji kontakti Andreaeja s carigraskim patriarhom. A na neki drugi podlagi se tudi današnja Evropa odpira proti vzhodu.

V tem evropskem smislu prijateljstva in pripravljenosti pomagati hočemo ostati Trubarjevi duhovni dediči.

TÜBINGEN

Univerzitetni Tübingen nas je pričakal obsijan z jutranjim soncem. Na slovesnosti v osrednji evangeličanski cerkvi sv. Jurija (Stiftskirche) nas je nagovoril vodja mestnega urada za kulturo dr. Wilfried Setzler, sledila sta bogat prispevek dr. Marka Kerševana

ter kulturni program v izvedbi Bogdane Herman in zbora Cantemus, ki sta nastopala tudi na vseh nadaljnjih slovesnostih. Pri dvojezični spominski plošči (prispevalo jo je naše društvo leta 2000) na stavbi nekdanje Morhartove tiskarne, kjer sta bili natisnjeni prvi slovenski knjigi, smo položili venec. Pevski zbor pa je ponovno zapel našo *Lipo* in se med petjem namnožil na dobrih sto pevcev, med katerimi jih je nemalo imelo solze v očeh.

Govor dr. Marka Kerševana

Najprej naj se v nemščini zahvalim župniku cerkvene občine dr. Kleinknechtu in vodji Kulturnega urada mesta Tübingen prof. dr. Wilfriedu Setzlerju, ki sta omogočila, da lahko v srcu Tübingena, v znameniti Stiftskirche, spregovorimo nekaj besed in zapojemo nekaj pesmi v slovenskem jeziku. Prof. Setzler je z nami tudi kot uradni predstavnik mesta Tübingen. Württembergška, Tübingen, njegova univerza in evangeličanska cerkev so zaradi svoje podpore Trubarju in slovenskim protestantom 16. stoletja zaslužni za slovenski jezik in s tem tudi za slovensko identiteto.

Dovolite mi, da naš prvi postanek v univerzitetnem mestu Tübingenu uporabim za to, da spomnim na srečanje Trubarja in slovenskih protestantov s tübingensko univerzo.

Cerkev, v kateri stojimo, je glede na svoje mesto v prostoru in zgodovini Tübingena za to simbolno več kot primerna. Bila je zgrajena v času ustanavljanja te univerze – ustanovljene leta 1477 – in njen kor je do leta 1534 služil tudi univerzi za njena slovesna opravila. V njeni neposredni bližini stoji poslopje stare univerze (*Alte Aula*) in le malo dlje je v nekdanjem avguštinskem samostanu od časa reformacije naprej slavni *Evangelisches Stift*, univerzitetni internat študentov teologije tübingenske univerze.

Prvotna namembnost, ki ni bila le cerkvena, njena središčna lega in bližina univerzitetnih prostorov, so še kasneje in vse do danes – kot piše prof. Setzler – naredili cerkev in še posebej njeno prižnico za mesto odmevnih nastopov, kot je bil leta 1977 ob 500-letnici univerze govor takratnega državnega predsednika Walterja Scheela, ko je spodbujal k pogumu za »kritično simpatijo« do demokracije ob takratni eskalaciji terorizma in obračunavanja z njim v ZRN.

Tübingenska univerza in *Evangelisches Stift* sta z velikimi črkami zapisani v evropski duhovni zgodovini. Z univerzo so povezana take osebnosti, kot Philip Melancthon, pisec besedila *Augsburške veroizpovedi* in ena vodilnih osebnosti reformacije, Jacob Andreae, promotor *Formule concordiae*, a tudi Ferdinand Christian Baur, začetnik historično kritične bibličistike; mimo njenih teologov žal ni šla nacionalsocialistična evforija tako imenovanih *Deutsche Christen*, toda univerza je bila tudi mesto poglobljenega kritičnega obračuna s to usmeritvijo, med drugim v »teologiji

križa« in »teologiji upanja« Jürgena Moltmanna; na njej je dobil zatočišče in katedro Ernst Bloch, morda največji marksistični filozof, vsekakor pa v svojem delu *Prinzip Hoffnung* avtor najtehtnejših strani o religiji in krščanstvu, napisanih z roko kakega marksističnega filozofa. Ne nazadnje sta bila njena profesorja pomembna katoliška teologa drugega vatikanskega koncila, sedanji papež Joseph Ratzinger in Hans Küng, oster kritik (preveč) papeške cerkve ter pobudnik sporazumevanja svetovnih religij pri uveljavljanju »svetovnega etosa« (*Weltethos*).

Navedel sem le nekaj imen s področja, ki nam je tokrat blizu. Leta 1863 je bila na tübinški univerzi ustanovljena tudi prva naravoslovna fakulteta na nemških univerzah. Danes ima univerza 24 000 študentov, 450 profesorjev in 2000 drugi znanstvenih in pedagoških sodelavcev.

V avguštinskem samostanu je pred ustanovitvijo *Stifta* delal Johannes von Staupitz, kasnejši predstojnik in eden od duhovnih očetov Martina Luthra. Med stanovalci *Stifta* srečamo kot študente ali učitelje Georga Friedricha Hegla, Friedricha Schellinga, še prej Kepplerja, pa pesnika Hölderlina, Friedricha Vischerja, Eduarda Mörikeja ... Naj posebej omenim le še Davida Straussa, avtorja znamenitega Jezusovega življenja (*Das Leben Jesu*) iz leta 1835, ki je pretreslo zgodovino teologije in dobesečno tudi mladega, takrat še vernega Friedricha Engelsa, z zanimanjem pa jo je takoj po izidu prebiral tudi naš pesnik France Prešeren. Letos se je univerza spomnila 200. obletnice Straussovega rojstva.

Trubar sam ni imel prave univerzitetne izobrazbe, pa vendar ga je njegovo versko in knjižno delovanje pripeljalo ne le v Tübingen in na Württembeško, rakratno luteransko trdnjavo, ampak tudi v stik s tübingenskimi univerzitetnimi profesorji njegovega časa. Teolog in kancler univerze Jacob Andreae je poznal in spremljal njegovo delo ter govoril na njegovem grobu v navzočnosti vseh profesorjev in študentov univerze. V govoru je izčrpno povzel Trubarjevo življenjsko pot in pomen njegovih del. Humanist in profesor grščine Martin Crusius ga je omenjal v svojih delih in mu napisal epitaf, ki ga še danes lahko beremo na derendingenski cerkvi. Trubar sam je pomagal, da je v času svojih sporov z domačim plemstvom – in Martinom Crusiusom – dobil mesto vodje ljubljanske stanovske šole pesnik in profesor Nicodemus Frischlin; za našo šolo je bila to izjemna pridobitev.

S Trubarjevo pomočjo je v Tübingen in v *Evangelisches Stift* prišel mladi Jurij Dalmatin in si na tej univerzi pridobil tako temeljito izobrazbo, kakršne Trubar in prva generacija slovenskih protestantov razen Bohoriča ni bila deležna. Tübingenska univerza je bila v 2. polovici 16. stoletja na prvem mestu med študenti s takratne Kranjske, pa tudi drugih notranjeavstrijskih dežel. Theodor Elze, prvi pastor v 19. stoletju obnovljene ljubljanske protestantske cerkve

(nemškega jezika), je ob 400-letnici univerze leta 1877 v Tübingenu izdal študijo *Universität Tübingen und Studenten aus Krain*. Ob 400. obletnici Trubarjeve smrti je 1986 univerza v Tübingenu pripravila velik mednarodni simpozij, pa tudi letos ni pozabila nanj.

Seveda je bil za tem preplet velikih zgodovinskih dogajanj in konkretnih življenjskih poti, odločitev in usod. Ali bolje: tisto, kar danes dojemamo kot versko, kulturno, politično zgodovino – v našem primeru kot del skupne zgodovine Kranjske oz. Slovenije in Württemberga oz. Nemčije – je nastajalo skozi splet konkretnih življenjskih poti in odločitev. Tu je bila velika odločitev württemberskega vojvode Kristofa (1515–1568) za reformacijo, njegova ureditev Cerkev in še posebej njegova šolska politika, ki je odpravila samostane in vanje namestila šolske ustanove ter posebej skrbela za izobraževanje luteranskih teologov in duhovnikov. Tu so bili zapleteni odnosi med deželami nemškega cesarstva in posebej med Württembergom in Habsburžani. Toda tu je bila tudi Trubarjeva odločitev za protestantizem in luteranstvo, pa odločitev deželnega glavarja Štajerske Hansa Ungnada in koprškega škofa Vergerija, katerih pota so se združila v Tübingenu. Tu je bilo srečanje življenjske poti (bodočega) vojvode Kristofa in njegovega učitelja, Laščana Mihaela Tiffernusa (njegovega bodočega svetovalca) v času Kristofovega bivanja v Avstriji po habsburški priključitvi Württemberga v letih 1519–1534. Michael Tiffernus (umrl 1555) je ustanovil štipendijski sklad za dva študenta iz Kranjske na tübingenski univerzi. Tu je bila življenjska pot Istrana Matije Grbca (*Illyricusa Garbitiusa*), ki je bil v letih 1537–1559 profesor grščine na tukajšnji univerzi; pomagal je mlademu Istranu Vlačiću, bodočemu *Matthiasu Flaciusu Illyricusu*, verjetno pa tudi rojakoma Vergeriju in Trubarju, čeprav o tem ni ohranjenih dokazov. Kasneje je Trubar pomagal Istranu Štefanu Konsulu, ne glede na njune spore.

Na mestu, kjer smo, bi lahko tudi rekli: skrivnostna so pota Božje previdnosti ...Tudi in zlasti, kadar privedejo do rezultatov, ki jih imamo za zgodovinske in pozitivne in jih želimo kot take ohranjati in razvijati. Danes se tu hvaležno spominjamo Trubarja in mesta, ki ga je sprejelo, mu tiskalo knjige in omogočilo delo, katerega sadove danes uživamo. Ne nazadnje tudi tega, da lahko zdaj hodimo po Trubarjevih geografskih in duhovnih poteh –ali iščemo nove – ne da bi morali zato za vedno zapustiti ali zamenjati domovino za »nigdirdom«. V sodobnem, vsaj evropskem svetu naj bi človeške poti in vezi izražale širino in odprtost vsake domovine, ne pa njeno izključljivost. Srečanje Trubarja in slovenskega protestantizma s Tübingenom in njegovo univerzo je bilo znanilec takega sveta – in prispevek k njemu.

DERENDINGEN

Po krajšem ogledu starega dela mesta Tübingen smo se prepeljali v bližnji Derendingen, zadnjo Trubarjevo postajo v Nemčiji, kjer je Trubar tudi pokopan. Na

njegov nagrobnik smo položili spominski venec, v cerkvi sv. Galla pa je bila slovesnost z nagovori duhovnikov. Župnik Friedhelm Schweizer je prebral in komentiral nekaj misli iz Trubarjevega slovensko-nemškega katekizma iz leta 1575 (*Catechismus z dvejma izlagama*). Še posebej občuteno je bilo skupno dvojezično petje verskih pesmi. V lepem Domu Primoža Trubarja na Trubarjevi ulici je bilo srečanje z domačini s krajšim kulturnim programom (nastopil je derendingenski godalni kvartet, ki se bo odslej verjetno imenoval Godalni kvartet Primoža Trubarja), nagovorom našega člana dr. Mihaela Glavana in bogato pogostitvijo.

Govor dr. Mihaela Glavana

Primož Trubar roma z nami že petsto let, duhovno in kulturno. Od otroški let na Rašici do konca svojega življenja in dela in potem s svojimi deli do danes in romal bo z nami, dokler bomo stali in obstajali.

Trubarjevo delo ima več trajno veljavnih razsežnosti. Najprej je treba opomniti na njegov prispevek k evropski in slovenski reformi krščanske vere. Ta njegov delež ni izgubljen ali pozabljen, čeprav ni več tako viden v njegovem celotnem kulturnem projektu. Biva v vseh Slovencih, če se ga zavedamo ali ne.

Temeljna ostaja njegova stvariteljska vloga pri vzpostavitvi in utrditvi slovenskega knjižnega jezika in tiskane slovenske knjige. Nastanek knjižnega jezika z vsemi njegovimi poglobitvenimi elementi, z glasovi, pisnim sistemom, besedjem, načeli njegove urejenosti in sestavo njihovih oblik, ni le jezikovno, ampak eminentno narodno, skupnostno vprašanje. Zgodovina vprašanj in odgovorov o podobi in delovanju jezika se začneja z obdobjem nastanka knjižnega jezika in z njegovim poglobitvenim tvorcem, Primožem Trubarjem. S tem je storil za Slovence celo več kot Martin Luther za Nemce, saj knjižnega jezika ni samo poenotil in standardiziral, ampak ga je povsem na novo vzpostavil. Ob tem ne gre prezreti tudi njegovega prispevka pri uvajanju humanistične misli in prerodnih renesančnih pobud v slovensko kulturo, kot tudi ne njegovih prodornih in izvirnih poimenovanj svojega ljudstva (Slovenci), našega jezika (slovenščina, windisch) in Cerkev (Cerkev slovenskega jezika). Zaradi svojega evropskega delovanja, od Trsta do Nürnberga, s povezavami v Švici, je Trubarjeva teološka, jezikovna in širša kulturna misel obogatila vso Evropo z verodostojno podobo verskih, jezikovnih, kulturnih in civilizacijskih razmer med slovanskimi etničnimi skupinami v okviru avstrijskih dednih dežel in tudi tistih, ki so politično še sodile v turški imperij.

Trubarjevo dolgoletno versko, slovstveno in splošno-kulturno delo seveda ni ugasnilo z njegovo smrtjo. Do konca 16. stoletja so med verniki krožile njegove knjige, evangeličanske cerkvene skupnosti, ki so jih vodili njegovi učenci, so v veliki meri temeljile na njegovem pridigarskem in književnem delu. Čeprav so njegove

knjige gorele v protireformacijskih ognjih po vsej Evropi, jih je precej ostalo skritih pri zvestih vernikih. Poseben primer je gotovo evangeličanska skupnost v Brežah (Fresach) na zgornjem Koroškem, kjer so njegove, predvsem pa Dalmatinove, slovenske protestantske knjige uporabljali vse do 20. stoletja. Z eno samo izjemo (*Formula concordiae*) so se vsa Trubarjeva dela ohranila prav do danes, vsaj v enem, večinoma pa v nekaj izvodih. Z današnje petstoletne oddaljenosti je sicer zanimivo, a težko slediti njihovim, pogosto skrivnim potem v slovenska in evropska hranilišča.

Primož Trubar je tudi v naslednjih stoletjih obdržal ugledno mesto med evropskimi reformatorji kot prvi in vodilni tvorec slovenske evangeličanske verske skupnosti in kot najbolj vpliven širitelj protestantske verske reforme med južnimi Slovani, predvsem Hrvati. Nemški reformacijski teologi, ki so s Trubarjem neposredno sodelovali, kakor Veit Dietrich in Jakob Andreae, med švicarskimi pa predvsem Bullinger, s katerim sta si dopisovala, so natančneje poznali tudi njegovo teološko in jezikoslovno miselnost, ostali pa so svoje poznavanje črpali predvsem iz njegovih nemško pisanih, večkrat zelo temeljitih predgovorov k slovenskim knjigam. Vse to je zadostovalo, da so Trubarja in njegovo delo za slovensko in hrvaško knjigo redno in dokaj izčrpno predstavljali v vseh večjih enciklopedičnih in leksikonskih delih na nemško pišočem področju že v naslednjem stoletju in kasneje.

Trubarja dokaj izčrpno obravnava že kratka svetovna zgodovina Hermanna Fabronija Mosemanna (1570–1634) *Der Newen Summarischen Welt Historia*, ki je bila napisana še v času Trubarjevega življenja v Derendingenu. Faber ali Fabrij je bil evangeličanski teolog, ki je študiral v Gradcu in v Wittenbergu, kjer se je seznanil s knjigami naših reformatorjev. Valvasor ga dokaj izčrpno citira. Naše reformatorje omenja tudi Martin Zeiller (1589–1661), znani topograf in zgodovinar avstrijskih dežel, pri katerem se je zgledoval v svojih delih Valvasor.

Med zgodnjimi deli kaže posebej omeniti leksikon teologov, pravnikov, zdravnikov in filozofov z germanškega področja, ki ga je izdal Paul Freher v Nürnbergu 1688. Izvirni naslov se glasi: *Theatrum virorum eruditione clarorum* etc. Članek o Trubarju obsega dva stolpca in korektno navaja njegova dela.

Med nemškimi kulturnimi zgodovinarji, ki so temeljiteje poročali o naših knjigah in njihovih avtorjih že v začetnih desetletjih 18. stoletja, sta pomembna zlasti Leonhard Frisch (*Origo characteris sclavonici, vulgo dicti cirulici*, Berlin 1727) in Johann Peter Kohl (*Introductio in historiam et rem literariam Slavorum imprimis sacram*, Altona 1729). Obe knjigi je Žigi Zoisu priskrbel Jernej Kopitar in sta se v njegovi zapuščini ohranili do danes. Zlasti Kohl natančneje piše tudi o Trubarjevem prevodu *Nove zaveze*. Janeza Vajkarda Valvasorja sicer ne moremo prištevati k tujcem, vendar nadaljuje zgodovino pisje

naših dežel v nemščini in ga namenja poznavalcem in ljubiteljem v širokem evropskem obzorju in v slovenskih deželah. V svoji *Slavi Vojvodine Kranjske* našo reformacijo prvič omenja že na začetku šeste knjige, ko predstavlja naš jezik, temeljiteje pa na njenem zaključku v posebnem poglavju z naslovom *Dodatek k šesti knjigi, ki obsega učene pisatelje, doma s Kranjskega*. Največ pozornosti seveda posveti Trubarju in Dalmatinu ter našteje in predstavi njuna poglavitna dela.

Tujci so seveda v okviru nemške in avstrijske še naprej raziskovali tudi slovensko reformacijo. Njihovo znanstveno in strokovno delo prevladuje še celo 19. stoletje. Kot pomembnejša avtorja velja omeniti Mathiasa Robitscha (*Die Geschichte des Protestantismus in der Steiermark*, Graz 1865), ki je pisal o štajerski reformaciji s katoliškega vidika, in zlasti Johanna Losertha (*Die Reformation u. die Gegenreformation in den innerösterreichischen Ländern im 16 Jahrh.*, Stuttgart 1898). Za posebno, novo etapo smemo šteti delo Ivana Kostrenčiča in Theodorja Elzeja, ki že predstavlja prehod v obnebjne slovenskih raziskav. Prvi je nadaljeval žlahtno Kopitarjevo tradicijo v dunajski Dvorni knjižnici, drugi pa je deloval med Slovenci v Ljubljani. Tranzicijo v nacionalno zgodovino in literarno zgodovino potem nadaljuje Avgust Dimitz (1827–886), ki je v svojem obsežnem delu *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813* (v snopičih izhajalo 1874–1876) na osnovi arhivskih virov podrobno obdelal tudi reformacijo in začetke slovenske književnosti.

Vsekakor pa ni mogoče spregledati, da je po zatonu verske reformacije in skoraj popolnem uničenju slovenskih knjig Hrenov rekatolizacijski projekt vendarle temeljil na protestantski knjižni tradiciji. Hrenovi in Čandkovi *Evangeliji inu listuvi* (1612/1613) in Čandkov *Mali katekizem* (1615, ohranjen v enem samem primerku) temeljita na jezikovni normi Trubarja in Dalmatina, ki je bila seveda takrat še sveža in živa. Tudi Hipolitova priredba Bohoričevih *Zimskih uric* (1715; in v nemščini 1758) samo potrjujeta in ohranjata jezikovno in knjižno izročilo 16. stoletja.

Sedemnajsto stoletje se je na področju besedne ustvarjalnosti vse bolj odmikalo reformacijski tradiciji in tudi v okviru zgodovinopisja ni prineslo večjega zanimanja za reformacijski čas. Linhartov *Pregled zgodovine Kranjske in sosednjih dežel* (1788, 1791) sicer upošteva tudi jezikoslovje, literaturo in narodopisje, a do reformacijskih časov ne seže. Slovenski etnični subjekt se prebudi spet v začetku 19. stoletja s Kopitarjem, še močnejše s Čopom in Prešernom. Čop je napisal nekaj literarnozgodovinskih spisov, med katerimi je najbolj znan tisti za Šafařikovo *Zgodovino južnoslovenskih literatur* (izšlo 1864, po Čopovi smrti), ki vsebuje kar temeljit zapis o Trubarju in njegovem delu. O Trubarju piše in iz njega citira, zlasti iz *Novega testamenta* 1582, že poprej tudi Kopitar v svoji slovnici 1808.

Zgodba se povsem spremeni konec 19. stoletja in potem v 20. in 21. stoletju, ko Slovenci prepoznamo veličino in pomen Trubarjevega dela in se posvetimo raziskovanju vseh njegovih razsežnosti.

Tako danes lahko z gotovostjo zatrdimo, da je Trubar temelj in steber, brez katerega ne bi bili, kar smo. Zato Trubar še zmeraj roma z nami in mi z njim. Trubar je še zmeraj naš sopotnik, še zmeraj vznemirja naše bivanje. Nismo še odkrili vseh dokumentarnih virov, ki osvetljujejo njegovo življenje in delo, in nismo še prelili vseh njegovih knjig v sodobno govorico in berilo, ki bo dostopno in razumljivo današnjim Slovencem. Zato bo Trubar še romal z nami.

BAD URACH

Napet program nas je hitro prestavil v sosednji Bad Urach. Tudi tu smo pred Trubarjev spomenik na dvorišču nekdanjega biblijskega zavoda, ki ga je vodil, položili venec, zbor Cantemus pa je izvedel krajši program. Gospa Westermannova, ki vodi Stift Bad Urach, nas je presenetila s čokoladnimi medaljoni s Trubarjevo podobo. V cerkvi sv. Amanda je bila krajša slovesnost s pozdravom župnika Klaus Schmidta in nagovorom vztrajnega častilca Trubarja in njegovega dela dr. Zvoneta Štrublja (iz obsežnega besedila *Le kako sanjajo preroki?* objavljamo izbrane odlomke; govor je Štrubelj natisnil v svoji knjigi *Pogum besede*, 2008; del teh misli je v svojem sklepnem prispevku posredoval tudi udeležencem na simpoziju 6. junija v Tübingenu, ta pa je objavljen v reviji *Stati inu obstati* 7-8). Štrubelj vodi slovensko župnijo v Stuttgartu, v Trubarjevih nemških krajih pa razvija ekumenski dialog med evangeličani in katoličani; za našo društveno ekskurzijo meni, da je potekala »v sproščenem in pozitivno doživetem ekumenskem ozračju«. Pred mestno hišo sredi čudovitega starega centra nas je sprejela županova namestnica in posebej prisrčno pozdravila Primoža Trubarja, ki se je v podobi mojstra Janeza po skoraj 500 letih vrnil v Bad Urach. Prijetno vzdušje je popestril harmonikar Blaž, ki nas je vzpodbudil, da smo zaplesali kar sredi trga.

Govor dr. Zvoneta Štrublja

V vsakem obdobju zgodovine vstajajo preroki, ki iz znamenj časov zaslutijo korake prihodnosti, smer, v katero je človeku in človeštu namenjeno iti. Njihovi uvidi največkrat niso razumljeni, njihove usode so največkrat prepletene z velikim trpljenjem, če ne celo s smrtjo. »Resnica prihaja s koraki goloba, tiho, potihoma,« je zapisal Friedrich Nietzsch. Prav tako prihaja počasi, potihoma zgodovinska resnica o genialni ustvarjalnosti takih prerokov. Včasih, vzemimo za primer Primoža Trubarja, tudi z veliko zamudo.

Nahajamo se v cerkvi sv. Amanda v Bad Urachu, kjer je že nekaj desetletij pred začetkom protestantizma vel duh novega časa, duh reforme. Tu je živel Luthrov

učitelj, teolog in filozof ter duh velikega formata, Gabriel Biel (1410-1495), ki je bil s svojimi teološkimi in filozofskimi spisi eden od pomembnejših Luthrovih inspiratorjev. [...]

Ob svojem duhovnem učitelju, tržaškem škofu Petru Bonomu, je Primož Trubar dolgo dozoreval za pot v širino in v globino in za pogum preroka. V 18. psalmu je zapisano: »Gospod pa mi je bil obramba; izpeljal me je na prostrano polje, me rešil, ker me ljubi!« Vsakdo, ki mu je naložena služba preroka, mora imeti debelo kožo, trdna pleča in občutljivo notranjost. Primož Trubar je že v svojem 17-letnem katoliškem obdobju, kot duhovnik med drugim v Laškem, Ljubljani in Trstu, zaslutil smer prihodnosti. Zavezal se ji je in ji ostal zvest. Ni še vedel, da bo to pomenilo izgnanstvo, življenje v stalnem gibanju in v nešteti preizkušnjah. Toda poti nazaj nikoli ni poznal! [...] Po prelomu s katoliško Cerkvijo, po Nürnbergu [...] in Rothenburgu nad Taubero, je lahko dovolj samostojno in suvereno zaživel v Kemptnu [...]. Kmalu po prihodu v Kempten je leta 1555 prevedel prvo novozavežno knjigo, *Ta evangeli svetiga Matevža*. Že čez dve leti, leta 1557, je izšel *Ta prvi dejl tiga noviga testamenta*. In isto leto tudi prvi teološki esej v slovenščini: *Tiga noviga testamenta ena dolga predgovor*. [...]

Iz obilja Trubarjevega notranjega bogastva, iz popolne predanosti duhovnemu poslanstvu v službi evangeljske Besede, je še istega leta, leta 1557 prišel novi izziv, nova preroška naloga: z božjo Besedo ne le med Slovence v njihovem materinem jeziku, z božjo Besedo še dlje, med ljudstva vse do Konstantinopla [...]. V njim razumljivem, maternem jeziku pa je pomenilo: hrvaški jezik, pisan v glagolici, in srbski jezik, pisan v cirilici.

Za projekt uraškega biblijskega zavoda je Trubar zorel od leta 1557 naprej. Leta 1559 je napotil sodelavca Štefana Konzula na Kranjsko, da se je tam posvetoval s poznavalci hrvaškega jezika in glagolice. [...] Danes se dobro zavedamo, da projekta uraške biblijske tiskarne za slovenski, hrvaški in cirilski tisk brez Trubarja enostavno ne bi bilo. [...] To, kar ni mogel v tistem času nihče iz sveta idej spraviti v realnost, je bilo dano Trubarju. Hrvat Matija Vlačić – Franković, poznan kot Flacius Illiricus, avtor obsežnega teološkega opusa in močan idejni vodja ortodoksne smeri protestantizma, t. i. flacijanizma, konkretno ničesar ni naredil za svoj hrvaški narod, kaj šele za dialoško in ekumensko misel z bližanja z drugimi Cerkvami.

Trubar [...] pa je znal z genijem stvarnega, preudarnega in načrtnega dela protestantsko, teološko in misijonsko misel pripeljati do realizacije. S povprečnim duhovnikom, istrskim prevajalcem Stipanom Konzulom in z bolehnim Dalmatincem Antunom Dalmato, ki jima je zagotovil eksistenco, je v Urachu uspel natisniti trideset knjig v latinici, glagolici in cirilici, od teh kar 25 v hrvaškem jeziku. Ne smemo pozabiti, da je bila tu,

v Urachu, leta 1564 natisnjena tudi najbolj originalna Trubarjeva knjiga: *Cerkovna ordninga*. Kar desetim od prvih dvanajstih knjig je napisal nemška posvetila in predgovore, njegovo vlogo in pomen pa poudarja njegova podoba na čelni strani platnic številnih knjig [...]. Ob izhodu iz Ammandenhofa si prosim oglejte tudi spominsko ploščo, ki so jo Hrvatje postavili pred slabim letom v spomin na začetke hrvaške protestantske literature. Omenjena sta Konzul in Dalmata ... Trubarja pa ni ne na plošči ne na obzorju hrvaškega vedenja o začetkih njihove protestantske literature.

Zagotovo je bil projekt biblijske tiskarne uresničen tudi po srečnem naključju, srečanju z baronom Ivanom Ungnandom, ki je bil tudi sam pribežnik iz katoliške Avstrije in tedaj goreč spreobrnjenec k protestantizmu. Veliko svojih materialnih sredstev je zastavil za misijonski projekt na Balkanu. [...] V ozadju je tudi podpora württemberskega vojvode Krištofa, ki je podpiral to misijonsko, na nek način zanj tudi pomembno politično akcijo. [...] Ivan Ungnad, vojvoda Krištof, Peter Pavel Vergerij, Štefan Konzul, Anton Dalmata: toda, če iz te družbe odstranimo Trubarja kot idejnega vodjo in ravnatelja biblijskega zavoda, smo projektu odsekali glavo. Misijonska in preroška vizija v Urachu ima samo eno konkretno in glavno ime: Primož Trubar, v eni osebi organizator in ravnatelj uspešne tiskarne, usposobljene za latinico, glagolico in cirilico, teolog širokega dialoškega in ekumenskega kova, etnolog s podrobnimi opisi običajev ljudstev na jzgovzhodu Balkana, pisec in diplomat, ki je v predgovorih uraških knjižnih publikacij obveščal o turški nevarnosti kralja Maksimilijana na Dunaju, württemberskega vojvodo Krištofa v Stuttgartu, nemške volilne kneze in druge odgovorne veljake v Evropi.

Značilnost prerokov je, da so samohodci, da ubirajo nove in nepoznane poti. Trubar se je za takega izkazal tudi v vprašanju zблиževanja različnih krščanskih veroizpovedi in v vprašanju odnosa do islama. Ideja o pokristjanjevanju muslimanov na Balkanu izvirno ni bila Trubarjeva, o njej je pisal že Erazem Rotterdamski, Trubarjev knjižni oče. [...] Trubar pa je tu ubral svojo lastno pot. Turška nevarnost je bila zanj prav tako velika, kot je bila nevarnost papeža. [...] Tudi v odnosu do pravoslavja je Trubar ubral svojstveno pot. Pravoslavne je dobro poznal. Ne smemo pozabiti, da je prav sem, v Urach, septembra 1561 – po desettedenskem bivanju v Ljubljani – pripeljal dva pravoslavna, uskoška popa, [...] ki sta bila nekaj časa zaposlena kot prevajalca v glagolsko hrvaščino in cirilsko srbsščino. [...] Že preko njiju je Trubar mogel neposredno dobiti ključne informacije o pravoslavju. Pravoslavni bodo, po Trubarjevem prepričanju, postali zavezniki v boju proti Turkom. [...]

Trubarjeva dialoška in ekumenska odprtost je danes vse bolj aktualna, v Evropi in tudi v svetu. Proces zблиževanja krščanskih cerkva, ekumenizem, gre pospešeno

v smeri odprtega dialoga tudi zaradi čedalje večjega pohoda islama v današnjem svetu. [...] Kljub številnim perečim problemom [med islamom in krščanstvom] ni nobene druge alternative: le boljše poznavanje drug drugega, dialog in medsebojno spoštovanje. [...] Ekumenizem prerašča v medverski dialog, ki vse bolj postaja izziv tretjega tisočletja. Trubar je to poglavje preroško že začel. Tu lahko danes z veseljem odkrivamo neponovljivi format Trubarjeve preroške osebnosti, ki je bila zmožna v osrčju tedanje Evrope uveljaviti svoj genij ustvarjalnosti in samobitnosti, in sicer v pogojih pregnanca, v ekzilu. Trubar kot prerok torej! Kot prerok združene Evrope, ki ni in ne more obstati le kot skupni tržni prostor, ampak mora postati skupnost vrednot, za katere je Trubar živel in z energijo sonca ogreval srca svojih »lubih Slovencev«.

Kako sanjajo preroki, sem se nekoč vprašal? Sanjajo drzne sanje, prehitvajo stoletja, svobodno navigirajo na »internetu Duha«, presegajo čas in prostor, navdihujejo Boga. [...] Samo tako, kot vztrajen prerok in vizionar, je Trubar mogel »stati inu obstati«. [Trubar je v Derendingenu] za sedem let zaprl svoja preroška usta in za »dolgi sedem let« odložil svoje pero, od 1567 do 1574. Bil je to molk preroka, čas notranje preobrazbe, vstop v svetišče notranje resnice, posvečeni čas trpljenja. [...] Trubar je začel bojevati svoj notranji boj. Vse bi se lahko zlomilo, če kot prerok ne bi gledal daleč v prihodnost. Sestopil je s Kalvarije molka in v zadnjih dvanajstih letih svojega življenja v Derendingenu napisal še deset knjig. Izida enajste, *Hišne postile d. Martina Lutherja*, ni dočakal. Prevajal jo je še na smrtni postelji. Tako kot je prerok Elija po bibličnem poročilu, preden je bil vzlet v nebo, vrgel svoj plašč na Elizeja, ki ga je nasledil v preroškem poslanstvu, je naš slovenski prerok pred odhodom vrgel svoj plašč ustvarjalnosti in slovenstva na Jurija Dalmatina, Adama Bohoriča in sina Felicijana, ki je leta 1595 posthumno izdal *Hišno postilo*. Trubarjev preroški plašč pa je čez dolga stoletja prekril še Prešerna, Slomška, Cankarja, Aškerca, Gregorčiča, Kosovela, Minattija, Kocbeka, Pavčka, Zajca in še toliko drugih, ki so s Trubarjem na čelu vstopili v slovensko velikonočno procesijo.

KEMPTEN

Zadnja postaja na dolgi poti je bil Kempten. V nekem smislu je bil to vrh slovesnosti ob Trubarjevem jubileju. Na pročelju evangeličanske cerkve je naš predsednik Viktor Žakelj odkril, škof Geza Erniša pa posvetil reliefni podobi našega Primoža Trubarja in cerkvenega patrona sv. Manga; oba je izvrstno upodobil znani kipar Mirsad Begič. Reliefa je naročilo in Kemptnu darovalo naše društvo. Ob odkritju so poleg Žaklja govorili regionalni bavarski evangeličanski škof dr. Ernst Öffner, kemptenski dekan Jörg Dittmar in župan mesta Kempten dr. Netzer. Nedeljsko

bogoslužje je tako kot v ostalih cerkvah potekalo v slovenskem in nemškem jeziku. Sodeloval je pevski zbor Cantemus; zlasti opazen je bil tudi občuten prispevek pevke Bogdane Herman. Slavnostna pridigarja sta poudarjala pomen Trubarjevega prevajanja sveto-pisemskih besedil. Dekan Dittmar: »Kar je Luther začel v Wartburgu, je Primož Trubar nadaljeval v Kemptnu. (...) Naloga, da prevajamo Kristusovo sporočilo za naš čas in za naše življenje, je prav za nas protestante zapisana v naši ustanovni listini tako, kot je bila za Primoža Trubarja.« Škof Erniša: »Trubarjevo delo je uspelo, saj Slovenec lahko danes govori slovensko. Pisatelj in pesnik lahko slovensko pišeta, duhovnik bere slovenski evangelij in oznanja slovensko Božjo besedo.« V stranski cerkveni ladji je bila na ogled potujoča pregledna razstava *Vsem Slovencem* o Trubarju in njegovem delu; pripravil jo je zavod Parnas, ki ga vodi Metka Starič. Domačini so se še posebej potrudili z izvedbo igre o Trubarju v Kemptnu (*Primož Trubar ali Odkritje jezika*), ki so jo končali s pomenljivimi besedami: »Kar je Trubar naredil za Kempten, se ne da poplačati z nobenim denarjem!«

Udeleženci izleta smo ob tem nekako čutili, da marsikdo iz domačih logov ne misli tako, saj si ne znamo drugače razlagati popolnega molka naših diplomatskih predstavnikov iz Berlina in Münchna, ki so sicer spremljali društveno karavano, a se niso nikjer oglasili s svojim nagovorom. Škoda je, da kljub vztrajnemu vabljenju med nami ni moglo biti nobenega predstavnika Mestne občine Ljubljane, ki sicer velja za glavno Trubarjevo mesto. Spodobilo bi se namreč, da bi se oboji nemškim mestom in njihovim prebivalcem zahvalili za vse, kar so storili za Trubarja v letih njegovega pregnanstva, s tem pa tudi za vse Slovence, in kar za ohranjanje njegovega spomina delajo še dandanes.

Kljub naporni in dolgi poti ter zgoščenemu programu, ki skoraj ni dopuščal običajnega turističnega utripa, med udeleženci ni bilo nezadovoljnjev. Zasluge za to imajo neumorni organizatorji, prijazni domačini, vsi sodelujoči izvajalci in kulturniki, med katerimi je treba znova omeniti izvrstni pevski zbor z izredno primernim programom protestantskih, Trubarjevih, slovenskih ljudskih in ponarodelih pesmi. Na zadnjem skupnem postanku ob vrnitvi, ko je še zadnjič iz vseh grl izzvenela priljubljena *Lipa*, je neka udeleženka, očitno Trubarjeva rojakinja, v pojočem dolenjskem narečju občuteno dejala: »Še nikoli me kakšna pesem ni tolikokrat pripravila do solz ...«

Poročilo o ekskurziji Kazimir Rapoša; uporabljeni so tudi navedki v knjigi Z. Štrubelj, Pogum besede, 2008.

IZ NEMŠKE IGRE O TRUBARJU

V Kemptnu so v okviru slovesne prireditve 1. junija 2008 kemptenski ljubiteljski gledališčniki uprizorili v cerkvi sv. Manga igro *Primus Truber oder Die Entdeckung der Sprache (Primož Trubar ali Odkritje jezika)*, ki jo je napisal in režiral Thomas Oeder. Še povsem neznan je podatek (tako je pred kratkim zapisal dr. Zvone Štrubelj), da je ravnatelj kemptenske gimnazije Helmut Mössle že leta 1983 napisal podobno igro in da so jo takrat uprizorili dijaki.

Pomenljivo zanimanje za duhovnika, ki je služil Nemcem in Slovencem, so pokazale tudi predstave igre *Primus Truber, der Dolmetscher Gottes (Primož Trubar, Božji prevajalec)* Rolanda Brutscherja, ki so jo domačini letos uprizarjali v Domu Primoža Trubarja v Derendingenu. Podobna igra je bila uprizorjena v Lauffnu.

Oederjeva igra se začinja s prologom o Božji stvaritvi nešteti jezikov in bogastva raznovrstnosti, torej z variacijo konca svetopisemske zgodbe o Božji kazni za zidanje babilonskega stolpa. V 1. prizoru je prikazano posvetovanje o nastavitvi Trubarja v Kemptnu, s poudarkom, da Trubar pripada augsburški veroizpovedi, a pozna tudi spise zwinglijanstva. V 2. prizoru sledi obsežnemu zborovskemu razvijanju teme o skupnosti človeka z Gospodom Trubarjeva pridiga o novem cerkvenem redu, ki ga je sestavil za Kempten (red je objavljen v knjigi *Pisma Primoža Trubarja*, ur. Jože Rajhman, Ljubljana, 1986). V 3. prizoru nastopajo Trubar in njegova znanca Seeger in Mayr (objavljamo prevod tega prizora), v 4. prizoru – uvajata ga zbor in govorec z besedili o oznanjanju evangelija – je prikazana Trubarjeva družina tik pred odhodom iz Kemptna: otroci neradi odhajajo, mati Barbara pa jim pojasnjuje Trubarjevo dolžnost do domovine. V igri nastopajo poleg Trubarja in njegove družine govorci in govorke, dvodelni zbori, župan, mestni svetniki, meščani in meščanke, branjevke in otroci. Koral v slovenščini je zapel zbor Cantemus. Tretji prizor:

III. nov jezik

Okvir: Luteranski koral, zapet v slovenščini.

Prizor: Trubar in dva njegova znanca opazujejo na Rotovškem trgu otroke pri odštevanju in mater, ki tolaži svojega otroka.

Povzetek: Tolaži lahko le materni jezik. Materinščina je tudi jezik brata. V zapisani obliki je jezik srca zmeraj dostopen.

Osebe: Primož Trubar, Georg Mayr, Jakob Seeger, mati z otrokom, 5 otrok, 2 branjevki.

Čas: oktober 1555.

Mayr in Seeger prideta, zatopljena v (neslišen) pogovor, iz kora na levo polovico prostora pred oltarjem. Tam se srečata s Trubarjem, ki prihaja iz severnega dela cerkvene ladje. Trubar ima v rokah knjigo, med kratkimi postanki nenehno pogleduje vanjo. Med njihovim pogovorom urejata branjevki Marthe in Hulda na desni strani svoji stojnici.

Dva otroka prideta in zdolgočaseno sedita na drugi strani trga, dokler ne priplešejo še trije, ki se držijo prek ramen in pojejo.

TRUBAR: *(vesel in ponosen)* Dokončana je, Seeger, dokončana!

SEGER: Slovenski evangelij? Ga že imaš?

TRUBAR: Prvi je, evangelij po Matevžu, moj najljubši. Zakaj v njem je toliko koristnega za kristjanovo življenje. Pomislita samo na blagre v pridigi na gori. Veliko mi je bilo do tega, da prav to knjigo prevedem v slovenski jezik. Zdaj lahko moji slovenski rojaki poslušajo veselo oznanilo v svojem jeziku, lahko ga s svojimi besedami sporočajo drug drugemu. Poglej!

SEGER: *(lista po knjigi, se presenečen obrne k Trubarju)* Te črke znam tudi jaz brati! *(Med pogovorom se pomikajo vsi trije k stojnici.)* Ali nisi govoril, da je v tvoji domovini in še dlje proti vzhodu v rabi čisto posebna pisava? To pa so latinske črke, za povrh še postavljene v antikvi. To lahko bere vsak otrok – seveda po kakih šestih mesecih pouka.

(Med njihovo hojo se vanje zaleti razigran otrok. Trubar po slovensko vzklikne »Kje pa imaš oči, deček!« Trubar kupi 3 jabolka in da vsakemu spremljevalcu eno. Med tem se otroci zberejo k igri in zapojejo odštevanko v allgauskem narečju. Može sedejo na stopnice kora in jih opazujejo.)

SEGER: Je torej pleme Slovencev tako veliko, da se spleča zanje prevajati Biblijo v slovenščino? Poleg tega se mi zdi ta govorica zelo čudna. Saj se ti jezik kar zavozla pri vseh teh soglasnikih. Ko bi bil vsaj malo tako blaglasen, kot je italijanski!

MAYR: Le kako lahko tako govoriš, Jakob? Seveda »se spleča«, da je evangelij preveden v materinščino, v materinščino vsakega naroda. Spleča se že, če je s tem rešena za Božje kraljestvo ena sama duša. Zamisli

si: v vsakem domu na zemlji, pri vsaki mizi v sleherni veliki izbi berejo iz Biblije, in vsak otrok, vsaka dekla in vsak hlapec razume, kaj mu govori Bog. Ko bo tako daleč, potem ne bomo več potrebovali cerkve.

TRUBAR: *(svareče)* Georg Mayr!

MAYR: In župniki bodo tudi odveč.

TRUBAR: In kdo bo bdel nad zakramenti?

MAYR: Morda pa sploh ne bodo potr...

SEGER: Molči vendar!

(S strani pride mati z otrokom; ta se nato igra na trgu, medtem ko mati kupuje.)

TRUBAR: Kateri jezik je lep in kateri je neokreten? Mar se ne zdi vsakemu najlepši njegov jezik? Tile otroci se dobro počutijo v jeziku tega podgorskega okrožja. Pa mi to narečje kar para ušesa. Govorica Rothenburžanov mi je bila prijetnejša in bližja. Kljub temu je čudovito, kako samoumevno se dečki in deklice pogovarjajo v svojem jeziku in pojejo. Po svojem maternem jeziku so si bratje in sestre. Vzgaja jih in vodi v življenje, kot jih vodi mati. Povezuje ljudi vse krajine, ker vedo: sodimo skupaj, kajti govorimo isti jezik, ker vsi govorimo en jezik.

(Otrok se spotakne; se cmeri; mati se usede, si ga posadi v naročje in ga tolaži z besedami – z vzkliki in stavki v allgausčini.)

TRUBAR: Poglejta oba – ali bolje, prisluhnita oba! V katerem jeziku naj mati tolaži svojega otroka? V italijanščini, ker je tako blaglasna? Ali v latinščini, ker je tako mednarodna? Kadar hoče resnično potolažiti, takrat lahko samo v svojem maternem jeziku, takrat lahko samo v domačem narečju! In samo v maternem jeziku lahko dete sliši in čuti, da materina skrb in sočutje prihajata iz srca. In tako bo v svojem strahu in svoji bolečini pomirjeno in potolaženo.

Tako je pri materi in otroku. In: pri Bogu in ljudeh, je kaj drugače?

Lahko Bog stori kaj boljšega, kot da nas tolaži in nam v naši bolečini in našem strahu govori prijazne besede? Od strahu se hudič redi. Ko pa iščemo tolažbe pri Bogu, hudič poginja od sušice.

Bog nas želi tolažiti, kot tolaži mati otroka.

Tega ne počne v učenem disputu.

Tolaži nas v jeziku naših mater!

Izbral in prevedel Dušan Voglar

IZ TRUBARJEVEGA LETA 2008

ČASTNI ODBOR

Vlada Republike Slovenije je na 148. seji 28. novembra 2007 sklenila, da se ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja leto 2008 razglasi za Trubarjevo leto. Za koordinacijo pomembnejših aktivnosti ob počastitvi 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja je zadolžen Koordinacijski odbor za državne proslave. Sprejela je tudi sklep, da se za počastitev te obletnice ustanovi častni odbor. Predsedovanje odboru je prevzel predsednik Republike Slovenije **dr. Danilo Türk**.

Člani častnega odbora:

predsednik Republike Slovenije, **dr. Danilo Türk**,
predsednik Državnega zbora Republike Slovenije,
France Cukjati,
predsednik Vlade Republike Slovenije, **Janez Janša**,
predsednik Državnega sveta Republike Slovenije,
mag. Blaž Kavčič,
predsednik Ustavnega sodišča Republike Slovenije,
Jože Tratnik,
bivši predsednik Republike Slovenije, **dr. Janez Drnovšek** (umrl),
minister za kulturo, **dr. Vasko Simoniti**,
minister za šolstvo in šport, **dr. Milan Zver**,
ministrica za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo,
Mojca Kucler Dolinar,
minister za zunanje zadeve, **dr. Dimitrij Rupel**,
predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, **prof. dr. Boštjan Žekš**,
rektorica Univerze v Ljubljani, **prof. dr. Andreja Kocijančič**,
rektor Univerze v Mariboru, **prof. dr. Ivan Rozman**,
rektor Univerze na Primorskem, **prof. dr. Rado Bohinc**,
Univerza v Novi Gorici, **prof. dr. Danilo Zavrtanik**,
ljubljski nadškof in metropolit, **msgr. mag. Alojz Uran**,
škof Evangeličanske Cerkve v Republiki Sloveniji,
mag. Geza Erniša,
predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, **mag. Viktor Žakelj**,
ravnatelj Narodne in univerzitetne knjižnice,
mag. Lenart Šetinc,

akademik **prof. dr. Jože Toporišič**,
akademik **dr. France Bernik**,
akademik **prof. dr. Jože Krašovec**,
akademik **Drago Jančar**,
dekan Teološke fakultete, **prof. dr. Bogdan Kolar**,
župan Občine Velike Lašče, **Anton Zakrajšek**.

PRVA SEJA ČASTNEGA ODBORA

5. 2. 2008

V Ljubljani se je na svoji prvi seji sestal Častni odbor za počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja, ki ga je Vlada Republike Slovenije imenovala 28. novembra 2007. Predsedovanje odboru je prevzel predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk, ki je v uvodnem nagovoru poudaril, da Primož Trubar spada med velike Slovence, katerega vloga še ni v celoti znana. »Zato je to priložnost, da njegov lik in njegovo delo predstavimo z vseh, tudi manj poznanih vidikov,« je dejal predsednik države in se zavzel tudi za bolj aktivno vlogo Častnega odbora.

Predsednik Vlade Republike Slovenije Janez Janša je ob tej priložnosti izrazil zadovoljstvo, da je danes slovenščina, katere oče je Primož Trubar, enakovreden jezik drugim uradnim jezikom v Evropski uniji. Na ta način se uresničuje Trubarjev znameniti rek »stati inu obstati«. Slovenski jezik ni samo stal, ampak je tudi obstal, na nas pa je, tako premier Janez Janša, da poskrbimo za njegov razvoj in uveljavitev. Po njegovem je 500. obletnica rojstva Primoža Trubarja ena najpomembnejših obletnic, ki jih Slovenija in slovenski narod praznujeta. »Razprava, ki je bila v častnem odboru, je pokazala, da smo okrog pomena Primoža Trubarja v Sloveniji zelo enotni,« je dejal premier, ki je tudi spomnil, da je Vlada RS leto 2008 razglasila za Trubarjevo leto.

Člani odbora so ocenili, da se je odbor sestal v primernem času, tik pred slovenskim kulturnim praznikom in v dneh, ko se spominjamo 250. obletnice rojstva Valentina Vodnika. Častni odbor sestavljajo najvišji in najpomembnejši predstavniki države, kulturnega, duhovnega in verskega življenja, kar daje posebno težo tej obeležitvi. Hkrati pa pomeni tudi posebno priznanje enemu najpomembnejših Slovencev, Primožu Trubarju, ki je s knjižnim jezikom ustvarjal narod, iz katerega je nastala Republika Slovenija. Primož Trubar je bil intelektualec evropskega formata, ki se je vključeval v najpomembnejše tokove sprememb njegovem času. Tudi zato je njegovo delo pomembno kot vodilo v času, ko Slovenija predseduje Svetu Evropske unije.

Sklicatelj današnjega sestanka, predsednik Koordinacijskega odbora za državne proslave Aleksander Zorn, je pojasnil, da organizacijsko delo poteka že dalj časa, in sicer v treh koncentričnih krogih. Prvi krog sestavlja Častni odbor, ki dogodkom daje pomen in težo. V naslednjem krogu je organizacijski odbor, sestavljen iz predstavnikov Ministrstva za kulturo, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Evangeličanske cerkve v Republiki Sloveniji, Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, Trubarjeve rojstne občine in Koordinacijskega odbora za državne proslave. V zadnjem, najširšem krogu, pa so slovenski kraji in občine, ki bodo prav tako organizirali različne prireditve. Tako se bo Trubarjeva obletnica praktično dogajala po vsej Sloveniji in čez vse leto. Dogajanje pa bo seglo tudi preko meja, pomemben del prireditev bo namreč potekal tudi v Nemčiji, kjer pri organizaciji sodelujeta predvsem evangeličanska cerkev in Slovensko protestantsko društvo.

Obletnica je uvrščena na seznam Unescovih obletnic, kar je velik dosežek, saj je bilo podobno doslej storjeno le za Jurija Vego. Že nekaj časa pa je seznam vseh prireditev, ki se bodo zvrstile ob tej priložnosti, objavljen tudi na Unescovi spletni strani. Oblikovana je celostna podoba, izdana bo posebna priložnostna knjižica, Pošta Slovenije je izdala priložnostno znamko, izdan bo tudi priložnostni kovanec. S svojimi aktivnostmi bodo posebno vlogo Primoža Trubarja skušale osnovnošolcem in dijakom osvetliti tudi šole.

DRUGA SEJA ČASTNEGA ODBORA 19. 3. 2008

Častni odbor za počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja se je sestel na 2. seji, ki je bila tokrat na Trubarjevi domačiji na Rašici. Gostitelji tokratnega srečanja so predstavili bogat program prireditev, ki jih organizirajo ob Trubarjevem letu in tako dopolnjujejo niz dejavnosti, ki jih velikemu Slovincu posvečajo že vrsto let. Ob tej priložnosti je bila predstavljena tudi trojezična knjižica dogodkov *2008 Trubarjevo leto*, ki jo je pripravil Koordinacijski odbor za državne proslave. Knjižica vsebuje kronološki pregled življenja in dela Primoža Trubarja v domovini in v tujini, obširen seznam prireditev, ki bodo potekale čez vse leto, in bogato slikovno gradivo. Knjižica tako ni samo spremna publikacija, ampak ima pomembno vsebinsko vrednost. Dosegljiva je tudi na spletni strani www.trubar2008.si. Ko bo spletna stran zaživela v celoti, bo uporabnikom ponudila sprehod skozi Trubarjev čas, predvsem pa celovito predstavila obeležitev 500. obletnice njegovega rojstva. Na 2. seji Častnega odbora so si člani lahko ogledali tudi najnovejšo pridobitev Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani – izvirnik Trubarjevega prevoda sklepnega dela *Svetega pisma*, to je *Noviga testamenta posledni dejl*.

Urad Vlade za komuniciranje

UVRSTITEV NA UNESCOV SEZNAM OBLETNIC

Na predlog slovenske nacionalne komisije za Unesco, ki jo vodi Marjutka Hafner, je bila Trubarjeva 500. obletnica rojstva uvrščena na svetovni Unescov seznam obletnic za 2008. Unesco uvršča na svoj seznam samo osebnosti in dogodke, ki imajo širši mednarodni pomen in so zaslužni za uveljavljanje vrednot in idealov Unesca. Uvrstitev je omogočila učinkovito mednarodno kroženje informacij o dogajanju v Sloveniji v Trubarjevem letu 2008.

TRUBAR PRED SLOVENSKO PROCESIJO

Osrednja in nosilna točka marsikatere počastitvene prireditve v Trubarjevem letu je bila monodrama *Trubar pred slovensko procesijo* Matjaža Kmecla v izvedbi Anatola Šterna. Pisec monodrame si je izbral sugestivno obliko pridige, napisane večinoma na podlagi izvirnih Trubarjevih besedil, namreč pisem, predgovorov in posvetil.

Matjaž Kmecl je o Trubarjevi življenjski zgodbi, ki jo je razkriva skozi pridigo, zapisal:

»Samogovor izgnanega in od lastnega ljudstva zapuščenega starca tik pred smrtjo je še ena 'bridkost po slovensko'. V svojem 'nigdirdomu', to je izgnanstvu, v katerem je preživel pol življenja, pregleduje, kaj je pod končno črto še ostalo. Obenem mu iz tega pregledovanja nastaja nekakšen testament za Slovence: hotel je popeljati svoje ljudstvo v enakopravnost pred Bogom in svetom; neomajno je verjel, da je z jezikom vred njegov narod prav tako božja stvaritev kot vsa druga ljudstva sveta; dal mu je knjigo in pisni jezik, skupaj z učenci mu je prevedel temeljne 'božje' knjige, poskrbel za več kot petdeset tiskov, vključno z *Biblijo*; učil ga je samozavesti in odgovornosti pa tudi resnične krščanske vere. Ničkolikokrat so ga hoteli zlomiti, še največkrat kar lastni ljudje, pa je vztrajal in se zmeraj spet pobral. Bil je silak in voditelj po telesu in glasu, še bolj po duhu in volji; oznanjevalec, za katerim so šle množice, čeprav jim je zapovedoval dolžnosti in jih venomer grajal zaradi grešnosti. Umril je v tujini, tam bolj cenjen kot doma. Trubarjeva življenjska zgodba je pač še ena v nizu tistih usod, ki bolje kot vse drugo govorijo o ceni slovenske poti skozi zgodovino, o tem, s čim vse je bilo treba za stoletja vnaprej odplačevati končno svobodo. Leta 2008 poteka 500 let od njegovega rojstva, samostojni in prosti pa smo kot njegovi dediči šele zadnja leta: zelo pogojno 90, pogojno 60 in v celoti dobro poldrugo desetletje.

Vse drugo, vsa dolga stoletja vmes, je bilo eno samo mučno vztrajanje, polno porazov in žrtev. Prav je, da se današnji rodovi vsaj kdaj pa kdaj za trenutek umaknejo iz sicer samoumevnega generacijskega egoizma in pomislijo na to: trubarjev zapuščinski samogovor jim je namenjen kot ogovor in opomnja, morda celo kot pouk.«

O eni izmed uprizoritev je gledališki kritik Slavko Pezdir v *Delu* 6. 3. 2008 zapisal:

»Anatol Štern je Trubarjev samogovor izvedel v asketskem pridigarskem talarju in večinoma za belo stilizirano prižnico. S pokončno držo telesa, razločnostjo gest in grimas ter z nastavitvijo globoko možatega glasu in premišljeno členitvijo 'pridige' oz. 'testamenta' je poudaril neomajno notranjo pokončnost, zvestobo in samozavest avtoritativnega pridigarja, s premori, tišjimi in bolj lirskimi osebnoizpovednimi drobcji pa dodajala tudi človeško bolj negotove in ranljive sestavine te mogočne zgodovinske osebnosti.«

Anatol Štern je po diplomski na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo igral v različnih gledališčih, med drugim v ljubljanskem Slovenskem mladinskem gledališču, Mestnem gledališču ljubljanskem, tržaškem Slovenskem stalnem gledališču in novogoriškem Primorskem dramskem gledališču. Nato je deloval na drugih področjih, nazadnje je bil več kot dve desetletji direktor Osrednje knjižnice v Kranju.

Kot Trubar je nastopil v letih 2006 in 2007 več kot dvajsetkrat in v letu 2008 šestdesetkrat; nekajkrat je »pridigal« po dvakrat na dan, enkrat celo trikrat. S Trubarjevo besedo se je oglašil tudi v Kemptnu, Bruslju in Rimu. V pregledu naštetih nastopov so bili, če ni drugače navedeno, v knjižnicah.

Leta 2006 je nastopil: *maja* v Kemptnu v cerkvi sv. Manga (ekskurzija Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar); *oktobra* v Murski Soboti (organizator podružnica SPD PT), Zagorju ob Savi (organizator osnovna šola), Laškem in na Rašici (podružnica SPD PT); *novembra* v Pivki. Leta 2007 so prišli na vrsto kraji: *marca* Rašica (Trubarjeva domačija), *maja* Vinji Vrh pri Semiču (v cerkvi), *julija* Sevnica (Lutrovska klet); *oktobra* Logatec, Cerknica, Velenje; *novembra* Novo mesto, Ljubljana (Šiška, knjižnica), Stari trg pri Ložu, Ravne na Koroškem, Ljubljana (Moste, knjižnica), Rogaška Slatina (kulturni dom), Medvode, Celje; *decembra* Sežana.

Leta 2008 je Trubarjeva pridiga obiskala kraje: *januarja* Grosuplje; *februarja* Tržič, Ljubljana (Narodna in univerzitetna knjižnica), Ilirska Bistrica (kulturni dom), Trebnje (univerza za 3. obdobje), Kamnik, Medvode Radovljica, Mozirje, Šmarje Sap (turistično in kulturno društvo); *marca* Ljubljana (Vič, knjižnica), Ljutomer (kulturni dom, enkrat za odrasle, enkrat za gimnazijce), Pivka, Zagorje ob Savi, Dobropolje, Mokronog (OŠ); *aprila* Ljubljana (Narodni muzej), Ormož, Duplek, Maribor (v evangeličanski cerkvi, organizator Osrednja

knjižnica), Domžale, Brežice, Sežana; *maja* Bruselj (na univerzi; organizatorji slovenistična lektorata na univerzah v Gentu in Bruslju, veleposlanstvo RS), Ljubljana (Narodni muzej), Črnomelj (v cerkvi, organizator knjižnica), Vrba (v cerkvi sv. Marka, organizator Gorenjski muzej v Kranju), Idrija, Šentrupert (občinsko praznovanje), Horjul (v cerkvi sv. Urha), Ljubljana (Šiška, frančiškanski samostan), Velenje (kulturni dom, za gimnazijo), Slovenska Bistrica; *junija* Slovenj Gradec (v špitalski cerkvi, dvakrat), Mirna, Dvor pri Polhovem Gradcu (v cerkvi), Slivje na Primorskem, Prevalje (kulturni praznik, na prostem), Vrhnika (kulturni dom), Ljubljana (Vodnikova domačija), Krško, Ptuj, Šentjernej; *julija* Metkika (v gradu, knjižnica), Velenje (shod Socialnih demokratov), Predgrad na Kolpi (občinsko praznovanje), Kamna Gorica (kulturni dom); *septembra* Rim (Slovenik, ob simpoziju), Laško (muzej), Piran (v cerkvi sv. Štefana), Osp (pred cerkvijo); *oktobra* Vesela Gora (v cerkvi, organizator knjižnica), Ljubljana (Narodni muzej, trikrat isti dan), Šmarje pri Jelsah, Vrabče na Primorskem (Kulturno društvo Vrabec), Žalec, Maribor (evangeličanska cerkev, v okviru Borštnikovega srečanja).

TRUBARJEV KIP V NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIŽNICI

Sedmega februarja, na predvečer slovenskega kulturnega praznika, so vrh mogočnega stopnišča pred veliko čitalnico Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani odkrili kip Primoža Trubarja, več desetletij neopažano stvaritev že preminulega Tineta Kosa. Slovesnost je odprl ravnatelj knjižnice mag. Lenart Šetinc. Predsednik republike Slovenije dr. Danilo Türk je v strnjem nagovoru nanizal svoje poudarke o pomenu Trubarja in letošnjega proslavljanja, kakor jih je deloma nanizal v svoji *Poslanici* (objavljena na začetku). Igralec Anatol Štern je podal odlomek iz monodrame *Trubar pred slovensko procesijo* dr. Matjaža Kmecla. Knjižnica je tudi podelila Trubarjeva priznanja donatorjem, ki so omogočili pomembna restavratorska dela na dragocenem knjižnem fondu.

KULTURNI PRAZNIK V CELOVCU

Društvo slovenskih pisateljev, publicistov in prevajalcev v Avstriji, Generalni konzulat Republike Slovenije v Celovcu, Slovenska prosvetna zveza in Krščanska kulturna zveza so 13. februarja 2008 v Celovcu pripravili skupno slavnostno prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku. Slavnostni govornik je bil Slavko Pregl, predsednik Društva slovenskih pisateljev v RS.

(Govor objavljamo spredaj.) Z glasbenim sporedom so prireditve obogatili Janez Gregorič, Gilbert Sabitzer, Kristijan Filipič in Roman Pechman, povezovala pa jo je Mira Grötschnig-Einspieler.

SLOVENC NA MADŽARSKEM OB TRUBARJU

Trubarjevo leto je seglo tudi med Slovence, ki živijo v Slovenskem in drugod na Madžarskem, predvsem v Budimpešti. Seglo je bodisi z njihovimi lastnimi prireditvami bodisi z različnimi prikazi v tedniku *Porabje*, ki izhaja v Monoštru.

Februarja 2008 so pristrčno in dobro obiskano slovesnost ob slovenskem kulturnem prazniku, ki jo že tradicionalno prireja budimpeštansko Slovensko društvo (predsednica Irena Pavlič) v sodelovanju z veleposlaništvom Republike Slovenije v Budimpešti, posvetili tudi spominu Primoža Trubarja. Po poročilu Ernesta Ružiča v *Porabju*, so v programu sodelovali učenci dvojezične šole z Gornjega Senika, udeleženke in udeleženci tečaja slovenščine v prestolnici in Karel Holec z razstavo fotografij iz Slovenskega Porabja. Poudarek in sporočilo slovesnosti sta bila: Slovenci proslavljamo 500. obletnico Trubarjevega rojstva ne glede na to, kje živimo. Člani Slovenskega društva, na primer, so že pred leti obiskali Trubarjevo domačijo na Rašici.

Prek Ružičevih člankov v *Porabju* so se nato porabski Slovenci sproti seznanjali tudi z dogajanjem v Trubarjevem letu v Sloveniji. Med drugim je januarja poročal o *Evangeličanskem koledarju 2008*, ki je posvečen Trubarjevemu letu, maja pa je podrobno prikazal prireditev Dan spominov in tovarištva v Šiftarjevem vrtu na Petanjcih in njene vsebinske poudarke. Zabeležil je izid evangeličanske agende ali bogoslužnega reda, tokrat prvič v slovenskem standardnem in prekmurskem knjižnem jeziku, s čimer je slovenska Evangeličanska cerkev posebej počastila Trubarjev spomin. Natančno in z omembo tehtne ocene akademika dr. Matjaža Kmecla je pisal o monografskem *Trubarjevem Albumu* dr. Mihaela Glavana. Julija je pisal o odkritju Trubarjevega spomenika v parku v Murski Soboti. Septembra je obsežno poročal o prireditvi Küzmičevi dnevi v Puconcih, ko so položili temeljni kamen za Dom Štefana Küzmiča. Učinkovito je povzel temeljne misli sodelujočih znanstvenikov ddr. Igorja Grdine in dr. Marka Kerševana ter tako omogočil vpogled v sodobno slovensko znanstveno vrednotenje Trubarja. O poteku prireditve v Puconcih je v *Porabju* v izčrpnem članku pisala tudi Suzana Guoth.

Konec septembra je slovensko veleposlaništvo v Budimpešti pripravilo slovesnost, na kateri je o pomenu Primoža Trubarja govoril škof slovenske Evangeličanske cerkve mag. Geza Erniša; opozoril je tudi, da je z delom protestanta Štefana Küzmiča

prekmurščina postala knjižni jezik. Delo pomurske podružnice Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar je predstavil njen predsednik Geza Farkaš. Po prireditvi je veleposlanik Ladislav Lipič menil, da je to, za kar se je zavzemal Trubar, pomembno za Slovence na Madžarskem tudi zdaj: ohranjanje in učenje slovenskega jezika in kulture.

Poseben pomen je za porabske Slovence pomenilo gostovanje šolarjev z Osnovne šole Šalovci na dvojezični osnovni šoli v Števanovcih z uprizoritvijo igre o Trubarju. Gostovanje je bilo del rednega in bogatega sodelovanja slovenskih kulturnih društev in ustanov s porabskimi organizacijami in ustanovami Zveze Slovencev na Madžarskem, ki ima sedež v Monoštru.

Oktoberja je v *Porabju* evangeličanka Jasmina Papič pisala v članku, napisanem v porabskem narečju, o dnevu reformacije in ob tej priložnosti bralcem poljudno, a vsestransko pojasnila namen, bistvo in pomen evropske reformacije, v tem okviru pa še posebej pomen Primoža Trubarja, Sebastijana Krelja, Jurija Dalmatina in Adama Bohoriča in razvoj evangeličanstva v Prekmurju.

Letošnja prireditev *Slovenski dan*, ki jo redno pripravlja Slovensko društvo v Budimpešti, je bila 18. oktobra in je bila, kot je bilo napovedano že februarja, posebej namenjena počastitvi Trubarja. Za kulturni program sta poskrbeli mladinska folklorna skupina z dvojezične osnovne šole in gledališka skupina Veseli pajdaši, obe iz vasi Števanovci in obe članici Zveze Slovencev na Madžarskem. Svečana govornica je bila mag. Valerija Perger, višja svetovalka za slovensko šolstvo v Porabju. Orisala je Trubarjevo življenje, delovanje in pomen in ob poudarjanju, da je bil med drugim tudi prvi veliki evropski Slovenec, položila slovenskim staršem na srce, naj poskrbijo, da se bodo otroci učili slovensko.

dr. Katalin Munda Hirnök, Dušan Voglar

TRUBARJEVO LETO MED SLOVENC V ITALIJI

V Trubarjevem letu je pomen Primoža Trubarja in njegovih sodelavcev poudarjeno odmeval po slovenskem narodnostnem in kulturnem prostoru, pa tudi v Evropi, predvsem v Nemčiji. Še bolj kot doslej se je oblikovala zavest, da je slovenska reformacija odprla Slovcem širok stik z evropsko humanistično kulturo in duhovnostjo. Brez upoštevanja tega stika in njegovih posledic ni več možen celovit pogled na slovenstvo v preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Zaradi vpliva, ki ga je imelo na Trubarjev miselni razvoj njegovo službovanje, izobraževanje in izmenjavanje idej pri tržaškem škofu Petru Bonomu, imamo Slovenci na

Tržaškem, Goriškem in v Benečiji še poseben razlog in zorni kot pri presojanju in občutenju Trubarjevega pomena. Zato se je med nami v Trubarjevem letu zvrstilo več posebnih dogodkov, ki so bili posvečeni Trubarju in njegovemu času.

Posamezne skupine v organizacijah, šolah, ustanovah in društvih so že zgodaj načrtovale svoje pobude v Trubarjevem letu. Kmalu je prišlo do skupnega sestanka, na katerem so prikazale posamezne pobude. Tako jih je bilo mogoče uskladiti in bolj racionalno razpostaviti v čas. Nekatere zamisli pa so postale skupne pobude. Vsekakor je bilo dogajanje raznoliko, večstransko in zanimivo ter je poneslo Trubarjevo izročilo v slovensko in italijansko javnost.

Lahko bi rekli, da se je vse začelo spomladi s pevsko in glasbeno prireditvijo Slovenskega glasbenega centra Emil Komel v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici, kjer se je novembra v bistvu tudi sklenil niz prireditev. V tem časovnem razponu so potekale tudi prireditve v Trstu in v Čedadu. Rdeča nit je bila potujoča razstava zavoda Parnas iz Slovenije z naslovom *Vsem Slovincem*, ki je bila skupna pobuda med Slovenci v deželi Furlaniji Julijski krajini, saj je segla v Trst, Gorico in Čedad. V Trstu smo omenjeni razstavi dodali naslov: *Primož Trubar – veliki neznani Evropejec*.

Na začetek dogajanja v Trstu postavljam razstavo *Po Bonomovih poteh*, ki so jo pripravili dijaki in dijakinje 1. razreda Klasičnega liceja France Prešeren v Trstu pod mentorstvom prof. Marte Ivašič. Razstava je del šolskega projekta *Dober dan, Bonomo*, s katerim so se dijaki prijavi na natečaj za ovrednotenje kulturne dediščine, ki ga sklad FAI (Fondo per l' ambiente italiano) razpisuje za višje srednje šole v Italiji. Prva postavitev razstave je bila v rekreacijskem središču Enrico Toti, ki stoji skoraj ob palači škofa Bonoma v Trstu v bližini stolnice sv. Justa. Druga postavitev je bila na šoli Prešeren v Trstu, nato pa od 5. do 17. maja 2008 v razstavni dvorani Narodne in študijske knjižnice v nekdanjem slovenskem Narodnem domu v Trstu. Obenem so bibliotekarke Narodne in študijske knjižnice pripravile razstavo faksimiliranih izdaj Trubarjevih knjig.

Nadaljnji pomembni dogodek v Trstu je bil simpozij ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja, ki ga je priredilo Slavistično društvo Trst-Gorica-Videm v sodelovanju s tržaško Visoko šolo modernih jezikov za tolmače in prevajalce. Znanstveni posvet je potekal 17. maja 2008 dopoldne v veliki dvorani bivšega Narodnega doma v Trstu. Na simpoziju so z referati sodelovali: Boris Paternu (*Trubarjevo izročilo*), Silvano Cavazza (*Primož Trubar e Gorizia*), Majda Merše (*Primož Trubar – začetnik slovenskega knjižnega jezika*), Erika Fornazarič (*Prvi slovenski knjigi: evropske značilnosti in slovenske posebnosti*), Igor Škamperle (*Renesančni humanizem in odkritje človeka*), Marija Mercina (*Dialog kot pot do novih spoznanj*), Marta Ivašič (*Šolski projekt »Po Bonomovih poteh«*). Isto

soboto popoldne je društvo Skupina 85 (Gruppo 85), ki združuje slovenske in italijanske izobražence v Trstu, izpeljalo pod vodstvom predsednice prof. Patrizie Vascotto kulturno pobudo *Po Trubarjevih poteh*, na kateri so si udeleženci ogledali vse pomembne pomnike, ki opominjajo na Trubarja v Trstu. Tako načrtana pot je primerna in zanimiva še za različne skupine Tržčanov in obiskovalcev Trsta.

Teden dni prej, v nedeljo, 10. maja, pa je bila na Goriškem prav posebna prireditev, na katero se je zbrala prava množica ljudi z Goriškega, Tržaškega in Slovenije. Na zelenici ob vhodu v Rubijski grad je namreč potekalo odkritje doprsnega kipa Primoža Trubarja, ki sedaj vsem mimoidočim, saj stoji ob cesti, jasno dokazuje pomen slovenske reformacije in uveljavljanja knjižne slovenščine na stičišču slovanskega in romanskega sveta.

Drugi del niza prireditev je stekel septembra ter se končal novembra 2008. Jesenski del lahko porazdelimo na dvoje. Prvi del sestavlja gostovanje že omenjene razstave *Vsem Slovincem* v izvedbi zavoda Parnas iz Velikih Lašč in Javnega zavoda Trubarjevi kraji z Rašice. V Italiji so bili prireditelji razstave: Narodna in študijska knjižnica v Trstu, Slovenska kulturno-gospodarska zveza, Svet slovenskih organizacij, Generalni konzulat Republike Slovenije v Trstu s sodelovanjem Zveze slovenskih kulturnih društev, Slovenske prosvete, Zveze slovenske katoliške prosvete, Glasbene matice, Kulturnega doma v Gorici in Kulturnega društva Ivan Trinko v Čedadu. Prva postavitev je bila v prvih dneh septembra v sklopu Študijskih dnevov Draga na Opčinah pri Trstu, nato so od 25. 9. do 8. 11. sledile druga postavitev v Čedadu, tretja v nekdanjem Narodnem domu v Trstu in četrta v Kulturnem domu v Gorici. Vsaka postavitev je imela svoj dodatni domet in pomen. Openska postavitev je ponesla Trubarja v slovenski zamejski in zdovski svet. Čedajsko gostovanje je imelo, po mojem, res poseben pomen. Z njo se je uveljavilo ime Primoža Trubarja v Benečiji med Slovenci in Furlani. Razstava je bila postavljena v italijanski občinski stavbi in tam dobila še dodatno ime: *Un grande europeo da scoprire*. Dvotedensko postavitev so spremljale številne dodatne prireditve Kulturnega društva Ivan Trinko: knjigoveška delavnica v italijanski občinski knjižnici, razstava slovenskih slovníc in slovarjev, kulturno srečanje s pisateljem Borisom Pahorjem, konferenca prof. Marte Ivašič. Skratka, izredna kulturna ponudba. Tržaško postavitev je odlikovala velika navzočnost političnih predstavnikov na otvoritvi po eni strani, po drugi pa lep odziv tržaških slovenskih šol ves čas trajanja razstave. Na tržaški otvoritvi smo lahko prisluhnili tudi glasbi iz 16. stoletja, ki so jo izvajali člani ansambla Tergeste Antiqua. Goriško postavitev pa lahko razumemo kot dodatno opozorilo na premalo poudarjeno navzočnost Trubarja v Gorici in okolici. Goriško postavitev sta zaokrožili knjigoveška delavnica in slovenski film o Trubarju *Heretik*. Menim, da je tako izpeljano gostovanje razstave

resnično pustilo globoko sled v javnosti.

Goriško dogajanje je lepo zaokrožila kulturna prireditev 30. oktobra 2008 v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Trubarjevo proslavo je priredil slovenski Klasični licej Primož Trubar iz Gorice. V pesmi in besedi so nastopili dijaki in dijakinje liceja. Slavnostni nagovor je imel zgodovinar Igor Grdina. Najbolj svečan trenutek je bila predaja kamnitega obeležja s Trubarjevo podobo, ki jo je šoli predalo tajništvo Sindikata slovenske šole. Obeležje je izdelal kraški umetnik Pavel Hrovatin.

Skoraj sočasno z goriško prireditvijo smo v Trstu imeli drug dogodek, ki ima svoj poseben pomen, saj je podoživljanje Primoža Trubarja odločilno poseglo v delovanje luteranske evangeličanske skupnosti v Trstu. Do tedaj so se tržaški protestanti le posamezno udeleževali ostalih pobud. V nedeljo, 2. novembra 2008, pa se je dogajanje preselilo v luteransko cerkev na Trgu Panfili v Trstu. Nabito polna cerkev je gostila slovesno mašo ob dnevu reformacije, ki je posvečen spominu na 31. oktobra 1517, ko je avguštinski menih Martin Luther objavil in po izročilu pribil na vrata grajske cerkve v Wittenbergu svoje znamenite teze. Po slovesni maši je pastor Dieter Kampen v spremstvu prof. Marte Ivašič odprl razstavo *Po Bonomovih poteh*. Razstava je bila nato na ogled do 9. novembra. To je bil lep uspeh za omenjeno dijaško razstavo, saj je gostovala tudi v centru Enrico Toti, na Liceju Prešeren, v Narodnem domu v Trstu, v Prosvetnem domu na Opčinah, v Gorici in na gimnaziji Vič v Ljubljani.

Društva in posamezniki so počastili spomin na očeta slovenskega knjižnega jezika še z več drugimi prireditvami, vendar smo se skušali omejiti na važnejše in odmevnejše dogodke.

V načrtu koordinacijskega odbora sta še dve pobudi: postavitve dvojezične spominske plošče na pročelje Bonomove palače v Trstu in postavitve dvojezične spominske plošče na pročelje palače v Gorici, v kateri je pridigal Primož Trubar, v Bonomovi palači v Trstu pa je Trubar dalj časa tudi prebival. Obe omenjeni pobudi nista bili izpeljani do konca, ker morajo dati privoljenje pristojne italijanske oblasti. Očitno je, da je pri tem bilo občutno pomanjkanje politične volje pri italijanskih oblasteh, predvsem obeh občinskih uprav v Trstu in Gorici. Verjetno še vedno ni zaželeno poudarjanje slovenske navzočnosti v mestnih središčih s takimi spominskimi obeležji v obeh jezikih.

Po drugi strani pa lahko trdim, da so se znali Slovenci v Trstu, Gorici in Čedadu primerno oddolžiti Primožu Trubarju. Za sklep bi rad opozoril na misli v članku profesorice Marize Škerk Kosmina, ki ga je objavil list *Novo Delo* 30. 10. 2008. Omenjena izobraženka se upravičeno veseli niza prireditev v čast Primožu Trubarju, vendar obenem opozarja tudi na veliko zamolčanost, ki je doletela Trubarja v preteklih stoletjih. Deloma so ga ponovno odkrili

ob 400. obletnici rojstva, ko so mu s težavo postavili spomenik v Ljubljani. Do pravega preobrata v pogledih na Primoža Trubarja pa je prišlo v slovenski družbi po drugi svetovni vojni, ko je bil končno umeščen na mesto, ki mu pripada. Ob 500. obletnici rojstva pa mu nazadnje njegovo veliko vlogo priznava vsa slovenska družba. Tako je tudi prav.

Milan Pahor

RAZSTAVA PRIMOŽ TRUBAR 1508–1586

Narodni muzej Slovenije je z razstavo *Primož Trubar 1508–1586* – njena avtorica je dr. Maja Žvanut – prikazal postaje v Trubarjevem življenju in delovanju, dosežke slovenske reformacije v književnosti, likovni umetnosti in glasbi ter Trubarjevo dobo, se pravi okoliščine, ki so njegovo delo bodisi navdihovale bodisi zavirale. (Po mnenju nekaterih obiskovalcev je takratno ravnanje v Katoliški cerkvi prikazano premalo kritično.) Razstava s sodobnimi muzealskimi prijemi (kratka besedila, slikovno gradivo, predmeti, rekonstrukcije, kopije, avdio in video prikazi, ekrani na dotik, ambientni) popelje v eno izmed prelomnih obdobij slovenske zgodovine. Znamenitost razstave je edini še ohranjeni izvod Trubarjeve *Cerkovne ordninge*, ki ga je posodila knjižnica v Vatikanu. Ob razstavi je namesto kataloga izšel zbornik razprav. Razstava je bila eden od osrednjih dogodkov v času predsedovanja Republike Slovenije Evropski uniji. Ob otvoritvi 6. marca je govoril minister za kulturo prof. dr. Vasko Simoniti.

Govor prof. dr. Vaska Simonitija

Ob bogatem programu v počastitev 500. obletnice Trubarjevega rojstva se spričo splošnega poznavanja tega moža morda kdo vpraša: kaj drugega kot izraz spoštovanja do njega lahko doživimo na izvedbah tega programa? Ni bilo o njem povedano že vse, tako glede njegove osebnosti in njegovih del kot tudi pomena tako za slovensko kulturo kot evangeličansko skupnost v Sloveniji? Ali pa prek njegovega delovanja iščemo svoj smisel ali oporo za svoje delo v današnjem času?

Seveda nas 500. obletnica njegovega rojstva lahko obvezuje k iskanju morebitnih novosti – a za večino je bolj priložnost za to, da si obudimo njegovo podobo in se vprašamo, kakšen je bil, kako se je opredeljeval do svojega časa in okolja, kaj je storil in zakaj je torej ta podoba tako živa še po tolikih stoletjih?

Kot prvi slovenski avtor knjig je preživel vso tisto torturo, ki jo je moral prestati marsikakšen avtor velike slave: delati/pisati v skrajno težavnih, včasih celo smrtno nevarnih razmerah, prihranjeno mu je bilo le to, da ni več doživel uničujočega vala protireformacije in s tem sežiga skoraj vseh protestantskih knjig. Pri vsem tem

pa je zagrizeno in nepopustljivo že za živa napredoval k svojemu velikemu cilju – in umrl menda v prepričanju, da je svoje poslanstvo izpolnil. Torej cilj dosegel. Po njegovi smrti je sicer več kakor dve stoletji kazalo, da se je zmotil, da je bilo njegovo delo zaman, toda pozneje, to je v slabih zadnjih dveh stoletjih skoraj ni bilo vidnejšega slovenskega pisca, ki se ne bi posvečal Trubarjevemu življenju, jeziku, prevodom, vsebini njegovih del in sploh njegovemu pomenu za Slovence. V 20. stoletju, zlasti pa še v desetletjih po drugi vojni, je sploh izšla cela vrsta zajetnih knjig in razprav o njem, fenomen Trubar pa je bil kajpak tudi izziv za sedmo umetnost (film) – in dolžno priznanje mu je ob drugem izkazala tudi njegova »druga domovina« Nemčija, in sicer na mednarodnem simpoziju ob 400-letnici njegove smrti v Tübingenu. Njegovi spisi – vsaj v izborih – pa teksti o njem samem izhajajo še v današnjem času.

Že dosedanji dogodki ob njegovi 500-letnici govorijo tem, da sta bili izdaja njegovih knjig in njegovi odzivi na razmere, v katerih je živel, tudi za ta čas nekaj izjemno tvornega – in sodeč po vsebini napovedanih prireditev, ki se bodo zvrstile v tem letu, bo ta ugotovitev samo potrjena. V tem nagovoru seveda za to ni mogoče podati izčrpne utemeljitve, a če povzamem, bi dejal: njegov večplastni projekt, ki sta ga ob drugem tvorili skrb za versko prenovu in za to nalogo neogibno znanje, kot sta zlasti pisanje in branje slovenščine, je nadvse ugodno vplival na oblikovanje zavesti o pomenu, varovanju in razvoju slovenskega jezika in o posebnostih njegovih govorcev. Ali drugače, Trubar je s svojim delom postavil temelje, na katerih se je skozi stoletja razvijala slovenska kulturna identiteta, ki je danes eden bistvenih konstitutivnih elementov slovenske države. Pri tem pa je znano, da njegov prvotni namen ni bil zasledovanje tovrstnega smotra: kot reformator je želel le, da bi se ljudje naučili brati sveto pismo v svojem, tj. slovenskem jeziku, da bi lahko sami, svobodno in brez posrednikov, bili v stiku z božjo besedo, kakor se je razodevala v svetem pismu. Toda ta svoboda in pravica, v marsičem že tedaj uresničeni, sta imeli daljnosežne posledice za bodočo zgodovino Trubarjevega ljudstva. V zgodovinskem razvoju Slovencev sta bili narodo- in kulturotvorna dejavnika.

Kot vemo, je Trubar živel v burni in kruti dobi, v kateri je šlo za veliki zgodovinski prelom z neko stoletja staro miselnostjo in postavljanje smernic za drugačno življenjsko prakso Evrope. Vse to je se je zrcalilo v njegovem delovanju, pač zato, ker je sam bil osebnost, ki je bila sposobna dojeti duha časa, pa tudi prisiljena sodoživljati môro zgodovine in njenih zahtev. V tem smislu mu na osebni ravni menda z ničemer ni bilo prizaneseno; na eni strani o tem govori pojem, ki ga je sam izrekel, namreč njegov »nigdiridom«, ki niti v Derendingenu, po svojem drugem izgnanstvu iz naših dežel, ni bil pravi dom, ampak zdomstvo, ki so ga najbrž močno zaznamovala dotedanja preganjanja, zaplembe

premoženja in druge nadloge. Toda vse te muke ga niso zlomile, saj se ni pustil onemogočiti in ni utihnil.

Pri svoji vztrajnosti pa je vendarle imel tudi nekaj sreče; tu mislim na dejstvo, da je imel nekatere izvrstne učitelje, pozneje pa tudi nekaj zaščitnikov, ob pomoči katerih je lahko uresničeval svoje zamisli. Tu mislim npr. na tržaškega škofa Bonoma, razgledanega in tolerantnega humanista, ob katerem se je Trubar oblikoval v izobraženega svetovljana in patriota, ki je jezik svojih rojakov imel nadvse rad, najbrž tudi po Bonomovi zaslugi, saj je bil Bonomo naklonjen slovenščini. V Trstu je namreč Trubar pridigal slovensko. Kajti naklonjenost prominente tistega časa do jezika, ki so ga govorili le podložniki oziroma tlačani, se pravi, hlapci in dekle, tedaj kljub vsemu ni bila nekaj samoumevnega. Sam Martin Luther, sicer v verskih rečeh nemara Trubarjev vrhovni zgled, je bil npr. do jezika svojih drugorodnih rojakov, to je Lužiških Srbov, katerih vasi so obkrožale Wittenberg, izrazito odbojen, zato pa po mnenju nekaterih prevod *Novega testamenta* v lužiško srbščino (leta 1548) niti po njegovi smrti ni bil natisnjen, ampak je ostal v rokopisu. Če k temu prištejem Trubarjeve šole na Dunaju in Salzburgu, razumevajoče imenitnike na Württembergem, stike z visokimi reformatorji (korespondenca s Zvinglijevimi naslednikom v vodstvu züriške reformirane cerkve Bullingerjem), je mogoče reči, da je bil Trubar v stiku z intelektualnimi in verskimi vrhovi, čez katere je šel »duh časa« in je torej navdihoval tudi njega, slovenskega verskega prenovitelja.

Samo v takšni kondiciji se je lahko lotil nečesa neverjetnega: zapisovati jezik in pisati v njem knjige, se pravi uporabljati jezik, ki ga tako rekoč še ni bilo (v zapisani obliki). To je lahko počel samo izjemno bister in delaven človek, ki ga bistveno označuje ljubezen do domovine – tista ljubezen, o kateri že Ivan Prijatelj poroča, da je prevzela celo »odločnega katoličana« Jerneja Kopitarja, ki je rekel, da ga »Trubarjeva velika ljubezen do domovine popolnoma razorožuje proti njegovim protestantskim naukom«.

Toda nič manj nas najbrž ne vznemirja Trubarjeva kritika zaostalosti in nekulturnosti tedanjih Slovencev, kritika, ki je samo izraz druge strani te iste ljubezni, o kateri je pisal tudi Mirko Rupel. V pismu, ki ga je skupaj s Kreljem napisal Bohoriču (1565), je rečeno: »Ne dvomimo, da dobro poznaš in neredko obžaluješ nesrečno kulturno zaostalost naše ožje domovine: saj je prava sramota, kako se vsepovsod šopiri zaničevanje do lepih umetnosti in zanemarjanje duhovne izobrazbe. Toda ko bi le vsi, ki to bedno rovtarstvo v resnici občutijo, hoteli združiti z nami svoje želje in gorečnost, svoje misli in delo ter z nami vred napeti vse sile, da mu napravijo konec!« Ukrep za odpravo takšnega stanja je Trubar videl zlasti v obiskovanju šol, zato si je prizadeval, da bi jih bile deležne najnižje plasti prebivalstva. V *Cerkovni ordningi* v posebnem dostavku pravi: »... en vsaki pridigar inu farmošter ima

tudi per suje fari eniga šulmojstra oli mežnarja imejti inu držati, da te mlade hlapčiče inu deklice, purgarske inu kmetiške otroke vuči slovenski brati inu pisati, ta katekizmus zred (= vred) s to kratko izlago izvuna (= na pamet) povedati.«

Po drugi strani pa, priznajmo, navedena kritična misel skoraj po petsto letih še ni izgubila vse svoje veljave, saj je »bedno rovtarstvo« lahko ime za marsikakšen današnji pojav – le da je zdaj včasih videti, da je bolj značilno za kakšnega novopečenega mogočnika kot pripadnika najnižje družbene plasti. Kot na drugi strani prav tako ni ravno pogosto, da bi vsi imenitni in premožni bili voljni združiti svoje želje in gorečnost za to, da bi napravili konec temu »bednemu rovtarstvu«.

Že ob bežnem pregledu Trubarjevega dela in življenja je torej mogoče ugotoviti, da je bil v marsičem človek našega časa: ustvarjalec, bistveno zaznamovan z usodo migranta, soočen z neznosno krutostjo časa, nenehno v kritičnem razmerju do okolja, evropsko razgledan in zato v položaju, da je bil lahko brezkompromisen v obrambi svojega nazora in ciljev, a tudi, kot je nekoč zapisal že omenjeni Prijatelj, strpen in razumevajoč. Z vsem tem njegov veliki patriotizem ni v nasprotju, ampak se logično dopolnjuje z njegovim izbranim poslanstvom. To je lahko živa spodbuda sodobnikom, ki jim je potemtakem že zdavnaj in seveda prvi v marsičem »zarisal« njihov profil in pogoje, zaradi katerih prava ustvarjalnost ne more nikoli usahnuti. Program prireditev ob 500. obletnici Primoža Trubarja potemtakem ni samo počastitev tega moža, temveč tudi zgled in opora za vse, ki z delom skušamo presepati – zdaj upajmo vendarle v boljših razmerah – zmerom pretesni okvir vsakodnevene pragme. Pri tem bomo morda uspešnejši tudi zato, ker zavest o nas samih in nujnost, da svojo usodo jemljemo v svoje roke, nista današnji domislek, ampak sta stari pol tisočletja.

Spoštovani, ob koncu bi se rad zahvalil avtorjem in organizatorjem te velike razstave, posebej še tistim, ki so sodelovali – če smem tako reči – pri »operaciji« *Slovenska cerkovna ordninga*: kot veste, je ta izredno pomembna Trubarjeva knjiga iz leta 1564 ohranjena le v enem izvodu; do druge svetovne vojne so en sam njen izvod hranili v Dresdnu, toda med vojno je bil uničen; na srečo so leta 1971 v Vatikanu našli še enega – in tega se je zdaj posrečilo pripeljati v Ljubljano, da ga kot izjemno redkost vidijo obiskovalci razstave. Naj dodam, da nekateri poznavalci menijo, da je ob Dalmatinovem prevodu *Biblije* prav ta Trubarjeva knjiga drugi knjižni vrh slovenske reformacije. Kot je zapisal Drago Šega ob izdaji *Slovenske cerkovne ordninge* v zbirki Kondor, je bila ta knjiga »politično in zgodovinsko dejanje, ki je mimo suverene volje deželnega kneza in v nasprotju z ozemeljskim načelom augsburškega miru vzpostavljalo samostojno slovensko cerkev ter ji določalo notranjo ureditev«, zato pa ima

»posebno vrednost in pomen«. Lahko samo še dodam, da je zaradi nje moral Primož Trubar drugič in za vedno iz slovenskih dežel v izgnanstvo, že natisnjeni del naklade pa je bil skoraj v celoti zaplenjen.

ROMANJE KATOLIČANOV PO TRUBARJEVEM NIKDIRDOMU

Prvo množično katoliško romanje v Trubarjeve nemške kraje je bilo 8. marca 2008. Udeleženci so obiskali Tübingen in Derendingen. Iz Slovenije so se pripeljali s sedmimi avtobusi; pridružili so se jim rojaki iz slovenske stuttgartske katoliške župnije pod vodstvom duhovnika dr. Zvoneta Štrublja, zato jih je bilo vseh skupaj blizu 500. Pokrovitelj romanja je bil ljubljanski nadškof in metropolit mag. Alojz Uran, duhovni vodja pa dr. Peter Štrumpf, narodni ravnatelj pri slovenski škofovski konferenci in pomožni mariborski škof.

Romarji so v tübingenski cerkvi sv. Janeza obhajali evharistično bogoslužje ob somaševanju številnih duhovnikov pod vodstvom škofa Štrumfa. V Tübingenu so obiskali tudi stavbo, v kateri je v Trubarjevih časih bila Morhartova tiskarna; v njej sta bili leta 1550 natisnjeni prvi slovenski knjigi, zato je Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar leta 2000 poskrbelo za odkritje spominske plošče na njej.

V Derendingenu, kjer je Trubar župnikoval zadnjih 19 let svojega življenja, so slovenski romarji najprej obiskali evangeličansko cerkev sv. Gala, v kateri nenehno že od leta 1587 spominja na Trubarja dragocen epitaf z naslikanim Jezusovim vstajenjem in Trubarjevo družino, ob vhodu v cerkev pa vzdani nagrobnik. V cerkvi jih je toplo sprejel in nagovoril sedanji župnik Friedhelm Schweizer, v evangeličanskem Domu Primoža Trubarja v Trubarjevi ulici pa je nagovarjanje romarjev prepustil katoličanu Štrublju. Ob tem je Štrubelj, dejavni pobudnik in uresničevalec ekumenizma, zapisal: »Zdelo se mi je, kakor da bi se preselili v tako zaželeno prihodnost ene same Kristusove Cerkve in kot da so rane needinosti že zaceljene. Kako vesel bi bil Trubar, ko bi v imenu čiste evangelijske vere, na katero danes prisegata tako Katoliška kakor tudi Evangeličanska cerkev, tu in tam mogel on sam nagovoriti romarje z *Moji lubi Slovenci*.«

Štrubelj je kmalu po romanju objavil knjižico s podrobnim opisom, o njem pa piše tudi v svoji knjigi *Pogum besede* (2008, 254 sl.). V knjigi je – izhajajoč iz besed Srečka Kosovela »Moje življenje je moje, slovensko, sodobno, evropsko in večno« – povzel tudi nekaj misli, ki jih je povedal o Trubarjevem življenju, delu in pomenu. Med drugim:

»Pri Trubarju gre za neverjetno razgibano živ-

ljenjsko pot, ki jo označujejo vztrajnost, delavnost, razumnost, neupogljivost, zvestoba samemu sebi in intelektualna širina. Posrečeni rek 'stati inu obstati', ki ga je (...) za svoje škofovsko geslo izbral sedanji kardinal dr. Franc Rode, lahko v luči današnjega razumevanja Trubarjevega življenja pojmujejo kar kot njegovo osrednje življenjsko geslo, saj razodeva to, kar pri Trubarju občudujemo: njegov življenjski boj in idealizem, njegovo močno osebnost in njegovo globoko ljubezen do slovenskega naroda. Kardinalu Rodetu pa pri tem ne moremo odrekati zasluge, da je prav ta izrek – 'stati inu obstati' – zaživel med Slovenci. Tudi to je svojevrsten katoliški prispevek k ovrednotenju Trubarjeve osebnosti in njegovega dela.«

»Ne moremo reči, da je slovensko narodno zavest Trubar začel ustvarjati iz ničle. Pred njim so krmilo slovenstva upravljali katoliški duhovniki, ki so že od pokristjanjenja pri pridigah nagovarjali ljudi v slovenskem jeziku vsako nedeljo in vsak praznik. O tem zgovorno pričajo prvi pisni dokumenti slovenstva, od *Brižinskih spomenikov* naprej. Že več kot petsto let pred Trubarjem se je ustvarjala zavest o 'slovenski' jezikovni pripadnosti. Trubarjev odločilni prispevek k oblikovanju slovenske narodne zavesti pa vendarle ostane: Slovence različnih narečij je združil z enotnim knjižnim jezikom. S tem je daleč prehitel svoj čas in preroško zarisal zemljevid združene Slovenije.«

»Nekateri Trubarjevi življenjepisci, med njimi tudi Mirko Rupel, so obžalovali, da Trubar ni bil univerzitetno izobražen in so ga imeli za intelektualno šibkega, odvisnega od drugih. Spregledali so, da je imel Trubar za seboj življenjsko univerzo, da je bil v stiku z velikimi umi renesanse in humanizma ter da je zrasel na poti. Intenzivno je živel duha svojega časa ter ga s prevajalsko dejavnostjo prilagodil potrebam in razmeram slovenskega človeka. Prav to pa lahko naredi samo genij, ki preseže splošno duhovno in intelektualno raven ter s svojimi uvidi in posegi začrta novo pot. (...) Držalo bo, če rečemo, da je Trubar živel v posebej dinamičnem času, ko je stari fevdalni sistem pokal po šivih in se je že svetlikal svet nove dobe, ki je postavljala v ospredje človeka kot posameznika, njegovo neponovljivo enkratnost, njegovo svobodo in osebno odgovornost. Trubarjeva rast ob velikih duhovih tiste dobe je tudi nas Slovence sorazmeroma hitro vključila v tedanjo sodobno problematiko, zato smo kot narod zrasli iz vrelišča novodobne preнове. Trubarjev prispevek je, da nas je z enotnim knjižnim jezikom in kot pobudnik prevoda *Svetega pisma* v slovenski jezik za vedno zarisal na evropski zemljevid duha.«

»Trubar nas je prav s svojimi knjigami, še zlasti s prvimi prevodi *Svetega pisma*, krepko zapisal v srce evropske kulture. Ob prevajanju *Svetega pisma* je moral temeljito brskati po kamri slovenskega čutenja, meriti je moral vsako zapisano besedo s prevodi

drugih evropskih narodov. Svojim slovenskim zapisom je moral navdihniti svetopisemsko dušo, jim dati splošno, univerzalno širino in jih izraziti v razumljivem slovenskem ljudskem jeziku. (...) Bil je človek, ki je imel čut za to, kar združuje. Kot kemptenski župnik je svojo skupnost spravil, saj je bila razcepljena med švicarsko zvinglijansko in nemško luteransko smerjo protestantizma. (...) Na podoben način mu je uspelo doseči enotnost med protestantskimi predikanti in učitelji na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem, ko jih je nagovarjal, naj podpišejo formulo soglasja, t. i. *Formulo concordiae* (...).«

»Trubarja ne moremo prav razumeti, če ne upoštevamo, da je bil najprej in predvsem z dušo in srcem Kristusov duhovnik. Tu dosežemo njegovo najglobljo motivacijsko raven. (...) Tudi Trubarjevi zadnji dnevi življenja in njegova smrt dokazujejo njegovo duhovno veličino: bil je globokoveren svetopisemski kristjan, zvest kristusov duhovnik! Do zadnjega diha se je použil v službi ljudem, še na smrtni postelji je svoje 'lube Slovence' nagovarjal v materinščini.«

RAZSTAVA TRUBAR IN TURJAŠKI

Morda ni naključje, da je rojstna fara utemeljitelja slovenskega knjižnega jezika Primoža Trubarja na območju nekdanjega gospostva Turjaških. Tako kot drugi kranjski plemiči, morda pa še bolj, so Turjaški že od vsega začetka močno podpirali tako Trubarja kot ostale protestantske pisce, s tem pa tudi širjenje slovenskega jezika. Ravno zato je 500. obletnica rojstva Primoža Trubarja velika priložnost, da pomembnost omenjenih povezav še posebej izpostavimo.

Zato je bila v nedeljo 16. marca na gradu Turjak v organizaciji Javnega zavoda Trubarjevi kraji odprta zgodovinska razstava *Trubar in Turjaški*. Njena avtorica je Barbara Žnidaršič, prof. zgodovine, iz Velikih Lašč. Kot je v pozdravnem nagovoru povedal direktor Javnega zavoda Trubarjevi kraji Matjaž Gruden, je razstava prvi večji projekt novoustanovljenega zavoda in hkrati v mesecu marcu osrednja prireditev, ki jih je občina Velike Lašče pripravila ob 500. obletnici Trubarjevega rojstva.

Razstava je nastala v sodelovanju z zavodom Parnas, z dr. Miho Preinfalkom z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa na ZRC SAZU, ki je strokovno pregledal vsebino, ter mag. Ireno Žmuc in Dragico Trobec Zadnik iz Mestnega muzeja Ljubljana, ki sta strokovno pomagali in muzeološko svetovali pri postavitvi razstave. Stenske panoje je oblikovala Špela Andolšek. Vse vsebine na petih stenskih panojih so prevedene tudi v angleščino, kar bo omogočalo

razumevanje tujim gostom; dvojezična je tudi spremljevalna zloženska. Za prevode je poskrbel Andrej Lovšin.

V gradu Turjak je kot stalna razstava nameščena v prostoru v neposredni bližini Dalmatinove kapele in omogoča celovitejšo predstavitev gradu Turjak v Trubarjevem času.

Razstavo je uradno odprl velikolaški župan Anton Zakrajšek, nato pa je avtorica Barbara Žnidaršič s svojim nagovorom predstavila razstavo gostom in jih povabila na ogled. Za glasbeno popestritev prireditve je poskrbela skupina Gallenberg Vaganti iz Zagorja ob Savi z glasbo 16. stoletja. Manjkala ni tudi Trubarjeva malica – češpljeva kaša, krhljak, moška potica, štrukeljčki in druge dobrote, ki so jo pripravile članice Društva za ohranjanje dediščine z Gradeža.

Ogled razstave je vključen v osnovno ponudbo vodenih in individualnih ogledov gradu; na ogled je ob prireditvah na gradu, prav tako pa je voden ogled razstave možen tudi v okviru enodnevnega izleta Sprehod po Trubarjevi rojstni fari po 500 letih, ki ga izvajata zavod Parnas in Društvo za ohranjanje dediščine Gradež.

Barbara Pečnik

Govor Barbare Žnidaršič

Razstava Trubar in Turjaški, ki je nastala ob 500. obletnici Trubarjevega rojstva, predstavlja odnos in povezave Trubarja s turjaškimi gospodi.

Želela sem poudariti vlogo turjaških gospodov – Auerspergov – v Trubarjevem življenju, ki je bila do zdaj širši javnosti nekoliko manj znana.

V okviru Sprehoda po Trubarjevi rojstni fari, ki ga organizira zavod Parnas in povezuje kulturne točke Trubarjevo Rašico, cerkev v Škocjanu, Gradež in grad Turjak, obiskovalci spoznavajo Trubarja in njegove korenine, med drugim tudi turjaške gospode, ki so gospodovali tem krajem. Tudi sama razstava povezuje omenjene točke, Rašico kot Trubarjev rojstni kraj, Škocjan, kjer je bil Trubar krščen in grad Turjak s turjaškimi gospodi, ki so Trubarja podpirali. Razstava je nastala tudi zato, da bi si obiskovalci lahko bolje predstavljali povezavo Trubarja s Turjaškimi in tudi povezavo Rašice z gradom Turjak.

Razstava je razdeljena v pet sklopov, ki vsak po svoje prikazuje povezavo med Primožem Trubarjem in turjaškimi gospodi:

odnose Trubarjevega očeta s Turjaškimi,

boj Turjaških in Trubarja proti Turkom,

skupna podpora protestantski veri in

slovenskemu jeziku in

odnos Trubarja ter Turjaških do umetnosti in poslikavanja cerkva.

Trubarjev rod, oče – odnos s Turjaškimi

Povezovanje Trubarja s Turjaškimi se začne že s Trubarjevim očetom in njegovimi predniki. Mlinarski

rod Trubarjev z Rašice je bil namreč ves čas v službi Auerspergov, ki so imeli v rokah velik del ozemlja v okolici turjaškega gradu, tudi vas Rašico. Trubarjev oče Miha je bil mlinar, tesar in cerkveni ključar cerkve sv. Jerneja, podružnice župnije v Škocjanu, ki je bila tudi v rokah Turjaških. S Turjaškimi je bil v dobrih odnosih, to lahko sklepamo zato, ker se leta 1515 v času, ko so se podložniki upirali proti svojim gospodom, on ni pridružil upornikom, kot tesar pa je sodeloval tudi pri obnovi gradu po potresu 1511; od Turjaškega gospoda Trojana je pridobil dovoljenje, da je lahko Primoža poslal v šolo.

Dovoljenje za šolanje

Takrat podložnim otrokom šole niso bile namenjene in le z dovoljenjem zemljiškega gospoda je podložnik lahko poslal svojega otroka v šolo, da se je izučil za župnika.

Mogoče bi lahko celo rekli, da brez podpore Turjaških Trubar ne bi imel priložnosti za šolanje.

Trubarjev odnos s Turjaškimi, podpora protestantski veri

Trubar je bil, tako kot njegov oče, s Turjaškimi ves čas v dobrih odnosih, kar je razumljivo, saj so ga nenehno podpirali. Podpirali so njega osebno, za kar se jim v svojih delih večkrat zahvaljuje.

Podpirali so tudi protestantsko vero, v drugi polovici 16. stoletja so vsi Turjaški sprejeli protestantsko vero in jo širili po svojih gospostvih. Ne le v okolici Turjaka, tudi na drugih gospostvih, npr. na Bledu, ki ga je imel Herbard nekaj časa v zakupu, na Nadlišku pri Blokah, v Žužemberku in drugod.

Tudi žene so bile aktivne pri tem delovanju. Žena Herbarda Turjaškega Marija Kristina je bila vzgojena v katoliškem duhu, njena dva brata sta postala namestnika briksenskega škofa, kljub temu pa je sama postala zavzeta zagovornica protestantizma, kot njen mož Herbard, in v tem duhu je vzgajala njune otroke, ki so potem nadaljevali turjaško tradicijo podpiranja protestantske vere.

Podpora protestantom

Turjaški podpirajo še druge protestante, najbolj znan med njimi je gotovo Jurij Dalmatin, ki je nekaj časa preživel na Turjaku, pa tudi Andrej Savinc in Janž Znojilšek, ki sta pridigala v župniji Škocjan.

S podporo protestantskim piscem pa Turjaški podpirajo tudi slovenski jezik, ki so ga vsi Turjaški dobro obvladali.

Vrh moči, Turki

Turjaški gospodje so ravno v 16. stoletju, v času Trubarjevega življenja, protestantizma in reformacije bili na vrhuncu svoje moči, postali so ena izmed mogočnejših rodbin na Kranjskem.

Moč so si pridobivali z uspešnostjo v bojih proti Turkom. Proti Turkom se je zelo uspešno boril Herbard Turjaški in z njegovimi zmagami nad Turki je povezan

tudi zadnji obisk Trubarja v teh krajih. Trubar si je prizadeval za širjenje protestantske vere, to je poskušal razširiti tudi med Turki; tako se je poskušal boriti proti Turkom. Zato leta 1567 obišče zaprtega turškega duhovnika, ki je bil po Herbardovi zmagi nad Turki kot ujetnik pripeljan v ribniški grajski zapor. Z njim naj bi se posvetoval o tem, kako bi se dalo prevesti *Biblijo* v turški jezik. Upa, da bo na tem potovanju lahko izvedel, ali ima kaj možnosti za vrnitev v Ljubljano; od leta 1564, od izida *Cerkovne ordninge*, je namreč izgnan, vendar se za njegov sprva skrivni obisk zelo hitro razve in Trubar mora spet zapustiti te dežele. Takrat Trubar tudi zadnjič obišče rojstni kraj Rašico, vendar tudi pri domačinih naleti na odpor; ker je izgnanec, ga s kamenjem odženejo iz vasi.

Pogovor s turškim duhovnikom ni prinesel večjih rezultatov in Trubar proti Turkom ni tako uspešen kot Turjaški.

Še eden izmed Turjaških, ki je zelo uspešen proti Turkom, je Andrej Turjaški. Dokončno jih porazi v bitki pri Sisku 1593. Bitka pomeni konec vpadanja Turkov na Kranjsko, začetek protireformacije, s tem pa tudi konec protestantizma med Turjaškimi.

Odnos do likovne umetnosti

Turjaški gospodje so bili zelo izobraženi, poleg Trubarja so podpirali tudi druge protestantske pisce in bili veliki mecenji umetnosti. Naročali in financirali so cerkvene poslikave grajske kapele in drugih cerkva v okolici, česar Trubar kot protestant sicer ni odobral. Poslikave pa so izražale tudi kritični pogled na tedanjo katoliško cerkev.

Sklep

Auerspergi so tudi po koncu reformacije, ko so prestopili v katolištvo, uspešno nadaljevali uveljavljanje svoje rodbine, medtem ko je bila Trubarjeva vloga za Slovence po njegovi smrti dolgo časa prezrta, njegov pomen potisnjen v ozadje. Zato je še toliko bolj pomembno, da se danes spominjamo Trubarja v vsej njegovi veličini. Tudi današnja razstava predstavlja del Trubarjevega življenja, tokrat v povezavi s Turjaškimi.

Za konec bi se rada še osebno zahvalila vsem, ki so sodelovali pri nastajanju razstave, še posebej Javnemu zavodu Trubarjevi krajji, ki je omogočil, da je razstava nastala, dr. Preinfalku za strokovni pregled, Andreju Perhaju za strokovne nasvete in sodelovanje, posebna zahvala pa gre osebi, ki ima največ zaslug, da je sploh prišlo najprej do ideje o razstavi in potem do realizacije razstave, Metki Starič.

Barbara Žnidaršič, prof. zgodovine,
avtorica razstave

SPOMINSKI GABER ZA TRUBARJA

V prijetnem majskem dopoldnevu je bila 9. maja v Petanjcih v parku okoli domačije Šiftarjevih, imenovanem Vrt spominov in tovarštva, tradicionalna slovesnost ob dnevu zmage nad fašizmom, tokrat poimenovana *Trubarjeva beseda*. Pripravila jo je fundacija dr. Vaneka Šiftarja (predsednica programskega sveta je dr. Etelka Korpič) v sodelovanju s prekmurskimi kulturnimi delavci in Slovenskim protestantskim društvom Primož Trubar. Za organizacijo in koordinacijo kulturnega programa je poskrbela ravnateljica soboške gimnazije profesorica Regina Cipot. Vzneseno je zazvenela himna vrta na tekst Karla Destovnika Kajuha *Bosa pojdiva, dekle osorej*. V kulturno-umetniškem programu so sodelovali učenci in dijaki iz osnovnih in srednjih šol. Učenci OŠ Apače so predstavili nastanek prve slovenske knjige. Prekmurske ljudske pesmi je pel zbor OŠ Tišina pod vodstvom Alenke Brulc Šiplič. Posebne pozornosti so bili deležni dijaki srednje dvojezične šole iz Lendave, ki so svoje čutenje slovensko-madžarskega utripa v Prekmurju izrazili z naslovom *Beseda je obleka duše*. Dijaki in dijakinje soboške gimnazije so svoj besedno-glasbeni nastop poimenovali *Sejalca besed – Primož Trubar in Štefan Kūzmič*. Med številne drevnine, ki so v parku zasajene v spomin na žrtve fašizma in na različne velike osebnosti, so tokrat predsednik Slovenskega protestantskega društva mag. Viktor Žakelj, škof Evangeličanske cerkve mag. Geza Erniša in mariborski pomožni škof dr. Jožef Smej posadili sadiko gabra.

Slavnostni govornik mag. Žakelj se je zahvalil mladim, ki so pripravili »prisrčen, trubarjanski, protestantski slovenski program«. Vrt spominov in tovarštva je označil za svet kraj, kjer se leto za letom družita »življenje in smrt, teme, o katerih razpravljajo vse civilizacije, teme, s katerimi se srečuje sleherni med nami«. Park pripoveduje tudi o tem, »da moramo ljudje živeti drug z drugim, ne le drug ob drugem«. Še pred sto leti je bil Trubar razglašan za brezverca, »danes pa ga ves slovenski kulturni svet jemlje kot človeka, ki nas predstavlja pred svetom«. Poudaril je tudi, kako je Trubar želel, »da bi pisana beseda segla do naših ljudi, da bi se ljudje lahko seznanjali z evangelijem,« in opozoril, da Trubarjeve knjige »niso zgolj prevodi, ampak tudi avtonomne razprave, teksti, ki so kazali njegovo veliko intelektualno potenco«.

Ernest Ružič

SPOMINSKO OBELEŽJE V GORNJI RADGONI

V soboto, 10. maja 2008, smo v Gornji Radgoni na pročelju stavbe Lackova 17 slovesno odkrili spominsko obeležje v spomin na prvo protestantsko šolo in molilnico na tem območju. Na tem mestu je namreč delovala že leta 1535. Spominsko marmorno ploščo je izdelal in vzdal znani pomurski kamnoseški mojster Oliver Korošec iz Murske Sobote. Postavitev plošče so omogočili občina Gornja Radgona, Evangeličanska cerkev v Sloveniji in podružnica Slovenskega protestantskega društva v Murski Soboti.

Za začetek so učenci Glasbene šole Gornja Radgona izvedli slovensko himno. O pomenu takratne šole in molilnice – prva pobudnica postavitve obeležja je bila mag. V. Vladimira Mesarič, ki je našla pomembne podatke v zapisih zgodovinarja dr. Ivana Rihtariča – je spregovoril župan občine Anton Kampuš (govor objavljen spredaj). Spominsko ploščo so slovesno odkrili predsednik Slovenskega protestantskega društva mag. Viktor Žakelj, predsednik zgodovinskega društva in direktor LU Gornja Radgona dr. Ivan Rihtarič, podžupan občine Gornja Radgona in ravnatelj OŠ Gornja Radgona Dušan Zagorc ter veliki promovator Slovenije in Primoža Trubarja Janez Rozman, mojster iz blejske Grajske tiskarne. Ploščo sta slovesno blagoslovila škof Evangeličanske cerkve mag. Geza Erniša in duhovnica mag. V. Vladimira Mesarič. Vsi imenovani so nato še izrekli svoje sporočilne misli, ki so dodale posebno simboliko temu pomembnemu dogodku za občino Gornja Radgona in vso Slovenijo. Za nadaljnji kulturni program so poskrbeli učenci Glasbene šole Gornja Radgona. Predstavil se je tudi mojster Janez s svojim pomočnikom in ročno tiskarno.

Po končanem programu slovesnega odkritja obeležja je župan poskrbel za prijetno presenečenje, saj je v kratkem nagovoru opozoril na to, da je naslednji dan namenjen materinski nedelji oz. svetovnemu materinskemu dnevu. Potem je skupaj s podžupanoma razdelil rdeče nageljne navzočim materam in k tej lepi gesti pozval še druge. Razdeljenih je bilo kar 72 rdečih cvetov v okviru poslanice, ki je 10. in 11. maja prešla svet v znak zavale materam. Učenca osnovne šole pod mentorstvom gospe Granfol sta se materam poklonila z recitacijama, učenci Glasbene šole pa z glasbeno točko.

Postavljene so bile tudi stojnice z zeliščnimi napitki, domačimi gibancami, vinom in brezalkoholnimi pijačami, »Trubarjevimi« majicami ter s promocijskim gradivom Turističnega društva Gornja Radgona. Stojnice so namreč nekoč bile del življenja ob praznikih in vseh pomembnejših dogodkih.

Prireditve se je udeležilo lepo število domačinov in gostov, predstavnikov cerkvene, družbenocivilne, politične, znanstvene, gospodarske in upravne sfere

iz domače in sosednjih občin, pa tudi iz Maribora, Murske Sobote in Ljubljane ter sosednje Avstrije, med drugimi tudi župan mesta Bad Radkersburg.

Častne goste je župan počastil s kratkim sprejemom v zgodovinski stavbi Špital, za vse udeležence pa je bivalna enota Zavoda Hrastovec v Gornji Radgoni pripravila jedi in pijačo.

V. Violeta Deutsch Mesarič

Županov nagovor o materinskem dnevu

Vsi skupaj smo zanesljivo začutili toplino besed in zvokov naših mladih umetnikov. Bile so namenjene vsem materam, vam, ki ste tukaj navzoče, in tudi vsem drugim materam. In to ni zgolj neko naključje, pač pa sem želel izrabiti današnjo priložnost, da izrečem iskrene čestitke vsem materam, kajti jutrišnja nedelja je v večini sveta znana kot »materinski dan«, ki je namenjen vsem materam, ne glede na stan, barvo, pripadnost in religijo. In tudi pobuda za ta lepi praznik, ki se praznuje na drugo nedeljo v maju, izhaja iz protestantizma. Začetnice so ameriške pripadnice gibanja za mir v svetu, leta 1865 Ann Marie Jarvis, nato leta 1872 pisateljica in borka za pravice žensk Julija Ward Howe in končno leta 1907 utemeljiteljica Ann Jarvis iz Philadelphie. Po prvi svetovni vojni je ta praznik zajel Evropo in vse druge celine in velja uradno za svetovni materinski dan.

Poslanica, ki preide svet danes in jutri, je kratka, a pove vse: »Hvala Ti, mama, hvala za vse!«

Lepo je, da se materam namenja še kakšen poseben dan, naj jih bo čimveč. Zato danes izrabljam priložnost, da se s svojo čestitko tukaj v Gornji Radgoni pridružujemo počastitvi svetovnega in evropskega materinskega dne. Kot prvi in v znak hvaležnosti in spoštovanja poklonim rdeči cvet danes najprej trem posebnim materam: gospe Violeti Mesarič, ki danes vodi to prireditve, moji nekdanji in zelo spoštovani profesorici gospe Švagan ter gospe Anželjevi, vodji te bivalne enote. Doma pa bom poklonil cvet seveda tudi svoji spoštovani soprogini in materi mojih otrok. Hkrati vabim, da se mi pridružita, oba moja podžupana in seveda še vse ostale, ki ste sinovi, hčere, da podarite svojim, tukaj navzočim mamam rdeč nagelj. Naj bo znak hvaležnosti materam za vse, kar so nam dale in kar nam dajejo, in naj bo hkrati tudi spomin na današnjo slovesnost.

TRUBARJEV KIP PRED RUBIJSKIM GRADOM

Dva datuma bosta prav gotovo z »zlatimi črkami« ostala zapisana na Goriškem:

21. oktober 2006 in 11. maj 2008. Prvi pomeni postavitev doprsnega kipa »goriškemu slavčku«, pesniku Simonu Gregorčiču, v mestnem Ljudskem vrtu sredi Gorice ob 100. obletnici njegove smrti, drugi

pa pomeni odkritje doprsnega kipa Primožu Trubarju pred gradom v Rubijah v slovenski zamejski občini, v Sovodnjah ob Soči.

V Rubijah je namreč novembra 1563 pridigal oče slovenske pisane besede. Njegovo bivanje na Goriškem je trajalo samo štirinajst dni, a je bilo nadvse pomembno in odmevno. O njegovem delovanju na Goriškem vemo v glavnem le to, kar je napisal sam. Ne vemo, kolikokrat je govoril v Gorici (v Raštelu pod Goriškim gradom) in kolikokrat v Rubijah, saj pravi samo, da je pridigal štirinajst dni zapovrstjo »v hiši gospodov Eckov in na gradu v Rubijah«. Pozneje je svojim naslovom dodal še »pridigar grofije Goriške v Rubijah«, kar pomeni, da je bilo zanj pridiganje v teh krajih vredno omembe.

Izdelavo kipa v Sovodnjah je umetniku Dimitruju Ionu Serbanu naročil lastnik Rubijskega gradu Venko Černic z Vrha, ki je kip tudi odkril. Kip želi biti trajno znamenje, da je Trubar pustil na Goriškem trajno sled. Hkrati pa želi biti poklon slovenskega zamejskega prostora v Italiji prvemu možu slovenske besede.

Majske svečanosti ob odkritju doprsnega kipa Primožu Trubarju na zelenici ob vhodu v Rubijski grad se je udeležilo resnično veliko ljudi z Goriškega, Tržaškega, Slovenske Benečije in Slovenije. Udeležence doživete kulturne manifestacije je najprej nagovoril sovodnjski župan Igor Petejan, slavnostni govornik pa je bil predsednik Slavističnega društva Slovenije profesor prof. dr. Miran Košuta iz Trsta. (Njegov govor je objavljen spredaj.) Poleg njegovega govora je na številne udeležence naredil močan vtis tudi prispevek goriškega prefekta Roberta De Lorenza. Svečanost je potekala pod pokroviteljstvom osrednjih slovenskih organizacij v zamejstvu, na čelu organizatorjev pa sta bila Kulturni dom v Gorici in občina Sovodnje ob Soči. Prireditvi so dali ton pevski zbori iz vse sovodnjske občine in gledališki igralec Radoš Bolčina, ki je v izvirni Trubarjevi slovenščini prebral eno njegovih znamenitih pridig.

Odgovorni urednik Primorskega dnevnika, slovenskega časopisa, ki izhaja v Italiji, je v svojem uvodniku podčrtal: »Še vedno so slovesnosti, ki se jih ne dotakne obredna retorika, tako, da odhajaš z njih obogaten in z občutki zadoščenja. Tako je bilo v nedeljo v Rubijah (...) Kdo bi sicer sploh vedel, da je Primož Trubar pred skoraj petsto leti hodil ondod in pridigal v treh jezikih, tudi v svoji pravkar spočeti slovenščini, seveda. Tako je bil z umetnino javnosti oddan drobec zgodovine, na katerega moramo biti ponosni, ker bi ga drugače zarasla robida, v kateri je tvegala pozabo tudi Rubijski grad (...) Njegovo bradato obličje pa bo izzivalo radovednost in kot eden od mejnikov pričalo, kod je uspeval slovenski jezik že pred pol tisočletja.«

Dogodek, rubijski poklon Primožu Trubarju, je bil na Goriškem prava kulturna in slovenska manifestacija. Če bi jo Trubar videl in slišal, bi bil prav gotovo nadvse zadovoljen in ganjen.

Pa še italijanski mediji so se v tistem času razpisali o Trubarju, tako da so ga v deželi Furlaniji Julijski krajini lahko podrobneje spoznali tudi Italijani in Furlani.

Sedaj si bosta na Goriškem sledila še dva pomembna dogodka, vezana na Primoža Trubarja. Slovenske organizacije bodo postavile trojezično spominsko ploščo v centru Gorice, v Raštelu, kjer je Trubar pridigal. Sedanji in bivši dijaki slovenske gimnazije in liceja Primož Trubar v Gorici pa se ga bodo spomnili s posebno spominsko ploščo, ki jo bodo trajno namestili v foaje šolske stavbe v ulici Puccini.

Igor Komel

RAZSTAVA TRUBARJEV IN UNGNADOV DAR EVROPI

V Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani je bila od 22. maja do 29. junija razstava *Trubarjev in Ungnadov dar Evropi*, to je 20 najlepših in redkih izvornih knjig iz Ungnadovega biblijskega zavoda v Urachu (njegov soustanovitelj in ravnatelj je bil Primož Trubar) iz zbirke Univerzitetne knjižnice v Baslu. Po prizadevanju dr. Mihaela Glavana, vodje posebnih zbirk v NUK, so z njo prišli na ogled – prvič zunaj Švice – slovenski, hrvaški glagolski in cirilski tiski iz let 1561–1564, ki jih je Ivan Ungnad v lepotni vezavi podaril mestu Baslu, ko je razmišljal, da bi se z Württemberšega preselil v Basel in tam nadaljeval svoje delo za protestantizem. Na ljubljanski razstavi je bil tem knjigam dodan Trubarjev *Ta celi Psalter Davidov* (1566). Ob razstavi je izšel katalog (uredil dr. Mihael Glavan), med drugim s prispevkom dr. Zvoneta Štrublja *Trubarjeva dialoška in ekumenska širina*.

Nova Trubarjeva knjiga v NUK

Razstava je dobila še znamenit dodatek: izvod Trubarjeve knjige *Noviga testamenta pusledni dejl*, ki ga je NUK kupil v Izraelu. Knjiga obsega Trubarjev prevod apostolskih pisem in Janezovega *Razodetja*; doslej je bila znana v štirih izvornih primerkih, hranjenih zunaj Slovenije. Pri novem ljubljanskem primerku gre za polovične tiskarske pole, ki so bile vlepljene v pergamentne platnice folianta z dvema starima pravniškima knjigama. S skrbnimi restavratorskimi postopki se je posrečilo pole izluščiti in z njimi sestaviti knjigo. O tej dragoceni novi pridobitvi slovenske osrednje knjižnice je pred kratkim dr. Mihael objavil knjigo *Trubarjevo razodetje*. V članku v reviji *Stati inu obstatu* (št. 7-8) pa je Glavan zapisal: »V Sloveniji doslej nismo imeli niti enega lista te Trubarjeve knjige, zato nova pridobitev tako obsežnega in pomembnega dela, ki je obogatilo naš nacionalni fond slovenskih tiskov iz 16. stoletja, še posebej označuje veliko obletnico stvaritelja naših prvih knjig.«

A INU O

Priповed svetopisemskih besedil na Koroškem

Katoliški duhovnik in dekan v Borovljah Janko Krištof se je po nekaj spodbudnih poskusih, da bi v govorni obliki in nekoliko bolj slovesno predstavljal Slovencem v Avstriji slovenska pesniška besedila, v Trubarjevem letu posvetil Besedi, razodeti v *Svetem pismu*. Iz Dalmatinove *Biblije* je izbral odlomek o stvarjenju sveta in človeka, zapovedi, govor na gori, visoko pesem in zadnje poglavje Janezovega *Razodetja*. Krištofovo pripoved v slovenščini, deloma tudi v hebrejščini, grščini, latinščini in nemščini, spremlja orglar Andrej Feinig. Junija sta se ustavila v devetih krajih (Celovec, 2. junija 2008; Sele, Železna Kapla, Božji Grob, Dobrla vas, Št. Peter pri Št. Jakobu, Bistrica na Zilji, Bilčovs, Loče), pozneje v Tinjah in drugih krajih. Njun nastop z izbranimi besedili je zasnovan kot počastitev Primoža Trubarja, pa tudi kot delež k obhajanju 2000. obletnice rojstva sv. Pavla iz Tarza. Naslov *A inu O* (tj. alfa in omega, prva in zadnja črka grške abecede) ponazarja prvo in zadnje poglavje *Svetega pisma* in pomeni tudi Kristusa; sv. Pavel s svojo visoko pesmijo ljubezni na svoj način izraža bistvo vere, kakor jo je oznanjal Kristus.

TRUBAR NA SLOVENSLEM IN WÜRTTEMBERŠKEM

V Tübingenu je 5. in 6. maja potekala v počastitev 500. obletnice Trubarjevega rojstva zelo tehtna prireditve 500 let *Primoža Trubarja, reformatorja med Slovenijo in Württembergom*. Univerza Tübingen (Inštitut za zgodovinsko domoznanstvo), univerzitetno mesto Tübingen in Komisija za zgodovinsko domoznanstvo v deželi Baden-Württemberg so priredili v Tübingenu dvodnevno znanstveno srečanje, posvečeno Trubarjevemu medsebojno prepletenemu delovanju na Slovenskem in Württemberškem. Pri slovesnem začetku simpozija je s pozdravnim nagovorom sodeloval tudi prorektor Univerze v Ljubljani prof. dr. Ivan Svetlik. Prispevki slovenskih znanstvenikov dr. Franceta Martina Dolinarja, dr. Božidarja Jezernika in dr. Zvoneta Štrublja so objavljeni v naši reviji *Stati inu obstatu* (št. 7-8); na simpoziju je s prispevkom sodeloval tudi dr. Sašo Jerše.

Slavnostni del prireditve je pripravilo univerzitetno mesto Tübingen in nanj povabilo tudi zatopnike iz Slovenije. Delegacijo je vodil župan Mestne občine Ljubljane Zoran Janković; v njej so bili še ljubljanski podžupan Aleš Čerin, načelnik Oddelka za kulturo MOL dr. Uroš Grilc, škof Evangeličanske cerkve augsburške veroizpovedi v Sloveniji mag. Geza Erniša in predsednik Slovenskega protestantskega društva mag. Viktor Žakelj.

Ob prihodu v Stuttgart je delegacijo sprejel generalni konzul RS v Münchnu Alfred Killer. V Tübingenu je sledilo srečanje pred Mestno hišo s člani slovenskih skupnosti v Nemčiji in vpis v zlato knjigo Tübingena. Zbrane je uvodoma pozdravil nadžupan Tübingena Boris Palmer, kratek nagovor pa je imel tudi župan Zoran Janković. Na večerni proslavi so govorili nadžupan Palmer, župan Zoran Janković in evropski poslanec dr. Alojz Peterle (njegov govor je objavljen spredaj).

Zoran Janković se je na začetku zahvalil nadžupanu Palmerju za povabilo v Tübingen in poudaril, da mesti s svojimi stiki ohranjata in nadgrajujeta kulturne povezave med vojvodino Württemberško in Slovenijo iz druge polovice 16. stoletja. Nato je razvijal misel, da so Trubar in njegovi sodelavci postavili temelje slovenskemu knjižnemu jeziku, literaturnemu ustvarjanju v njem, tudi za zgodovinsko, teološko in filozofsko razpravljanje ter pisanje pravnih besedil v slovenščini. Prispevki Trubarjevega kroga imajo več kot samo jezikovni, verski in kulturni pomen. V njih in z njimi so bili postavljeni tudi ključni temelji za razvoj slovenskega naroda, za njegovo duhovno ozaveščanje. Iz teh temeljev sta zrasli slovenska državnost in današnje enakopravno vključevanje Slovencev v evropske in svetovne povezave. S svojim prevajalskim, avtorskim in povezovalnim delovanjem je Trubar pravzaprav začetnik kulturnega dialoga, kot ga pojmuje, spodbujamo in udeležujemo danes, s poudarjenimi razsežnostmi razumevanja, strpnosti in medsebojnega sodelovanja. O pomembnosti globljega spoznavanja, zblíževanja in tesnejšega sodelovanja mest, narodov in držav Evropske unije pričča tudi uvrstitev medkulturnega dialoga med prednostne vsebine slovenskega predsedovanja Svetu Evrope. V Ljubljani se bomo Primožu Trubarju – velikanu slovenske omike in kulture evropskega duha in formata – prihodnji teden poklonili z nizom dogodkov in srečanj. V tem okviru prirejamo tudi srečanje županov vseh mest, v katerih je Trubar živel in deloval.

TRUBARJEVO LETO V LAŠKEM

Pisalo se je leto 1530. V majhen trg ob reki Savinji na Štajerskem, imenovan Tiffer (danes Laško) je prispel mlad duhovnik. Bilo mu je komaj dvaindvajset let in pravkar ga je tržaški škof Bonomo posvetil v duhovnika. Mladeniču je bilo ime Primož Trubar. V času, ko je Trubar nastopil prvo službo, je bilo Laško majhen, toda pomemben kraj. Dobrih tristo let je že uživalo trške pravice. Tu je bil sedež deželnega sodišča in marsikateri Laščan je študiral na Dunaju.

Kdo ve, kako je bil Trubar sprejet med Laščani. V začetku verjetno kar dobro. Tako kot povsod, so tudi tržani Laškega v mladem župniku videli nekaj

novega, drugačnega, morda celo zanimivega. Seveda so prav gotovo bili med njimi tudi dvomljivci, ki so se s strahom spraševali, kaj jim bo prinesla sprememba. Primož Trubar med svojim službovanjem v Laškem še ni bil protestant, je pa prav tu pričel kupovati in prebirati knjige verskih reformatorjev, ki jih je spoznaval že pri Bonomu v Trstu. Slednje se je slejkoprej odražalo tudi v njegovih pridigah. Vedno bolj goreče je nasprotoval kupovanju odpadkov in predvsem zidanju novih podružničnih cerkva. Zaradi svojega novega, nekoliko drugačnega pogleda na vero, je nemalokdaj bil deležen odkrite kritike, nasprotovanja in celo groženj.

Morda je Trubar prav v Laškem zaradi prenekaterih nerodnosti sosednjih župnikov pri prevajanju latinskih svetopisemskih besedil pričel razmišljati o knjigi, ki jo je dvajset let kasneje izdal v Tübingenu in s katero je želel Slovence naučil pisati in brati. Morda. Zagotovo pa mu je pri izdajanju prvih slovenskih knjig izdatno pomagal Laščan Michael Tiffernus, katerega prigodo je Trubar spoznal v času svojega bivanja in službovanja v našem kraju. Ko se je Primož Trubar zatekel na Württembergško, sta se s Tiffernusom srečala. Michael je svojega laškega prijatelja seznanil z vojvodo Krištofom Württembergškim, ki je prav tako bil protestant. Poznanstvo in prijateljstvo je imelo daljnosežne posledice, saj je Trubar sam zapisal, da so bile vse njegove knjige natisnjene po »milosti in naklonjenosti« württembergškega vojvode.

Zadnja Trubarjeva vez z Laškim je pismo, ki ga je slabih osem mesecev pred smrtjo napisal Krištofovemu nasledniku Ludviku. V njem je natanko opisal vse, kar je o Tiffernusovem življenju izvedel že v Laškem, in vojvodo Ludvika zaprosil, naj še naprej skrbi, da bodo Tiffernusove štipendije redno deležni tudi slovenski študentje teologije.

Kakor se je v svojih zapisih in pismih Trubar rad spominjal Laškega, se sedaj tudi Laško rado spominja očeta prve slovenske tiskane knjige. Ob 500. obletnici rojstva velikega Slovenca so vse leto potekale številne prireditve. Z njimi smo v Laškem obeležili Trubarjeva potovanja, življenje v našem kraju, pomen njegovega dela za Slovence in vpliv na druge evropske narode.

Osrednji dogodek ob letoletni obeležitvi Trubarjevega bivanja in službovanja v našem kraju je bil 7. junija. Pestro in živahno dogajanje je v povezavi z dnevom naše Osnovne šole Primoža Trubarja pod naslovom *Vsak začetek je težak in nepopoln* potekalo na laških trgih in ulicah. Učenke in učenci so svoje potenciale iskali v delavnicah, kjer so izdelovali inicialke, oblikovali žige in medaljone, vezli na platno, pisali zgodbe, tiskali imena, spoznavali navade oblačenja v preteklosti in današnjosti ter si ogledali dokumentarni film o Primožu Trubarju, pri nastajanju katerega so tudi sami sodelovali. Muzej Laško se je v dogajanja ob osrednji prireditvi v Trubarjevem letu vključil z organizacijo prikaza starodavnega načina tiskanja knjig. V goste je prišel grajski tiskar Mojster Janez,

ki je na rekonstrukciji prve Gutenbergove lesene tiskarske stiskalnice razložil in nazorno prikazal učencem laških šol in naključnim obiskovalcem proces tiskanja in jim podaril odtise portreta Primoža Trubarja. V župnijski cerkvi so obiskovalci prisluhnili Trubarjevi pridigi in srednjeveškim koralom, v knjižnici pa so si ogledovali razstavljene faksimile in reprinte Trubarjevih del, zgodovinske in literarno zgodovinske publikacije, jezikovne študije, razprave ter literarne stvaritve o Trubarju, njegovem življenju, delu in pomenu za slovenski narod.

Zvečer se je slovesno dogajanje nadaljevalo na ploščadi pred Kulturnim centrom. Množica Laščank in Laščanov ter številni obiskovalci od drugod, med njimi tudi gosti iz pobratenega nemškega Pliezhausna, je z nestrpnostjo čakala na odkritje nove mestne kiparske pridobitve, bronastega doprsnega kipa Primoža Trubarja, ki ga je ustvaril akademski kipar Ferenc Kiraly. Uvodne besede na slovesnosti je podala umetnostna kritičarka Marlen Premšak. Predstavila je življenjsko in umetniško pot avtorja kipa in z besedami, polnimi topline, opisala Kiralyevo najnovejšo umetniško stvaritev. Tudi njo je očitno pritegnil Trubarjev pogled, ki se tako razlikuje od vseh drugih upodobitev, in ponovno je bilo poudarjeno, kar je bilo že zapisano: » (...) Primož Trubar z odprto knjigo in nežnim, mogoče nekoliko otožnim pogledom zazrtim v daljavo. Pripravljen poslušati in pripravljen govoriti. Preudaren in zasanjan. Mož, ki je slovenskemu narodu dal vse svoje znanje in svoje sanje.«

Župan občine Laško Franc Zdolšek je poudaril simbolni pomen Trubarjevega kipa pred kulturnim centrom, nato pa je skupaj z učenci Osnovne šole Primoža Trubarja Laško odkril doprsni kip očeta slovenske knjige.

Osrednja prireditev v počastitev 500. obletnice Trubarjevega rojstva se je nato preselila v dvorano Kulturnega centra Laško. Slavnostni govornik dr. Matjaž Kmecl je osvetlil širino Trubarjevega uma, njegovo vizionarstvo in odločnost, da si tudi slovenski narod zasluži vse tisto, kar imajo ostali evropski narodi: svoj jezik in svojo kulturo. V nadaljevanju slovesnega programa so v nabito polni dvorani učenke in učenci Osnovne šole Primoža Trubarja Laško uprizorili gledališko igro, ki prikazuje Trubarjevo življenje in delo.

Osrednja občinska prireditev v počastitev 500. obletnice rojstva očeta slovenske knjige je bil le eden od kulturnih viškov v letoletnem praznovanju Trubarjevega leta v Laškem. Skrbno pripravljen, raznolik in kvaliteten program v organizaciji središča STIK (Center za šport turizem, informiranje in kulturo Laško) in s sodelovanjem sorodnih kulturnih organizacij se je pričel že januarja z odprtjem potujoče svetopisemske razstave Svetopisemske družbe Slovenije in predavanjem prof. Božene Orožen *Primož Trubar in Laško*. Na razstavi so bili predstavljeni predmeti judovskega verskega obredja in najstarejši slovenski prevodi *Biblije*, med drugim faksimile Trubarjevega prevoda *Ta evangelij svetiga Ma-*

tevža. Predavanje pa je obiskovalce popeljalo v čas, ko je v našem kraju bival in služboval mladi Trubar.

Meseca februarja je bila v prostorih Muzeja Laško odprta razstava *Vsem Slovencem*. Na osmih razstavnih panojih je prikazano Trubarjevo potovanje od rodne Rašice na Dolenjskem prek Reke na Hrvaškem, Salzburga v Avstriji in Trsta v Italiji do Laškega, kjer je mladi, pravkar posvečeni duhovnik preživel pet pomembnih let svojega bogatega življenja. Razstava v nadaljevanju prikazuje Trubarjevo bivanje v izgnanstvu v Nemčiji in nastanek prvih tiskanih knjig v slovenskem jeziku, *Katekizem* in *Abecednik*. V nagovoru ob slavnostnem odprtju razstave in s tem ob uradnem začetku Trubarjevega leta v Laškem je župan občine Laško Franc Zdolšek orisal Trubarjevo življenje v našem kraju, direktorica slovenskega Urada za Unesco Marjotka Hafner pa je predstavila razloge za uvrstitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja na seznam pomembnih obletnic Unesca v letu 2008 in njeno odmevnost v svetu.

V istem mesecu je bila v Knjižnici Laško na ogled še razstava knjig Primoža Trubarja in del o njem, v Jurkloštru pa predavanje slovenskega evangeličanskega škofa mag. Geze Erniša o Trubarjevi vlogi in pomenu nekoč in danes. V mesecih, ki so sledili, je bilo v laškem muzeju predavanje slavista prof. dr. Toma Korošca. Po zanimivi in izčrpni predstavitvi Trubarjevega življenja in pomena njegovega dela za Slovenijo in Slovence je dr. Korošec na primerih besedil iz Trubarjevega katekizma nazorno razložil nastanek slovenskega knjižnega jezika. Svoj prispevek k spominu na Primoža Trubarja so dodali tudi starejši predšolski otroci iz Vrtca Laško, ki so dober teden dni ustvarjali v muzejski delavnici z naslovom *Abeceda*. S pomočjo zavzetih vzgojiteljic so v različnih likovnih tehnikah obdelali slovensko abecedo od prve do zadnje črke. Nastale so čudovite likovne stvaritve, ki so bile nato postavljene na ogled v prostorih Muzeja Laško in so za določen čas popestrile celoletno razstavo *Vsem Slovencem*.

Laški akademski klub je v času Študentskega kulturnega festivala ŠTUNF v prostorih našega muzeja priredil razstavo fotografskih del, ki so jih avtorji iz različnih slovenskih krajev poslali na 4. fotografski natečaj KLAK. Ta je bil letos posvečen sprejemanju oziroma zavračanju drugačnosti posameznikov, idej ali kultur in s tem Trubarjevi izkušnji v domačem okolju. Ljubitelji starodavne glasbe so nekaj dni pozneje v muzejskih prostorih uživali v bogatem programu renesančne in baročne glasbe, ki sta ga pripravila in vrhunsko izvedla akademska glasbenika Kristian Kolman na baročni violi in Irena Kralj na čembalu. V knjižnici je sledilo strokovno predavanje dr. Igorja Grdine *Primož Trubar v svojem času in kasnejših obdobjih slovenske zgodovine* ter literarna večera ob izidu dveh knjig, avtoric Špele Medvešek in Anje Plaznik, bivših učenk laške osnovne šole. Na Aškerčevi domačiji na Senožetih pri Rimskih Toplicah pa je evangeličanski škof Geza Erniša predstavil življenje

in delo ter pomen slovenskega reformatorja Primoža Trubarja, ki je v svoji knjigi *Catechismus* leta 1550 z besedami »stati inu obstatı« v pridigi o veri poudaril pomen človekove duhovne pokončnosti in neomajnosti.

V drugi polovici leta smo v Laškem program Trubarjevega leta nadaljevali s koncertom na dvorišču župnišča cerkve sv. Martina. V večernem programu sta se povezala glasbena in likovna umetnost. Nastala je multikulturalna prireditev, ki je zadovoljila raznolike okuse ljubiteljev lepega in dobrega. V glasbenem programu se je predstavil kvartet violončelistov ČeloFonija. Člani tega mladega kvarteta so bili v Laško povabljeni že drugič. Njihov prvi obisk v naši občini je bil preteklo leto v času Dnevoev evropske kulturne dediščine, ko so nastopili v cerkvi blaženega Antona Martina Slomška v Zgornji Rečici. Tudi letos so se vabilu prijazno odzvali in se predstavili s še zahtevnejšim in umetniško bogatejšim programom, ki so ga ponovno visoko kakovostno in profesionalno izvedli v veliko zadovoljstvo in užitek poslušalcev, ki so do zadnjega kotička napolnili prostor med čudovitimi arkadami župnišča. Umetniki, prof. Milan Hudnik, Barbara Jager, Zoran Bičanin in Katarina Majcen, so z glasbo, ki so jo tenkočutno izvajali iz svojih instrumentov, zapolnili ves prostor. Med odmorom glasbenikov so se obiskovalci prireditve posvetili ogledu likovnih del, ki so jih v letošnji ex tempore delavnici z naslovom *Primož Trubar v barvah* ustvarili člani Likovne sekcije Laško z gosti iz Celja in Radeč. Dela v različnih likovnih tehnikah odražajo barvit pogled na čas, ki ga je Trubar preživel v Laškem. Umetnost je še enkrat polepsala dan in večer vsem, ki so se odzvali povabilu glasbenikov in likovnikov ter prišli v krasen ambient laškega župnišča.

STIK Laško se je tudi letos meseca septembra vključil v vseevropsko prireditev Dnevi evropske kulturne dediščine z dvema prireditvama. Laško pa so po vsej Sloveniji ponesli tudi plakati in tiskane brošure DEKD, saj je na njih upodobljen strop protestantske kapele v naši cerkvi svetega Martina. V Muzeju Laško so obiskovalci spremljali monodramo Matjaža Kmecla *Trubar pred slovensko procesijo* v izvedbi akademskega gledališkega igralca Anatola Šterna. Pridiga, ki so je bili deležni obiskovalci prireditve, prepričljivo prikazuje razmere, v katerih je živel Primož Trubar, in njegove odzive. Čas, ki je prinašal spremembe, novosti in drugačnost. Prav ta pa je v ustaljenih življenjskih normah vedno težko sprejemljiva. Toda mož, ki je spremembe prinašal in razglašal, je bil neomajnega duha in volje. Njegove besede so valovale od zavzetega in gorečega kritiziranja zanj nesprejemljivih pogledov na vero, preko karajočih in rotečih napotkov svojim faranom, do prosečih in upajočih misli, ki naj bi prinesle boljši in pravičnejši svet. Na trenutke so njegove besede grozeče zabobnele in vzbujale strah, takoj za tem pa umirjeno tiho božale dušo. Nikoli pa niso bile razočarane in brez upanja. Čeprav so

na trenutke zazvenele otožno, so v sebi skrivale optimizem, ki je že naslednji trenutek bušnil iz njih.

Po zaslugi igralca Anatola Šterna sta se v tednu evropske kulture v Laško vsaj za nekaj trenutkov ponovno vrnila Primož Trubar in njegov čas. Med obiskovalci gledališke predstave je bil tudi dr. Peter Zimmermann, ki je zaslužen, da smo si leta 2004 v Ljubljani lahko ogledali originalne *Brižinske spomenike*, ki so najstarejši znani ohranjeni zapisi v slovensščini in najstarejši latinični zapis v kateremkoli slovanskem jeziku.

V taborni cerkvi Marije Karmelske v Marija Gradcu je Akademski pevski zbor Laško pod vodstvom zborovodje Aljoše Škorja izvedel koncert gregorijanskih in luteranskih koralov z naslovom *Deus in Bog*. Koncert nam je predstavil kanonično liturgično glasbo zgodnjega 16. stoletja. V prvem delu, naslovljenem *Deus*, smo prisluhnili spevom gregorijanskega koral in se v latinskem jeziku sprehodili skozi liturgično leto. V drugem delu koncerta, imenovanem *Bog*, nam je Akademski pevski zbor Laško skupaj s Komorno skupino Godbe na pihala Laško na umetniško dovršen način podal povezavo Luthra, v vlogi očeta protestantskega koral, ki ga je izpopolnil Bach, s Primožem Trubarjem, ki je vse prenesel na naša tla.

V knjižnici so Dneve evropske kulturne dediščine počastili s prireditvijo *Aškerčeva pesnitev »Primož Trubar«* in s tem pomembno prispevali k promociji Aškerčevega dela iz leta 1905, ki je letos ponovno izšlo v reprezentančni obliki. V njej se je Aškerc odločno zavzel za Trubarja in prvi zelo glasno ovekovečil njegov pomen za slovensko kulturo in slovenski narod. Knjižnica Laško je dala pobudo gledališkemu igralcu Tonetu Kuntnerju za umetniško interpretacijo tega dela, ta pa je k sodelovanju povabil tudi glasbenika in umetniškega fotografa Lada Jakša. Nastala je zanimiva predstavitev obsežne Aškerčeve pesnitve, obogatene z moderno glasbo in videoprodukcijo. Z dogodkom, ki so ga obiskovalci navdušeno sprejeli, smo počastili Trubarja, pa tudi rojaka Aškerc, ki ima precejšnjo zaslugo, da se je slovenski narod sploh začel zavedati pomena našega reformatorja.

Meseca oktobra je v Laško pripotovala razstava *Obrazi Primoža Trubarja* (avtorji: slikarka Irena Brunec - Tébi, dr. Mirko Juteršek, dr. Peter Krečič, dr. Lev Menaše). Prikazan je bil bogat izbor umetniških upodobitev očeta slovenske tiskane besede, ki na doslej še neopravljen in neevidentiran, a vsem dostopen način bogati védenje o dosedanjih upodobitvah Trubarja. Oglede razstave je bil vključen tudi v program osrednje občinske proslave ob dnevu reformacije, ki so jo priredili v Knjižnici Laško v sodelovanju s kulturnim društvom Koral iz Laškega. Trubarjevo leto v Laškem pa se pravkar zaključuje z razstavo del Ljubiteljske likovne produkcije JSKD nastalih v slikarski delavnici *Trubarjevo mesto* in produkcijo dokumentarnega filma *Trubarjevih 500*, ki ga je o dogajanjih v Trubarjevem letu v Laškem posnel Mladinski center ŠMOCL iz Laškega.

Bogato kulturno dogajanje, ki se je v letu 2008 odvijalo v Laškem, je obudilo spomin na Primoža Trubarja, očeta slovenske tiskane besede in kulture; duhovnika, ki je del svojega plodovitega življenja preživel tudi v našem kraju.

Tomaž Majcen

EVANGELIČANSKI TRUBARJEVI DNEVI V LJUBLJANI

V evangeličanski cerkvi Primoža Trubarja v Ljubljani je 7. junija 2008 potekal v okviru *Trubarjevih dni* bogat in raznovrsten program, pravzaprav osrednja prireditev med slovesnostmi, kar jih je letos Trubarju posvetila Evangeličanska cerkev augsburške veroizpovedi v Sloveniji. Po pozdravnih besedah slovenskega evangeličanskega škofa mag. Geze Erniše sta škof in ljubljanski evangeličanski župnik mag. Geza Filo odkrila in blagoslovila spominsko obeležje na steni v cerkvi, se pravi kamnito ploščo z bronasto reliefno upodobitvijo Trubarja. Obeležje je del Irene Brunec Tébi, ki ga je še posebej predstavila. Z glasbeno točko je nastopil pihalni orkester iz Bad Uracha.

Slavnostni govornik na svečani akademiji je bil predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk (govor je ponatisnjen na koncu tega zapisa).

V nadaljevanju, ki je pomenilo tudi srečanje s predstavniki in teologi nemških evangeličanov, so se zvrstila simpozijška predavanja Matjaža Črničva *Ungnadov zavod – Svetopisemska družba*, prof. ddr. Igorja Grdine *Trubar za vse čase*, prof. dr. Marka Kerševana *Trubarjeva »Cerkev Božja slovenskega jezika«* in »narod slovenskega jezika«, prof. dr. Christiana Roseja *Primož Trubar – njegovo delo na Württemberskem in njegova pomembnost za evropski ekumenizem* in mag. Vilija Kerčmarja *Primož Trubar – teolog in prvi evangeličanski superintendent*. (Prispevka dr. Kerševana in dr. Roseja sta objavljena v naši reviji *Stati inu obstatu* 7-8; predavanje ddr. Grdine žal ni zapisano.)

Zvečer je bil v cerkvi samosotjni koncert pihalnega orkestra iz Bad Uracha.

V nedeljo, 8. junija, je bila v letnem gledališču v ljubljanskih Križankah osrednja svečana božja služba slovenskih evangeličanov, ki so jo z več kot 2000 verniki opravili duhovnice in duhovniki iz vse Slovenije in slovenski evangeličanski škof.

Govor predsednika dr. Danila Türka 7. junija

Današnja slovesnost je posvečena 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja in je označena z odkritjem posebnega obeležja v spomin na tega velikega moža slovenske zgodovine. To je eno pomembnih simbolnih dejanj v Trubarjevem letu.

Z današnjo slovesnostjo obeležujemo obletnico rojstva moža, ki je začetnik slovenske kulture in našega narodnega razvoja, ki je v mnogočem ustanovitelj slovenskega naroda in ki sodi tudi med velike osebnosti celotne Evrope. Trubarja se spominjamo kot prevajalca biblijskih besedil, kot avtorja prvih slovenskih knjig in kot ustanovitelja Ungnadovega biblijskega zavoda, ki je bil eden prvih takšnih zavodov v Evropi. Cenimo ga tudi kot učitelja, prevajalca in voditelja, ki je bil zaslužen, da je slovenski narod dobil celoten prevod Biblije že leta 1584. To je bilo zgodaj in Slovenci smo na ta način postali eden prvih v polni meri kulturnih narodov Evrope.

Če bi želeli iz njegovega dela in življenja razbrati najpomembnejše sporočilo, bi ga lahko formulirali takole: Trubar je dokazal, da ni kontradikcije med širino duha evropskega intelektualca in iskrenim prizadevanjem za identiteto lastnega naroda. To sporočilo ima velik pomen tudi danes, kajti krepitev kulture in zavesti narodov Evrope omogoča rast Evrope kot celote. Evropa to danes ve. Toda Evropa se je do tega spoznanja dokopala po dolgi, težki zgodovini, polni deviacij in nasilja, zgodovini, ki je poznala tudi take pojave, kot je zatiranje malih narodov in poveličevanje velikih narodov do stopnje rasizma v odnosu do drugih. Zato danes v polni meri razumemo pomen sinteze med svobodno narodno identiteto in vsesplošno intelektualno širino. Razumemo jo v njeni intelektualni veličini, pa tudi v njeni politični pomembnosti.

Kaj je motiviralo Trubarja pri njegovem delu? Tudi o tem se je vredno danes spraševati. Njegovo delo izkazuje širino duha, veliko izobraženost, poznavanje del najboljših intelektualcev njegovega časa, kot so Erazem Rotterdamski, Martin Luther, Philipp Melanchthon, Huldreich Zwingli in drugi. Z mnogimi med njimi si je Trubar tudi dopisoval. Toda v jedru njegovega dela je še nekaj in tisto je najmočnejše. To je njegova krščanska etika, njegova iskrena vera v krščanstvo, njegovo globoko in stvarno etično prepričanje. Martin Luther je v Trubarjevih časih sporočal etično misel, ki je dala Evropi veliko novega, Trubar pa je bil eden tistih, ki so etično sporočilo vzeli zares. To ga je privedlo tudi na pota oblikovanja slovenske cerkve, do reformacije, na žalost pa tudi do težav, ki jih je imel v svoji domovini.

O tem smo v Sloveniji imeli priložnost razmišljati zelo neposredno in prav nedavno, ko smo dobili v Slovenijo za kratek čas na vpogled v Slovenijo edini preostali izvornik Trubarjeve Cerkovne ordninge. Paradoks zgodovine je, da je edini preostali izvod tega pomembnega dela, ki je oblikovalo slovensko cerkev v Trubarjevem reformističnem naporu, prišel iz vatikanske knjižnice. Cerkovno ordningo smo si tako ob pomoči Vatikana leta 2008 lahko ogledali od blizu in v izvorniku.

Ta izkušnja pa nam tudi pove, da živimo v veliko boljših časih, kot so bili Trubarjevi. Živimo v časih, ko je svoboda široko zasnovana in nam omogoča veliko svobodnejše komuniciranje. Prav zaradi tega nam danes

nikakor ne sme biti težko priznati zgodovinske vloge evangeličanske cerkve v celotni zgodovini slovenskega naroda in velikih prispevkov, ki so jih slovenski evangeličani dali kulturni in politični rasti našega naroda. Kot predsednik republike danes prav brez težav izrekam to priznanje, kajti to priznanje izraža tudi duha današnjega časa, ki je duh svobode. Ta duh svobode pa črpa svojo moč iz vseh naših tradicij, tudi in še posebno pomembno iz evangeličanske tradicije.

Vedeti pa moramo še nekaj. Sporočilo Trubarja, sporočilo njegove globoke etičnosti, je pomembno tudi v današnjem času, ki je v marsičem etično izpraznjen čas. Zato nam je Trubar tudi danes lahko dobro izhodišče za razmišljanje, za razmišljanje o tem, kaj moramo v naši družbi storiti bolje in kaj moramo kot Evropejci storiti bolje. S to mislijo, z mislijo o tem, da nas Trubar zavezuje k razmišljanju za naprej, kako biti boljši, bi rad zaključil svoje pozdravne besede in še enkrat vsem zaželel, da bi to Trubarjevo leto minilo v skrbnem premisleku in da bi pripomoglo k našemu splošnemu izboljšanju.

OSREDNJA PRIREDITEV OB 500. OBLETNICI TRUBARJEVEGA ROJSTVA NA TRUBARJEVI RAŠICI

Trubarjeva Rašica je bila 8. junija prizorišče osrednje slovesnosti ob 500. obletnici rojstva prvega moža slovenske reformacije in očeta prve slovenske tiskane knjige.

Prireditev se je pričela s slovensko himno, ki jo je zapel Mladinski pevski zbor Osnovne šole Primoža Trubarja Velike Lašče pod vodstvom zborovodkinje Majde Kokošinek. Slavnostni govornik je bil minister za kulturo dr. Vasko Simoniti. Trubarja je označil kot moža, ki je s svojim delom postavil temelje, na katerih se je skozi stoletja razvijala slovenska kulturna identiteta, eden bistvenih konstitutivnih elementov slovenske države. (Govor je objavljen spredaj.)

Sledil je kulturni del prireditve, ki ga je pripravil režiser Matej Filipčič. Prikazal je sprehod skozi pet življenjskih obdobjev Primoža Trubarja, od njegove smrti v Derendingenu na Nemškem leta 1586 do rojstva leta 1508 v mlinu na Rašici. V podobi Trubarja so nastopili igralci Jurij Souček, Tone Kuntner, Gaber Kristjan Trseglav, Gregor Gruden in Teo Saksida. Obdobja so med seboj povezovali napevi slovenskih ljudskih pesmi v izvedbi pevke Eve Černe.

Za glasbeno sestavino so poskrbeli skladatelj Rok Golob, orkester Academia Sancti Petri, Akademski pevski zbor Tone Tomšič, violinistka Anja Bukovec in Janez Jocif.

Prireditev je obiskalo več kot 3000 ljudi. Poleg lokalnih predstavnikov Občine Velike Lašče na čelu

z županom Antonom Zakrajškom, so se slovesnosti udeležili visoki predstavniki slovenskega političnega in družbenega življenja, med njimi predsednik republike dr. Danilo Türk, nekdanji predsednik republike Milan Kučan, predsednik državnega zbora France Cukjati, katoliški ljubljanski nadškof in metropolit mag. Alojz Uran, škof Evangeličanske cerkve Geza Erniša ter posamezni ministri in poslanci državnega zbora.

Javni zavod Trubarjevi kraji

EKUMENSKO BOGOSLUŽJE V ŠKOCJANU

»Če nas je Trubar nekdanj ločil, nas danes združuje«

V nizu proslav ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja je ekumensko bogoslužje v Škocjanu v nedeljo, 8. junija 2008, ob 18. uri z verskega vidika pomenilo svojevrsten vrhunec. Točneje povedano, ni šlo za 500. obletnico rojstva, ampak za 500. obletnico krsta Primoža Trubarja v škocjanski cerkvi. Če pred 500 leti še niso pisali matic, kako vemo, da je bil Primož Trubar krščen v Škocjanu? Trubar je bil rojen na Rašici, kot sam trdi v svojih spisih; Rašica je do leta 1907 cerkvenopravno spadala pod župnijo Škocjan; krstni kamen so imele in še danes imajo samo župnijske cerkve; torej je bil krščen v Škocjanu, in sicer v gotski cerkvi, katere absida z gotskim rebrasto obokanim stropom je še ohranjena. Toliko za: kje? Kaj pa za: kdaj? V 16. stoletju je bila navada, da so otroci dobivali ime po dnevnem svetniku. Sv. Primož in Felicijan godujeta 9. junija. Zato domnevamo, da se je rodil 8., krščen pa je bil 9. junija. Krstil ga je tedanji župnik Jernej Krek, ki je bil tudi njegov prvi učitelj. Poleg tega sta bila omenjena svetnika škocjanskim vernikom domača, saj jima je posvečena podružnica nad Zgončami (danes podružnica župnije Rob).

Pri ekumenskem bogoslužju sta na povabilo škocjanskega župnika dr. Eda Škulja sodelovala ljubljanski katoliški nadškof mag. Alojz Uran in slovenski evangeličanski škof mag. Geza Erniša ter s tem poustvarila zgodovinsko edinstveni dogodek, da pri bogoslužju Božje besede sodelujeta katoliški in evangeličanski škof; ravno to pomeni, da je bogoslužje ekumensko. Besedno bogoslužje je potekalo tako kot prvi del maše. Najprej je evangeličanski mladinski zbor zapel dve pesmi. Bogoslužnemu pozdravu voditelja bogoslužja škocjanskega župnika sta sledila pozdrav in zahvala obema škofoma, da sta se odzvala povabilu. Dodal pa je: »Če nas je Trubar nekdanj ločil, nas danes združuje.« Besedila so bila prebrana neposredno iz Dalmatinove *Biblije*, kar je zvenelo povsem po domače. Prvo berilo iz preroka Ezekijela je brala Mateja Perhaj z Malega Osolnika, drugo berilo iz Apostolskih del Štefan Gruden iz Lapor, ko-

nec iz Matejevega evangelija pa voditelj bogoslužja. Po prvem berilu je župnijski zbor zapel Balohovo uglasbitev psalma Gospod je moj pastir, po drugem berilu pa Premrlovo alelujo iz skladbe Kristus je vstal. Po evangeliju sta zbrano občestvo nagovorila oba škofa. Po vsakem govoru sta se škofa prijateljsko objela, kar je pomenilo edinstven vrhunec bogoslužja. Sledile so prošnje za vse potrebe, ki so se prelile v skupno molitev očenaša z dodatkom: »Tvoje je kraljestvo, tvoja je oblast in slava vekomaj,« ki ga katoličani pri maši molimo po vmesni molitvi, evangeličani pa neposredno po zadnji prošnji očenaša. Kot sklep bogoslužja sta oba škofa podelila Aronov blagoslov. Bogoslužje je zaokrožilo petje evan-geličanskega mladinskega zbora, ki je zapel dve pesmi. Vsak udeleženec je dobil spored s celotnim potekom bogoslužja.

Sledil je slavnostni govor zaslužnega prof. dr. Franceta Oražma, sicer duhovnega pomočnika v Škocjanu, ki je nanizal *Razloge, ki so pripeljali Primoža Trubarja v protestantizem*, in sicer objektivne in subjektivne. Govor je objavljen v zborniku *Kraji in ljudje v Trubarjevi fari*, ki ga je neposredno pred praznovanjem izdalo Kulturno društvo Škocjan v uredništvu Jožefa Marolta. Po govoru se je med petjem skupne zahvalne pesmi razvil sprevod vseh sodelavcev bogoslužja in narodnih noš proti župnišču, odkoder je tudi prišel v cerkev. Za praznično ozračje so poskrbeli škocjanski pritrkovalci.

Poleg omenjenih so se ekumenskega bogoslužja udeležili akad. prof. dr. France Bernik, častni član SAZU, Silvester Gaberšček, državni sekretar na Ministrstvu za kulturo (ki je začelo z obnovo gotske kapele), ljubljanski evangeličanski župnik Geza Filo, grosupeljski in velikolaški župan Janez Lesjak in Anton Zakrajšek ter predsednik Krajevne skupnosti Škocjan Jože Krašovec in ne nazadnje tisoč vernikov. Toliko ljudstva Škocjan še ni videl in ga še dolgo ne bo. Upravičeno lahko rečemo, da je škocjanska fara doživela svojih pet minut. Župnijski urad Škocjan je o tem ekumenskem bogoslužju izdal posebno knjižico; uredil jo je dr. Edo Škulj.

Govor slovenskega evangeličanskega škofa mag. Geze Erniše

Spoštovani gospod nadškof Alojz Uran, draga gospoda duhovnika dr. Škulj in dr. Oražem!

V posebno čast mi je, da smem danes v tej lepi cerkvi spregovoriti in izraziti globoko hvaležnost domači katoliški župniji, ki nas je tako lepo sprejela in omogočila, da tako katoličani kakor tudi evangeličani smemo danes tu sestavljati verno občestvo. Hvala vam iz srca!

Biblična podlaga moje pridige je zapisana v Pismu Hebrejcem 13,7: »Spominjajte se svojih voditeljev, ki so vam oznanili Božjo besedo in se ravnajte po njihovi veri. Amen.«

Drage sestre, dragi bratje v Kristusu!

Slovenci se letos spominjamo častitljivega jubileja, 500. obletnice rojstva in krsta Primoža Trubarja. Danes smo se zbrali tu v cerkvi sv. Kancijana, kjer je prejel zakrament svetega krsta in dobil ime Primož. Vsekakor je to velik dogodek. Dogodek, ki si zasluži posebno praznovanje in poseben spomin. Ni ga in ne bi smelo biti Slovenca, ki Trubarjevega imena in njegovega dela ne bi nosil v svojem srcu. Spomniti in spominjati se svojih voditeljev je torej naša sveta dolžnost, ki zadeva nas vse.

»Vsem Slovencem gnado, mir, milost in pravo spoznanje Božje skozi Jezusa Kristusa prosim.« Tako je nekoč zapisal Trubar, ki je v vsej razsežnosti spoznal, da je lahko vsak človek dober delavec v Gospodovem vinogradu. Tudi sam je bil takšen dober delavec. Talente, s katerimi ga je Bog bogato obdaril, ni zakopal, ampak jih je postoteril. Držal se je namreč resnice, da samo tisto seme, ki ga vržemo v zemljo, obrodi sadove in da tisto, ki ga ljubosumno hranimo v zaprti pesti, nikoli ne vzklije. Sam žal te sreče, da bi počival in se odpočil od trdega in velikokrat napornega dela v domači zemlji, ni imel. Pa vendar je njegovo delo uspelo: dal nam je slovenske knjige, dal nam je slovensko *Biblijo*. Ravno *Biblija* ima ob mnogoterih drugih knjigah prav posebno mesto med Slovenci. To je namreč knjiga, ki nas je bodrila, nam vlivala upanje in vero v Boga, v Boga svobode in pravice.

In k čemu nas ta knjiga še danes vzpodbuja? K čemu nas bodri in zavezuje evangelij, ta dobra novica, ki kot Božji dar prihaja človeku naproti? Mnogo različnih odgovorov bi lahko našli. Eden izmed njih je tudi tisti, ki nas kliče k živi in dejavni veri. V tem smislu je tudi Jezusova zapoved: »Ljubite se med seboj, kakor sem vas jaz ljubil!« Kdor resno vzame to besedo in jo naredi za svoje življenjsko vodilo, bo ta beseda spremenila njegovo življenje. In za to pravzaprav gre. Božja beseda nas namreč vabi, da obrodimo žlahtne sadove dobrih misli, dobrih besed, dobrih del. Ali kot je nekoč Trubar povedal: Ne naredijo dobra dela človeka dobrega, ampak dober človek dela dobra dejanja. Drevo se namreč spozna po sadu. In če Jezus pravi, da dobro drevo rodi dober sad, potem nam s tem tudi pove, da naša dejanja kažejo na nekaj globljega v nas. S krstom smo namreč bili vcepljeni na trto, Jezusa in iz njega črpamo moč za rast in rodovitnost. Jezus torej človeka prisposodablja drevesu, saj sadovi razodevajo kakovost drevesa. Nekaj podobnega je tudi s človekom. Besede so izraz in ogledalo duše, zato se za njimi – če povemo v prisposodbi – ne sme skrivati železno, ampak ljubeče srce.

Takšna miselnost, takšna vera je bila odlika našega reformatorja. Njegova globoka vera je prihajala iz prepričanja, da je potrebno vzpostaviti takšen »raj«, v katerem bi se vsi ljudje dobro počutili. Žal pa nas praksa velikokrat demantira. Tudi sinovi iste matere, otroci enega naroda, ljudje, ki govorijo isti jezik, se žal

vedno najbolje ne razumejo. To dejstvo mora biti za nas še posebno velik izziv. Globoko moramo razmisliti o sporočilu biblične pripovedi o usmiljenem Samaritanu, ki se ni spraševal, kdo je ranjenec na cesti, ampak je zanj, ker je bil potreben pomoči, enostavno poskrbel.

Bog naj nam da moči za tako močno ljubezen in tako vero ter naj nam podari svoj blagoslov, da bomo zmogli svoj pogled usmeriti nad obzorja svoje zaprtosti in skupaj z vsemi ljudmi dobre volje iskati poti sodelovanja, prijateljstva, solidarnosti. To danes tako občutimo in dovolimo, da nas v tem duhu Trubar nagovori ter nas poveže v bratsko in sestrsko skupnost. Amen.

Govor ljubljanskega katoliškega nadškofa mag. Alojza Urana

Spoštovani gospod škof Geza Erniša in predstavniki Evangeličanske cerkve v Sloveniji, spoštovani gostje, dragi sobratje, dragi bratje in sestre, »lubi Slovenci«!

Vesel sem, da smo se zbrali pri ekumenskem bogoslužju ob 500. obletnici krsta Primoža Trubarja. V Sloveniji je čutiti enotno mnenje okrog pomena Primoža Trubarja in njegovega prispevka, da je danes slovenščina enakovreden jezik drugim uradnim jezikom v Evropski uniji. Trubarjev znameniti rek »stati inu obstati« je na nacionalni in kulturni ravni uresničen.

Naše proslave so za nas predvsem priložnost za medsebojno zblíževanje, srečevanje, razmišljanje in vztrajnost v molitvi. To nam govori Božja beseda, ki smo ji prisluhnili. Kristus je dobri pastir, ki zbira razkropljene ovce. Kristus želi, da bi bili vsi eno, stanovitni in enotni v molitvi, saj, kjer sta dva ali trije zbrani v njegovem imenu, tam je Kristus sredi med njimi, tam ostane z njimi do konca sveta in jim omogoča oznanjevanje evangelija. Ko manjka enosti, manjka doslednosti evangelija.

V iskanju edinosti krščanskih Cerkva, ki ostaja cilj naših prizadevanj, bi rad poudaril dve stvari: molitev in Božja beseda.

1. Letošnja molitvena osmina za edinost kristjanov je imela svoj teološki temelj v povabilu sv. Pavla prvim kristjanom Tesaloničanom, naj življenje v skupnosti utemeljijo v molitvi drug za drugega, »naj neprenehoma molijo«. Kristjani namreč v molitvi posebno globoko živimo prvo zapoved ljubezni do Boga in do bližnjega. Kadar molimo, Boga častimo, se mu zahvaljujemo, priporočamo sebe in bližnje ter mu tako skazujemo svojo ljubezen z »vsem srcem, vsem mišljenjem in vso močjo«. Na križu je Jezus sam dobesedno uresničil to ljubezen do Očeta. V molitvi pa tudi prečiščujemo svoje odnose z brati in sestrami v veri in drugimi ljudmi ter na tej ravni živimo, poglobljamo in razvijamo svojo ljubezen do bližnjega. Apostol Pavel nas tudi opominja, da je življenje v krščanski skupnosti možno le s pomočjo molitve, ker se brez molitve krščanska skupnost razblini. Molitev je sestavni del kristjanovega življenja prav v trenutku, ko

kristjani želijo na zunaj pokazati edinstvo, ki jim je bila dana v dar v Kristusu Jezusu, o kateri s konkretnimi dejanji pričujejo med seboj in jo tako hkrati krepijo. Na sedanji stopnji ekumenskih odnosov se še enkrat kaže pomen in vrednost goreče molitve za edinstvo, kot je to priporočal apostol Pavel prvim kristjanom.

2. Drugi skupni temelj vseh kristjanov je Božja beseda. Drugi vatikanski koncil je ponovno postavil svete spise v središče življenja Cerkve. Dogmatična konstitucija o Božjem razodetju – *Dei Verbum* – govori o Bogu, ki se obrača k človeku in čaka, da razodene samega sebe, si postavi bivališče med ljudmi in med njimi prebiva kot prijatelj. To so temelji vseh krščanskih razprav o Bogu in njegovi skrivnosti. Sveto pismo je knjiga, ki so jo napisale štiri roke. Je delo Boga in človeka, ki sta med seboj sodelovala. V njem gre za Besedo, ki je vedno živa in delujoča, ki prodira v srce, ga hkrati obnavlja in vabi, da je poslušno in vdano v veri. Vsakodnevno življenje Cerkve in vsakega kristjana kaže na to, da je Bog spregovoril in prekinil tišino. Kot oseba se je razodel človeštvu, ki vedno obluti domotožje po tesnem in prijateljskem pogovoru z Bogom. Čudež utelešene Besede pretrese človekovo srce, ki sedaj pričuje o vzvišeni in globoki Božji ljubezni. Z Jezusom Kristusom ni nič več isto. Beseda je prekinila s človekovo osamljenostjo in storila, da so ljudje sosedje med seboj, dala jim je občutek za bratstvo in sinovstvo.

Verjamemo, da bomo z molitvijo in Božjo besedo naredili potrebne korake, da se bo krščanstvo povežalo v polno občestvo. Izhodišče krščanskega življenja je sveti krst. V tej cekrvi je pred 500 leti prejel ta zakrament Primož Trubar. Zahvaljujemo se za njegov in za svoj krst, ki je temelj edinstva vseh kristjanov, čeprav smo na nekaterih drugih področjih še razdeljeni. Čimbolj bomo živeli iz svojega krsta, toliko bliže bomo Jezusu Kristusu, s tem pa tudi drug drugemu.

Naj bosta Trubarjevo leto in današnje ekumensko bogoslužje znamenje in pomoč za čim večjo edinstvo in sodelovanje med evangeličani in katoličani na Slovenskem, saj edinstvo ni izbira, ampak dolžnost – Kristusova zapoved.

RAZSTAVA OBRAZI PRIMOŽA TRUBARJA

V Galeriji Kresija so 9. junija odprli razstavo *Obrazi Primoža Trubarja*, ki zajema znane in izbrane upodobitve Primoža Trubarja petdesetih najopaznejših avtorjev, slovenskih in tujih umetnikov od nekdanj pa do danes. Razstavo je v sodelovanju z Arhitekturnim muzejem pripravila skupina dr. Mirko Juteršek, dr. Peter Krečič, dr. Lev Menaše in akademska slikarka in kiparka Irena Brunec-Tébi.

Portreti Primoža Trubarja so zelo zanimiva zgodovinska in umetnostnozgodovinska tema. Upodabljanje Trubarja se je razmahnilo posebej v obdobjih narodnega prebujanja, občutene ogroženosti naroda in poudarjenega zavedanja pomena slovenske kulture. To so predvsem tri obdobja: začetek 20. stoletja, čas okrog druge svetovne vojne in leta po slovenski osamosvojitvi. Večina razstavljenih del je nastala ob treh priložnostih: ob 400. obletnici njegovega rojstva leta 1908, okoli leta 1950 in v najnovejšem času.

Celotna razstava je bila prvič prikazana julija 2008 na gradu Turjak, nato septembra še v Pokrajinskem muzeju v Murski Soboti, izbora pa sta bila razstavljeni oktobra v Muzeju Laško in novembra v Galeriji likovnih samorastnikov Trebnje.

Razstavo v Kresiji je slovesno odprl župan Mestne občine Ljubljane Zoran Janković, o njej pa sta spregovorila umetnica Irena Brunec-Tébi in dr. Krečič, direktor Arhitekturnega muzeja.

Govor Irene Brunec-Tébi

Veseli me, da smo se zbrali (v tako velikem številu) na otvoritvi razstave, ki je prva tovrstna predstavitev Primoža Trubarja. Upam, da bo temu primerno umeščena v slovensko zgodovino in zgodovino evropske upodabljaljoče umetnosti.

Lanskega decembra so me predstavniki slovenske Evangeličanske cerkve prosili, naj naredim relief Primoža Trubarja. Od prve skice do končnega in končanega reliefa so minili več kot trije meseci. V tem času pa se je tudi izkazalo, da pravzaprav obstaja veliko več slovenskih upodobitev Primoža Trubarja, kot smo si dotlej vsi predstavljali. Splošno znano število se je do danes početerilo. Januarja letos se mi je ob modeliranju Trubarjevega reliefa porodila misel o razstavi, na kateri smo zdaj navzoči. Brez požrtvovalnega dela treh gospodov, ki jih že iz svojih študentskih let nadvse cenim in spoštujem, pa bi seveda ostalo le pri moji zamisli. Zato se zdajle še prav posebej zahvaljujem dr. Juteršku, dr. Krečiču in dr. Menašju za njihovo nesebično in požrtvovalno delo ter sodelovanje pri zbiranju, izboru in celo postavitvi razstave *Obrazi Primoža Trubarja*.

Zahvaljujem se tudi Mestni občini Ljubljana, ki je v tako kratkem času pokazala razumevanje in v Galeriji Kresija omogočila tole razstavo, ki bi ji, po starih kriterijih, lahko rekli kar »kabinetna«. Že vnaprej naj omenim, da bo celotna razstava *Obrazi Primoža Trubarja* od julija do decembra letos gostovala najprej na Turjaškem gradu, nato pa v Pokrajinskem muzeju v Murski Soboti, v Muzeju Laško in nazadnje v Arhitekturnem muzeju Ljubljana. Tem ustanovam se tudi že vnaprej zahvaljujem. Žal pa se zdaj ne morem iskreno zahvaliti tistim najvišjim slovenskim institucijam, ki so poklicane za izvedbo takšnih nacionalno pomembnih projektov, a niso pokazale primerne razumevanja za razstavo *Obrazi Primoža Trubarja*. Morda je tudi

tovrstnemu nerazumevanju slovenske umetnosti in zgodovine treba pripisati dokajšnje neodzivanje možnih sponzorjev. Častna izjema je podjetje Autocommerce, ki pri nas prodaja mercedese. Morda to ni naključje – saj je Trubar svoje slovenske knjige tiskal v tujini, na Nemškem, med drugim tudi z denarno podporo tujih fevdalcev. Za estetske detajle na razstavi sta poskrbela tako Graverstvo Čizman kakor tudi Okvirija, oprema slik. Za pomoč se zahvaljujemo še Zavarovalnici Triglav (območna enota Murska Sobota) in podjetju DOTS Records, ki nam omogoča skladiščenje in delno tudi prevoze slik, kipov ter podstavkov.

Pa vendarle – kot velikokrat slišimo naše medijske voditelje – razstava je tu in sem zato zelo vesela ... Upam, da nam bo kmalu uspelo izdati tudi knjigo, ki bo – tako kot razstava – združevalna, humanistično usmerjena in prevedena v najmanj tri jezike. Knjiga bo lahko koristno učilo, v njej bo predstavljenih več kot 100 avtorjev, od katerih jih je več kot 70 še med nami, njihova dela pa so nastala v zadnjih stotih letih.

V zadnjem času sem že nekajkrat naletela na pripombe, naj bi Primož Trubar postal prava slovenska ikona – nekaj takšnega, kot je, na primer, Wolfgang Amadeus Mozart za Avstrijo in morda tudi za Avstrijce. Zakaj pa ne? Pričujoča razstava po svoje dokazuje, da je to možno. Še posebej, če se ikonizacija dogaja postopoma in spontano. Splošno sprejeti slovenski simbol – Lipov list – je ob osamosvojitvi zbledel na račun okorno sestavljenega grba. Podoba, obraz Primoža Trubarja, pa je živo navzoč že 430 let. Ali bi bilo kaj narobe – naj popravim – ali ne bi bilo bolje, če bi naši vrli mladci namesto podob Che Guevare in Maršala Tita na majicah nosili podobo Primoža Trubarja?

Če znova preletim upodobitve Trubarja na tej razstavi, vidim, da je nekaj tudi satiričnih, humornih. Zato lahko končam ob ne povsem resni, a za današnje čase zelo primerni pripombi in zamisli: ne glede na nekaj izvrstnih izdelovalcev krogličnih sladlic pri nas, ki so se pred leti po avstrijskem Mozartovskem vzorcu lotili Prešerna, predlagam, naj ob 500. letnici rojstva enega največjih mož v zgodovini slovenstva, novo blagovno znamko uveljavi tudi Pivovarna Laško. V Laškem je Primož Trubar deloval celih pet let.

Zatorej: NOVO SLOVENSKO PIVO: *TRUBAR!*

Govor dr. Petra Krečiča

Organizacijska skupina umetniškega programa (OSUP) s kratico J.K.M.B., ki pomeni, da v njej sodelujemo kiparka in slikarka Irena Brunec-Tébi, dr. Mirko Juteršek, dr. Lev Menaše in jaz, je pripravila v sodelovanju z Arhitekturnim muzejem Ljubljana ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja študijsko, tematsko in spominsko razstavo z naslovom OBRAZI PRIMOŽA TRUBARJA. Odpiramo jo natančno na obletnico njegovega rojstva tu v Kresiji, na mestu, kjer je nekoč stala špitalska cerkev sv. Elizabete in kjer je Trubar kljub svoji priljubljenosti pri večini

Ljubljančanov edino smel pridigati po svojem drugem prihodu v Ljubljano leta 1562. Seveda ne za dolgo, že kmalu je moral zaradi svojega reformacijskega prepričanja za vedno zapustiti domovino, saj je bila kot ena izmed dednih dežel po veri svojih deželnih knezov Habsburžanov katoliška. In tedaj je veljalo načelo augsburškega verskega miru *Cuius regio eius religio*. Kot je znano, je Trubar ostal do konca zvest tako svojemu verskemu prepričanju kot svojemu literarnemu delu, večinoma namenjenemu rojakom, prav v njegovi knjigi prvič imenovanim Slovenci. Res je, da so v prvih desetletjih 17. stoletja iz slovenskih habrburških dežel pregnali domala vse protestante, drugi so se morali spreobrniti k stari veri. Toda tudi katoliška verska obnova ni mogla brez Trubarjevega temeljnega prispevka, to je formiranega slovenskega knjižnega jezika, ni mogla mimo nekaterih njegovih temeljnih tekstov in prevodov delov *Svetega pisma*, da ne govorimo o Dalmatinovem epohalnem prevodu vse *Biblije* (in Trubar je bil še priča temu dogodku), ki so ga hočeš nočeš morali uporabljati še celih dvesto let. Drugega ni bilo.

Povsem naravno je, da je Trubar ostal ves čas v zgodovinskem spominu naroda, toda njegovo veličino in pomen za formiranje razvite narodne zavesti so Slovenci dojeli v času najvišjega vzpona slovenske moderne ter mu postavili na robu Tivolija spomenik, izjemno delo Frana Bernekerja. Od tedaj je postal priljubljen motiv slikarjev, kiparjev, medaljerjev, grafikov, ilustratorjev in celo karikaturistov. Skupina J.K.M.B. si je postavila za nalogo, zbrati kolikor mogoče popolno zbirko njegovih številnih upodobitev. Začeli smo jih zbirati ob skromnem vedenju, koliko bi jih sploh utegnili biti, nekaj deset jih že bo, smo si rekli. Dokumentirali smo jih čez osemdeset, pa dobivamo še nove in nove podatke o upodobitvah z vseh koncev Slovenije. Za razstavo v Kresiji smo izbrali najkvalitetnejša dela, ob prihodnjih predstavitev, ki jih načrtujemo še na gradu Turjak, v Murski Soboti in v Arhitekturnem muzeju na fužinskem gradu – samo mimogrede, njegovi prvotni lastniki Khisli so imeli vidno vlogo v podpori in tiskanju protestantskih tiskov – jih bomo poskušali pokazati kar največ, za kar upamo, da bo prvi znanstveni prispevek na to temo.

V nasprotju s Francetom Prešernom, ki za življenja ni doživel upodobitve, vsaj doslej nam ni znana, pa obstajata dva portreta Trubarja, eden iz leta 1562, verjetno delo Jorga Blasgerja, in drugi bolj znani iz leta 1578, delo Jacoba Lederleina po risbi nekega I.C. Zlasti druga upodobitev je bila likovno izhodišče za številne umetnike, ki so jo na različne načine interpretirali; drznejših odmikov od nje ni prav veliko, rezultati pa so pogosto na precejšnji umetniški višini. Potrjuje se resnica, da odlični avtorji najdejo mimo utrjene ikonske predloge nove izvirne poti, da bi prišli s svojimi likovnimi stvaritvami do duhovnega jedra, do duhovne podobe Primoža Trubarja, tega resničnega velikana slovenske zgodovine.

RAZSTAVA PRIMUS

V Mestnem muzeju v Ljubljani je bila 9. junija zvečer odprta razstava *Primus*. Zasnovala in postavila jo je kustosinja Irena Žmuc ob sodelovanju več strokovnjakov in ustanov.

O razstavi veliko pove že njeno ime. *Primus* je latinska oblika imena »Primož«, hkrati pa tudi latinski števniki s pomenom »prvi«. Prvi je že sam Trubar kot avtor prve slovenske knjige, oznaka »prvi« pa je pripadala tudi marsikateremu eksponatu, ki je bil javnosti prvič ponujen na ogled. Najprej velja omeniti *Biblijo* (1584) Jurija Dalmatina z izvirnim Trubarjevim podpisom. Gre za dragoceni zaklad, sicer hranjen v Franciškski knjižnici v Ljubljani. Preostale dragocene novosti pa pripadajo likovni in kiparski umetnosti. Povsem prvič je bila na ogled postavljena slika Mateja Sternena z naslovom *1575*, ki prikazuje pomemben prizor izročanja prve v Ljubljani tiskane slovenske knjige mecenu Janžu Khislu; ta slika enega izmed vodilnih slovenskih impresionistov je bila najdena na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje. Podobno so bili prvič javnosti predstavljeni nekateri portreti Trubarja, stvaritve Toneta Demšarja, Mirsada Begića, Nikolaja Beera in Draga Tršarja. Razstavljen je tudi portret Ludwiga Theodorja Elzeja, ljubljanskega evangeličanskega duhovnika v 19. stoletju in pionirskega raziskovalca Trubarja in protestantizma na Slovenskem. Nova muzeološka najdba je tudi članek z naslovom *Über den slavischen Bücherdruck im Württembergischen um die Mitte des sechszehnten Jahrhunderts* (O slovanskih tiskih na Württembergem okoli sredine 16. stoletja). Izhajal je leta 1806 v prilogi *Laibacher Wochenblatt* (*Ljubljanski tednik*, priloga časnika *Laibacher Zeitung*), nastal pa je na podlagi nemške knjige C. F. Schnurrerja (1799) in je za tisti čas zelo dragocen spis o slovenskih prvotiskih na Nemškem. Tudi Ljubljana je ena od tem na razstavi, namreč s kraji, na katerih so se zadrževali in delovali protestanti. Vpogled v protestantsko Ljubljano je le vidik tiste plati razstave, ki umešča slovenski protestantizem v širši kontekst. Gre za vzpostavljanje stika med Trubarjem in velikimi evropskimi duhovi 16. stoletja, kar je zanimivo tudi za tujce.

Razstava in njena otvoritev sta postali vrhunec med dogodki, s katerimi je slovenska prestolnica Ljubljana počastila Trubarjev pomen. Glavni govornik je bil akademik prof. dr. Matjaž Kmecl, ki je v svojem (nenapisanem) govoru predvsem poudarjal, da mora biti v slovenski zavesti v ospredju Trubarjeva ustvaritev slovenskega knjižnega jezika; ta ima neizbrisni zgodovinski pomen za ves slovenski narod in zaradi tega pomena je Trubar edinstvena slovenska osebnost. Na otvoritvi so zbrane nagovorili tudi župan Mestne občine Ljubljane Zoran Janković in župani evropskih Trubarjevih mest, ki so se na ta slovesni dan zbrali v Ljubljani. Značilnosti razstave je predstavila njena avtorica Irena Žmuc. Trobilci z ljub-

ljanske Akademije za glasbo so omogočili podoživetje slavnostnega sprejema, ki so ga Trubarju pripravili mestni godbeniki ob njegovem težko pričakovanem prihodu v Ljubljano leta 1561.

9. JUNIJ V LJUBLJANI

Trubarjeva Ljubljana

Mestna občina Ljubljana je za tuje obiskovalce slovenske prestolnice izdala v angleščini zgibanko o prireditvah, ki so bile skupni projekti Mestne občine in različnih zavodov, ustanov in društev. Za uvod je na zgibanki natisnjen znameniti odlomek iz Trubarjevega in Kreljevega pisma Bohoriču leta 1565: »Ne dvomiva, da dobro poznaš in neredko obžaluješ nesrečno kulturno zaostalost naše ožje domovine: prava sramota je, kako se povsod šopiri zaničevanje lepih umetnosti in zanemarjanje duhovne izobrazbe. Toda ko bi le vsi, ki to bedno rovtarstvo v resniči občutijo, hoteli združiti z nami svoje želje in gorečnost, svoje misli in delo ter z nami vred napeti vse sile, da mu napravijo konec.« Župan Zoran Janković pa je v svojem prispevku med drugim poudaril: »Trubar je Prvi – Primus – zrl čez ozke meje takratnih zgodovinskih dežel k skupnim mejam slovenskega jezika, o katerem je bil prepričan, da je edino možno sredstvo za izražanje verskega doživljanja in temeljno orodje za jezikovno izobraževanje, pa tudi podlaga za zavestno splošno kulturno dejavnost. Ni bilo naključje, da so leta 1561 ljubljanski meščani in kranjski plemiči zmagoslavno sprejeli njegovo vrnitev in znova prisluhnili njegovim pridigam v mestni špitalski cerkvi sv. Elizabete, ki je stala približno tam, kjer je zdaj zahodno krilo Kresije. Ljubljana je postala središče njegove dejavnosti ...«

Že 4. junija je Arhitekturni muzej Slovenije skupaj z Mestno občino priredil v Fužinskem gradu muzejsko noč *Trubar in Fužinski grad*, 9. junija pa se je zgostilo kar nekaj mestnih prireditev v počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja. Takrat so se v Ljubljani na povabilo ljubljanskega župana srečali župani Trubarjevih mest (Trst, mesta na Nemškem); na otvoritvi razstave v Mestnem muzeju je župan Kemptna poudaril pomen Trubarjevega delovanja v Kemptnu, župan Trsta pa je govoril o zgodovinskih temeljih in nujnosti sožitja Italijanov in Slovencev. Med prireditvami so bile:

Predstavitve zgibanke o Primožu Trubarju

Ob 10. uri je bila v prostorih ustanove Slovenska znanstvena fundacija v Štefanovi ulici 15 v okviru skupnega projekta *Trije ponedeljki s Trubarjem* predstavljena zgibanka *Primož Trubar Slovenkam in Slovencem*, v kateri sta predstavljena Trubarjeva

vloga v dinamičnem 16. stoletju in pomen njegovega dela za slovensko kulturo. O projektu so spregovorili direktor fundacije dr. Edvard Kobal, načelnik Oddelka za kulturo MOL dr. Uroš Grilc in Veronika Klemenčič iz Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar.

Zaključna prireditev mladinskega projekta

Od 11. do 13.30 ure je bila na Trgu francoske revolucije sklepna prireditev projekta za vrtce ter osnovne in srednje šole Trubar in mi. Na njej so predstavili najboljše dosežke s področij raziskovanja, glasbe, kulturne dediščine, književnosti in založništva, multimedijske, uprizoritvene in likovne umetnosti. V projektu so sodelovali Festival Ljubljana, osnovne šole, Mestni muzej Ljubljana in Mestna občina Ljubljana.

Pet spominskih dreves

Ob 12. uri so v nastajajočem Parku prijateljstva ob Poti spominov in tovarštva blizu Biotehniške fakultete posadili v Trubarjev spomin pet dreves. Saje so organizirali Društvo Zeleni prstan, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar in Mestna občina Ljubljana. Trubarjeva spominska drevesa so posadili župan Mestne občine Ljubljana Zoran Janković, nekdanji predsednik Društva Zeleni prstan dr. Matjaž Kmecl, predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar mag. Viktor Žakelj, ustanovni član tega društva Ladislav Pojbič in direktor ustanove Slovenska znanstvena fundacija dr. Edvard Kobal.

Razstavi *Obrazi Primoža Trubarja in Primus*

Ob 18. uri je bila v galeriji Kresija odprta razstava *Obrazi Primoža Trubarja*, ob 19. uri pa v Mestnem muzeju razstava *Primus*. (Podrobnejši poročili o obeh razstavah sta objavljeni spredaj.)

RAZSTAVA LUBI SLOVENC NA VRHNIKI

Muzejsko društvo Vrhnika, Cankarjeva knjižnica Vrhnika in Zavod Ivana Cankarja Vrhnika so 10. junija 2008 povabili spoštovalce Trubarja v Galerijo Cankarjevega doma na Vrhniki odprtje razstave z naslovom *Lubi Slovenci*. Na prireditvi jih je nagovoril mag. Viktor Žakelj, predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. Razstava je posvečena Primožu Trubarju in njegovemu času. Sestavlja jo 24 panojev s fotografijami in teksti. Prvi pano predstavlja ustvarjalce razstave, vire in literaturo, iz katere smo črpali fotografije in informacije, ki smo jih uporabili v tekstu na panojih; nadaljnjih 18 panojev obravnava Primoža Trubarja in njegovo delo, 1 pano je posvečen Sebastjanu Krelju, 1 pano Adamu Bohoriču, 2 panoja Juriju Dalmatinu in en pano protireformaciji. Pri postavljanju razstave

smo sodelovali s Svetopisemsko družbo Slovenije, ki je našo razstavo (samo panoje Primoža Trubarja, brez Trubarjevih sodobnikov in protireformacije) oktobra 2008 predstavila v City parku v Ljubljani. Cela razstava bo od 20. 12. 08 do 8. 02. 2009 gostovala v Kreljevi Vipavi. Ob razstavi smo izdali zgibanko z besedilom Marije Oblak Čarni in mojim besedilom o Primožu Trubarju in prikazanih osebnostih njegovega časa.

Igor Berginc

POČASTITVE TRUBARJA V VELENJU

Brez samohvale moram pritrditi novinarju v osrednjem časopisu, da »sodi Velenje med mesta, ki so ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja pripravila največ priložnostnih kulturnih dogodkov«. Najbolj nazorno je delo skupine, ki je pripravila in izvedla vse počastitve in druge svečane dogodke, opisano v mojem zahvalnem pismu:

»Dragi sodelavci in prijatelji! Januarja smo se prvič zbrali in se dogovorili o programu za izvedbo prireditev ob Trubarjevi 500. obletnici rojstva. V marcu nas je župan Mestne občine imenoval v Programsko skupino za organizacijo prireditev ob Trubarjevi obletnici. Skupina je pravzaprav nadaljevala delo, ki smo ga v grobem zastavili že lansko leto v ad hoc oblikovani skupini za občinsko praznovanje dneva reformacije v novi preobleki. Kot predsednik skupine sem vesel, da smo s skupnimi močmi in razumevanjem uspešno zaključili projekt v zadovoljstvo nas vseh, vsakega posebej in da so občani zelo lepo sprejeli številne prireditve.

Sloves Velenja se je v slovenskem prostoru z našimi prireditvami še bolj utrdil. Predvsem pa smo pri naših občanih utrdili zavest o pomenu Primoža Trubarja in reformacije za oblikovanje slovenskega jezika, slovenske samozavesti, pripadnosti narodu in njegovi evropski ideji.

Vesel sem, da sem sodeloval s tako čudovitimi sodelavci mlajše generacije, ki ste številne ideje več kot zelo uspešno realizirali, in se zahvaljujem vsakemu posebej in vsem skupaj za ves trud in prizadevanje. Moje, včasih bizarne, ideje ste sproti dopolnjevali in jih sprejemali kot svoje. Znali smo tudi na neformalen način, ob kavici ali kapučinu, preveriti potek priprav in se še o čem pogovoriti.

Še enkrat hvala, lep pozdrav in s spoštovanjem, Jure.«

Zahvalno pismo je prejel tudi župan Mestne občine Velenje Srečko Meh.

V programski skupini smo sodelovali: Jure Piano (*Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar*), Matjaž Šalej (*Festival Velenje*), Mojca Ževart (*Mestna občina Velenje*), Tatjana Vidmar (*Zveza kulturnih društev Šaleške doline*), Vlado Vrbič (*Knjižnica Velenje*), dr. Tone

Ravnikar (*Šaleško muzejsko in zgodovinsko društvo*), dr. Sonja Hudej (*Šolski center Velenje*), mag. Milena Koren Božiček (*Galerija Velenje*), Mateja Medved (*Muzej Velenje*), Marjan Marinšek (*znani in sedaj upokojeni kulturni animator*).

Začetni takt za vse prireditve je bil dan ob izdaji domiselno in lepo oblikovane **zgibanke** *Stati inu obstatu – 2008, Trubarjevo leto v Velenju* na šestih straneh, v kateri so bile napovedane in opisane vse številne načrtovane prireditve, razstave, počastitve in drugi dogodki ob praznovanju 500. obletnice Trubarjevega rojstva. V uvodu smo opisali Primoža Trubarja, najbolj pomembnega Slovenca prejšnjega tisočletja, in reformacijo, ki je bila obdobje novih družbenih razmer in je po zaslugi slovenskih protestantov postavila temelje, na katerih se je razvil in v drugi polovici 16. stoletja izoblikoval slovenski knjižni jezik ter utrdila slovenska kultura in narodna samozavest. Poudarili smo, da je začetnik, pobudnik in duhovni vodja teh zgodovinskih dogodkov na Slovenskem bil dejavni Primož Trubar, po telesni rasti in duhu velik človek, ki je s svojim življenjskim delom omogočil zgodovinsko zorenje slovenske kulturne in narodne samobitnosti ter je umestil Slovence med kulturne narode reformacijske Evrope in tako prispeval k državotvornosti slovenskega naroda.

Osrednja počastitev 500. obletnice Trubarjevega rojstva je bila 12. junija v predzvečerju Knjižnice Velenje. Pozdravni nagovor je imel poslanec v Državnem zboru Bojan Kontič. Pogovor z dr. Mihaelom Glavanom, vodjem posebnih zbirk v NUK in strokovnjakom za slovenski reformacijski tisk, ter akademikom dr. Matjažem Kmeclom, publicistom in slovenistom, častnim meščanom MO Velenje, je vodil sociolog in religiolog, Velenjčan dr. Aleš Črnič, predstojnik oddelka za kulturologijo Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani.

V glasbenem programu se je predstavila skupina Capella Carniola: Janez Josif (čembalo), Špela Loti Knoll (kljunasta flavta) in Marta Močnik (sopran). Ansambel je izvedel program zgodnje evropske glasbe – od srednjeveških kodeksov do zgodnjega baroka. Posebno pozornost posveča glasbenim drobcem, ki so bili v teh obdobjih povezani s slovenskim prostorom. V čim večji meri se želijo približati avtentični izvajalski praksi s kopijami historičnih instrumentov, od katerih so mnogi upodobljeni na slovenskih srednjeveških freskah.

Predavanja in ekskurzije Šaleškega muzejskega in zgodovinskega društva, ki ga vodi doc. dr. Tone Ravnikar, so bila vse leto posvečena praznovanju Trubarjevega leta. Pripravili so cikel predavanj, s katerimi so nam strokovnjaki vsak s svojega področja osvetljevali prostor, čas in duha stoletja, v katerem je Primož Trubar deloval in postavljaj temelje slovenstva: 22. januarja religiolog prof. dr. Marko Kerševan (*Protestantizem – krščanstvo na protestantski način*),

4. marca umetnostna zgodovinarica dr. Daša Pahor (*Nova odkritja o protestantski arhitekturi Slovenske Štajerske*) in 3. aprila zgodovinar doc. dr. Tone Ravnikar (*Protestantizem in Šaleška dolina*). Maja je bila ekskurzija po poteh protestantov v Posavju, oktobra pa po Trubarjevih poteh na Nemškem.

V **Šolskem centru Velenje** so dijaki splošne in strokovne gimnazije pripravili več dogodkov, več ekskurzij in več obiskov razstav na temo »Trubarjevo leto«. Dijaki likovne smeri umetniške gimnazije so se odločili, da pripravijo razstavo linorezov in drugih likovnih tehnik na temo protestantizma, dijaki glasbene smeri pa z gimnazijskim pevskim zborom program pesmi iz obdobja protestantizma. Osrednja prireditev je bila 26. maja ob 11. uri v Domu kulture, ko je bila uprizorjena monodrama *Trubar pred slovensko procesijo* Matjaža Kmecla v izvedbi igralca Anatola Šterna.

Intervju s Trubarjem in *Ena douga predgovor* sta bila izobraževalna projekta znanega in neumornega velenjskega kulturnika Marjana Marinška in novinarka Tanje Postružnik. S projektoma sta na izviren način v obliki intervjuja sodobne novinarka s častitljivim Trubarjem 16. stoletja predstavila učencem in odraslim življenje in delo ene ključnih osebnosti slovenske kulturne in narodne samobitnosti. S predstavami sta gostovala na številnih šolah, v kulturnih ustanovah, na osrednji velenjski ulici in v cerkvah, pa tudi na letošnjem tradicionalnem Pikinem festivalu, ki ga obiščejo otroci iz vse Slovenije.

Knjižica *Po poteh reformacije v Šaleški dolini* doc. dr. Toneta Ravnikarja je bila predstavljena 23. septembra 2008 v Muzeju na Velenjskem gradu v okviru Dnevov evropske kulturne dediščine. Knjižico je pripravil na pobudo programske skupine in ob sodelovanju Mestne občine Velenje, Občine Šoštanj in Šaleškega muzejskega in zgodovinskega društva. V knjižici in manjši zgibanke, ki sledita tematski, zgodovinsko turistični poti oziroma transverzali, so predstavljene stavbe, ogleda vredni spomeniki kulturne dediščine in pričevanja o prvi velenjski osnovni šoli (njene stavbe žal ni več). Opisi podajajo prvi vtis o vpetosti Šaleške doline v reformacijsko gibanje in povezujejo kulturne spomenike na področju Velenja in Šoštanja. Na začetku predavitve je gospa Aca Poles spregovorila o pomenu in vlogi Primoža Trubarja, priložnostni nagovor pa je imel tudi župan gospod Srečko Meh.

Pot po transverzali smo prehodili 25. septembra pod strokovnim vodstvom in z razlagami kustosinje Mateje Medved.

Razstava Lubi Slovenci, s pomenljivim podnaslovom *Nacionalni poudarki v sodobni slovenski likovni umetnosti*, je bila svečano odprta 10. oktobra 2008 v Galeriji Velenje. Razstava je nastala v sodelovanju Galerije Velenje in Slovenskega društva likovnih kritikov, ki so pripravili razpis in opravili širok izbor. V devetnajstem stoletju so številni evropski narodi pokazali izjemen

interes za svojo zgodovino, tradicijo, plod tega pa je bila tudi težnja po lastni državi pri tistih narodih, ki je še niso imeli. Razstavo s takšnimi izhodišči je Galerija Velenje, na pobudo njene vodje mag. Milene Božiček Koren in z aktivnim sodelovanjem članov Slovenskega društva likovnih kritikov, postavila ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja. Razstava nam v skladu s širšim pluralizmom, ki danes določa likovno, vizualno oziroma umetniško izražanje, predstavlja najrazličnejša izhodišča, ki imajo skupne točke z nacionalnim, je v uvodu v katalog zapisal Boris Gorupič, in nadaljeval, da »na razstavi prepoznavamo politično angažirana stališča kakor tudi produkcijo, ki je bistveno manj naklonjena izkazovanju nacionalnih čustev, a je toliko bolj poudarjena. Gre za predstavitev kakovostnih avtorjev z razvitim lastnim dojemanjem umetnosti, ki nosi v sebi nacionalno komponento, pa naj se nam zdi ta pojem še tako izmuzljiv in večpomenski.«

Osrednja občinska proslava ob **dnevu reformacije**, na kateri je bil slavnostni govornik bivši predsednik Republike Slovenije Milan Kučan, je bila 24. oktobra; prikazana je v posebnem sestavku v drugem delu tega društvenega glasila.

Predstavitev knjižice *Po poteh reformacije v Šaleški dolini* je bila tudi v Šoštanj, in sicer 29. oktobra v Mestni galeriji Šoštanj. Avtor doc. dr. Tone Ravnikar je tudi v Šoštanju, ki je v času reformacije bil središče Šaleške doline, slikovito predstavil svojo že prej omenjeno knjižico. Spomladi 2009 bodo, ob sodelovanju Mestne občine Velenje, Občine Šoštanj in drugih ustanov, na vseh v knjižici omenjenih kulturnozgodovinskih spomenikih postavljene oznake s kratkim opisom posamezne znamenitosti.

Razstava Šaleška dolina in 16. stoletje je bila s priložnostnim nagovorom župana in s predstavo Marjana Marinška in Miloške Komprej slovesno odprta 30. oktobra v zgodovinskem prostoru rotunde Muzeja Velenje na Velenjskem gradu. Razstavo je pripravila kustosinja Mateja Medved, postavitev pa je izvirno z novimi prijemi izvedel Blaž Verbič.

V zgodovini evropskega prostora je 16. stoletje eno izmed prelomnih obdobj. Stoletje, v katerem je človek odkrival in začel spoznavati svet, vesolje in lastno telo, na gospodarskem področju pa ga zaznamuje vzpon zgodnjega kapitalizma, je teklo v znamenju nasprotij med ostanki srednjega veka in nastopajočo moderno dobo. Ta čas vsakršnih revolucij je tudi slovensko ljudstvo doživljalo kot eno izmed pomembnejših obdobj v svoji zgodovini. Z reformacijo, ki je sicer izšla iz evropske, predvsem nemške reformacije, vendar pa je dobila z delom Primoža Trubarja in drugih slovenskih reformatorjev svojstvene črte, smo se tudi Slovenci vključili v kulturno dogajanje Evrope. V tem času smo se močneje povezali z evropskim prostorom, bili smo odprti za idejne tokove tedanjega časa, jih

sprejemali in prilagajali sebi. Razstava *Šaleška dolina in 16. stoletje* v Muzeju Velenje na Velenjskem gradu nam prikazuje, kako je ta »revolucionarni« čas odseval v materialni in duhovni kulturi človeka v Šaleški dolini.

Trubar – intelektualec evropskega formata – tak je bil ob sklepu celotnega ciklusa velenjskih počastitev naslov zanimivega predavanja doc. dr. Jonatana Vinklerja, ki ga je priredilo dejavno Šaleško muzejsko in zgodovinsko društvo Velenje. Predavatelj, pedagoški in znanstveni delavec na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem in urednik *Zbranih del* Primoža Trubarja, je predaval nadvse iskriivo in doživeto. Kot eden izmed največjih poznavalcev Trubarjevih besedil je predstavil njegova prizadevanja, ki so »Cerkvi slovenskega jezika« in slovenskemu slovstvu 16. stoletja na eni strani vtisnila podobo, ki se je ujemala z dogajanjem drugje v Evropi in s potezami nemške protestantske nabožne književnosti, na drugi strani pa so ji zmožla dati samosvoje, slovenske značilnosti in vsebino. Zanimiva je bila zlasti predstavitev pomembne biografije Trubarja, pravzaprav nagrobnega govora (1586), ki ga je leta 1588 objavil njegov sodobnik, protestantski teolog in vodja tübingenske univerze Jacob Andreae. Ugledni govornik oziroma pisec je Trubarja postavil ob bok Luthra in drugih znamenitih protestantskih teologov; z opisom Trubarjevega življenja in dela je že takrat utemeljil, da je bil Primož Trubar intelektualec evropskega formata.

Za sklep počastitev Trubarja še zanimivo, posredno in veliko poznejše priznanje lepot in samosvojesti slovenskega jezika, ki ga je zapisal v svoji čudoviti knjigi *Donava* tržaški esejist, pisatelj in univerzitetni profesor nemške književnosti Claudio Magris, ki je bil tudi v ožjem krogu letošnjih nominirancev za Nobelovo nagrado za književnost: »Zdaj je Francesca spredaj z drugimi; mi (dva) – italijanščina, v kateri pišem, je nepopolna, njena slovnica ne pozna dvojine, ki je potrebna za spreganje in sklanjanje trajne biti življenja brez nesporazumov – smo(sva) malce zaostali (zaostala).«

Morda smo z vsemi našimi počastitvami in drugimi kulturnimi dogodki tudi mi prispevali delček k boljšemu spoznavanju Primoža Trubarja, moža evropskih vrednot in očeta slovenske pisane besede, predvsem pa k večjemu spoštovanju našega lepega slovenskega jezika z vsemi njegovimi posebnostmi.

Jure Piano

OB TRUBARJEVI PRIDIGI V KRŠKEM

V Krškem so spomin na Trubarja počastili 17. 6. s prireditvijo v Dvorani v parku. Osrednja točka je bila monodrama *Trubar pred slovensko procesijo* Matjaža Kmecla v izvedbi igralca Anatola Šterna. Po proslavi je

večji del navzočih ostal v dvorani na ustanovnem zboru nove podružnice Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, Podružnice za Posavje. Podružnica je pravzaprav samoumevno zrasla iz tukajšnjega že doslej zavzetega in širokega raziskovanja pomena slovenskih protestantov in iz tukajšnje skrbi za ohranjanje spomina na njihovo izročilo. (Poročilo o ustanovitvi podružnice je objavljeno zadaj, v rubriki *Delovanje društva*.)

PROSLAVA V NOVI GORICI

Mestna občina Nova Gorica je v sodelovanju s Frančiškanskim samostanom Kostanjevica priredila v samostanski dvorani 23. junija proslavo ob 500. letnici rojstva Primoža Trubarja. Pozdravna nagovora sta imela gvardijan samostana pater David Šrumpf in župan Mirko Brulc. Slavnostni govornik je bil Boris Jukič, direktor Goriške knjižnice Franceta Bevka. (Govor je objavljen v prvem delu tega biltena.) V kulturnem programu, ki ga je režiral in izvedel igralec Janez Starina, so sodelovali violinistka Mojca Gal, Oktet Kostanjevica s pevovodjo Petrom Pirihom in ansambel kljunastih flaut iz razreda prof. Irene Pahor na novogoriški Glasbeni šoli. Udeleženci so si lahko v samostanski Škrabčevi knjižnici ogledali priložnostno razstavo knjig iz Trubarjevega obdobja.

KÜZMIČEVI DNEVI V PUCONCIH

Predavanji dr. Marka Kerševana in ddr. Igorja Grdine o Primožu Trubarju in položitev temeljnega kamna za Dom Štefana Küzmiča so bili, kakor je v časopisju prikazal Ernest Ružič, osrednji dogodki ob letošnjih Küzmičevih dnevih v Puconcih od 29. do 31. avgusta. Predavanji sta bili v obnovljeni puconski prireditveni dvorani po nagovoru škofa Evangeličanske cerkve mag. Geze Erniše. Predavatelj dr. Kerševan je poudaril, da si je Trubar za slovenski knjižni jezik prizadeval zlasti zato, da bi evangelijsko oznanilo prišlo do Slovencev v njihovem maternem jeziku. Predavatelj ddr. Grdina je poudaril Trubarjevo pomembno mesto v slovenski zgodovini, saj je Trubar že leta 1555 govoril o eni in enotni slovenski deželi, tako kot o Ogrski in Hrvaški, ki sta tedaj že bili na evropskem političnem zemljevidu, Slovenija pa še ne. Tudi zato je bil Trubar »slovenski Evropejec in evropski Slovenec«. Tako dr. Kerševan kot ddr. Grdina sta menila, da o Trubarju doslej še ni bilo odkrito in znanstveno ovrednoteno vse, zato so potrebne še nadaljnje raziskave in preučevanja. Na slovesnosti 31. avgusta sta škof mag. Geza Erniša in župan občine Puconci Ludvik Novak položila temeljni

kamen za Dom Štefana Küzmiča, ki bo namenjen tudi strokovnemu preučevanju protestantske zgodovine. Slovesnost, ki se je hkrati spominjala tudi Trubarja, se je začela pri spomeniku Spametnosti, postavljenem leta 1933 v spomin na oživitvev evangeličanskih cerkvenih občin po objavi tolerančnega patenta pred 250 leti (1783). Dom bo stal v bližini puconske cerkve, postavljene pred 225 leti. Ob položitvi kamna so govorili škof mag. Erniša, inšpektor Evangeličanske cerkve v Sloveniji dr. Aleksander Kerčmar, direktor Urada Vlade SR za verske skupnosti dr. Drago Čepar in namestnik župana občine Puconci Evgen Sapač.

KIP PRIMOŽA TRUBARJA V MURSKI SOBOTI

Julija so Primožu Trubarju v počastitev 500. obletnice rojstva odkrili spomenik v parku v Murski Soboti. Doprsni kip na kamnitem stebru je delo akademskega kiparja Draga Tršarja, odkrili pa so ga škof slovenske Evangeličanske cerkve mag. Geza Erniša, generalni vikar katoliške murskosoboške škofije Franc Režonja in župan mestne občine Murska Sobota Anton Štih. Primoža Trubarja je doživeto predstavil gledališki igralec in pesnik Tone Kuntner. Škof Erniša je v svojem nagovoru poudaril: »Bil je prvak naše zgodovine, slovenske besede, jezika in prve knjige. Njegovo delo so dolgo časa cenili drugod, zdaj je tudi v srcih Slovencev.« Župan Režonja je izpostavil Trubarjev pozdrav »Lubi Slovenci« in njegov prispevek k oblikovanju slovenske narodne zavesti.

Ernest Ružič

PRIMOŽ TRUBAR – VELIKI EVROPEJEC

Vseslovenskemu praznovanju 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja se je pridružil tudi Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS), ki je letošnje, že 18. Dneve evropske kulturne dediščine posvetil Primožu Trubarju, kajti ta se je s svojim delom zapisal ne samo v zgodovino slovenske, ampak tudi evropske reformacije in kulture.

Med 20. in 28. septembrom so tako po vsej Sloveniji potekale najrazličnejše prireditve, posvečene predstavitvi življenja in dela Primoža Trubarja in orisu njegovega časa, pričele pa so se prav tam, kjer je svojo pot začel tudi sam, v njegovi rojstni vasi, na Rašici. Občina Velike Lašče, ki pri tem projektu sodeluje že nekaj let, in Javni zavod Trubarjevi kraji sta v sodelovanju z ZVKDS in lokalnimi društvi, drugimi organizacijami in posamezniki 20. septembra

pripravila Dan Trubarjeve domačije, ki je bil hkrati tudi otvoritveni dan vseslovenskih DEKD.

Dogajanje na Trubarjevi domačiji se je začelo ob 13. uri z različnimi delavnicami za otroke. Otroci so lahko obiskali Hišo abecednico in kaligrafsko delavnico Grajski pisar, ki ju je pripravil Zavod za razvoj ustvarjalnosti, lesene igrače pa so lahko sestavljali pri Lojzetu Severju. Vodnik Andrej Perhaj je v spominski sobi predstavil Trubarja in njegov čas, nato je sledil Sprehod po Trubarjevi Rašci z ogledom lokalnih znamenitosti pod vodstvom Boža Zalarja. Zavod Parnas je izvedel v galeriji Skedenj knjigoveško delavnico Ane bukvice. Udeleženci so lahko spremljali postopek ročne vezave, nato pa Trubarjev Abecednik izdelali in okrasili tudi sami.

Predstavitve Knjige velikanke, *Abecedarija današnjih dni*, se je začela ob 15. uri s pozdravom vodje projekta mag. Ane Porenta in s kratkim predavanjem o Primožu Trubarju Andreja Perhaja. Knjiga je skupinska kreacija, ki je na pobudo Zavoda za razvijanje ustvarjalnosti od pomladi nastajala v 60 različnih skupinah s skupno preko 650 ustvarjalci (vrtčarji, šolarji, mladinci, odrasli, upokojenci). Na prireditvi so knjigo velikanko sestavili v celoto, vsaka sodelujoča skupina pa je vanjo vložila izdelano stran z izbrano črko. Vseh strani od A do Ž je bilo kar 54. Kulturni program so prikazali ustvarjalci vseh generacij. V njem so nastopili: Marko Kožar (Tretja univerza Velike Lašče), pevec Blaž Vidovič in plesna skupina Modri konj (OŠ Ljudski vrt Ptuj), Framčki iz OŠ Fram, mladi iz OŠ Primoža Trubarja Velike Lašče, člani Kulturne sekcije TD Podgora in pevka Tina Gačnik - Tiana. Prireditve si je ogledalo 180 ustvarjalcev Knjige velikanke vseh generacij od vrtca do tretje univerze, z vseh koncev Slovenije.

Ob 17. uri je bilo tudi uradno odprtje letošnjih Dnevov evropske kulturne dediščine. Po pozdravu župana Občine Velike Lašče Antona Zakrajška in uradnem odprtju DEKD z nagovorom predsednika Republike Slovenije dr. Danila Türka je sledil kulturni program v režiji Andreja Perhaja. Program so izvedli: povezovalc (in direktor Javnega zavoda Trubarjevi kraji) Matjaž Gruden, Ženski pevski zbor Rozka Usenik, Slavica Marinković (profesorica harmonike na Glasbeni šoli Ribnica) in Andrej Perhaj.

Po uradnem delu je zbrane odgovorna konservatorica za Trubarjevo domačijo iz ZVKDS, območna enota Ljubljana, Andreja Bahar Muršič popeljala na ogled razstave Trubarjevina – Trubarjeva domačija na Rašici. Razstava se vrača v osemdeseta leta prejšnjega stoletja, ko je na pobudo lokalne skupnosti bila obnovljena domačija in je nastala spominska zbirka, posvečena Primožu Trubarju – reformatorju, protestantskemu duhovniku in očetu prvih slovenskih tiskanih knjig.

Nato je Helena Grebenc-Gruden, vodja likovnega srečanja, predstavila že 26. likovno razstavo Trubarjevi kraji. Razstava, ki poteka že 26. let pod okriljem KUD Primož

Trubar Velike Lašče, je bila uradno odprta ob 19. uri.

Pestre in zanimive so bile tudi druge prireditve v tem tednu. V sredo, 24. septembra, je na gradu Turjak KUD Marij Kogoj skupaj z mezzosopranistko Barbaro Jernejčič, violinistom Branetom Brezavščkom, flavtistko Anjo Brezavšček, Ženskim pevskim zborom Rozamunda ter Mladinskim pevskim zborom OŠ Primoža Trubarja iz Velikih Lašč pripravil koncert, posvečen nekdanji zborovodkinji ŽPZ Rozamunda Olgi Jež ter 80-letnici rojstva slovenskega skladatelja Jakoba Ježa.

Kot še eno dejanje za oživitev gradu Turjak in njegove muzejske dejavnosti je bila v petek, 26. septembra, v galerijskih prostorih jugovzhodnega stolpa odprta stalna razstava *Protestantsko šolstvo na Slovenskem*, ki jo je pripravil Slovenski šolski muzej v Ljubljani v sodelovanju z Občino Velike Lašče in Javnim zavodom Trubarjevi kraji. Kot so razstavo predstavili avtorji, »predstavlja idejno ozadje, organizacijski načrt in cilje protestantske vzgoje in izobraževanja. Posebej so obravnavani protestantski učbeniki in literatura. Opisane so šolske ustanove, njihov učni načrt in disciplinski predpisi. Posebno mesto ima izvor in šolanje Primoža Trubarja. Ločeno je obravnavano protestantsko šolstvo v Prekmurju, posebno poglavje pa zajema tudi zgodovinski pregled učnih vsebin v slovenskih učbenikih od uvedbe splošne šolske obveznosti, ki se nanašajo na protestantske pisce.«

Pri razstavi so kot avtorji tekstov in izbora slik sodelovali mag. Marjetka Balkovec Debevec, Marjeta Demšar, Marko Ljubič, mag. Stane Okoliš, Mateja Ribarič, Valentina Srebot in dr. Branko Šuštar iz Slovenskega šolskega muzeja ter zunanja sodelavca dr. Boris Golec in dr. Stanislav Južnič. Oblikovno sta jo zasnovali Marjeta Demšar in Valentina Srebot, za vizualno postavitev sta poskrbela Marijan Javoršek ter Franci Kadivec, za računalniško oblikovanje pa Matjaž Kavar, Raora d.o.o.

Uprizoritev gledališko-plesnega projekta z videokreacijami *Abecedarija* je bila izvedena v soboto, 27. septembra, ob 20. uri., zaradi hladnega vremena kar v Levstikovem domu v Velikih Laščah. Avtorska večgeneracijska predstava skupine ustvarjalcev KUD Primoža Trubarja Velike Lašče prikazuje Trubarjevo življenje in delo skozi zbirko njegovih misli, življenjskih postaj in temeljnih besedil. Rdečo nit predstavlja *Abecedarij*, najstarejša slovenska tiskana knjiga, v kateri se besede srečajo s črkami, Trubarjem in njegovim časom. Zgodovinska sporočila so prežeta s pogledom sodobnega, mladega človeka na to pomembno izročilo. Predstava je bila izbrana za udeležbo na festivalu Vizije 08.

Dnevi evropske kulturne dediščine v Trubarjevih krajih so se končali tam, kjer so se pričeli. V spominski sobi na Trubarjevini je KUD Primož Trubar Velike Lašče pripravil Trubarjev recital, na katerem so bili predstavljeni teksti iz Trubarjevih pisem in pridig v interpretaciji Matjaža Grudna. Trubarjeve pesmi v priredbah različnih avtorjev so izvedli gostujoči pevski zbori, in sicer Velikolaška

vokalna skupina, Nonet Vitra iz Ribnice in mešani pevski zbor SCT iz Ljubljane. Za recital, ki ga je povezoval Jože Starič, je izbor tekstov naredila Majda Samsa.

Na koncu ne smemo pozabiti na še en dogodek, ki je bil tudi edini v okviru DEKD, ki je bil namenjen za Slovence zunaj meja matične države, »zakrivili« pa smo ga v Velikih Laščah. V Čedadu je namreč gostovala potujoča razstava Vsem Slovincem. 25. septembra jo je odprl Zavod Parnas, v sodelovanju z Javnim zavodom Trubarjevi kraji, KD Ivan Trinko iz Čedadu, Slovensko kulturno gospodarsko zvezo – Svetom slovenskih organizacij, Narodno študijsko knjižnico v Trstu, Generalnim konzulatom v Trstu ter Občino Čedad.

Barbara Pečnik,
Javni zavod Trubarjevi kraji

PRIMOŽ TRUBAR NA BLEJSKEM GRADU

Na Blejskem gradu je bila 27. septembra spet ena izmed slikovitih kostumskih uprizoritev, tokrat v počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja. Zgodovina gradu je namreč s Trubarjem neposredno povezana. Eden izmed upravljavcev gradu Herbard Auersperg Turjaški je grad skušal odkupiti za svojo družino, zato ga je po potresu leta 1511 tudi obnavljal. V času njegovega zakupništva je na gradu nastalo močno oporišče protestantizma. Ko se je Trubar 1561 po povabilu deželnih stanov vračal službovat v domovino in je prenočil v Podkornu, mu je Herbardova žena, kot poroča Trubar sam, poslala naproti svoje zastopnike, da so ga pripeljali na Blejski grad. Tu je 23. junija prenočil in 24. junija pridigal, 25. junija zjutraj pa ga je grof Dietrichsteinski odpeljal na svojo graščino v Radovljico in nato na Brdo. Obisk Trubarja si Blejci štejejo v veliko čast. Prireditev, ki je privabila številne domačine in tudi tuje turiste, so organizirali Zavod za kulturo Bled, Igralska skupina Gašperja Lambergarja in tiskarska Manufaktura Mojster Janez. Igralci so uprizorili Trubarjev dolgo in težko pričakovani prihod. Zbrane sta nagovorila blejski župan Janez Fajfar in direktor Zavoda za kulturo Matjaž Završnik. V načrtu je tudi vzdava spominske plošče.

DAN REFORMACIJE V VELENJU

Osrednja občinska proslava ob dnevu reformacije v Velenju je bila 24. oktobra v Galeriji Velenje, v zanimivem okolju in objemu likovne razstave *Lubi Slovenci*. Župan Mestne občine Velenje Srečko Meh je v uvodnem nagovoru pozdravil častna občana dr. Matjaža Kmecla in mag. Ivana Marina, poslanca

državnega zbora, podžupane in druge. Ob koncu nagovora je posebej pozdravil nekdanjega predsednika Republike Slovenije Milana Kučana in ga povabil k slavnostnemu nagovoru. (Govor Milana Kučana je objavljen na začetku tega biltena.)

Prireditev je povezoval v oblačilih in jeziku jubilanta velenjski kulturnik Marjan Marinšek. V umetniškem glasbenem programu se je z glasbo iz protestantskih časov predstavil ansambel *Musica cubicularis*; ustanovili so ga trije slovenski glasbeniki, ki so se umetniško oblikovali v tujini in se že odlikujejo kot solisti: Barbara Tišler (sopran), Domen Marinčič (viola da gamba) in Tomaž Sevšek (čembalo). Ansambel se je z odmevnimi koncerti že predstavil v Sloveniji in v tujini, najbolj pa z zgoščenko s skladbami slovenske kulturne dediščine za Muzikološki inštitut ZRC SAZU. Ime ansambla je povzeto po latinskem izrazu, uporabljenem za komorno glasbo leta 1649.

Govor župana Srečka Meha

Dan reformacije je za Slovenijo velik in pomemben praznik. Tega se iz leta v leto zavedamo vedno bolj.

Vesel sem, da smo 500. obletnico rojstva Primoža Trubarja, tega velikega Slovenca, tudi v Velenju skušali primerno zaznamovati – pripravili smo več prireditev, razstav, izdali zgibanke, knjižico in »postavili« tematsko pot *Po poteh reformacije v Šaleški dolini*. Vsem, ki so bili pobudniki teh dejavnosti, in vsem, ki so jih pripravili, pri njih sodelovali ali se jih udeležili, se zahvaljujem za njihovo angažiranost.

Vsekakor si bomo tudi v prihodnje prizadevali, da bomo s prireditvami, publikacijami in še kako drugače ohranjali dediščino in vrednote, ki so nam jih zaupali pa tudi izbojevali reformatorji; da bomo tudi z dnevom reformacije in njegovim sporočilom krepili našo narodno identiteto, domoljubje ter po zgledu protestantov negovali in krepili našo samostojnost, suverenost – ob hkratni odprtosti v sodobno evropsko družbo in svet.

Čeprav se Trubar sam nikoli ni srečal z območjem naše občine, so tudi naše kraje njegovi sodobniki in somišljeniki odločilno zaznamovali. Reformacija je v Šaleško dolino prinesla prvo osnovno šolo, protestanti pa so poskrbeli tudi za to, da je v njej poučeval učitelj, ki je govoril slovensko. Protestanski poziv po spremembah je prinesel dobo, v kateri se je kalila moderna družba. Družba, ki naj bi vsakemu človeku dopuščala več osebne svobode in več pravic. Z njimi pa tudi večjo odgovornost. Delovno in poklicno etiko, odgovornost do soljudi, do domovine, do materinščine. Reformacija je sporočilo, aktualno tudi danes.

Spoštovani, čestitam vam ob prazniku! Želim vam, da se počutite praznično – nocoj, na dan reformacije in tudi ob drugih državnih praznikih. Naj vas dnevi, kakršni je današnji, napolnjujejo z veseljem in s ponosom.

Letos, v Trubarjevem letu, je dan reformacije še nekoliko slovesnejši. Zato sem izjemno vesel, da lahko izrečem dobrodošlico nocojšnjemu slavnostnemu govorniku – bivšemu predsedniku Republike Slovenije gospodu Milanu Kučanu.

SLOVESNOSTI V MARIBORU

Ob sodelovanju Mestne občine Maribor z Evangeličansko cerkveno občino Maribor je 28. oktobra v Mariboru v Trubarjevi ulici v evangeličanski cerkvi potekala proslava ob dnevu reformacije.

V svojem slavnostnem govoru je škof Evangeličanske cerkve v Sloveniji mag. Geza Erniša med drugim poudaril Trubarjevo utemeljitev slovenskega knjižnega jezika, književnosti in mesta Slovencev med evropskimi narodi; opozoril je, da je njegov lik med nami živ prav zaradi tega, ker je prepoznal duha svojega časa, povezal slovenstvo z miselnostjo svoje dobe, oznanjal evangelij v slovenščini; po škofovih besedah smo se Slovenci po Trubarjevih zaslugah duhovno in državno konstituirali, Trubar pa nas nagovarja in zavezuje tudi v sedanjem času. Ljubitelji umetniške zborovske pesmi so lahko prisluhnili protestantskim pesmim v izvedbi mešanega pevskega zbora Cantemus iz Kamnika pod vodstvom zborovodje Matjaža Ščeka. Vse navzoče je pozdravil župan Mestne občine Maribor Franc Kangler, prireditve pa je povezovala mariborska evangeličanska duhovnica mag. Violeta Vladimira Mesarič.

Mestna občina Maribor in Evangeličanska cerkvena občina Maribor sta 500. obletnico rojstva Primoža Trubarja počastili že junija s koncertom v evangeličanski cerkvi; s slovenskimi pesmimi je nastopila priljubljena pevka Regina. Tudi na tej prireditvi je zbrane nagovoril župan Franc Kangler.

V evangeličanski cerkvi je igralec Anatol Šterna dvakrat nastopil z monodramo akademika dr. Matjaža Kmecla *Trubar pred slovensko procesijo*, in sicer 21. aprila na povabilo mariborske osrednje knjižnice in 18. 10. v okviru Borštnikovega srečanja.

V avli mariborske Pravne fakultete so 24. 10. odkrili spominsko obeležje Primožu Trubarju kot piscu *Cerkovne ordninge*, prve slovenske pravne knjige.

Na pobudo vernikov, ki pripadajo mariborski Evangeličanski cerkveni občini, so 19. junija odkrili spominsko ploščo na starem župnišču v Radljah ob Dravi.

V. Violeta Deutsch Mesarič

PRAZNOVANJE V GORNJI RADGONI, APAČAH, RADENCIH

V Gornji Radgoni je bila 28. oktobra zvečer že 10. svečana prireditev ob dnevu reformacije, ki pa je tokrat bila še posebej namenjena počastitvi spomina na 500. obletnico rojstva Primoža Trubarja. V bogatem programu se je predstavil mešani pevski zbor Cantemus iz Kamnika z izborom protestantskih pesmi pod taktirko Matjaža Ščeka. Zbor je dobitnik številnih domačih in mednarodnih priznanj, prav tako pa tudi zborovodja, ki je tudi dobitnik zlate Gallusove plakete. Za odlične vmesne popestritve z dramskimi in recitacijskimi vložki so poskrbeli učenke in učenci štirih osnovnih šol iz občinskih središč Apače, Gornja Radgona, Radenci in Sv. Jurij ob Ščavnici. »Živo« dekoracijo v predstavi »gosposke z Negovskega gradu« je prispevalo zelo aktivno turistično društvo Negova, cvetlično dekoracijo pa že nekaj let ureja Cvetličarstvo Kurbus Mele. Prireditve se je udeležilo razveseljivo številno občinstvo in s tem obogatilo slovesnost.

Slavnostni govornik na tokratni prireditvi je bil Franc Feri Horvat, dolgoletni republiški poslanec preteklih mandatov ter soustanovitelj Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. Ta izbira je imela prav tako svoj jubilejni poudarek, saj je bil Horvat slavnostni govornik že na prvi organizirani proslavi v občini Gornja Radgona pred desetimi leti v dvorani Kino Apače.

V uvodu je vse navzoče, domačine in goste v imenu organizatorjev pozdravil podžupan občine Gornja Radgona Vinko Rous in se zahvalil vsem, ki so zaslužni, da so te proslave kvalitetne in tudi že tradicionalne. Prav poseben pozdrav in tudi pietetno zahvalo, kot je dejal, pa je namenil »vsem tistim, ki so v teh desetih letih dali z vsebinskim prispevkom poseben pečat preteklim proslavam ob dnevu reformacije kot slavnostni govorniki in govornice, se pravi Francu Horvatu, dr. Otu Norčiču, Andreji Rihter, dr. Vekoslavu Grmiču, dr. Matjažu Kmeclu, dr. Marku Kerševanu, Borutu Pahorju, mag. Viktorju Žaklju in mag. V. Vladimiri Mesarič. Žal od teh nista več med živimi prvi predsednik Slovenskega protestantskega društva prof. dr. Oto Norčič in naslovni škof dr. Vekoslav Grmič, a njuno delo trajno živi. Oba sta bila tudi soustanovitelja Slovenskega protestantskega društva in zvesta obiskovalca naših proslav.«

V nadaljevanju je podžupan Vinko Rous poudaril: »Ob tem, ko se na področju vse Slovenije zadnja leta odkrivajo vedno številnejši zgodovinski prispevki protestantizma, še posebej intenzivno pa letos, v Trubarjevem letu, ki je tudi na seznamu Unesca, se lahko v Gornji Radgoni pohvalimo, da se že deseto leto s posebno prireditvijo dostojno spominjamo dosežkov reformacije in Trubarja kot očeta slovenskega naroda.

Verjetno ni veliko občin, ki se lahko pohvalijo s takim jubilejem. S ponosom častimo tudi 500. obletnico rojstva reformatorja in teologa Primoža Trubarja, začetnika slovenske književnosti in še toliko drugega. Protestantizem se je teh krajev v svojem času močno dotaknil. Navzoč je bil že zgodaj. Plemiška gospoda in tedanja inteligenca je prinesla novo gibanje kaj hitro v te kraje, ki so imeli neposreden stik s tujino in s tem tudi s tamkajšnjimi naprednimi gibanji. V stavbi na današnji Lackovi 17 je že leta 1535 delovala protestantska molilnica in šola za 'vse deklīče in fantiče'. (...) Ob sežigu velikega števila knjig na glavnem trgu v mestu Radgona (Radkersburg) leta 1600 so bile v ognju tudi številne knjige s te strani Mure. Protestant in sloviti znanstvenik, matematik, fizik in astronom Johannes Keppler je potoval skozi te kraje in se po nekaterih virih tudi ustavil na območju sedanjih Apač. Najnovejša odkritja pri obnovi Negovskega gradu pričajo o poslikavah protestantskega izvora iz časa lastnikov Trauthmanstorfov in odkriti so sledovi celo ene od najzanimivejših, če ne celo najlepših Luthrovih rož na Slovenskem. Morda bo prav na teh tleh odkrito še več sledov iz časov protestantizma in po njem, čeprav je bilo v času protireformacije in vse do časa po 2. svetovni vojni veliko uničenega ali odpeljanega; morda pa je še nekaj le dobro prekritega. V ponovnem odkritju vsega tega vidim poleg dostojnega vrednotenja naše zgodovinske preteklosti tudi ekonomsko vrednoto, saj prispeva k porastu turistične privlačnosti tega področja.« Ob koncu svojega nagovora se je podžupan Rous zahvalil vsem, ki so skrbeli in še bodo skrbeli za to, da bodo take svečanosti tudi v prihodnje.

Proslava je bila, kot rečeno, že deseta, zato so bile ob tem jubileju na njej podeljene v imenu Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar zahvale tistim, ki so dosegli 10 let sodelovanja bodisi kot donatorji bodisi kot organizatorji. Pisne zahvale je izdelala blejska tiskarna Mojstra Janeza, dobitniki pa so jih prejeli naravnost iz rok mojstra Janeza Rozmana v podobi tiskarja iz 16. stoletja; pospremila jih je čestitka predsednika podružnice društva za Pomurje Geze Farkaša. Zahvale za donatorstvo sta prejeli družbi Radgonske gorice d.d. G. Radgona in Radenska d.d. Radenci. Zahvale za organizatorstvo so prejeli mag. V. Vladimira Mesarič, Občina Gornja Radgona in Evangeličanska cerkvena občina Apače.

V. Violeta Deutsch Mesarič

Govor Franca Horvata

Živimo v času, ko sta Trubarjeva misel in delo »lubim Slovencem« enako ali še bolj kot nekoč pomembna za sedanost in prihodnost – in tudi vsem državljanom in državljanom ter prebivalkam in prebivalcem Slovenije. Še več: njegovo delo in sporočilo sta pomembna za Evropo in celo za vedno

bolj globalizirani svet. Morda sta še bolj aktualna v sedanem času grozeče gospodarske krize.

Malo je Slovencev in Evropejcev, ki jim pripada taka čast. Primož Trubar je opravil epohalno delo na področju slovenskega jezika, književnosti, šolstva, cerkvene organiziranosti in vernosti in tako postavil temelje slovenskega naroda in končno slovenske državnosti. Brez pretiravanja, bil je velik človek številčno majhnega naroda. Bil je eden izmed najpomembnejših mož slovenske zgodovine. Zato je Trubar pomemben za vse Slovence in ne le za protestante ter vreden dolžnega spoštovanja vseh. Seceda ni mogoče ločevati Trubarja in protestantizma. Zato je najprimernejše skupno proslavljanje njegovega jubileja in dneva reformacije. Prav posrečeno s tem sovпада okrogla 10. obletnica proslav dneva reformacije v Gornji Radgoni. Vem, da nagovor ne sme biti predolg, kar je izjemno težko ob pomenu in bogati bibliografiji o Primožu Trubarju in protestantizmu nasploh. Zato mi dovolite, da navedem le nekaj utrinkov izvrstnih poznavalcev dela in pomena tega velikega Slovenca.

Nekdanji predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Boštjan Žekš je dejal: »Dan reformacije je praznik vseh nas, čeprav nekateri mislijo, da je bolj praznik evangeličanov. 500. obletnica rojstva Primoža Trubarja in vseh generacij protestantov, ki so bili pametni, razgledani, ambiciozni in delavni ljudje, povezani s svetom in so v sorazmerno kratkem obdobju in v težkih razmerah postavili temelje modernega evropskega slovenstva s prevodom *Biblije*, s slovnico slovenskega jezika in z množico drugih objav, temelje, ki so preživeli tudi katoliško obnovo in še danes predstavljajo osnovo naše nacionalne samobitnosti. Morda bi potrebovali tudi danes več takih v prihodnost zazrtih ljudi, kakršni so bili protestanti. Želel bi si, da bi evangeličanska etika ter evangeličanski odnos do življenja in do dela imela pri nas še malo večji vpliv. Če pogledamo na gospodarski zemljevid sveta in posebej Evropo, lahko brez težav ugotovimo, da je protestantska vera povezana s protestantsko etiko in s protestantskim pogledom na svet, bolj primerna za to globalno okolje. Protestantske družbe so se bolje in hitreje prilagodile novemu svetu in so ekonomsko pa tudi družbeno bolj uspešne od drugih.«

Globoko se strinjam s temi mislimi akademika Žekša. In če smem biti še malo oseben: te misli potrjujejo moj pogled na svet in ponosen sem na svoje protestantsko poreklo, ki je v veliki meri zaznamovalo mojo življenjsko in poklicno pot.

Dragocena je misel za danes in jutri prof. dr. Marka Kerševana: »Petstota obletnica Trubarjevega rojstva bi lahko bila tudi priložnost, da se odločneje uveljavi spoznanje, da reformacija in protestantizem v slovenskem prostoru in času nista le stvar ene ali druge strani (verske, nazorske, politične, geografske), ampak skupna dediščina in skupno dobro in to hkrati kot kolektivni spomin in kot aktualna verska navzočnost.«

Reformacija je bila in je nekaj dobrega tudi za krščanstvo v našem prostoru. Kdo pravzaprav ve, da so bili plemiči, ki so se v Trubarjevih časih bojevali s Turki v naših deželah in na njihovih mejah, večinoma protestanti?

Neosnovana in nesprejemljiva je teza v preteklosti in žal včasih v sedanjosti, ki skuša prikazati luteranstvo in protestantizem kot nekaj severnjaškega, celo germanskega in kot takega Slovencem neprimerne.

Empirične izkušnje razvoja, gospodarskega, socialnega in duhovnega v Nemčiji, Švici in skandinavskih državah, so nam lahko za zgled za blaginjo in enakopravnost. Sam sem imel, zlasti kot poslanec Državnega zbora ob obiskih v teh državah, priložnost prepričati se o resničnosti te trditve: uspešno gospodarstvo, skromne evangeličanske cerkve brez blišča in tudi skromne vladne in parlamentarne palače ter hkrati sproščeni in zadovoljni ljudje.

Kot ugotavlja akademik dr. Matjaž Kmecl, se je »s Trubarjem za Slovence začelo novo štetje: s svojo energijo in instinktivnim vizionarstvom nas je pred 500 leti potisnil v orbito modernih narodov, v krog zgodnje informacijske civilizacije. Z opismenjevanjem, s tiskano knjigo – sam jih je napisal 26 – je Slovencem naložil ali pa nam je vsaj dal možnost, soustvarjati svet. Nekaj podobnega je delal Luther za Nemce, toda za njegovo 500. obletnico so se Nemci pripravili čisto drugače: že nekaj let poprej so ustanovili vsedrjavni odbor, ki mu je predsedoval predsednik države. Sledila je velika množica vsedrjavnih prireditev.«

Mag. Geza Filo o Trubarju pravi: »Trubar je človek, ki je s srcem in dušo opravljal duhovniško službo in službo superintendanta, najvišjega moža slovenske evangeličanske Cerkve. Njegovo življenjsko delo je bilo povezano med duhovniškim poklicem in prvo slovensko knjigo. Bil je skromen, toda učen kot malokateri sodobnik. Začel je v rimskokatoliški Cerkvi, ki jo je glede na svoja opažanja želel reformirati. Trubar je izšel iz preprostega ljudstva in se mu nikoli ni izneveril.«

Značilne za vrednotenje protestantizma so tudi misli nekaterih katoliških dostojanstvenikov.

Tako škof dr. Vekoslav Grmič pravi: »Protestantizem si je v svojem teološkem razmišljanju vedno prizadeval tudi za versko harmonijo, razumevanje in sodelovanje.«

Ali ni to nujno še posebej dandanes v času globalizacije in polarizacije doma in v svetu? Še posebej, ko tudi danes žal mnogi, tako nekateri politiki kot žal tudi nekateri cerkveni dostojanstveniki, sejejo nestrpnost. K sreči pa imamo tudi pozitivne primere sožitja in to prav v pokrajini ob Muri. To je skladno z dejstvom, da so po Trubarjevo pisali tudi katoliški pisci in to že v 17. stoletju kljub preganjanju protestantizma.

Evangeličanski škof mag. Geza Erniša upravičeno pravi: »Slovenski narod je pridobil s protestantizmom, Primožem Trubarjem, Jurijem Dalmatinom, Štefanom Kūzmičem in mnogimi drugimi evangeličanskimi duhovniki in reformatorji avtohtono vero, religijo,

cerkev, eksistenco, v kateri slovenskost ni bila in ni v ničemer manjvredna.«

Bodimo ponosni na svoje velike zgodovinske dosežke. Med njimi ima prav posebno mesto počastitev reformacije, ki naj bo navdih za naše samoosmišljanje in pozicioniranje našega mesta v Evropi in v svetu.

In za konec še dragocena misel mag. V. Vladimire Mesarič, evangeličanske duhovnice in vikarke, kar je lep dokaz enakopravnosti med ženskami in moškimi v vrstah evangeličanskih duhovnic in duhovnikov: »Spomnimo se svojih korenin tudi ob prihajajočih dnevih, ko bomo v mislih z vsemi tistimi, ki so živeli, ki so delali in ustvarjali za nas in z nami, ki so začeli tlakovati pot našega življenja včeraj, da bi v miru in svobodi gledali v jutri ...«

Zato: »Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan, da koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregnan, da rojak prost bo vsak, ne vrag; le sosed bo mejak!«

Izrek »Stati inu obstati« je hkrati s Trubarjevim likom upravičeno upodobljen na kovancu naše nove evrske valute. Takšne časti je poleg njega bil deležen le France Prešeren. Vredno je, da smo ponosni na Trubarjevo delo in sporočila za danes in prihodnost.

Apače, Radenci

Izredno lepi in vsebinsko bogati prireditvi za počastitev Trubarjevega leta sta pripravili osnovni šoli Apače in Radenci s svojimi učenkami in učenci z mentoricami in mentorji že ob koncu šolskega leta. Z govorjeno in zapeto besedo, z glasbo in dramsko uprizoritvijo sta slovesno posredovali izročila protestantizma in reformacije. Izredno pomembno se mi zdi, da se ta izročila prenašajo prek mladih, saj je prav to jamstvo, da te vrednote najdejo svoj prostor v širši populaciji.

V kongresni dvorani hotela Radin je bila 5. septembra pestra in kvalitetno organizirana kulturna proslava, ki jo je prvič organizirala Občina Radenci z županom Mihaelom Petkom (župan je bil slovesno vključen v Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar na proslavi dneva reformacije v Gornji Radgoni leta 2007). Slavnostni govornik je bil škof Evangeličanske cerkve v Sloveniji mag. Geza Erniša, ki je v svojem vsebinsko izredno bogatem govoru poudaril zgodovinske vrednote in pomen reformacije in reformatorjev, pa tudi pomembnost teh vrednot za sodobnost in današnjo kvaliteto življenja nasploh.

V Apačah je bila proslava v čast dneva reformacije in 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja 24. oktobra v telovadnici OŠ Apače; zbranim je spregovoril župan Apač dr. Darko Anželj, osrednji govornik pa je bil ravnatelj šole Tone Rovšnik. Prireditve je bila preprosta in zelo ljudska, kar pomeni, da je bila izredno lepa, domačnostna, prisrčna in zelo blizu duši preprostega človeka, torej prava trubarjevska. V programu so sodelovali učenke in učenci osnovne šole, ljudske pevke ter plesalke in plesalci domače folklorne skupine Vrisk.

V. Violeta Deutsch Mesarič

REFORMACIJA IN ADVENTISTI V SLOVENJ GRADCU

Mestna občina Slovenj Gradec je v 29. oktobra v počastitev dneva reformacije v Slovenj Gradcu v Koroški galeriji likovnih umetnosti priredila proslavo, ki jo je pomagala pripraviti Krščanska adventistična cerkev. Na proslavi je kot slavnostni govornik nastopil mag. Viktor Žakelj, predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. (Govor je objavljen v začetnem delu tega biltena.) Na proslavi sta nastopila slovenjgraška ženska vokalna skupina Nova in moška vokalna skupina New Swing Quartet. Udeleženci so se po proslavi odpravili še v Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec, kjer so odprli razstavo, posvečeno razvoju Krščanke adventistične cerkve na Koroškem in v Sloveniji.

Dušan Stojanovič

OSREDNJA DRŽAVNA PROSLAVA

V Ljubljani sta bili 30. oktobra 2008 zvečer v Gallusovi dvorani Cankarjevega doma državna slovesnost ob dnevu reformacije in osrednja prireditev ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja z naslovom *Prebujenje slovenskega jezika*. Na vabilo Predsednika Republike Slovenije, Državnega zbora Republike Slovenije in Vlade Republike Slovenije so se združene proslave udeležili visoki gostje, predstavniki Cerkev in številno občinstvo iz Slovenije in zamejstva. Slavnostni govornik je bil predsednik dr. Danilo Türk. Vsebino kulturnega programa so ustvarili režiser Matej Filipčič, skladatelj Rok Golob in znanstvenik dr. Kozma Ahačič, izvedli pa so ga orkester Slovenske filharmonije pod vodstvom dirigenta Uroša Lajovica, zbor SNG Opera in balet Ljubljana in Komorni zbor Ave, baletke Srednje glasbene in baletne šole Ljubljana ter Eva Černe, Janez Jocif, Uroš Smolej, Matej Puc, Matija Vastl in Lotos Vincenc Šparovec. V veliki sprejemni dvorani Cankarjevega doma je bila pred tem odprta razstava dr. Mihaela Glavana *Trubar v jubilejnem letu 2008*, ki prikazuje reprinte in knjige o Primožu Trubarju.

EKUMENSKI DAN V TINJAH

V Domu v Tinjah na avstrijskem Koroškem se je 30. oktobra 2008 na že na tradicionalnem ekumenskem dnevu, ki je bil letos hkrati tudi študijski dan in posvečen življenju in delu Primoža Trubarja, zbralo precejšnje število poslušalcev, ki so

z zanimanjem prisluhnili izbranim predavateljem. Ti so se v svojih predavanjih posvetili Trubarju kot kristjanu, povezovalcu Slovencev, očetu slovenskega knjižnega jezika, piscu protestantskih pesmi, in tudi obdobju reformacije na Koroškem. Dr. Zvone Štrubelj, ki je pred kratkim tudi strokovno vodil ekskurzijo Korošcev po Trubarjevih sledih v Nemčiji, je v svojem predavanju *Primož Trubar in njegov čas* orisal Trubarja kot samozavestnega kristjana, ponotranjenega humanista in širokega svetovljana, ki je znal ustvarjalno povezati novodobne miselne in verske tokove s praktično utemeljitvijo slovenskega knjižnega jezika v svtopisemskih besedilih. Dr. Teodor Domej je začrtal lok razvoja in zatona slovenske reformacije na Koroškem, pri čemer je ugotavljal, da so o tej temi znani pravzaprav le drobci, ki jih bo treba v prihodnje sestaviti v ustrezen zgodovinsko-znanstveni dokument o tem obdobju. Dr. Peter Svetina pa se je v svojem predavanju posvetil predvsem Trubarjevemu pomenu za razvoj slovenskega knjižnega jezika, ki mu s kontinuiteto petih stoletij Slovenci zvesto sledimo še danes.

V zanimivi program je vodja študijskega ekumenskega dneva Daniel Sturm včlenil tudi predstavitev treh knjižnih novosti. Celovška Mohorjeva družba je skupaj z avtorjem dr. Zvonetom Štrubljem predstavila knjižno novost *Pogum besede*, tj. strokovno knjigo o Trubarju, Niko Kupper je nadvse simpatično orisal svojo novo zgodovinsko pravljico *Primož Trubar* iz zbirke *Kamenčki zgodovine*, Tim Wüster pa je predstavil publikacijo *Vera Primoža Trubarja*. Ekumenski študijski dan je sklenila pripoved svetopisemskih besedil v slovenščini 16. stoletja *A inu O* Janka Krištofa ob orgelski spremljavi Andreja Feiniga v kapeli Doma v Tinjah.

Jerneja Jezernik

DAN REFORMACIJE NA TRUBARJEVI RAŠICI

»Obračamo se jaz in vsi zvesti cerkveni služabniki v Božjem imenu na vaše Milosti in Gospostva z gorečo prošnjo, resno spodbudo in dragocenim nasvetom, da nikdar ne poskušate sami zase z vsemi ljudmi, kolikor je mogoče, v miru in slogi živeti in skazovati ter dokazovati vso zvestobo in ljubezen v vseh stvareh prijateljem, marveč bodite tudi pacifisti, to je delavci za mir, ustvarjalci, služabniki in zvesti pospeševalci miru med vsemi, kjerkoli se hočejo prebuditi sovraštvo, zavist in mržnja. Tako boste pravočasno isti strašen ogenj z vsemi močmi, molitvami, prošnjami, opomini in naukom Božje besede odvrnili in pogasili, da ne bo prišlo do izbruha velikega požara, žalosti in bede, ki bi bili naši ljubljani domovini v časno in večno pogubo.«

S temi Trubarjevimi besedami je vse navzoče na še eni izmed mnogih tukajšnjih prireditev v počastitev 500. obletnice Trubarjevega rojstva, na prireditvi ob dnevu reformacije na Trubarjevi domačiji na Rašici, pozdravil Matjaž Gruden, direktor Javnega zavoda Trubarjevi kraji, predsednik podružnice Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar Rašica in predsednik KUD Primož Trubar Velike Lašče.

Glede na to, da je dan reformacije po svojem izvoru primeren tudi za kakšno kritično misel, kot je sam povedal, je najprej poudaril svoje nestrinjanje z odločitvijo ljubljanske škofije, da septembra ni bilo mogoče v sklopu Dnevoev evropske kulturne dediščine izpeljati recitala z odlomki iz Trubarjevih pridig in pisem v »njegovi« sv. Jerneja cerkvi na Rašici. Izpostavil pa je tudi ozkoglednost slovenskega sodstva in neživljenskost birokratskih odločitev na šolskem ministrstvu, zaradi katerih je Občina Velike Lašče ostala brez finančnih sredstev za kulturne prireditve in investicije na področju družbenih dejavnosti (*opomba: OŠ Velike Lašče je zgolj zaradi proceduralnih napak izgubila tožbo proti uslužbenki vrtca, po razlagi Ministrstva za šolstvo in šport pa je za finančne posledice odgovorna Občina Velike Lašče*).

»Pa vendar nam uvodne Trubarjeve besede jasno kažejo, kako in v kateri smeri je potrebno iskati rešitve. Lahko je biti prijatelj med svojimi prijatelji. Lahko je živeti v miru s svojimi somišljeniki. Vendar to ni dovolj. Za prijateljstvo, za mir, za resnico se je potrebno boriti. Povsod in venomer. To je naša obveza in dolžnost. Upam, da nam boste častilci Trubarjevega imena in dediščine njegovih sopotnikov in somišljenikov pri tem stali ob strani,« je sklenil uvodni nagovor.

Uvodne Trubarjeve misli je v nadaljevanju nadgradil in jih priredil za »sodobni čas« slavnostni govornik, evangeličanski škof mag. Geza Erniša. (Govor je objavljen spredaj.)

Večer so z glasbo popestrili izvrstni glasbeniki tria harmonik SLO A3 Akordeon trio. Sestavljajo ga Borut Mori, Dejan Prasl in Matej Zavec, ki so poslušalstvu predstavili glasbo več stoletij, od Bacha pa vse do moderne finske glasbe.

Slovesnemu delu prireditve je sledilo odprtje razstave izbranih del udeležencev tradicionalne slikarske kolonije v Moravskih Toplicah. Po kratkem nagovoru akademskega slikarja Nikolaja Beera, umetniškega vodje kolonije, je izbrane slike jedrnato predstavil umetnostni zgodovinar in galerist mag. Franc Obal, ki že od začetka spremlja ustvarjanje na tej koloniji in njene redne razstave. – Manjkala pa ni tudi že tradicionalna Kukljeva potica.

Javni zavod Trubarjevi kraji

KULTURNI CENTER PRIMOŽA TRUBARJA V ŠENTJERNEJU

V Šentjerneju, kjer je nekaj časa deloval Primož Trubar in kjer so po njem že poimenovali ulico, bodo kmalu odprli nov večnamenski kulturni dom, ki bo ob otvoritvi, kakor so sklenili na seji občinskega sveta, dobil ime Kulturni center Primoža Trubarja. Center bo omogočil nov zagon kulturnega delovanja v Šentjerneju, boljše organiziranje prireditev in tudi novo kulturno kakovost v delovanju knjižnice.

DELO JAVNEGA ZAVODA TRUBARJEVI KRAJI NA RAŠICI IN DRUŠTVENE PODRUŽNICE RAŠICA

Občina Velike Lašče je novembra 2007 ustanovila Javni zavod za kulturo in turizem Trubarjevi kraji s sedežem na Trubarjevi domačiji na Rašici (gl. naš bilten 2007). Ker sta delovanje javnega zavoda in podružnice Slovenskega protestantskega društva nenehno povezana, je poročilo o delu zavoda hkrati tudi poročilo o pobudah in prizadevanjih podružnice.

ORGANIZACIJA DELA

Direktor Javnega zavoda Trubarjevi kraji (v nadaljevanju: TK) je Matjaž Gruden. Za začetek delovanja zavoda smo zaposlili kustosinjo Barbaro Pečnik ter dolgoletnega honorarnega vodnika na Trubarjevi domačiji Andreja Perhaja. Vzpostaviti in poenotiti smo morali delo na posameznih turističnih lokacijah (še posebej na gradu Turjak), uvesti nove lokalne vodnike, uvesti dežurstva ob koncih tedna in praznikih za individualne obiskovalce. Dogovoriti se je bilo treba o načinu dela z zunanjimi najemniki oziroma izvajalci dodatnih programov, vzpostaviti informacijski sistem za naročanje skupin obiskovalcev (popoln prehod na rezervacijski sistem) in uvesti koordinacijo naročanja osnovnih in dodatnih programov z enega mesta.

TRUBARJEVA DOMAČIJA

Izobraževalni programi

a) Osnovni program

Do konca oktobra je osnovni program zajel 21 098 udeležencev (lani 11 190), od tega 6122 odraslih in kar 14 976 mladih (otroci, šolarji, dijaki in študenti).

b) Dodatni programi

Dodatni programi, ki jih izvaja zavod Parnas in zajemajo programe *Knjigoveška delavnica*, *Izdelajmo miniaturno knjigo* ter *Abecedna hiša* za predšolske otroke, so k sodelovanju pritegnili 9948 obiskovalcev.

c) Samostojni ogledi

V primerjavi z lanskim letom so se povečali tudi samostojni ogledi. Lani je bilo 305 obiskovalcev, letos pa 724 (do konca oktobra).

Maja smo začeli uvajati dežurstva ob nedeljah. V primeru lepega vremena bomo z njimi nadaljevali do 3. decembra; takrat bo dan odprtih vrat kulture.

Galerija Skedenj

Da bi za galerijo Skedenj sestavili trden program razstav, smo v *Trobli*, glasilu Občine Velike Lašče, objavili razpis, na podlagi katerega smo izbrali naslednje projekte:

7.–20. februar: razstava *Vsem Slovincem* s predstavitvijo kataloga (Parnas in TK),

29. februar– 4. marec: fotografska razstava Olivierja Grandovca *Ob toku Rašice* (TK in Zavod za razvijanje ustvarjalnosti, tj. ZRU),

15.–24. marec: razstava belokranjskih pisanic Nevenke Brajdič – Grušovnik (TK in Turistično–športno društvo Rašca),

29. marec–20. april: fotografska razstava *Reka – moje mesto* (Kulturno–prosvetno društvo Bazovica z Reke, Parnas in TK),

21. april–30. maj: *Vsem Slovincem: Orel z Volovje rebri*, fotografsko–naravoslovna razstava Viktorja Luskovca (Parnas in TK),

10.–25. maj: razstava Trubarjevega antikvariata iz Ljubljane v Trubarjevi čitalnici: razstava primerkov reprintov Trubarjevih del, starih Trubarjevih podob, zemljevidov iz 16. stoletja ter del o Trubarju, njegovem delu in protestantizmu na Slovenskem,

30. maj: razstava slik in skulptur Dušana Zekoviča ter predstavitev knjige Andreja Perhaja *Lepota sveta*,

21. junij: razstava akademskega slikarja Jožeta Cente,

20. september–15. oktober: razstava 26. likovnega srečanja Trubarjevi kraji,

1. oktober–16. november: razstava Arhiva Republike Slovenije o restavriranju knjig *Knjiga mene briga*; ob odprtju predavanje dr. Jedert Vodopivec, vodje Centra za konserviranje in restavriranje knjig in papirja pri Arhivu RS; razstava je vključena v osnovni izobraževalni program na domačiji,

17. oktober: fotografska razstava *Pred bugam smo usi glih* (ZRU),

31. oktober: razstava del udeležencev tradicionalnih slikarskih kolonij Primož Trubar v Moravskih Toplicah po izboru akademskega slikarja Nikolaja Beera,

28. november: razstava skulptur Primoža Trubarja (Društvo varilcev Slovenije).

Predstavitve knjig

9. maj: predstavitev zbornika *Pesem.si* ter prvo vseslovensko srečanje pesnic in pesnikov (ZRU),

16. maj: predstavitev knjige dr. Igorja Lukšiča *Politična kultura*,

23. maj: predstavitev slovenskega prevoda novele *Dedkova nedelja* švicarskega avtorja J. Gothelffa (Veleposlaništvo Švice v Sloveniji in Društvo Kulturni most Luetzelflueh–Velike Lašče),

24. maj: predstavitev slikanice Mie Dimic z delavnicami za najmlajše (Mateja Dimic, ZRU in TK).

Prireditve, drugo

1. februar, 5. april: obisk sprog tujih diplomatov, 19. marec: 2. seja republiškega Častnega odbora za Trubarjevo leto,

28. marec: obisk študentov Biotehniške fakultete (Oddelek krajinske arhitekture) pod vodstvom mentorice Ane Kučan in mentorja Alojza Drašlerja: iskanje možnih rešitev za ureditev okolice Trubarjeve domačije,

8. junij: osrednja prireditve ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja,

12. julij: obisk udeležencev 15. tabora Slovencev na domačiji in gradu Trujak,

20. september: otvoritev Dnevov evropske kulturne dediščine, posvečenih Trubarju, s slavnostnim nagovorom predsednika RS dr. Danila Türka,

3. oktober 2008: recital z Aškerčevo epsko pesnitvijo *Primož Trubar*, interpretacija Tone Kuntner, slika in glasbena spremljava Lado Jakša,

31. oktober: proslava dneva reformacije z govorom škofa Geze Erniše.

Trubarjeva čitalnica

V Trubarjevi čitalnici na Trubarjevi domačiji želimo pripraviti razstavo vseh letos izdanih knjig in publikacij o Trubarju in ostalih protestantskih piscih, reformaciji itd. V ta namen smo razposlali več kot dvajsetim založbam in drugim organizacijam povabilo, naj podarijo po en izvod kot prispevek v Trubarjevo knjižnico. Veliko založb se je že odzvalo. V Trubarjevo čitalnico smo že namestili arhiv Trubarjeve domačije, katalogizirali smo knjižno gradivo, vzpostaviti moramo še sistem za dostop do gradiva ter urediti možnosti za študijsko raziskovanje (računalnik, uporaba skenerja, fotokopirnega stroja, dostop do interneta).

Muzejska trgovina

Ena od bistvenih pridobitev Trubarjeve domačije, ki jo je financirala Občina Velike Lašče, je bila v letošnjem letu ureditev sprejemnice in t. i. muzejske trgovinice. Maja je zavod vzpostavil komisijsko prodajo spominkov različnih proizvajalcev (izdelki domačih izdelovalcev, keramika Hliš iz Banje Loke, izdelki delavnice Mojstra Janeza itd.).

VSEM SLOVENCEM

Potujoča razstava *Vsem Slovincem* je postala skupen projekt zasebnega zavoda Parnas (vodi ga Metka Starič) in Javnega zavoda Trubarjevi kraji. (Podrobno poročilo o gostovanjih je objavljeno takoj za tem poročilom.)

DNEVI EVROPSKE KULTURNE DEDIŠČINE

Občina Velike Lašče pri tem projektu Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije sodeluje že več let, letos se je vključil tudi Javni zavod Trubarjevi kraji. (Prikaz je objavljen na str. 57–59 tega biltena.)

GRAD TURJAK

Zavod Trubarjevi kraji del svojega programa uresničuje v obnovljenem gradu Turjak.

Izobraževalni programi

a) Osnovni program

Do konca letošnjega oktobra se je vodenja po gradu udeležilo 11 107 obiskovalcev (od tega 6193 v šolskih skupinah), lani pa 5460 (v šolskih skupinah 2402). Porast obiskovalcev je deloma posledica uvajanja dežurstev ob sobotah, nedeljah in praznikih na gradu.

b) Dodatni programi

Na gradu zdaj izvajamo dodatni program *Trubar in Turjaški* v povezavi z razstavo avtorice prof. zgodovine Barbare Žnidaršič v prostoru nad Dalmatinovo kapelo. Do konca oktobra je bilo 1044 udeležencev tega programa.

Za izvajanje dodatnih programov za najmlajše smo začeli sodelovati z Rokodelsko družino Grčar iz Turjaka (prikaz lokostrelstva ter srednjeveškega razvedrila – ples, glasba, družabne igre).

c) Dežurstva na gradu Turjak

Ob sobotah, nedeljah in praznikih so uvedena dežurstva. Uvedli smo ogleds s spremstvom vodnika ob vsaki polni uri (ali ko se nabere dovolj velika skupina). Do konca oktobra je prišlo 2023 samostojnih obiskovalcev, do konca oktobra lani pa 1676.

Poročni obredi, oddajanje prostorov v najem

Zavod je prevzel direktno organizacijo poročnih obredov (tudi z viteškim sprejemom, kočijami), najemov viteške dvorane in drugih prireditev.

Stalni razstavi

V gradu sta bili odprti stalni razstavi:

15. marca *Trubar in Turjaški* (gl. članek v tem biltenu),

26. septembra *Protestantsko šolstvo na Slovenskem* Slovenskega šolskega muzeja (gl. članek *Primož Trubar – evropska dediščina* v tem biltenu).

Razstavi sta vključeni v izobraževalne programe na gradu Turjak; razstavo o šolstvu bomo v prihodnjem letu dopolnili s preselitvijo šolskozgodovinske zbirke iz nekdanje podružnične šole na Karlovinci.

Druge razstave

Program na gradu je zajel različne likovne razstave; v programu Trubarjevega leta je bilo pomembno gostovanje celotne razstave *Obrazi Primoža Trubarja* in razstave *Vsem Slovincem*; za december načrtujemo razstavo o Trubarju iz dunajske galerije Korotan (Anton Levstek).

Drugo

Med glasbenimi in drugimi prireditvami kaže omeniti koncert skupine Ensemble Villancico, ki je bil

priložnost za obisk članov foruma REMA v občini Velike Lašče (Trubarjeva domačija, grad, županov sprejem gostov), pa tudi predstavitev knjige *Turjaške listine* dr. Mihe Preinfalka in dr. Matjaža Bizjaka in prireditve ob 150. obletnici izida Levstikovega *Martina Krpana* (tridimenzionalne ilustracije Dušana Zekovića).

LEVSTIKOV DOM V VELIKIH LAŠČAH

Javni zavod Trubarjevi kraji je prevzel tudi vodenje po spominskih sobah za šolske in odrasle skupine. Do konca oktobra je bilo skupaj 983 obiskovalcev, od tega 723 udeležencev šolskih skupin.

TURISTIČNA DEJAVNOST

Javni zavod je izvedel tečaje za lokalne turistične vodnike, ki so po izpitu prejeli licence za vodenje po posameznih objektih in za splošno vodenje po občini. Na januarskem turističnem sejmu na ljubljanskem Gospodarskem razstavišču se je v okviru projekta *Na lepše – Stranske poti so zanimivejše od glavnih* prvič predstavila Velikolaška dežela; rdeča nit letošnje predstavitve je bila neokrnjena narava in 500. obletnica rojstva Primoža Trubarja. Veliko obiskovalcev je pritegnila prireditev *Trški dan* 7. junija v Velikih Laščah.

INFORMIRANJE, IZOBRAŽEVANJE

Vzpostavili smo spletno stran zavoda. Oblikovana je celostna likovna podoba javnega zavoda. V začetku leta je bil izdan koledar prireditev v Trubarjevem letu, zavod je pripravil in izdal zloženki *Trubarjeva domačija na Rašici* ter *Trubarjevi kraji – kulturno-turistična ponudba občine Velike Lašče*. Kustosinja zavoda se je udeležila Poletne šole v Piranu (predpriprava za opravljanje strokovnega izpita iz muzejske dejavnosti) in seminarja o hranjenju starih fotografij (Arhiv RS) ter sodelovala na mednarodni muzejski delavnici v Celju (Muzej novejšje zgodovine Celje).

GOSTOVANJA RAZSTAVE VSEM SLOVINCEM PO SLOVENIJI IN TUJINI

Potujočo razstavo *Vsem Slovincem* smo pripravili zanesenjaki, ki že dolgo sodelujemo v programih na Trubarjevi domačiji. Nastanek in vsebina razstave sta bila podrobneje predstavljena že v lanski številki glasila *Lubi Slovenci*, v tem članku so predstavljena gostovanja razstave v Trubarjevem letu. Za izpeljavo vseh načrtovanih in zaželenih gostovanj smo izdelali še dva duplikata panojev in kipa. Za svojo stalno postavitev pa sta razstavo odkupila Muzej Laško in Slovenska evangeličanska občina Murska Sobota.

Na povabilo poslanke Alenke Jeraj smo potovanje pričeli v **Državnem zboru RS** (22. 1.–3. 2.). Po pozdravnih besedah predsednika Državnega zbora dr. Franceta Cukjatija je o razstavi spregovorila soavtorica Barbara Pečnik, Metka Starič je predstavila načrtovano pot razstave v Trubarjevem letu, Andrej Perhaj pa je s prodornim predavanjem o Trubarju navdušil vse navzoče. S pesmimi iz Trubarjevih pesmaric so se izkazali mladi pevci Mladinskega pevskega zbora OŠ Primož Trubar v Velikih Laščah pod vodstvom Majde Kokošinek. V spomin na dogodek je ustvarjalec Aleksander Arhar izročil dr. Cukjatiju kipec Trubarja.

Naslednja postaja je bila na **Trubarjevi domačiji** na Rašici ob slovenskem kulturnem prazniku (7. 2.–20. 2.). Predstavili smo tudi katalog *Vsem Slovincem*, ki je v slovenščini in štirih prevodih (hrvaški, nemški, italijanski in angleški) eden najbolj zgoščenih opisov Trubarjeve poti. S kipcem Trubarja smo se Občini Velike Lašče zahvalili za dobro sodelovanje z Zavodom Parnas, podžupanja Tatjana Devjak pa je ob sprejemu kipca poudarila, kako pomembno je, da vedenje o Trubarju širimo tudi prek občinskih meja.

Po Nemčiji

Potovanje po nemških Trubarjevih življenjskih postajah smo izpeljali ob nesebični pomoči in organizacijski iznajdljivosti dr. Zvoneta Štrublja, vodje slovenske župnije v Stuttgartu. Začeli smo v **Bad Urachu** (11.–13. 4.) na tridnevni 13. posvetu slovenskih kulturnih društev, katoliških misij, slovenskih učiteljev in socialnih delavcev v Nemčiji, ki so ga organizirali slovenska župnija Stuttgart, Koordinacijski odbor južne Nemčije in SKUD Triglav Reutlingen pod pokroviteljstvom Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Po uvodnih besedah državnega sekretarja Zorka Pelikana in veleposlanice Dragoljube Benčina ter pozdravnem govoru predstavnika mesta Ljubljana Mitje Meršolja je razstavo udeležencem posveta predstavila Metka Starič, Barbara Pečnik pa je spregovorila o Trubarjevi življenjski poti. Med obiskovalci sta bila tudi konzul Tomaž Matjašec v Berlinu in Boris Paš z veleposlaništva v Berlinu. Soorganizator posveta in glavni pobudnik razstave v Bad Urachu je bil dr. Štrubelj, za koordinacijo pa je skrbel Alojz Stegenšek iz Kulturnega društva Triglav v Reutlingenu. Ob tem smo tudi navezali prijateljske odnose s predstavniki ustanove Stift Urach. Niko Samsa je na filmski trak beležil izjave udeležencev, pogovore z njimi pa je vodil Jože Starič, ki je tudi poskrbel, da so udeleženci posveta lahko prisluhnili Trubarjevemu besedilu v dolenskem narečju. Celotno dogajanje je posnela TV Slovenija.

Iz Bad Uracha smo razstavo preselili v Mestno hišo v **Rothenburgu nad Taubero** (18. 4.–18. 5.); ob otvoritvi razstave je dr. Zvone Štrubelj predaval o Trubarju v nemščini.

V Nemčiji smo gostovali tudi času velikih praznovanj Trubarjeve obletnice. Zavod Parnas je gostovanje izvedel v sodelovanju z dr. Štrubljem, evangeličansko cerkveno občino v Kempntnu, evangeličansko cerkveno občino v Derendingenu, Slovenskim protestantskim društvom Primož Trubar in Javnim zavodom Trubarjevi kraji ter ob sofinanciranju Ministrstva za kulturo. Pridružili smo se tridnevni potovanju po Trubarjevih poteh v organizaciji Slovenskega protestantskega društva in postavili razstavo v cerkvi sv. Manga v **Kempntnu** (31. 5.–2. 6.). Ob tej priložnosti je Matjaž Gruden v imenu Trubarjeve domačije izročil evangeličanski duhovnik Jutti Martin kipec Primoža Trubarja, delo kiparja Aleksandra Arharja. Od tam je razstava nato potovala v evangeličanski dom Primus Truber Haus v **Derendingenu** (2.–12. 6.). V tem času so jo na pobudo dr. Zvoneta Štrublja obiskali tudi udeleženci znanstvene simpozija v Tübingenu. Gostovanji v Kempntnu in Derendingenu je dr. Štrubelj opisal v knjigi *Pogum besede*.

Na turnirju v **Pfrondorfu**, nedaleč od Tübingena, je sodelovalo 120 nogometnih ekip iz italijanskih, švicarskih, francoskih in nemških mest, ki so pobratena s Tübingenom. Turnir je potekal pod geslom »Pomagajmo mladim, da bodo močni!« Ob geslu je stala podoba Primoža Trubarja in napis »Mladinski nogomet v času evropskega svetovnega prvenstva in v letu Primoža Trubarja«, v osrednjem prostoru pa je bila na ogled razstava *Vsem Slovincem*.

Konec junija so v župnijski dvorani sv. Konrada v **Stuttgartu** odprli dve razstavi: *Vsem Slovincem* in razstavo *Slike Križanega* avtorice Jane Vizjak. Ob sklepu gostovanja sta o Trubarju predavala prof. dr. Ehmer, evangeličan iz Stuttgarta, in dr. Zvone Štrubelj kot predstavnik Slovencev. Nato je razstava ob pomoči dr. Štrublja ponovno gostovala v **Bad Urachu** (21. 7.–1. 8.). Za konec tedna je bila na ogled tudi na **Stiftsfestu**, kjer je dr. Štrubelj imel dvoje predavanj. Bad Urach je v tem času obiskal tudi evangeličanski nadškof Geza Erniša in avtobus Prekmurcev s pevskim zborom.

Oktober je razstava tri tedne gostovala v **Augsburgu**, ob dnevu reformacije pa v evangeličanski cerkvi v **Lauffnu** (Regiswindiskirche). Čeprav je Trubar v tem kraju bival le kratek čas, pa je bilo iz plakatov razvidno, da so po njem svoje mesto poimenovali kar »Trubarjevo mesto Lauffen« (Truberstadt Lauffen). Na ekumenski prireditvi Churchnight, ki je zanimiv odgovor evangeličanske cerkve na noč čarovnic, je bila posebej za to priložnost napisana in prikazana zanimiva uprizoritev Trubarjeva pošta z avtorsko glasbo. O Trubarju v Lauffnu je spregovoril dr. Štrubelj, o razstavi *Vsem Slovincem* Metka Starič, slovenski člani župnije iz Stuttgarta pa so z ljudsko pesmijo ob zvokih kitare dr. Štrublja prelepo zaokrožili večer slovensko-švabskega druženja. Z gostovanjem v Lauffnu smo končali nemško vejo potovanja razstave.

V Sarajevu

Z razstavo smo obiskali tudi Slovence, ki ne živijo v matični domovini.

V začetku leta smo gostovali pri Slovencih v **Sarajevu** (15. 2.–13. 3.) in v sodelovanju s Kulturnim društvom Cankar v Zgodovinskem muzeju mesta Sarajeva, ki še vedno kaže nekaj znakov zadnje vojne. Pri organizaciji pa nam je izredno pomagala požrtvovalna tajnica Beti Strunjaš. Za člane društva smo pripravili delavnico izdelave knjige, okrog 30 udeležencev vseh starosti (najmlajši je imel šest, najstarejši pa 82 let) je navdušeno sodelovalo. Razstavo je v sklopu slavnostne letne skupščine KD Cankar predstavila Metka Starič, udeleženci so si ogledali film *Trubarjevi kraji*, za kulturni program so poskrbeli šolarji, ki obiskujejo pouk slovenskega jezika, v imenu društva pa je predsednica društva Dina Maksumić prejela Trubarjev kip, delo A. Arharja. Po mnenju vodstva društva je bilo prvo gostovanje v Zgodovinskem muzeju mesta Sarajeva za slovensko manjšino v Sarajevu pomemben korak, saj se kot manjšina želijo povezovati z mestom, v katerem živijo. K temu je dodatno pripomogla tudi delavnica izdelave miniaturne knjige, ki jo je Metka Starič izvedla za tretješolce ene izmed sarajevskih osnovnih šol. Dogodek je bil odmevno prikazan na bosanski nacionalni televiziji in v drugih medijih.

Na Dunaju

Gostovanje na **Dunaju** (5.–17. 4.) je potekalo v sodelovanju z Antonom Levstkom, vodjem Korotana. Po odprtju v Slovenskem pastoralnem centru je bila na ogled še v Slovenskem kulturnem centru Korotan. Razstavo je odprl mariborski nadškof in metropolit dr. Franc Kramberger, o razstavi pa je spregovoril Matjaž Gruden, direktor Javnega zavoda Trubarjevi kraji. Prireditve so kulturno dopolnili Vokalna skupina Belcanto pod vodstvom Gabriele Bratina iz Murske Sobotne, harmonikarski trio SLO-A-3 iz Murske Sobotne ter dramska skupina Samotarji iz Spodnjih Hoč z veseloigo v treh dejanjih.

Na Hrvaškem

Konec aprila smo z razstavo odpotovali med Slovence v **Pulju** (26. 4.–9. 5.). Ob Dnevh slovenske kulture v Pulju je Slovensko kulturno društvo Istra kot vrhunec tridnevnih dogajanj pripravilo tudi odprtje razstave *Vsem Slovincem*, knjigoveško delavnico in okroglo mizo o jeziku. Mlajši in starejši člani društva so na popoldanski delavnici izdelovali knjige pod vodstvom Metke Starič, sledila je okrogla miza, na kateri so sodelovali Andrej Perhaj iz Javnega zavoda Trubarjevi kraji, dr. Mihael Glavan iz NUK in prof. Tulio Vorano iz Labina, razstavo *Vsem Slovincem* je predstavila Metka Starič. Dr. Glavan je na kratko predstavil svojo najnovejšo knjigo *Trubarjev album*, Matjaž Gruden je pa predsednici društva Istra Klavdiji Velimirovič izročil kip Trubarja, delo kiparja Aleksandra Arharja. Urad

za Slovence je zastopal Rudi Merljak, dogodka se je udeležilo precej javnih osebnosti in medijev (HTV1, TV Nova), organizatorji pa so poskrbeli tudi za novinarsko konferenco. Na Hrvaško smo se ponovno vrnili še oktobra in v **Zagrebu** izvedli knjigoveško delavnico.

V Italiji

Jesensko potovanje razstave smo usmerili k Slovincem, ki živijo v Italiji.

V začetku septembra so se z odprtjem razstave *Vsem Slovincem* začeli študijski dnevi Draga na **Opčinah pri Trstu**. O Trubarju je zbranim zamejskim in izseljenskim Slovincem na kratko spregovoril dr. Štrubelj, ki je v nadaljevanju posveta prispeval tudi daljši referat; razstavo je predstavila Metka Starič, za svečano kulturno vzdušje pa je poskrbela dekleška pevska skupina Belcanto iz Murske Sobotne.

Potovanje med Slovenci v Italiji pa se je začelo v občinski zgradbi Centro civico na Borgo di Ponte v **Čedadu** (25. 9.–10. 10.), se nato nadaljevalo v nekdanjem Narodnem domu v **Trstu** (13.–22. 10.) in končalo v Kulturnem domu v **Gorici** (24. 10.–7. 11.). Za organiziranje te turneje so se povezale številne organizacije in zavodi Slovencev v Italiji: Narodna in študijska knjižnica, Slovenska kulturno-gospodarska zveza, Svet slovenskih organizacij, Zveza slovenskih kulturnih društev, Slovenska prosveta, Zveza slovenske katoliške prosvete, Glasbena matica, Kulturni dom v Gorici, Kulturno društvo Ivan Trinko v Čedadu; pokrovitelji so bili tudi Občina Čedad, generalni konzulat RS v Trstu in Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu. Organizatorji so razstavi dodali naslov »Primož Trubar (1508–1586) – veliki neznani Evropejec«. V Čedadu so ob odprtju razstave spregovorili Michele Obit, predsednik Kulturnega društva Ivan Trinko v Čedadu, Dario Pace, občinski odbornik v Čedadu, prof. Viljem Černo, predsednik Narodne študijske knjižnice, razstavo pa je predstavila Metka Starič. Za Slovence v Benečiji je bilo zelo pomembno, da so prvič v zgodovini v čedajski mestni knjižnici lahko izpeljali slovensko delavnico, ki jo je za šolarje dvojezične šole v Čedadu (tako slovenske kot italijanske narodnosti) pripravila Metka Starič, in da je razstava gostovala na pomembni občinski lokaciji – tik ob znanem Hudičevem mostu. Dogodek je bil hkrati edini v okviru slovenskih Dnevov evropske kulturne dediščine, ki je bil namenjen Slovincem zunaj meja matične domovine.

V Trstu sta zbrane v nekdanjem slovenskem Narodnem domu nagovorila Drago Štoka, predsednik Sveta slovenskih organizacij, in Matjaž Gruden, predstavnik Občine Velike Lašče in direktor Javnega zavoda Trubarjevi kraji. O Trubarju in celotnem projektu gostovanja razstave je spregovoril slavnostni govornik Milan Pahor, ravnatelj Narodne in študijske knjižnice v Trstu, razstavo in njena dotedanja potovanja pa je predstavila Barbara

Pečnik. Za kulturni program je poskrbela tričlanska italijanska glasbena skupina Terg Antiqua. Ob tej priložnosti so soorganizatorji dodali tri vitrine s faksimilnimi in reprintnimi izdajami Trubarjevih del iz Narodne in študijske knjižnice iz Trsta. Razstavo je v času gostovanja obiskalo veliko število šolarjev in odraslih, ki so si ogledali tudi film *Trubarjevi kraji*.

V Gorici sta obiskovalce nagovorila Rudi Pavšič, predsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze, in Alenka Jeraj, parlamentarna posanka. Slavnostna govornica je bila Alenka Florenin iz Narodne in študijske knjižnice, razstavo pa je predstavila Metka Starič. Tudi tu se je v času razstave na zaslonu ves čas vrtel film *Trubarjevi kraji*, za učence pa smo v Kulturnem domu in v Dijaškem domu Simon Gregorčič izpeljali še dve knjigoveški delavnici. Številni slavnostni govorniki in gostje na vseh treh lokacijah so ponovno pokazali, kako pomembno je sporočilo o skupni pripadnosti jeziku in narodu ne glede na politične meje, še zlasti za Slovence izven meja matične domovine. Kot spomin na sodelovanje z ljudmi iz Trubarjevega rojstnega kraja so kipce Trubarja, delo Aleksandra Arharja, v imenu soorganizatorjev prejeli Lucia Trusgnach iz KD Ivan Trinko, Milan Pahor in Igor Komel, ravnatelj Kulturnega doma v Gorici. Tudi medijsko poročanje o dogodkih je presegló vsa pričakovanja, dobronamerna kritika, da je Trubarjevemu delovanju v Gorici namenjene premalo pozornosti, pa postala izziv za nadaljnje akcije.

Po Sloveniji

Z veseljem pa smo se odzvali tudi povabilom iz Slovenije. Gostovanje v **Novi Gorici** (22. 2.-12. 3.) smo izpeljali v sodelovanju s Knjižnico Franceta Bevka. Andrej Perhaj je v slavnostnem govoru opozoril na Trubarjevo delovanje v Gorici, Metka Starič pa na pomen ustreznega odnosa do jezika pri Slovencih znotraj in zunaj meja matične Slovenije, ob čemer bi se lahko marsičesa morali učiti prav od ljudi, ki ne živijo v matični domovini. Številni obiskovalci so si v času razstave lahko ogledovali tudi film *Trubarjevi kraji*.

Z odprtjem razstave so v **Tehniškem muzeju Bistra** pričeli Trubarjeve dneve (2.-22. 6.). V muzeju so pod vodstvom kustosinje Martine Orehovec, ki je tudi avtorica tamkajšnje stalne razstave *Tiskarstvo na Slovenskem*, pripravili bogat spremljevalni program, med drugim s knjigoveško delavnico za učence, na Trubarjevo nedeljo pa so obiskovalci ob usmerjanju Parnasovih animatork vezali knjige pod šotorom.

Z razstavo smo podprli tudi dobrodelno prireditev civilne iniciative Lubi Slovenci v **Šentrupertu** (16. 5.), namenjeni zbiranju sredstev za odkup Slovenskega doma Primož Trubar v Stuttgartu; akcijo je sprožil dr. Zvone Štrubelj. Ob odprtju je razstavo predstavila Barbara Pečnik.

Poleti so si lahko razstavo *Vsem Slovincem* v organizaciji Javnega zavoda Trubarjevi kraji ogledovali

obiskovalci **gradu Turjak** (2. 7.-3. 9.). Razstava je simpatično dopolnila še eno razstavo na gradu – razstavo *Obrazi Primoža Trubarja*; kip Trubarja, delo Aleksandra Arharja, ki ves čas spremlja našo razstavo, pa je soavtorica razstave Trubarjevih portretov Irena Brunec Tébi vključila v že omenjeno razstavo.

Ob Dnevih evropske kulturne dediščine smo odpotovali v knjižnico v **Šentjur** (8.-23. 9.). Ob odprtju razstave je po pozdravnih besedah direktorice Tatjane Oset spregovoril Andrej Perhaj o Trubarju, Metka Starič pa o razstavi. Za najmlajše smo v času gostovanja razstave izvedli še knjigoveško delavnico v knjižnici in prostorih Ljudske univerze Šenčur.

Gostovanja razstave po Sloveniji smo zaključili v **Krškem** (10. 11.-6. 12.) ob organizacijski pomoči Alenke Černelič Krošelj, pod pokroviteljstvom Občine Krško in v sodelovanju z JSKD, Valvasorjevo knjižnico, Osnovno šolo Jurija Dalmatina, Glasbeno šolo ter novoustanovljeno podružnico SPD Primož Trubar za Posavje. Razstavo smo predstavili v Dvorani v parku. O razstavi je spregovorila Metka Starič, za mlade nagrajence, ki so prejeli Dalmatinovo značko, pa smo izvedli še knjigoveško delavnico.

*

Tako obsežnega projekta zanesljivo ne bi mogli izpeljati brez nesebične pomoči številnih sodelavcev (med njimi so bili tudi člani Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar) in sofinanciranja številnih soorganizatorjev in pokroviteljev. Upam si trditi, da je razstava svoje poslanstvo odlično opravila, da smo v Trubarjevem letu opravili veliko delo pri spreminjanju odnosa do Trubarja in njegovega dela, predvsem pa je razstava pozitivno spreminjala in na novo povezovala vse, ki smo pri njej kakorkoli sodelovali.

Metka Starič,

Parnas, zavod za kulturo in turizem, Velike Lašče

POPOTOVANJE S TRUBARJEM

Ena od značilnih potez Trubarjeve osebnosti in njegove življenjske poti je svetovljanstvo. Prav to dimenzijo njegovega razgibanega življenja sem doživljal že v pripravi na Trubarjevo leto 2008, še bolj pa v letu 500. obletnice njegovega rojstva.

Prvomajske počitnice leta 2006. Po Trubarjevih nemških postojankah sva potovala z režiserjem Miranom Zupaničem, z željo, da bi pripravila nov film o Primožu Trubarju, ki bi bil objavljen ob 500. jubileju njegovega rojstva. Dodobra sva obšla vse Trubarjeve postojanke, od Nürnberga, Rothenburga nad Taubero, Kemptna, Tübingena, Derendingena in Bad Uracha do Lauffna.

Obetal se je zanimiv in izviren projekt, ki pa še ni dočakal realizacije, kljub temu, da sta bila scenarij in režija pripravljena pravočasno in bi se film lahko začel snemati že 1. januarja 2007 in bi bil v slovenskih in drugih evropskih kinodvoranah že 1. januarja 2008, kar bi sovpadalo z začetkom Trubarjevega leta in predsedovanjem Slovenije Evropski uniji. O tem, da smo zaradi denarja in nefleksibilnosti nekaterih slovenskih odgovornih vladnih in kulturnih organov veliko zamudili, ni potrebno izgubljati besed. Trubar očitno takrat še ni bil v našem nacionalnem interesu, zato ga nismo mogli ponuditi sebi in Evropi v času, ko smo imeli največ besede!

Živo v spominu mi je ostalo tudi predavanje v prepolni Majcnovi dvorani v Želimlju 22. marca 2006, ko sem prvič imel možnost večji skupini, med katerimi so bili številni dijaki želimeljske gimnazije, spregovoriti o privlačnosti Trubarjevega lika. Naslednje leto so se predavanja kar množila, najbolj izrazito se spominjam predavanja na Trubarjevi domačiji na Rašici 29. junija 2007. Vsi ti nastopi so že obetali bogato in živo dogajanje v letu 2008.

Že od januarja 2008 so začele v Trubarjeve kraje v Nemčijo prihajati različne skupine Slovencev, ki sem jih spremljal. Zelo tesno sem se povezal z evangeličanskimi skupnostmi na vseh nemških Trubarjevih postojankah, predvsem z odgovornimi evangeličanskimi pastori, s katerimi sem sedaj v dobrih prijateljskih odnosih. Ena največjih slovenskih skupin je na pomladansko romanje po poteh Primoža Trubarja pripotovala v začetku marca 2008. Spomladansko romanje slovenskih katoličanov pod pokroviteljstvom nadškofa in ljubljanskega metropolita Alojza Urana, zastopal ga je mariborski pomožni škof, dr. Peter Štumpf, ki je pri slovenski škofovski konferenci zadolžen za pastoralno oskrbo slovenskih katoličanov po svetu, se je udeležilo sedem polnih avtobusov; 350 romarjem iz Slovenije se je pridružilo še 150 slovenskih rojakov iz Stuttgarta in okolice, tako da nas je bilo vseh skupaj petsto, simbolno število ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja. Romarji so globoko doživeli Trubarjeve življenjske sledi in se mu poklonili na njegovem grobu v cerkvi sv. Gala v Derendingenu. Marsikdo od njih ima zato danes drugačen, bolj pozitiven odnos in bolj celovit pogled na njegovo življenje in delo.

Bad Urach, od 11. do 13. aprila 2008. Že v naslednjem mesecu se je zgodil še en velik dogodek. V Bad Urachu so se zbrali predstavniki slovenskih društev, katoliških župnij, slovenskih učiteljev in socialnih delavcev iz celotne Nemčije na tradicionalnem, vsakoletnem posvetu. Ob številni udeležbi predavateljev, animatorjev folklorne, retorike, gledališča, glasbe in petja ter predstavnikov slovenske države, je letošnji posvet potekal v Trubarjevem kraju, Bad Urachu in z močnim kulturnim poudarkom na življenju in delu Primoža Trubarja. Poleg skupnega obiska cerkve sv. Gala v Derendingenu, kjer je Trubar pokopan,

in dveh predavanj v tamkajšnjem evangeličanskem Domu Primoža Trubarja je bil na sporedu tudi obisk veličastne cerkve sv. Amanda in kraja, kjer je Trubar s sodelavci postavil slovensko, glagolsko in cirilsko tiskarno v Amandenhofu v Bad Urachu. Ta močno poudarjena kulturna komponenta posveta je bila nova in nam jo je praktično daroval Trubar sam.

Ne bom veliko pisal o naslednjem množičnem romanju po Trubarjevih poteh v Nemčiji, ki ga je organiziralo Slovensko protestantsko društvo skupaj s slovensko evangeličansko skupnostjo in škofom mag. Gezo Ernišom, saj je v pričujoči publikaciji obširno predstavljano. Od 29. maja do 1. junija 2008 sem bil tudi sam z njimi na tej romarski poti. Vesel sem, da je vse tako dobro potekalo, nekaj romarskih utrinkov sem objavil v knjigi *Pogum besede*. Spremljala nas je tudi ekipa Televizije Slovenija, kar je zagotovo nekaj dobrega, saj so bili dogodki posneti in arhivirani. Upajmo, da bodo v prihodnje prišli kaj bolj v javnost. Dve novi obeležji, trg Primoža Trubarja v Rothenburgu nad Taubero in bronasta reliefa sv. Manga in Trubarja v Kemptnu, bosta trajni spomin tega romarskega podviga.

Omeniti velja še dve skupini od tolikih, ki sem jih letos spremljal po Trubarjevih poteh v Nemčiji: skupina Trst 85, tržaški Slovenci, so bili tu od 3. do 6. julija. Koliko navdušenega slovenstva so prinesli na to pot, je težko povedati. Prav tako je bil zanimiv in napolnjen s pozitivnim nabojem slovenstva obisk koroških Slovencev, od 16. do 19. oktobra letos. Poleg navdušenega romanja po Trubarjevih poteh so tudi našim slovenskim rojakom dali svoj prispevek, recital »A inu O« koroškega duhovnika Janka Krištofa, ki je v Trubarjevem letu pripravil recital besedil iz Dalmatinove *Biblije*.

Slovenski dom v Stuttgartu, ki smo ga v letošnjem letu pridobili in ga odkupili, je v Trubarjevem letu postal pravo slovensko kulturno križišče. Teden za tednom so ga obiskovale slovenske skupine: eden od njih je bil pomemben obisk slovenskih učiteljev in profesorjev, nekaterih ravnateljev osnovnih šol v mesecu februarju, na podlagi katerega se je kasneje rodila civilna pobuda *Lubi Slovenci*, dobrodelna akcija za odkup Slovenskega doma v Stuttgartu, na primer z dobrodelno kulturno prireditvijo 16. 5. v Šentrupertu na Dolenjskem. Naj omenim še obisk koprskih učiteljev osnovnih šol v torek, 28. oktobra, obisk članov Slovenskega svetovnega kongresa od 7. do 9. novembra in obisk petdesetih študentov slavistike, ki ga še pričakujemo na koncu letošnjega meseca novembra. Koledar napovedanih skupin je že skoraj poln za prvo polovico naslednjega leta.

Poleg že omenjenih predavanj, ki so se letos vrstila na zelo različnih ravneh, od sodelovanja na akademskem področju (pomembno predavanje na mednarodnem znanstvenem simpoziju o Primožu Trubarju v Tübingenu od 5. do 6. junija 2008, predavanje na teološkem simpoziju v Rimu od 15. do

19. septembra 2008) kot tudi na različnih verskih in kulturnih forumih (za evangeličane v Rothenburgu nad Taubero, v Bad Urachu, Lauffenu, Tübingenu, za katoličane in evangeličane v Stuttgartu, Pforndorfu, pa na slovenskem kulturnem prazniku v Stuttgartu, na Posvetu slovenskih kulturnih društev v Bad Urachu, na prvem posvetu mladih v Nemčiji v Stuttgartu), sem bil s Trubarjem na več turnejah po Sloveniji, Italiji in Avstriji. Množile so se predvsem po izdaji knjige *Pogum besede, Primož Trubar: 1508-2008*, ki je v sozaložništvu vseh treh Mohorjevih družb (Celovške, Celjske in Goriške) zagledala luč sveta 9. septembra 2008. Tako sem s knjigo in s predstavljajo Trubarja nastopil v knjižnici v Domžalah, v pokrajinski in mestni knjižnici v Murski Soboti, v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu, na klasičnem liceju France Prešern v Trstu, na ekumenskem dnevu v Tinjah na avstrijskem Koroškem, v Lutrovi kleti v Sevnici, na šoli v Šentrupertu. Prav kmalu bo naslednja turneja (od 25. do 29. novembra 2008), ki bo vključevala predstavitev Trubarja in njegovega »*poguma besede*« v občinski dvorani na Škofljici (25. 11.), na slovenskem knjižnem sejmu v Cankarjevem domu v Ljubljani (26. 11.), na Trubarjevi domačiji na Rašici (26. 11.), na gimnaziji v Želimljem (27. 11.) in na konferenci avstrijskih evangeličanov v Tinjah na Koroškem (27. do 28. 11.). Ker bo do konca Trubarjevega leta izšla tudi knjiga *Pogum besede* v nemščini (*Mut zum Wort*), je predstavitev nemške knjige že napovedana v Celovcu, na Dunaju, v Tübingenu in v drugih nemških krajih.

Omenim naj še, da sem veliko prepotoval tudi s potujočo razstavo *Vsem Slovincem*, ki smo jo z avtorji razstave postavili domala po vseh nemških postojankah Trubarjeve življenjske poti. Še posebej razveseljivo je bilo odprtje v Lauffnu pri Heilbronn, kjer je Trubar živel dobro leto, od 1565 do konca leta 1566, kjer mu je tudi umrla žena Barbara. Ta postojanka, ki je največkrat pozabljena, je v letošnjem letu zaživela prav s Trubarjevo razstavo in z ekumenskim srečanjem med evangeličani mesta Lauffen in slovenskimi katoliškimi rojaki, ki so na dan reformacije, 31. oktobra 2008, nastopili s pesmijo in besedo ter s slovenskimi dobrotami. Omeniti velja tudi potujočo razstavo v Augsburgu (6.–25. 10.). Odprtje je bil velik ekumenski dogodek: sodelovanje pevskega zbora slovenske župnije v Augsburgu, navzočnost generalnega konzula Alfreda Killerja in konzulke Marjane Bokal - Prvinšek, moje predavanje o Trubarju, nagovori predstavnikov mesta Augsburga in augsburške evangeličanske skupnosti. Razstava se je simbolično zaključila z obiskom Trubarjevih domačinov, rojakov iz Rašice, ki so tiste dni potovali po Trubarjevih poteh.

Takih zanimivih in srečnih naključij je bilo v Trubarjevem letu 2008 kar veliko. Imel sem vtis, da so se poti med Slovenijo in Nemčijo, ki jih je tolikokrat prehodil Trubar sam, kar nekam čudežno prepletale med seboj. Tri dimenzije slovenstva pa prav tako:

slovenstvo, ki raste iz domačih korenin in oblikuje deblo našega narodnega telesa, slovenstvo, ki ga živijo tržaški, goriški, beneški in koroški Slovenci, in slovenstvo, ki ga živijo slovenski rojaki po svetu kot široko krošnjo našega narodnega drevesa, je v Trubarjevem letu pridobilo novih in svežih življenjskih sokov. Moje popotovanje s Trubarjem v njegovem jubilejnem letu, popotovanje skozi tri pomembne razsežnosti slovenske identitete, je bilo vznemirljivo in izredno bogato. Ni mi žal naporov in žrtev, ki jih je zahtevalo. Preko njih sem mogel vsaj malo dojeti, kako razgibano in pestro je bilo Trubarjevo življenjsko popotovanje. Izskustveno sem mogel doživeti, kako pomembna so križišča človečnosti, križišča odprte dialoščnosti, in tudi, kako pomembno je iskati to, kar nas združuje, kar nas zavezuje k strpnemu sobivanju na naši enkratni življenjski poti skozi prostor in čas. V tem smislu ostaja Trubar za vse Slovence pa tudi za dnašnje Evropo še neodkrita zgodba, naša skupna naloga prihodnosti.

Dr. Zvone Štrubelj

TRUBARJEVA LETINA 2008

Letošnja knjižna žetev Trubarjevih del ter temeljitejših in skromnejših publikacij o njegovem življenju in delu je bogata. Po našem poznavanju doslej obsega že 28 monografskih publikacij in seveda še ni dopolnjena. Dopolnili in natančneje predstavili jo bomo lahko v naslednjem letu. Omeniti velja tudi Trubarjevemu letu posvečeno novo izdajo slovenskega standardnega prevoda *Svetega pisma* s prilogo o tem, kako je *Sveto pismo* zaznamovalo Trubarjevo življenje in delo.

Prevodi Trubarja

Najprej velja navesti tri knjige Trubarjevih besedil, v katerih se avtor neposredno oglašča s svojo besedo, prevedeno v sodobno knjižno slovenščino:

Vera Primoža Trubarja : Trubarjeva pridiga o veri iz Katekizma (1550) : prevod v sodobni jezik / [prevod pripravili David Shead ... et al.]. - Slovenj Gradec : Združenje Trubarjev forum, 2008; Slovensko, angleško, nemško, esperanto.

Abecednik (1550) : prevod v sodobni jezik / Primož Trubar ; [kritični prevod, opombe in spremna študija Kozma Ahačič]. - Slovenj Gradec : Združenje Trubarjev forum, 2008. - (Zbirka Trubar v sodobnem jeziku ; zv. 1)

Trubarjevo Razodetje : izbrana poglavja iz Poslednjega dela Nove zaveze 1577 / izbral, prevedel in komentiral Mihael Glavan. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2008.

Monografiji

Nastali sta dve novi monografiji o Trubarju:

Trubarjev album : romanje s Trubarjem / Mihael

Glavan. - 1. izd. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2008 (Maribor : Ma-tisk). - 206 str. : ilustr. ; 29 cm; 1. izd., dotis. 2008

Pogum besede : Primož Trubar : 500 let : 1508-2008 / Zvone Štrubelj. - V Celovcu : Mohorjeva družba, 2008. - 319 str. : ilustr. ; 25 cm

Zborniki

Obsežnejši zborniki, predvsem ob znanstvenih posvetovanjih in razstavah, so:

Primož Trubar : 1508-1586 : ob petstoti obletnici rojstva = on the five-hundredth anniversary of his birth / [urednica Maja Lozar Štamcar ; fotografija Tomaž Lauko ... [et al.] ; prevajalci Velemir Gjurin ... et al.]. - Ljubljana : Narodni muzej Slovenije, 2008 (Ljubljana : Formatisk). - 159 str. : ilustr.

Trubarjev in Ungnadov dar Evropi : novi Trubar v Sloveniji : ob 500. obletnici Trubarjevega rojstva in v času predsedovanja Republike Slovenije EU : spremna publikacija ob razstavi : Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Turjaška 1, 22. maj - 29. junij 2008 / [uredil Mihael Glavan ; prevedla Martina Kerec]. - Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 2008 (Ljubljana : Present). - 68 str. : ilustr. ; 30 cm

Kraji in ljudje v Trubarjevi fari : zbornik ob 500 letnici rojstva Primoža Trubarja / [urednik Jožef Marolt]. - Škocjan : Kulturno društvo, 2008 (Grosuplje : Partner graf). - 304 str. : ilustr.

Slovenščina med kulturami / Slovenski slavistični kongres, Celovec in Pliberk [2.-4. 10.] 2008 ; uredil Miran Košuta. - Celovec [i. e. Ljubljana] : Slavistično društvo Slovenije, 2008 (Trst : Graphart). - 367 str. : ilustr., graf. prikazi ; 24 cm. - (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, ISSN 1408-3043 ; 19). Vsebuje tudi: Slovenski protestantizem in medkulturnost.

Stati inu obstatu 7-8, 2008. Revija za vprašanja protestantizma. [glavni urednik Marko Kerševan]. - Ljubljana : Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, 2008 (Tisk Cicero Begunje). - 342 str. : ilustr. Natis prispevkov s simpozijev.

Znanstveni publikaciji

Izšli sta tudi samostojni strokovni znanstveni publikaciji, posvečeni posameznim problemskim področjem:

Primož Trubar : študije k zbranim delom I-IV / [urednik Igor Grdina]. - 2. natis. - Ljubljana : Nova revija, 2008 (Ljubljana : Pleško). - 202 str.; 20 cm. Zloženo v paketu skupaj z optičnim diskom Zbrana dela Primoža Trubarja I-IV in jedkanico Mateja Sternena. - Potiskani spojni listi. - 1000 izv.

Primož Trubar - življenje in delo : njegovo mesto v

verskih razmerah Slovenskega etničnega ozemlja 16. stoletja / Neja Samar Brenčič ; [prevedla Eva Premk]. - Ljubljana : samozal., 2008 (Ljubljana : Secom trade)

Za mladino

Pozornost zaslužijo publikacije, namenjene otrokom, učencem in dijakom:

Primož Trubar.doc : za domišljjsko potovanje in domače branje : [izbor odlomkov iz del Primoža Trubarja] / [izbor odlomkov, razlaga neznanih besed, zvez in pojmov, vezno besedilo in spremna študija Kozma Ahačič ; uvodna beseda Milena Mileva Blažič ; ilustracije Peter Ciuha ; fotografije iz filma Heretik Filmski sklad Republike Slovenije, fotografije protestantskih tiskov Rokopisna zbirka NUK]. - Posebna darilna izd. Za Bralno značko Slovenije. - Ljubljana : Rokus Klett, 2008. - (Zbirka Zlata bralka, zlati bralec)

O mlinarju, ki je za knjigo mlin prodal / Mojiceja Podgoršek ; ilustrirala Jelka Godec Schmidt. - Tržič : Učila International, 2008 (natisnjeno v EU). - [21] str. : ilustr. ; 29 cm

Primož Trubar / Niko Kupper ; [risbe Tinka Tomazin]. - Celovec : Mohorjeva, 2008 (v Celovcu : Mohorjeva družba). - (Zbirka Kamenčki zgodovine ; knj. 3)

Manj obsežne publikacije

Ob strokovnih in kulturnih prireditvah je izšlo več manjših publikacij:

Mednarodni simpozij Jeziki, identitete, pripadnosti med središči in obrobji : v počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja : Program, povzetki : Ljubljana, 5.-7. junij 2008. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008 (Ljubljana : Littera picta). - 60 str.

2008, Trubarjevo leto = [2008], the year of Trubar = [2008], das Trubar-Jahr : Primož Trubar (1508-1586) : 500. obletnica rojstva = 500th anniversary of the birth = 500. Jahrestag seiner Geburt. - Ljubljana : Vlada Republike Slovenije : Koordinacijski odbor za državne proslave = Coordinating Committee for State Celebrations, 2008 (Ljubljana : Littera picta). - 95 str. : ilustr. ; 22 cm

Moji lubi Slovenci! : zapis ob prvem množičnem romanju po Trubarjevih poteh v letu 2008 / Zvone Štrubelj. - [Stuttgart] : samozal., 2008. - 19 str. : barvne fotogr.

Trubarjeva Rašica / Janez Debeljak ; [dopolnjeno besedilo Tanja Debeljak, Metka Starič ; fotografije Janez Debeljak ... et al.]. - 2., dopolnjeni natis. - Velike Lašče : Parnas, zavod za kulturo in turizem, 2008 (Ponova vas : Grafiko). - 42 str. : ilustr. ; 21 cm

Primus : 1508-1586 : Primož Trubar : [razstava Mestnega muzeja Ljubljana, Turjaška palača, 9. junij

- 31. december 2008] / [Irena Žmuc, Miran Špelič ; prevodi Amidas ; fotografije Matevž Paternoster, Polona Demšar]. - Ljubljana : Mestni muzej, 2008. xLviii strani

Primož Trubar : (1508-1586) : ob 500. obletnici rojstva / Melita Zmazek. - Ptuj : Knjižnica Ivana Potrča, 2008 ([Ljubljana] : Grafis). - 23 str. : ilustr. ; 21 cm

Primož Trubar v Laškem / [avtorji besedil Igor Grdina, Ana Duša, Tomaž Majcen ; fotografije Tomaž Majcen, Muzej Laško]. - Laško : Stik, 2008 (Celje : Dikplast). - [48] str. : ilustr.

Primož Trubar in njegov čas v zrcalu sodobnosti : zbornik ob 500-letnici rojstva Primoža Trubarja / [avtorji dijaki T2b ; uredili Jožica Jožef Beg, Rozi Mohar]. - 1. natis. - Novo mesto : Šolski center, Srednja elektro šola in tehniška gimnazija, 2008 ([Novo mesto] : Vesel). - 76 str. : ilustr. ; 22 cm.

Prodorne in preroške misli 16. stoletja : konferenca ob petstoletnici rojstva Primoža Trubarja (1508-1586) : Univerza v Mariboru, Dvorana Antona Trstenjaka, 4. in 5. junij 2008 : [zbornik povzetkov] / [uredili Blanka Bošnjak, Branislava Vičar]. - Maribor : Slavistično društvo Maribor, 2008. - 30 str. ; 30 cm

Ponatisi

Ponatisnjenih je bilo nekaj starejših leposlovnih, esejističnih in strokovnih del:

Primož Trubar / Jože Javoršek. - 3. izd. - Ljubljana : Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, 2008 (Begunje : Cicero). - 255 str. : ilustr. ; 19 cm. Izdano ob 500. obletnici Trubarjevega rojstva.

Plamenica : roman o Primožu Trubarju / Mimi Malenšek ; [spremno besedo napisal Kozma Ahačič]. - Ljubljana : Nova revija, 2008. - (Zbirka Biografski roman)

Dogmatični nazori Primoža Trubarja / France Oražem ; [fotografije Andrej Jakob]. - 2., nespremenjena izd. - Škocjan pri Turjaku : Župnija, 2008.

Mihael Glavan

MIHAEL GLAVAN: TRUBARJEV ALBUM, TRUBARJEVO RAZODETJE

Med knjigami o Trubarju, ki so izšle leta 2008, ima zaradi svoje monografske premočrtnosti in zaokroženosti ter zaradi slikovno-dokumentacijske izčrpnosti posebno mesto *Trubarjev album* s podnaslovom *Romanje s Trubarjem*. Avtor knjige je dr. Mihael Glavan, opremil in grafično oblikoval pa jo je Klemen Kunaver. V štirinajstih poglavjih, ki z besedilom,

citati, slikami in posnetki strani iz Trubarjevih knjig zapolnjujejo 159 strani velikega formata, je prikazano Trubarjevo romanje skozi čas in skozi slovenske in tuje kraje. Posamezne Trubarjeve življenjske postaje razkrivajo njegovo izobraževanje in nato zorenje na poti oznanjanja evangelija, njegov vzpon na raven zgodovinsko nadvse pomembnega stvariteljstva s prvima slovenskima knjigama leta 1550 in potem vse njegovo nadaljnje delovanje. Pisec in sestavljalac albuma sproti pojasnjuje Trubarjevo povezanost z evropskimi duhovnimi tokovi in osebnostmi, težave, s katerimi se je moral spopadati, značilnosti njegovih knjig in njegovo delo za cerkev in šolstvo v domovini. Za Glavanovo strokovno razlago pomembnih točk v Trubarjevem delovanju je značilno razgibano povezovanje lastnih mnenj in dognanj, Trubarjevih izjav in ugotovitev več rodov literarnih zgodovinarjev. Za zgled naj bo pisanje o osrednji točki, o »čudežu prve slovenske knjige« (str. 63, 79-81):

»Že v tistem času [pred begom iz Kranjske leta 1548] je tudi resno mislil, da bi svoji govornjeni besedi dodal trajnejšo pisno podobo v domačem jeziku.

'Lubi krščanski gospodje in bratje! Bog ve, da sem še v tistem času, ko sem pri vas pridigal v slovenskem jeziku iz latinskih in nemških knjig, često vzdihnil in vzkliknil k Bogu, naj se zaradi posvečenja svojega imena in razširitve svojega kraljestva milostno ozre tudi na naše ubogo, preprosto, dobrosrčno slovensko ljudstvo, naj mu prizanese in ga obdari z veliko milostjo in darom, da bi se tudi njegov jezik pisal in bral kakor jezik drugih narodov ter da vi se Sv. pismo in druge dobre krščanske knjige prav prevedle in natisnile v slovenskem in hrvatskem jeziku.' [...]

Vprašanje, zakaj se je Trubar odločil, da se loti pisanja in natisa prvih slovenskih knjig, že stoletja vznemirja raziskovalce in ljubitelje. Mirko Rupel v svoji temeljiti monografiji meni, da predvsem iz dveh razlogov, iz ljubezni do svojega trpečega ljudstva in iz verske gorečnosti, da mu predoči pravo evangeljsko besedo. Poudariti je treba še dejstvo, da se je Trubar zaradi lastne izkušnje zelo dobro zavedal pomena govornjene besede, ki pa je hitro minljiva, kakor gledališka predstava, pa tudi razumeti in doživeti, a tudi popačiti jo je mogoče na več načinov [...]. Trubar se je seveda moral zavedati, da svojega malega jezika skoraj brez pisne, kaj šele tiskane tradicije ne more primerjati z nemščino, vendar je kot pragmatik tudi hitro doumel resnično priložnost, da vendarle poskusi uresničiti veliko idejo. In 'čudež' se je zgodil. Gotovo se je nanj dolgo in mukotrpno pripravljaj, toda ustvaril ga je hitro, odločno in pragmatično. Začel je pri temelju, s katekizmom, da bi bila stavba jasna in trdna.

Svojo odločitev je (tudi) takole utemeljil:

'Sv. Pavel prišteva tudi raznovrstne jezike med darove sv. Duha, a Bog mi je iz posebne milosti zaradi Jezusa Kristusa naklonil znanje slovenskega jezika, kakor ga govoré v deželi Kranjski, pa sem v njem pridigal, kakor

veste, sedemnajst let v raznih krajih slovenskih dežel; razumem tudi precej latinsko, nemško in laško. To torej in moja vest sta me gnala k temu prevajanju.' [...]

Pri odločitvi za jezik, ki je bil že narečno in socialno razslojen, mu je prav prišlo poznavanje govornega jezika v različnih slovenskih deželah, k sreči pa je tudi govor njegovega domačega kraja sodil v osrednjeslovenski prostor [...].

Veliki prvi korak, odločilen za slovensko književnost, je bil storjen. Kljub skromnosti, s katero je sicer reflektiral svoje dejanje, pa je iz njegovih besed, ki jih je zapisal deset let pozneje, mogoče razumeti, da se je njegove prelomnosti vendarle jasno zavedal [...].«

Predzadnje poglavje v knjigi je Glavan posvetil Trubarjevemu »romanju v naš čas«, to je vsestranskemu prikazu odnosa do Trubarjevega dela in izročila v nadaljnjih stoletjih tako v tujini kot v domovini. V tem poglavju se srečujemo z obravnavo Trubarja v slovenski znanosti, z ideološkimi zavračanja ali pačeni Trubarja, s proslavljanji Trubarjevih obletic, z njegovim mestom v delih slovenskih besednih in likovnih umetnikov itn.

Zadnje poglavje prikazuje novo najdbo izvirnega izvoda Trubarjeve knjige *Noviga testameta posledni dejl*, ki se je zgodila prav v Trubarjevem letu. S to zelo pomembno pridobitvijo Narodne in univerzitetne knjižnice je povezana naslednja letošnja Glavanova knjiga: *Trubarjevo razodetje s podnaslovom Izbrana poglavja iz Poslednjega dela Nove zaveze 1577*. Knjiga obsega ves uvodni del knjige, to je kratek slovenski nagovor, nemški posvetilni predgovor (str. I–X) in obsežnejši slovenski predgovor (XI–XXX), nato pa Trubarjeve slovenske komentarje k 6., 11., 16. in 18. poglavju Janezovega *Razodetja*. Izbrana Trubarjeva besedila so namenjena najširšemu bralstvu, zato so ob reprodukcijah izvirnega besedila (na levih straneh) vzporedno natisnjena besedila v Glavanovem prevodu v sodobno slovenščino; prevod iz nemščine je prevzet po Mirku Ruplu (1996) in nekoliko dopolnjen. Za natis je Lucijan Bratuš izdelal črkovno vrsto Trubar 1577, ki zvesto posnema pisavo izvirnika.

Knjiga *Trubarjevo razodetje* se pridružuje po takem načelu izdelanima knjigama *Vera Primoža Trubarja* (pridiga iz 1550) in *Abecednik* (1550), ki sta bili malo pred tem predstavljeni v sodelovanju Združenja Trubarjev forum in Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRS SAZU, pripravili so ju dr. Kozma Ahačič, Vinko Ošlak idr.

Dušan Voglar

ZVONE ŠTRUBELJ: POGUM BESEDE

Knjiga *Pogum besede* katoliškega duhovnika in znanstvenika dr. Zvoneta Štrublja je izšla s številnimi, mestoma s simbolizmom nadihnjenimi črno-belimi in

barvnimi slikami. Štrubelj osvetljuje osebnost Primoža Trubarja in njegove darove Slovincem z različnimi, domiselnimi slogovnimi in zvrstnimi prijemi. V knjigi se namreč nizajo in menjavajo poljudnoznanstveni prikaz, zasebno-javno pismo tega ali onega današnjega premišljevalca, romaneskno besedilo v avtobiografski preobleki, esej, znanstvena razprava, razmislek o kakem vprašanju, potopisno romanje po Trubarjevih poteh, teološko pojasnilo, govor, poročilo, celo bibliografska tabela. Sporočilo knjige je napovedano, bi lahko rekli, v enem od uvodnih citatov, v besedah Antona Martina Slomška: »Kdor svojih slavnih prednikov ne časti, njih verli naslednik biti ne zasluži.« Toda sporočilo, kakršno se bralcu razkrije, ko prebere knjigo, je ne samo plod čaščenja in iskrene prevzetosti, temveč tudi zahtevnega preudarjanja in iskanja. »Če razvozlamo Trubarjevo kodo, nam je olajšan vstop v notranje svetišče osebne svobode, v svet verskega in kulturnega pluralizma, v osrčje narodove biti, na rob skrivnosti, ki je položena v sleherni človeško bitje,« je zapisal Štrubelj v svoje uvodno navodilo bralcu.

V prvem delu knjige pisec prikazuje vseh pet slovenskih verskih jezikovnih spomenikov iz časa pismenstva, začenši z *Brižinskimi spomeniki* s prehoda iz prvega v drugo tisočletje. V drugem, osrednjem in najobsežnejšem delu knjige (str. 69–229) se posveča Trubarjevi duhovni podobi. Pri tem, na primer, izčrpno, tudi z upoštevanjem novejših znanstvenih dognanj oriše Trubarjevo zorenje v oznanjevalca evangelija in načel prvotne, stare krščanske Cerkve v letih 1524–1548: Trubarjevo seznanjanje s *Parafrazami* humanista Erazma Rotterdamskega in s Kalvinovimi *Institucijami* v Trstu, Trubarjevo kritičnost do razmer v katoliški Cerkvi in med verniki, njegovo opiranje na knjige Bullingerja in drugih reformatorjev, nato njegovo vključitev v krog somišljenikov v ljubljanskem stolnem kapitlju, ki so se zavzemali za pridiganje čistega evangelija, in hkrati že stike z najzgodnejšim krogom privržencev reformacije v Ljubljani. V tem opaža Štrubelj preudarno in organsko rast k novi veroizpovedi, ki je nedvomno iskrenejša in bogatejša od kakega nenadnega, impulzivnega, morda celo sebičnega preloma s katolištvom. S spoštovanjem dejstev pisec nato obravnava tudi ostro ukrepanje škofa Textorja leta 1547 zoper posamezne kanonike, med katerimi je v Ljubljani s svojim učinkovitim pridiganjem izstopal prav Trubar. Štrubelj obdela ves razpon Trubarjevega delovanja in Trubarjeve misli, ki ga vidno opredeli z naslovi nad pismi sodobnikov iz leta 2008: Dar besede, Dar kulture, Dar ljubezni do domovine, Dar domovine, Dar glasbe, Dar vere, Dar upanja. Vsa knjiga je prepletena s tako imenovanim *abecednikom*, se pravi z nizom sestavkov, ki so označeni s črkami a–ž in obdelujejo izbrane teme, med drugim katekizem kot književno zvrst, prevajanje *Svetega pisma*, Trubarjevo *Eno dolgo predgovor*, Trubarjevo teo-

loško obzorje, pa Trubarja iz zornega kota sedanjega slovenstva, ekumenizma, duha itn. Tako ali drugače so namenjeni – premišljevanju.

Tretji del knjige vsebuje doživeta opisa dveh romanj Slovencev po Trubarjevih poteh: v organizaciji Katoliške cerkve (8. 3. 2008) in Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar (20. 5.–1. 6. 2008); pri slednjem so navajane tudi izrečene misli slovenskih in nemških predstavnikov na slovesnostih v posameznih mestih. Sklepni del sestavljajo trije eseji z zgovornimi naslovi: *Odmev Trubarjeve besede poguma, Kako sanjajo preroki?* in *Slovenska zgodba uspeha v Evropi: Primož Trubar*. V skladu s strokovno ravnijo knjige je na koncu dodan pregled virov in literature.

Dušan Voglar

REVIJA STATI INU OBSTATI 7-8

Letošnja številka revije ne izhaja v navadnem letu, izhaja v jubilejnem Trubarjevem letu. Če si je Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar z revijo v preteklih letih – včasih tudi bolj osamljeno – prizadevalo za negovanje spomina, širjenje vedenja o pomenu Trubarja in protestantizma ter za aktualizacijo njegovih dosežkov in če smo že zato v lanski številki nekoliko zaskrbljeno spraševali, ali ne bo šla 500. obletnica Trubarjevega rojstva preveč mimo sedanjih generacij, je letos, hvala bogu, drugače ... Trubarjevo leto je obeleženo z najrazličnejšimi dogajanjmi v njegovo počastitev; če kaj, prav njihova širina in raznovrstnost že na prvi pogled izražata doseženo zavest o Trubarjevem pomenu.

Tudi na terenu neposrednega delovanja revije – pri znanstvenem raziskovanju in publicistiki – ne manjka novosti. Na nov način je prikazana Trubarjeva življenjska pot (Mihael Glavan); dobili smo izčrpen in kritičen pregled prispevka slovenskih protestantov jezikovnemu in slovstvenemu delu, a tudi domiseln in sodoben vpogled v Trubarjevo delo za mladino (oboje Kozma Ahačič); ključna Trubarjeva dela so v izdaji *Nove revije* dostopna tudi na CD; dobili smo novo, »Trubarjevo« izdajo standardnega prevoda Svetega pisma, ki jo je ob posebni podpori Evangeličanske cerkve pripravila Slovenska svetopisemska družba; na razpolago je prvi »prevod« celovitega Trubarjevega besedila, njegove pridige o veri iz *Katekizma 1550*, v sodoben slovenski jezik, ki sta ga izdala Združenje Trubarjev forum in Reformirana evangelijska cerkev – če naštejemo le nekatere dosežke. Tu so seveda veliki in manjši simpoziji, ciklusi predavanj, okrogle mize »v živo« in na radiu ali televiziji.

Druga značilnost letošnjih praznovanj – opazna v primerjavi z dogajanjmi ob preteklih velikih Trubarjevih obletnicah – je visoka stopnja soglasja o pomembnosti

Trubarja in njegovega dela, in to dela v njegovi celovitosti. Kot kažejo prav velike obletnice, je odnos do Trubarja in njegovega dela šel na Slovenskem skozi več faz. Dolgo ga je dominantna (katoliška) večina zamolčevala ali pa izrecno zavračala kot heretika in škodljivca, čeprav nikdar ni bilo mogoče docela mimo pomena njegovega jezikovnega dela; kasneje je prevladovala deljena ocena: priznavali in poudarjali so jezikovno plat dela in prizadevanja ter njen pomen za (prihodnji) slovenski kulturni in narodni razvoj, medtem ko so versko vsebino seveda šteli za krivoversko in škodljivo (v prevladujočih katoliških krogih) ali pa za nepomembno (razsvetljenska, svobodomiselska, tudi marksistična drža). Šele postopoma in bolj razločno prav ob (bližajoči se) 500-letnici se je začela – tudi v katoliškem okolju – uveljavljati ocena, da Trubarjevo delo za slovenski prostor ni pomembno le jezikovno-kulturno, temveč tudi versko-kulturno, da ni pomembno le za »narod«, ampak tudi za »krščanstvo«. Lahko rečemo, da sedanji čas v primerjavi s časom preteklih jubilejev ni toliko čas novih znanstvenih odkritij v zvezi s Trubarjevim delom kot čas celovitejšega in celoviteje pozitivnega vrednotenja Trubarja.

In še eno novost so prinesle letošnje proslave in razprave. Če so bili v preteklosti med Slovenci spori o (naravi) pomembnosti Trubarjevega dela za Slovence in če je bilo občasno slišati celo skrajne trditve, da je bilo ali bi postalo – če bi protestantizem uspel – njegovo delo pomembno za Nemce in v škodo Slovincem in slovenstvu, smo tokrat lahko srečali ocene, da je Trubarjeva življenjska pot, njegova življenjska drža, njegovo kulturno in versko delo zgled za poti evropskega povezovanja. Trubar v tem smislu zasluži zahvalo in počastitev vseh Evropejcev, je zapisal vidni predstavnik Evangeličanske cerkve v Württembergu, kot lahko preberemo tudi v naši reviji.

Na uredniško delo in oblikovanje letošnje številke so odločilno vplivali že izvedeni ali načrtovani simpoziji. Ti so angažirali bolj ali manj vse, ki se raziskovalno ali publicistično ukvarjajo s Trubarjem ali slovenskim protestantizmom. Revija po eni strani seveda ne more mimo njih in njihovih prispevkov, po drugi strani pa organizatorji simpozijev načrtujejo posebno objavo njihovega gradiva; izčrpana objava gradiva številnih simpozijev v reviji pa že sicer ni niti mogoča niti smiselna. V reviji smo v tej številki uvedli posebno rubriko **S simpozijev 2008**. V njej skoraj v celoti objavljamo gradivo s simpozija *Trubar in internet*: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar je bilo skupaj s Slovenskim društvom Informatika neposredni organizator tega simpozija in gradivo bi bilo brez natisa v reviji dostopno le na spletu (spletna revija *Locutio*). Glede na naslov simpozija bi morda še posebej opozorili na prispevek Mirana Hladnika, ki prikazuje Trubarjevo navzočnost na internetu in na v nekem smislu vzporedni prikaz Dušana Voglarja

o Primožu Trubarju v (knjižnih) enciklopedijah in leksikonih. Čeprav se je mogoče strinjati z oceno, da letošnji simpoziji v primerjavi s tistimi ob prejšnjih obletnicah ne bodo prinesli kakšnih velikih novih »faktičnih« odkritij o Trubarjevem delu, pa je Francka Premk ob pomoči internetnega raziskovanja prišla do odkritja (ali vsaj zelo utemeljene hipoteze) o italijanskem soavtorstvu slovenskega predgovora k Trubarjevemu *Katekizmu 1555*, hkrati pa dodatno osvetlila Trubarjeve povezave z italijansko versko emigracijo v tedanji Švici.

V druge simpozije z revijo posežemo le selektivno. Nekoliko obsežneje, z več prispevki, predstavljamo dva manjša simpozija, katerih gradivo je/bo manj dostopno širši slovenski javnosti: simpozij v Tübingenu in svečano akademijo v evangeličanski cerkvi v Ljubljani. S simpozija v Tübingenu objavljamo tri prispevke slovenskih udeležencev, od katerih eden obravnava čas 16. stoletja, drugi spore ob vrednotenju Trubarja in Trubarjevega dela v 19. in začetku 20. stoletja, tretji pa podaja sodobno celovitejše videnje Trubarja in odnosa do njega v slovenski zgodovini s strani katoliškega avtorja. (Prispevek Božidarja Jezernika zaradi avtorjeve zadržanosti sicer ni bil prebran na simpoziju).

Z mednarodnega simpozija, ki sta ga je ob 500. obletnici Trubarjevega rojstva pripravila 5.–7. junija ZRC SAZU in SAZU in katerega gradivo bo objavljeno v posebni publikaciji, smo izbrali samo prispevek švicarskega avtorja Ericha Brynerja. Razlogov je več: ker bo drugače objavljen v nemščini; ker avtor kot teolog govori o teoloških vidikih Trubarjevega dela, ki so bili doslej zanemarjeni; ker je z njim kot pastorjem reformirane cerkve in sodelavcem Inštituta za zgodovino reformacije v Švici tudi simbolno navzoča švicarska Trubarjeva reformacijska korenina in naveza, luteranska pa je neposredno predstavljana s Christianom Rosejem iz Evangeličanske cerkve v Württembergu in njegovim prispevkom na akademiji v Ljubljani; tretja naveza – italijanska reformacija – je bila v reviji predstavljena s člankom tržaškega zgodovinarja Silvana Cavazze o tržaškem škofu Bonomu v 5–6. številki revije, govori pa o njej tudi že omenjeni članek Francke Premk.

Čeprav iz omenjenih razlogov z njih ničesar ne objavljamo, naj na tem mestu spomnim še na druge simpozije: na jezikovno/jezikoslovno usmerjeni mednarodni simpozij ZRC SAZU aprila 2008, s katerim so se letošnja tovrstna posvetovanja sploh začela, na simpozij, ki ga je začetku junija pripravila mariborska Filozofska fakulteta in na simpozij, ki ga za november pripravlja Filozofska fakulteta v Ljubljani; za oktober je napovedan tudi bolj zgodovinarsko naravnani simpozij v Slovenski matici. Trubarjevi teološki misli naj bi bil letos posvečen simpozij, ki jih sicer redno pripravlja (katoliška) Slovenska teološka akademija v Rimu. Skratka, že iz tega, kar smo povzeli, in tistega, kar

bo dostopno ob celoviti objavi gradiv, je očitno, da Trubar s svojim življenjem in delom ni sprejeman le kot spomin iz 16. stoletja, ampak kot zgled in izziv tudi za 21. stoletje. Problemi, ki so v 16. stoletju zaposlovali Trubarja, so v veliki meri aktualni tudi danes, je zapisal Oto Luthar v uvodni besedi omenjenega simpozija SAZU; enako kot so Trubarjeva drža in (pogum za) dejanja ob začetku Gutenbergove galaksije lahko za zgled ob nastajanju novega računalniškega komunikacijskega vesolja, kot lahko preberemo v prispevku s simpozija *Trubar in internet*. Igor Grdina je naslovil svoje predavanje na akademiji v evangeličanski cerkvi *Trubar za vse čase ...*

Kljub konjunktorni dominaciji simpozijev smo tudi v letošnji številki hoteli vsaj simbolno ohraniti rubriko **Razprave, študije**, pa čeprav pod tem naslovom objavljamo le en prispevek. Simona Menoni z raziskovanjem likovne ustvarjalnosti na Slovenskem v 16. stoletju, podobno kot Daša Pahor v 5–6. številki revije, zavrača razširjeno prepričanje, da je bila protestantska reformacija na Slovenskem brez posluha za likovno umetnost.

Rubrika **Bilo je povedano** objavlja (prevedeno) uvodno razpravo avstrijskega evangeličanskega škofa in teologa Sakrauskega k Trubarjevim nemškim predgovorom k členom (artikulom) treh veroizpovedi v slovenskem in hrvaškem jeziku. Sakrausky (in prevajalec v opombah) posebej osvetli Trubarjeve teološke usmeritve; razvidna je premišljenost Trubarjevih formulacij in opredelitev, ki jih sicer včasih ocenjujejo kot površne poenostavitve in nedorečenosti (npr. ob znanem spornem vprašanju evharistije/Gospodove večerje).

Razgledi in vpogledi z raznovrstnostjo prispevkov dopolnjujejo večplastnost revije. Posebej bi izpostavil zanimiv raziskovalni prispevek Janeza Kavčiča o cerkvenih vizitacijah na Idrijskem, ki se opira na še ne objavljene cerkvene arhivske vire v Čedadu. Marjan Smolik predstavlja prispevek slovenskih katoliških teologov pri raziskovanju slovenske protestantske misli 16. stoletja. Pavle Jović spomni na prve in zares zgodnje srbske biografije Primoža Trubarja in njihovo ozadje. Alojz Jembrih piše o hrvaški protestantiki v očeh slavistov 19. in 20. stoletja. Prispevki Franca Kuzmiča in Mihaela Glavana so tako ali drugače povezani s Trubarjevim jubilejnim letom.

Darko Dolinar je v rubriki **Portreti** očrtal življenje in delo Mirka Rupla. Gotovo je primerno in pravično, da je osvetlitev tega zaslužnega raziskovalca Trubarja in njegove dediščine dobila mesto v reviji prav v Trubarjevem jubilejnim letu, enako kot smo se ob uvodu vanj v lanski številki spomnili Jožeta Rajhmana in pred tem, v prvih številkah, dveh najpomembnejših začetnikov raziskovanja slovenskega protestantizma, Ludwiga Theodorja Elzeja in Franceta Kidriča. Letos naj bi izšel tudi italijanski prevod znamenitega Ruplovega dela o Primožu Trubarju iz leta 1962, ki ga pripravljata

italijanski zgodovinar Silvano Cavazza in prevajalec Sebastiano Blancato. V rubriki **Prevodi** objavljamo prvi prevod Trubarjevega nemškega posvetila Juriju Khislu iz leta 1579, ki dokumentira Trubarjev in protestantski odnos do glasbene umetnosti.

Kronika prinaša govor ministra za kulturo Vaska Simonitija ob odprtju razstave *Primož Trubar 1508–1586 v Narodnem muzeju Slovenije* 6. marca 2008, ki zanimivo zarisuje izhodišča za razmišljanja v Trubarjevem letu; posebnost razstave je bila navzočnost vatikanskega in hkrati edinega ohranjenega izvoda Trubarjeve *Cerkovne ordninge*.

Naj se na koncu iskreno zahvalim sodelavcem revije in vsem, ki so omogočili izid letošnje dvojne številke. Nenazadnje sponzorjem in donatorjem, ki so jo s svojim posluhom za pogoje obstoja in razvoja slovenske kulture finančno omogočili. Člani uredništva smo prepričani, da je revija v dosedanjem štiriletnem izhajanju dokazala svoj znanstveni in kulturni prispevek in da so dozoreli pogoji, da postane deležna tudi javnih sredstev, ki so načrtno namenjena znanstvenemu in kulturnemu delu.

dr. Marko Kerševan

ANTONIO MICULIAN: PROTESTANTIZAM U ISTRU

V začetku decembra 2007 je koprška Fakulteta za humanistične študije skupaj s Skupnostjo Italijanov »Santorio Santorio« pripravi predstavitev najnovejše knjige dr. Antonia Miculiana *Protestantizam u Istri – 16. i 17. stoleće*. Ideja za predstavitev te knjige je nastala že v času priprav na lansko praznovanje dneva reformacije.

Uvod v predstavitev knjige je opravil dr. Marino Budičin iz Centra za zgodovinske raziskave v Rovinju, dolgoletni prijatelj in sodelavec pokojnega avtorja Miculiana, o samem znanstvenem delu je informativno spregovoril docent koprške Fakultete za humanistične študije dr. Jonatan Vinkler, prof. Salvator Žitko iz Zgodovinskega društva za južno Primorsko pa je vodil razpravo. Na predstavitvi je bil tudi založnik Aldo Kliman iz založbe Žakan Juri v Pulju.

Dr. Marino Budičin je obudil spomin na življenje in delo pokojnega avtorja študije, ki je sicer dočakal izid svoje knjige, kmalu nato pa je umrl, star 56 let. Antonio Miculian se je rodil v Rovinju, na zadarski Filozofski fakulteti je študiral zgodovino in italijanistiko, po diplomu pa se je poleg profesure posvetil raziskovalnemu delu. Leta 1979 je objavil svoje prvo znanstveno-raziskovalno delo *Politični razvoj v Dalmaciji po letu 1848 do nacionalne združitve*. Zelo kmalu pa se je lotil tematike protestantizma, a ne samo v Istri, kajti obravnaval je tudi zgodovinsko ozadje

Svetega oficija. Od takrat pa do smrti je Miculian v svojih delih obravnavan lik Petra Pavla Vergerija ml., znameniti tridentinski koncil, vlogo jezuitov v Katoliški cerkvi, vpade Turkov in beneške utrdbe v Furlaniji in Istri, Vojno krajino, kugo v Istri v 18. stoletju.

Že iz naštetih tematik Miculianovih raziskovanj je razbrati, da ga je močno zanimala zgodovina Cerkve, preučeval pa je tudi gospodarske, etnične, migracijske in kolonizacijske razmere v beneškem delu Istre.

Najpomembnejše delo Antonia Miculiana je gotovo njegovo zadnje obsežno delo o protestantizmu v Istri v 16. in 17. stoletju. Gre za predelano avtorjevo doktorsko disertacijo, ki jo je zagovarjal leta 2001 na Filozofski fakulteti v Zadru.

Dr. Jonatan Vinkler je v svojem branju Miculianove knjige informativno predstavil vsa poglavja. Posebej je opozoril, da gre pri tem monografskem delu za sistematično in študiozno delo iz cerkvene zgodovine, ki v preteklosti ni dobivala veliko odmeva. Ključna vsebina tega dela so preiskave (inkvizicija) proti protestantom oziroma ljudem, ki so bili ovadeni pri Svetem oficiju. Opozoril je na pomenljiv uvod, v katerem je Miculian ločil katoliško reformacijo (prenova), protestantsko reformacijo, rekatolizacijo in protireformacijo. Zgodovinsko gledano je treba dogajanje od prve velike evropske reformacije (tj. od husitske reformacije z začetka 15. stoletja) do konca 16. stoletja, torej tako husitsko kot protestantsko reformacijo, umestiti v daljši časovni okvir, v katerem se kažejo jasni poskusi reofirmirati položaj v Katoliški cerkvi. Rekatolizacija in protireformacija pa sta dva od izrazov katoliške reformacije. Katoliška reformacija (prenova) se ni samo bojevala s protestanti, ampak se je kazala tudi v navodilih, kako preroditi duhovnike, ali v reediciji *Svetega pisma*.

Zanimi sta naslednji poglavji, v katerih Miculian govori o ustroju istrskih škofij in času njihovega nastanka, o njihovem razvoju, o zgodovinskem položaju v Istri v času reformacije, kjer se elementi cerkvene zgodovine mešajo s posvetno zgodovino preseljevanj, doseljevanj z Balkanskega polotoka, uskokov.

Po Jonatanu Vinklerju je med najbolj zanimivimi poglavji tisto, v katerem je Miculian raziskal delovanje Svetega oficija v Benetkah, njegove naloge, sistem obtožb, preiskav, kazni, ki so bile včasih zgolj duhovne narave ali pa so bile fizične in so imele različne oblike. Zanimiv je seznam inkvizitorjev v 16. stoletju.

Osrednji del študije zajema analizo bogatih arhivskih gradiv, vezanih na delovanje posameznih škofij (koprška, novigraška, poreška, puljska, pičenska), in posamezne obtožbe proti protestantom, potek procesov ter tudi razzodbe. Ta del razprave pojasni delovanje Svetega oficija na terenu. Analiza tega arhivskega gradiva daje jasno sliko protestantizma v Istri in s tem primerjalno tudi v notranjeavstrijskem prostoru.

Antonio Miculian se je v enem od naslednjih poglavij ukvarjal tudi z delovanjem istrskih predstavnikov reformacije. To so bili, po njegovem, ljudje, ki so odigrali pomembno vlogo tudi v razvoju slovenskega slovstva v 16. stoletju ali pa so zanj dali marsikatero tehtno pobudo. Miculian je med te ljudi umestil Petra Pavla Vergerija ml., Antina Dalmatina (Dalmata), Stipana Konzula, Jurija Cvečiča.

Toda ob tem poglavju je dr. Vinkler izrazil svoje mnenje, da bi avtor potreboval več časa za res temeljito preučevanje, kajti delovanje teh ljudi je imelo tudi drugačne razsežnosti, kot je opisano v knjigi.

V razpravi, ki jo je usmerjal prof. Salvator Žitko, je kar nekaj udeležencev govorilo o vlogi Petra Pavla Vergerija ml. in njegovem pozabljenem liku v Kopru, pa tudi o problematiki reformacije v istrskem prostoru. To je bilo prvo obdobje, ko v ospredju niso bila samo teološka vprašanja, ampak tudi vprašanje jezika, identitete in kulture, torej vprašanja, ki so bila v kontekstu same reformacije neprestano prisotna. Zato je to obdobje enako zanimivo za zgodovinopisje vsaj treh sosednjih narodov, hrvaškega, slovenskega in italijanskega.

Tone Frelj

ZNANSTVENI SIMPOZIJ

Bogat program znanstvenih prireditev je obsegal predvsem tale srečanja in posvetovanja:

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU je pripravil mednarodno znanstveno srečanje o slovenskem knjižnem jeziku v 16. stoletju (17. 4.).

V sejni dvorani Narodne knjižnice v Pragi sta o Trubarju in slovenskem protestantizmu predavala ddr. Igor Grdina in dr. Kozma Ahačič (15. 5.).

V bivšem Narodnem domu v Trstu sta Slavistično društvo Trst-Videm-Gorica in tržaška Visoka šola modernih jezikov za tolmače in prevajalce priredila znanstveni posvet o Trubarju in njegovem času (17. 5.).

Slovensko društvo Informatika in Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar sta v Mariboru pripravila simpozij *Trubar in internet* (30. 5.).

Slavistično društvo Maribor in oddelek za slovanske jezike in književnosti mariborske Filozofske fakultete sta pripravila mednarodno znanstveno konferenco *Prelomne in preroške misli 16. stoletja* (3. in 4. 6.).

ZRC SAZU in Slovenska akademija znanosti in umetnosti sta pripravila mednarodni znanstveni simpozij *Jeziški, identitete, pripadnosti med središči in obrobji* (5.–7. 6.).

Pod okriljem Univerze v Tübingenu in soorganizatorjev je potekal simpozij o Trubarju kot reformatorju med Slovenskim in Württemberskim (5. in 6. 6.).

Slovenska Evangeličanska cerkev je pripravila mednarodno znanstveno srečanje *Trubarjevi dnevi* v Ljubljani (7. 6.) in *Küzmičeve dneve* v Puconcih (29.–31. 8.), posvečene tokrat predvsem Trubarju.

Študijski dnevi Draga na Opčinah pri Trstu so se končali s predavanjem ddr. Igorja Grdine o Trubarju (7. 9.).

V Slovenskem papeškem zavodu Slovenik v Rimu sta Slovenska teološka akademija v Rimu in Inštitut za zgodovino Cerkve ljubljanske Teološke fakultete priredila *Trubarjev simpozij* (15.–20. 9.).

Slovenska matica je v Ljubljani priredila simpozij *Novi pogledi na Primoža Trubarja in njegov čas* (9. in 10. 10.).

Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani je pripravil mednarodni simpozij *Obdobja 27 – Metode in vrsti: Reformacija na Slovenskem* (20.–22. 11.).

UREDNIKOVO POJASNILO IN ZAHVALA

Tokratna, 13. številka našega društvenega biltena je obsežna, ker smo želeli v priložnostnima rubrikama *Lubi Slovenci 2008* in *Iz Trubarjevega leta 2008* bodisi z objavo govorov bodisi s posamičnimi članki bodisi s preglednimi zapisi posredovati vsaj približen vpogled v dogajanja v Trubarjevem letu. Pozornost je bila usmerjena predvsem na dogodke osrednjega pomena in na dogodke, pri katerih je tako ali drugače sodelovalo naše društvo. Verjetno se bo nabralo še precej pomembnih informacij; uvrstili jih bomo v prihodnjo številko.

Na sklepnem mestu je treba vsaj skopo omeniti še tele prireditve in dogodke:

Posvet predstavnikov verskih skupnosti na temo *Primož Trubar*, ki ga je organiziral Urad Vlade RS za verske skupnosti pod vodstvom direktorja Urada dr. Draga Čeparja (16. 4.).

Premierna predstava lutkovnega projekta *V začetki je bila besejda* Lutkovnega gledališča Ljubljana skupaj s študenti ljubljanske Pedagoške fakultete (21. 4.).

Udeležba slovenskih evangeličanskih vernikov pod vodstvom škofa mag. Geze Erniše na slovesnosti *Trubar, povezovalc slovenskega in nemškega naroda* v Bad Urachu (18.–20. 7.).

Fotografska razstava Andreja Perka *Stati inu obstatu* v Galeriji Ivana Groharja v Škofji Loki; prireditelj Loški muzej, govornik na otvoritvi predsednik Slovenskega protestantskega društva mag. Viktor Žakelj (16. 9.).

Odprtje razširjene različice razstave *Protestantsko šolstvo na Slovenskem* (stalna razstava na gradu Turjak) v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani (30. 10.).

*

Za pomoč pri nastajanju tako zasnovane številke društvenega biltena se zahvaljujem vsem stalnim in številnim novim sodelavcem, posebej pa še dr. Katalini Munda Hirnök, Zalki Kelih, mag. Mariji Kuhar, V. Violeti Deutsch Mesarič, Barbari Pečnik in Marku Zoretu.

Dušan Voglar

DELOVANJE DRUŠTVA

OBČNI ZBOR DRUŠTVA 2007

Občni zbor Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar 7. decembra 2007 na Trubarjevi domačiji na Rašici je deloval po naslednjem sprejetem dnevnem redu:

1. Odprtje občnega zbora in izvolitev delovnega predsedstva
2. Imenovanje zapisnikarja, 2 overovateljev zapisnika in 2 članov komisije za sklepe
3. Način glasovanja na volilnem občnem zboru
4. Poročilo o delovanju društva med obema zboroma
5. Finančno poročilo ter poročilo nadzornega odbora
6. Plan dela do naslednjega občnega zbora
7. Razprava o poročilih
8. Razrešnica dosedanjemu vodstvu, izvolitev predsednika društva, članov izvršnega odbora, nadzornega odbora, častnega razsodišča in nadzornega sveta
9. Predlog sklepov
10. Razno

Zaradi navzočnosti manj kot polovice članov se je po 11. členu statuta občni zbor začel s polurnim zamikom glede na čas sklica.

1. Odprtje občnega zbora in izvolitev delovnega predsedstva

Občni zbor je odprl predsednik društva mag. Viktor Žakelj in predlagal še dva člana delovnega predsedstva.

Sklep: V delovno predsedstvo se imenujejo mag. Viktor Žakelj kot predsednik po funkciji ter člana Violeta Deutsch Mesarič in Matjaž Gruden.

2. Imenovanje zapisnikarja, 2 overovateljev zapisnika in 2 članov komisije za sklepe

Predlog je podal predsednik, pisanje zapisnika je prevzela tajnica Marija Kuhar.

Sklep: Za overovatelja zapisnika sta soglasno izvoljena Kamil Kolarič in Kazimir Rapoša. V komisijo za sklepe sta soglasno izvoljena Dušan Voglar in Nada Norčič.

3. Način glasovanja na volilnem občnem zboru

Ker je občni zbor volilni, je predsednik pred glasovanjem o novih članih organov društva predlagal sklep o načinu glasovanja (javno ali tajno z lističi).

Sklep: O novih članih organov društva pod točko 8 dnevnega reda se glasuje javno.

4. Poročilo o delovanju društva med zboroma

Uvodoma je predsednik pozdravil škofa mag. Gezo Ernišo, Marjutko Hafner (vodja nacionalne komisije

za Unesco) ter vse navzoče. Zatem je podal poročilo o delovanju društva v obdobju od prejšnjega občnega zbora. Glavni poudarki:

1. Društvo se »prijemlje«, vedno bolj je prezentna vrednost Trubarja. Sicer je tudi prisotno mnenje, da je reformacija preteklost, predvsem pri trenutni oblasti. Če bi bili poštene do zgodovine reformacije, bi morali odnos krepko spremeniti, biti bi moralo več prireditev, tiskanja knjig itd.

2. Predsednik je izrekel besede zahvale članom društva: Mariji Kuhar, Nadi Norčič, Ali Peče Kolarič, Violeti Deutsch Mesarič in vsem ostalim damam, Marku Zoretu, Marku Kerševanu, Dušanu Voglarju, Matjažu Kmeclu, Ladislavu Pojbiču, Gezi Farkašu, Matjažu Grudnu, Kazimirju Rapoši, Mihaelu Glavanu, Božidarju Debenjaku in celi vrsti drugih, vpetih v to delo. Poudaril je zelo korektne odnose z Evangeličansko cerkvijo, s škofom mag. Gezo Ernišo. Nadvse dragoceni za društvo so tudi drugi, kot Nikolaj Beer. Tudi vsem drugim najlepša hvala.

3. Tačas je odprtih dvoje relacij z državno upravo, s katero so odnosi dokaj hladni. Niso v celoti podprli razstave v NUK. *Zbrana dela* bodo vseeno izhajala. Odnos Katoliške cerkve se je spet pokazal ob volitvi v svet RTV. Imamo pa izredno korektne odnose z mestom Ljubljana – žal se predstavnik Božič ni uspel udeležiti zbora. Imamo dobre odnose s podžupanom Čerinom, imeli smo jih tudi s prejšnjo županjo. Upamo še na hitrejše naslednje korake – adaptacija Trubarjeve hiše je namreč počasna. Na precejšnjo odprtost smo naleteli v Velenju – zelo dobra razprava je bila na lokalni TV, radiu in na proslavi. Kaže, da bodo kmalu formirali podružnico.

4. Naši dosežki v zvezi s 500. obletnico so očitni in vidni. Kar smo počeli, ni bilo brezplodno – se »prodaja«, sicer pakirano v lastni »staniol«, a se dogaja. Prepričani smo, da bo obeležje v Kemptnu postavljeno s spremljajočo prireditvijo in našo ekskurzijo. Z Glasbeno matico Slovenije smo se dogovorili o sodelovanju. Rabimo še sponzorje. Naslednji uspešen projekt je revija *Stati inu obstatu* – še enkrat hvala vsem, urednikoma, sedanjim in bivšim članom uredniškega odbora in piščim. Ideja je, da bi *Lubi Slovenci* izhajali dvakrat letno – je vez s članstvom – je bolj poljudno branje. Velik dosežek je izletniška dejavnost – Marko, Marija, Laci, Nada, hvala – vsaj ena ekskurzija naj bi bila v tujino in vsaj ena po eni od slovenskih pokrajin. *Zbrana dela* so ohranjena pri življenju – društveni pritisk je odločilno prispeval k temu, da se bodo še naprej tiskala. Predsednik je upal, da se bomo lahko pohvalili s fimom – projekt je padel v vodo, Ministrstvo za kulturo in RTV sta bila za to, da se film posname, a Filmski sklad ni omogočil uresničitve.

5. Uspemo se financirati iz članarine in donacij. Upamo, da bo še kaj nakapljalo iz naslova dohodnine.

6. Predlogi za aktivnosti: potrebujemo nove člane, imamo namreč veliko utečenih in zasnovanih dejavnosti. Pritegniti moramo več mladih ljudi, ta poziv velja vsem članom. Zagotoviti bi bilo treba stalne vire financiranja – morali bi dobiti konstantni vir. Za zdaj so vsi viri občasni, enkratni in je treba stalno prositi. Možno in koristno bi bilo zasnovati publicistično dejavnost – zasnovati založbo, ki bi poskrbela za ponatise, prevode ... Evangeličanska cerkev ima tudi svoje založniške ambicije. Ustanavljanje podružnic: zdaj se bo zgleda zgodilo v Radovljici, v Mariboru je nujna revitalizacija – poskusili bomo preko Mesaričeve, Reher je neaktiven. V Kopru smo v stiku, je neka želja – sovpadalo naj bi z novo gmajno, ki jo načrtuje Evangeličanska cerkev. V Krškem so zelo aktivni, obljublajo, da bodo ustanovili podružnico. Zgodilo se bo tudi v Velenju – Piano nas pozdravlja.

7. Predsednik je predlagal dva sklepa:

a. prvi: pobuda za preimenovanje ljubljanske univerze v Univerzo Primoža Trubarja

b. drugi: trg na Ajdovščini naj se v celoti imenuje Park slovenske reformacije in nanj naj se postavi neki objekt, spomenik po zgledu Husu na Češkem – spomenik reformatorjem, hkrati pa slovenski knjigi in slovenski kulturi.

Razprava

Dr. Božidar Debenjak se pridružuje predlogom. Argument: Trubar je 1555 prvi izrekel: Tej pravi cerkvi božji tiga slovenskega jezika. Dežela, na katero je naslovil te besede, ni Kranjska, ampak celotni okraj slovenskega jezika. S tem si je pridobil pravico, da ga imenujemo očeta slovenskega naroda. Zato naj bi univerza imela to ime, reformatorjem pa se oddolžimo z obeležjem v parku reformacije sredi Ljubljane. Prejšnji četrtek sta s sinom bila v Kopru kot delegata društva na predstavitvi Miculianove knjige. Koper lahko pozdravimo kot središče, kjer se da resno pogovarjati o protestantizmu. Društvo Histria dela na rehabilitaciji Vergerija. Predlaga, da več pozornosti posvetimo sodelovanju z drugimi društvi, kot je Histria.

Dušan Voglar pravi glede spomenika, da moramo govoriti o vsej slovenski reformaciji – Trubar je žal izpustil ogrske Slovence, kar ne pomeni, da se ohranjanje slovenskega jezika in identitete ni dogajalo tudi drugod, npr. v Prekmurju, kjer se je pač dogajalo v njihovem lastnem jeziku – ne zato, ker bi Trubarja zavračali, ampak zaradi načela, da se piše v ljudstvu razumljivem jeziku. V naše aktivnosti, tudi načrtovano založniško, je treba vključevati tudi prekmurske reformatorje.

Mag. Geza Erniša je v imenu Evangeličanske cerkve pozdravil prisotne. Podpira predloge. Trubarja ne ločimo le kot teologa, kot književnika, prevajalca, Trubar je celota in v vseh treh vlogah je oče slovenskega naroda. Evangeličanska cerkev izdaja Trubarjevo biblijo, ki jo sofinan-

cira Svetovna biblična zveza in dobrodne organizacije – izdajajo jo v Trubarjevem letu – opremljena bo s komentarji, tudi naših članov. V Moravskih Toplicah bo pred evangeličansko cerkvijo postavljen spomenik Kardošu in prostor bo poimenovan Kardošev trg. Zadovoljen je, da društvo uspešno deluje, zadovoljen je tudi z udeležbo na prireditvah. Vabi tudi na množično udeležbo na svečanem bogoslužju na ljubljanskem gradu – župan je dal na razpolago grajsko ploščad – 8. junija, ko pridejo tudi najvišji cerkveni predstavniki iz sosednjih držav. Srečanje bo tudi v Bad Urachu, zadovoljen je z dogajanjem v Kemptnu. Poudarja, da slovenska Cerkev podpisuje listine o partnerstvu s sosednjimi cerkvami in da živi v simbiozi z društvom.

Predsednik Žakelj je pripomnil, da bi včasih obiskali še več prireditev, če ne bi bili malo preveč skrivnostni z obvestili. Mag. Erniša je dodal, da *Evangeličanski list* objavlja vse prireditve.

Dr. Cvetka Hedžet Tóth pozdravlja vse, še posebej Prekmurce. Obžaluje, da ni sodelovanja z ljubljansko evangeličansko občino. Mnenja je, da si tega ne moremo privoščiti, zato želi, da se z malo dobre volje stiki obnovijo. Prizadela jo je ocena Srečka Reherja; je dober urednik revije *Znamenja*, tam so imeli odmevno srečanje. Reher ima v Mariboru specifičen problem, žal tam prihaja do težkih scen, tudi poskusov revitalizacije nemškutstva; je specifična situacija, ki se je je treba lotiti sila previdno. Njen predlog glede univerze je, da bi bila morda večja škoda kot korist, saj se univerza prevečkrat preimenuje.

Dr. Marko Kerševan pravi, da če kdo, je Trubar, če kdaj, bi bil zdaj pravi čas za poimenovanje Univerze v Ljubljani po njem, a se pridružuje mnenju, da se univerza prevečkrat preimenuje. Imenovanju parka se pridružuje, čeprav smo malo zamudili, ker je leto 2008 na pragu. Pridobil je nove člane. Novi član Kozma Ahačič se danes žal ni mogel udeležiti, želi pa delovati v društvu. Na FF, na SAZU, Slovenski matici, univerzi v Tubingenu, Akademiji v Rimu, na Dunaju se pripravlja več simpozijev. Naša srečanja v tujini (tudi v Švici) so obrodila sadove. Koprška univerza je zveza z Italijo, Trstom – Trubar je deloval povezovalno, bil odprt v druge prostore in ti prostori do našega. Pomembno, da vzpostavimo stike s skupnostmi v tem prostoru.

Mag. Geza Erniša je dodal, da bo v letu 2008 v sodelovanju z evangeličansko skupnostjo v Trstu prireditve, na katero bomo povabljeni.

Bogdanka Pirc Marjanovič verjame, da so profesorji pod pritiskom, izpostavljeni. Prejšnji imeni sta bili politično obarvani, ker pa Trubar po 500 letih le ni, je čas, da se izobraževalna institucija imensko poveže z očetom slovenskega naroda.

Matjaž Gruden je predstavil delovanje v občini Lašče. Zgolj 100 evrov donacije so dobili, a ne gre gledati ozko; je pa 5 članov društva v občinskem odboru za prireditve 2008. Imenovan je bil za direktorja Javnega zavoda Trubarjevi kraji, imajo zaposleno kustosinjo, koordinirali so prireditve in društva, organizacije

v letu 2008 in kasneje. Celo področje kulture in turizma je v pristojnosti tega javnega zavoda. Občina Velike Lašče je proglasila Trubarjevo leto, imeli so tiskovno konferenco, kjer so predstavili program prireditev. Imajo koledar, ki bo natisnjen za množice. Osrednja prireditev bo v juniju, pod pokroviteljstvom predsednika RS. Pogrešajo koordinacijo z nivoja države.

Geza Farkaš je v imenu članov podružnice iz Murske Sobotne pozdravil prisotne. Poudaril je, da soglaša s predlogi, da se strinja glede poimenovanja univerze, da obstajajo dileme, a če že, ja zdaj pravi čas. Pridružuje se prizadevanjem za park reformacije. Zatem je predstavil delo podružnice: zadnji dve leti je tekel projekt z naslovom Združimo nekoč enotni cerkveni prostor, ki so ga na srečo končali. Stal je 13 milijonov evrov evropskih sredstev. V projektu so se preizkusili, ga uspešno končali, zadovoljili vse birokratske potrebe, imeli revizijo brez pripomb in zato so še bolj zadovoljni. Bil je pomemben projekt, posebej zdaj, ko ni meje – rezultat je turistična kolesarska pot s pomniki zgodovinskimi dogodkom iz časa reformacije. Izdali so tudi zbornik v slovenskem in nemškem jeziku ter 30 000 turističnih letakov z opisom kolesarske poti – za agencije, hotele, kmečke turizme. Pot je vključena v mednarodni atlas kolesarskih poti. Slikarska kolonija je bila že trinajstič, kot tudi razstava. Retrospektivno razstavo bi radi plasirali še drugam. Želijo si izdajanja prekmurskih piscev. Tudi v podružnici si želijo podmladka. S škofom se dogovarjajo glede umestitve v prireditve ob Trubarjevem letu.

Marko Zore je poročal o izvedenih in planiranih ekskurzijah – imeli smo 5 ekskurzij: po Ljubljani, Beli krajini, v Švico, po Pomurju in Dolejnski. Udeležilo se jih je skoraj 290 udeležencev, kar je skoraj tretjina članstva, če odšteje tiste, ki so šli na vse ekskurzije. Poudaril je strokovni prispevek dr. Marka Kerševana na izletu v Švici, glede druženja pa tudi Pomurje. Stranski produkt ekskurzij je tudi pridobitev novih članov. Za leto 2008 je planirana ekskurzija v Nemčijo. Gre več kot za ekskurzijo, gre za slovensko-nemško proslavljanje 500. obletnice ter srečanje s tamkajšnjimi organizacijami in predstavniki. Žal ni sodelovanja s strani ljubljanskega fararja.

Dr. Cvetka Hedžet Tóth je še enkrat vse pozvala k obnovitvi stikov z ljubljanskim fararjem.

Metka Starič se je zahvalila za vso podporo pri razstavi Parnasa *Vsem Slovencom*. Poudarila je predvsem prizadevanja Marka Zoreta, Dušana Voglarja in predsednika Viktorja Žaklja.

Jože Marolt je prisotne seznanil, da bo ob obletnici rojstva Primoža Trubarja potekalo ekumensko bogoslužje v Škočjanu, kjer bodo tudi postavili spominsko obeležje, občina Grosuplje pa bo izdala lokalni zbornik.

Violeta Deutsch Mesarič je prenesla pozdrave svoje hčere, Violete Vladimire Mesarič, duhovnice v Mariboru, ki sporoča, da podpira predloge predsedstva in društvu želi uspešno delo.

5. Poročili finančnega in nadzornega odbora

V odsotnosti računovodkinje je finančno poročilo podala Bogdanka Pirc Marjanovič. Predsednik Žakelj zagotavlja, da bomo stroške pokrili s sponzorji, ki jih je sicer še treba najti, a verjame, da bo to delo uspešno.

Sklep: Potrdi se finančno poročilo za obdobje med obema zboroma.

6. Plan dela do naslednjega občnega zbora

Predsednik je plan dela predstavil že v poročilu o delovanju društva v preteklem obdobju, saj so načrtovane aktivnosti nadaljevanje in sestavni del preteklih in tekočih aktivnosti, zato plan dela ni še enkrat predstavljen.

7. Razprava o poročilih

Razprava je bila opravljena že v okviru 4. točke, dodatne razprave ni bilo. Z javnim glasovanjem sta bila sprejeta:

Sklepa: Na Univerzo v Ljubljani se naslovi uradni predlog za poimenovanje ljubljanske univerze po Primožu Trubarju. (2 glasova vzdržana, drugi za.) – Na Mestno občino se vloži predlog o poimenovanju Parka slovenske reformacije. (Vsi za.)

8. Razrešnica dosedanjemu vodstvu, volitve

predsednika društva, članov izvršnega odbora, nadzornega odbora, častnega razsodišča in nadzornega sveta

Soglasno je bila sprejeta razrešnica dosedanjemu predsedniku in organom društva.

Nada Norčič je prebrala listo predlogov za izvolitev predsednika društva in članov izvršnega odbora, nadzornega odbora, častnega razsodišča in sveta društva. Predsednik je odprl razpravo.

V razpravi je mag. Geza Erniša predlagal v svet društva še ljubljanskega duhovnika mag. Gezo Fila; ta je trenutno zelo zaseden, a g. Erniša misli, da bi to bilo dobro za sodelovanje med društvom in Evangeličansko cerkvijo v Ljubljani. Podan je bil še predlog, da bi v svet izvolili tudi Ferija Kuzmiča.

Za predsednika društva je bil soglasno izvoljen predlagani mag. Viktor Žakelj, dosedanji predsednik.

Predlagani člani izvršnega odbora so bili izvoljeni soglasno.

Predlagani člani nadzornega odbora so bili prav tako izvoljeni soglasno.

Pri volitvah članov častnega razsodišča je bil en glas vzdržan, drugi navzoči so glasovali ZA.

Predlagani člani sveta društva so bili izvoljen z enim vzdržanim glasom, drugi navzoči so glasovali ZA.

Izvoljeni so bili:

Predsednik društva: mag. Viktor Žakelj.

Člani izvršnega odbora: Nikolaj Beer, Geza Džuban, Geza Farkaš, mag. Tone Frelih, Matjaž Gruden, dr. Ludvik Horvat, dr. Marko Kerševan, Alenka Černelič Krošelj, V. Violeta Deutsch Mesarič, mag. V. Vladimira Mesarič, Srečko Reher, Dušan Voglar, Marko Zore.

Tajnica: mag. Marija Kuhar.

Nadzorni odbor: Rudi Kokalj, dr. Janez Malačič, Ladislav Pojbič.

Častno razsodišče: mag. Geza Erniša, Janez Gruden, Ala Peče Kolarič; Olga Gliha (nadomestna članica), Nada Norčič (nadomestna članica).

Svet društva: Feri Cipot, Rudi Cipot, dr. Božidar Debenjak, mag. Geza Filo, dr. Mihael Glavan, akademik dr. Matjaž Kmecl, Feri Kuzmič, Bogdanka Pirc Marjanovič, Jure Piano, Kazimir Rapoša, Janez Rozman, Nenad Hardi Vitorović, dr. Cvetka Hedžet Toth.

9. Predlog sklepov

Potrdijo se predlagani sklepi, ki so navedni pod posameznimi točkami dnevnega reda.

10. Razno

Ni bilo predlogov.

USTANOVLJENA PODRUŽNICA ZA POSAVJE

V Krškem smo 17. junija 2008 ustanovili novo podružnico Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar: Podružnico za Posavje.

»Mesto Krško je mesto dveh dežel, katerih življenje se je vsa stoletja prepletalo in povezovalo. Če je 15. stoletje zaznamoval boj z različnimi tegobami, predvsem turškimi vpadi in boleznimi, je 16. stoletje, predvsem druga polovica, bilo stoletje napredka na več ravneh. Oba bregova, tako mesto Krško kot Brestanica, sta bila del širšega reformnega gibanja. Brestaničan Adam Bohorič in Krčan Jurij Dalmatin sta se srečala kot učitelj in učenec in nadaljevala skupno pot do dosežkov, ki jih danes dobro poznamo in cenimo. Njuna dediščina je neprecenljiva, skrb zanjo pa je naša dolžnost.«

S tem uvodom smo Silvo Gorenc, Polona Brenčič in Alenka Černelič Krošelj povabili nekaj Posavcev na prvi sestanek iniciativnega odbora za ustanovitev Podružnice za Posavje. Sestali smo se 12. marca 2008 v prostorih Valvasorjeve knjižnice Krško. Na sestanku smo Silvester Gorenc, Mirko Avsenak, Antonija Glas Smodič, Irena Fürst, Alenka Černelič Krošelj in Polona Brenčič potrdili namero, da končno ustanovimo podružnico in tako v Trubarjevem letu izpolnimo tudi obljubo, ki smo jo članom Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar dali že leta 2004, ko so nas obiskali in smo v Brestanici skupaj načrtovali prihodnjo skrb za bogato dediščino protestantizma tudi na tem območju. Določili smo datum ustanovitve podružnice ter prostor – Dvorano v parku, ki od obnove leta 2003 gosti raznovrstne dogodke v Krškem.

Iniciativni odbor se je drugič sestal 22. aprila 2008 in sprejel nadaljnje dogovore za pripravo in izvedbo ustanovitve podružnice. Poleg drugih nalog je pripravil tudi okvirni program za leto 2008.

Podružnico smo ustanovili, kot smo načrtovali, ob prireditvi 17. junija 2008 zvečer. Uvod v ustanovitev je bila monodrama dr. Matjaža Kmecla *Trubar pred slovensko procesijo* v izvedbi Anatola Šterna – pripravili smo jo skupaj z Valvasorjevo knjižnico Krško. Po predstavi je bil ustanovni zbor članov podružnice. Ustanovitve so se udeležili tudi predsednik Slovenskega protestantskega društva mag. Viktor Žakelj, tajnica Marija Kuhar in člana Ladislav in Kristina Pojbič. Vabilo na ustanovni zbor članov je prejelo nekaj več kot 200 Posavcev, veseli pa smo, da se je ustanovitev udeležilo okoli 70 ljudi, od tega jih je približno 20 zapustilo dvorano po predstavi, v podružnico pa se je včlanilo 32 prisotnih. Dve članici sta se nam pridružili kmalu po ustanovitvi. Ustanovni zbor je vodila Irena Fürst, v upravni odbor pa smo bili izvoljeni Polona Brenčič, Alenka Černelič Krošelj, Mateja Jankovič Čurič, Katja Volčanjk in Oskar Zoran Zelič.

Zbor je sprejel program za leto 2008 ter pooblastil upravni odbor, da ga po potrebi spremeni. Podružnica Posavje si je za leto 2008 zadala naslednje naloge:

1. Ker smo bili na sestankih prisotni predvsem iz občine Krško, smo evidentirali naslednje dogodke, pri katerih bomo kot podružnica sodelovali z različnimi nosilci (Občino Krško, Valvasorjevo knjižnico Krško, JSKD OI Krško):

- sodelovanje pri pripravi proslave ob dnevu reformacije,
- sodelovanje pri vsebinski zasnovi dodatnega dela razstave *Vsem Slovencem*, ki bo gostovala novembra v Krškem,
- sodelovanje pri postavitvi kipa v obnovljenem parku na Vidmu in priprava pobude, da se park poimenuje po Juriju Dalmatinu.

2. Oblikovanje Dalmatinove značke v sodelovanju z Osnovno šolo Jurija Dalmatina Krško in Valvasorjevo knjižnico Krško. Značka bo namenjena poglobitvi znanja udeležencev o Posavju in protestantizmu.

3. Obisk vsaj ene podružnice Slovenskega protestantskega društva.

4. Srečanja z večeri podružnice v Valvasorjevi knjižnici Krško, na katerih bi se seznanjali z deli Primoža Trubarja, Jurija Dalmatina in Adama Bohoriča.

5. Povezovalno delo na prostoru, poimenovanem Posavje. **Cilj je povezovanje vseh občin**, še posebej pa sodelovanje krajevnih skupnosti Krško, Brestanica, Leskovec pri Krškem, Sevnica in Loka pri Zidanem Mostu. To bo omogočalo članstvo iz navedenih občin in sledenje splošnim ciljem Slovenskega protestantskega društva.

Na začetku julija (1. 7. 2008) se je prvič sestal upravni odbor in opravil prvo nalogo. Za predsednico podružnice je bila izvoljena Alenka Černelič Krošelj, za tajnico Mateja

Jankovič Čurič, za blagajničarko Polona Brenčič. Upravni odbor v razširjeni sestavi pa se je posvetil predvsem nalogam v letu 2008. Tako smo naredili osnutek natečaja Dalmatinova značka ter uskladili naloge za razstavo zavoda Parnas *Vsem Slovincem*, ki je gostovala v Krškem od 10. novembra do 6. decembra. Del razstave smo sooblikovali na lokalni ravni oziroma so na njej predstavljeni rezultati likovnega natečaja.

Oblikovali smo posebni skupini za vsako nalogo. Tako je skupina za Dalmatinovo značko pripravila razpis do konca avgusta, rezultati prvega natečaja so bili predstavljeni že 10. novembra na otvoritvi omenjene razstave. Odprtje razstave je bila tudi osrednja občinska proslava ob dnevu reformacije ter prireditev v okviru Dnevov evropske kulturne dediščine, posvečenim 500. obletnici Trubarjevega rojstva.

Likovno-literarni natečaj na temo *Jurij Dalmatin in ostali protestanti* je bil v sodelovanju treh organizacij – Podružnice Posavje, Valvasorjeve knjižnice Krško in OŠ Jurija Dalmatina Krško – razpisan na začetku septembra. Likovni natečaj je bil namenjen učencem od 1. do 9. razreda in dijakom srednjih šol, literarni pa učencem od 7. do 9. razreda in dijakom srednjih šol v Posavju. Izmed 27 prispelih del iz petih osnovnih šol je komisija na omenjeno razstavo uvrstila 19 likovnih del, šest del pa je prejelo še posebno priznanje. Sedem prispelih literarnih del iz ene osnovne in ene srednje šole bo predstavljenih na literarnem večeru v začetku decembra; vsi avtorji so prejeli priznanja.

Posebna nagrada za vse udeležence je tudi udeležba na tiskarski delavnici, ki jo ob koncu razstave pripravlja zavod Parnas in bo potekala 6. decembra ob zaprtju razstave.

Že predtem smo uresničili prvo dejanje podružnice: 25. septembra smo v sodelovanju z Valvasorjevo knjižnico Krško pripravili prvi društveni večer, imenovan *Zimske urice*. Večer je pripravila knjižničarka in članica podružnice Ljudmila Šribar, ki je prisotne seznanila z literaturo o protestantizmu, ki je na voljo v knjižnici.

Zastavljeni program podružnice bo načeloma izveden, čeprav se zatika pri postavitvi obeležja Juriju Dalmatinu, Adamu Bohoriču in Primožu Trubarju v parku ob OŠ Jurij Dalmatin na Vidmu; pri izvedbi projekta je naša vloga bolj idejna in podporna, finančni zalogaj pa v domeni Občine Krško. Projekt naj bi bil izveden v letu 2009. Prav tako bomo predstavili tudi obisk druge podružnice, najbrž v začetek prihodnjega leta.

Ustanovitev Podružnice za Posavje je prvi korak. Vsakoletni programi pa bodo, upamo, pripomogli predvsem k uresničevanju istih prizadevanj, ki se jih loteva tudi krovna organizacija in ki so usmerjena k seznanjanju slovenske družbe z vsebino in pomenom protestantskih dosežkov ter k ohranjanju tega pomembnega dela zgodovinskega spomina – v Posavju seveda s poudarkom na Posavju.

Alenka Černelič Krošelj

POROČILO O DELOVANJU DRUŠTVA 2008

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar je v jubilejno leto vstopilo dobro pripravljeno. Že pred več kot dvema letoma se je obrnilo na slovensko politično in strokovno javnost s predlogom, naj sleherna slovenska javna inštitucija, naj slovenska družba kot celota vstopi v Trubarjevo leto pripravljena. To je postalo posebej aktualno tedaj, ko smo uspeli, da je tudi Unesco sprejel Trubarja na svoj seznam osebnosti leta. Žal pa temu ni sledila slovenska politika, ki je šele tik pred zdajci ustanovila častni odbor, pristojni Odbor za proslave pri Vladi pa tudi ni presešel s svojimi aktivnostmi ravni običajnega spominjanja pomembnih ljudi iz slovenske gospodarske, kulturne, vojaške in politične zgodovine. Zato lahko že takoj na začetku ugotovimo, da je bil Trubar počaščen bolj kot kdaj v preteklosti in da je to zasluga predvsem civilne družbe, ki je reagirala na povsem neprimerno koncipirano proslavo ob dnevu reformacije leta 2007. Zganile so se tudi visokošolske organizacije ter znanstveno-raziskovalne ustanove doma in v tujini ter predvsem nekateri vidni slovenski izobraženci, ki so jim javni elektronski in pisni mediji dali priložnost, da Trubarja in reformacijo predstavijo v novi, sveži luči, kot globoko verno in za identiteto našega naroda nadvse pomembno osebnost. Znane diskvalifikacije, aktualne zlasti pred sto leti, ko je bila živa delitev duhov, so poniknile, upam, da za vedno. Svoje je k temu prispevala tudi Rimskokatoliška cerkev, ki v jubilanu prepoznava predvsem globoko vernega kristjana, zavezanega evangeliju in *Svetemu pismu*, ki je svoje prispeval tudi k začetkom prenove Rimskokatoliške cerkve, ki pa je bila v takratnem času še kako potrebna prenove. Iz proslavljanja, iz vsega povedanega in zapisanega pa je zaznati, da Trubar tudi v tem jubilejnem letu ni bil prepoznan kot »primus«, ki je bil tako rekoč na začetku slovenske etnogeneze, kot človek, ki je genialno izrabil Gutenbergovo odkritje za novo evangelizacijo njemu »lubih Slovencev«, s tem pa poskrbel za prve knjige, ko je dejansko »odkril« slovenski knjižni jezik. Danes lahko z žalostjo ugotavljamo, da je protireformacija tako rekoč zatrla njegovo »novo evangelizacijo«, hkrati pa ugotavljamo, da ni pa mogla zavreti našega narodnega zorenja, v katerem je odločilno vlogo igral jezik oz. kultura nasploh.

To videnje je v društvu prevladujoče, uniformnost pa nikoli ni bila naš cilj, kaj šele zahteva. Naše društvo je namreč pluralno društvo in prav ta notranja pluralnost nam omogoča, da se na Trubarja in reformacijo odzivamo različno. Zato so naša dejanja in reagiranja v jubilejnem letu zajemala vse bogastvo Trubarjevega genija in večplastnost reformacije, ki je bila duhovno, kulturno in tudi politično gibanje na začetku novega veka.

Nimam namena, da bi knjigovodsko naštel vse dogodke, ki so se zgodili v jubilejnim letu in jim je društvo tako ali drugače botrovalo, zdaj več, zdaj manj. Želim pa poudariti nekatere ključne stvari, tiste, ki imajo po mojem mnenju trajnejši pomen. Tudi zaporedje dogodkov in naših angažmajev, ki jih v nadaljevanju na kratko predstavljam, ni element vrednotenja, vsi so namreč enako pomembni, vsak je nekaj prispeval k »ponovnemu odkrivanju Trubarja«.

1. Romanje po Trubarjevi poti v Nemčiji. Zaslugo za to potovanje ima Marko Zore. Svojo nalogo je imenitno opravil, zadovoljni so bili tako domači kot tuji udeleženci. Naštejmo nekaj bistvenih prvin:

– Potovanje oz. romanje je zajelo bistvene življenjske postaje Trubarjevega prostovoljnega in prisilnega bivanja na takratnem Nemškem.

– Z vsemi lokalnimi verskimi in oblastnimi faktorji so bili vzpostavljeni in realizirani kvalitetni stiki, ki so že element trajne medsebojne povezanosti; v nadaljevanju smo jih že uporabili (novinarji, kolesarji in drugi).

– Gostiteljem smo se predstavili kot dostojni nadaljevalci Trubarjevega izročila, tako v kulturnem kot verskem smislu.

– V Kemptnu smo ob pomoči slovenskih sponzorjev vzdali reliefni upodobitvi Trubarja in Manga; to bo trajno spominjalo na jubilejno Trubarjevo leto in bo obenem spodbujalo medsebojno povezanost obeh narodov, ki dejavno sooblikujeta Evropsko unijo.

2. Izdali smo jubileju primerno številko revije *Stati inu obstatu*, ki jo jemljemo kot strokovno berilo in ki bo, upam, počasi prerasla v srednjeevropsko revijo za protestantiko, in obsežno številko našega društvenega glasila *Lubi Slovenci*, ki odslikava vse bolj razvejeno društveno dejavnost. Zaslužna za to sta oba urednika, dr. Marko Kerševan in Dušan Voglar.

3. Zadetek v polno je bila tudi ponovna izdaja Javorškove knjige o Trubarju v nakladi 10.000 izvodov, ki je skoraj razprodana; s tem je naš cilj dosežen. Ob pomoči ključnega sponzorja, katerega večinski lastnik kaže vsa leta izredno naklonjenost našemu društvu, smo lahko oblikovali nadvse ugodno ceno, kar je odločilno prispevalo, da je Trubar tudi na ta način vstopil med svoje »lube Slovence«. Na čelu tega projekta je bil Kazimir Rapoša, ki se mu iskreno zahvaljujem.

4. V jubilejnim letu smo bili bolj ali manj vključeni v vrsto lokalnih prireditev in proslav, od Raščice, Škofje Loke, Velenja, Slovenj Gradca, Maribora, Laškega, Zidanega Mosta do Petanjcev, Radgone in Murske Sobote in nekaterih drugih krajev, ki so z različnimi kulturno-umetniškimi in govornimi prispevki umeščale Trubarja in reformacijo v slovensko zavest. To so bile praviloma tudi priložnosti, da se slovenska javnost v živo seznanila z verovanjem na protestantski

način, kar je tudi slovenska Evangeličanska cerkev večje opravila in kar je slovenska javnost, kolikor lahko sodimo, prijazno sprejela, recimo evangeličansko bogoslužje v Križankah, ekumensko bogoslužje v Škocjanu.

5. Mediji, tako elektronski kot pisni, so bili v jubilejnim letu Trubarju, reformaciji, verovanju na protestantski način veliko bolj naklonjeni kot drugače. K javni besedi – okrogle mize, intervjuji, izjave, pisni/ustni prispevki – so bili povabljeni vidni predstavniki našega društva. To je na eni strani krepilo vedenje o reformaciji in reformatorjih, na drugi strani pa se je umeščalo v slovensko zavest tudi naše društvo, ki ga kot laičnega in vseslovenskega, namenjenega krepitvi našega samozavedanja, vse bolj sprejemajo. Vsem, ki ste to počeli, se prisrčno zahvaljujem.

6. Projekt *Zbranih del* Primoža Trubarja je v bistvu rešen, ne razmišlja se več, da bi se v temelju predelal ali celo ukinil, je pa res, da se bo izdajanje preostalih knjig zavleklo na nekaj naslednjih let. Razveseljivo pa je, da izhajajo dela Trubarja in drugih reformatorjev tudi v živem jeziku, obenem pa je v tem letu izšlo kar nekaj knjig in študij, ki popularizirajo ali odkrivajo celo nekatera nova dejstva, povezana s Trubarjem in reformacijo. V te projekte je vključeno kar nekaj naših članov, za kar se jim zahvaljujem.

7. Gospa Irena Brunec Tébi, slikarka in kiparka, se je skupaj z nekaterimi vidnimi slovenskimi umetnostnimi zgodovinarji lotila zbiranja upodobitev Primoža Trubarja, ki so že znatno presegle število sto. Doživele so kar nekaj razstav po Sloveniji in upam, da kmalu tudi v tujini. V pripravi je knjiga teh upodobitev, ki bo – upam – kmalu ugledala luč sveta. Društvo se je v ta projekt vključilo kasneje, od tedaj dalje pa je sodelovanje vzorno. Vsem udeležencem projekta se iskreno zahvaljujem.

8. Naša članica, gospa Metka Starič, je skupaj s sodelavkami in sodelavci v okviru svojega delovanja pripravila odmevno razstavo *Vsem Slovincem* o Trubarjevi življenjski poti na nekaj panojih, ki so že obšli obilo razstavišč doma in v tujini in povsod so bili zelo lepo sprejeti. – Ob tem velja omeniti še vsaj dvoje: čezmejno kolesarsko krožno pot v severovzhodni Sloveniji, ki teče po tamkajšnjih »protestantskih krajih«, ter vsak dan bolj živ projekt »Trubarjevi kraji« na območju Velikih Lašč, ki sta dobrodošli turistični ponudbi, obenem pa tudi enkratna priložnost za nenehno srečevanje z delom slovenske, pogosto zamolčane ali povsem napak interpretirane zgodovine. Pri teh projektih sta odločilno vlogo odigrala in igrata naša predsednika podružnic, gospoda Geza Farkaš in Matjaž Gruden. Hvala za delo, ki sta ga opravila in ga opravljata.

9. Prostori na Ribjem trgu 3 so po letih prizadevanja končno pripadli »mestni kulturi«. Z novo vlado bo

potrebno nadaljevati pred leti prekinjeno dogovarjanje, da se poslednje Trubarjevo premoženje obnovi ter se mu nameni že dogovorjeno funkcijo.

10. Korak naprej, da bi protestantika našla vidnejše mesto na kateri od naših univerz oz. fakultet, tudi v času uveljavljanja t. i. bolonjske usmeritve ni bil storjen. Nekateri študije oz. raziskave na to temo pa so vendarle tekle in tečejo, kar kaže na to, da ta tematika v visokem šolstvu dobiva »domovinsko pravico«.

11. Na podlagi večinske odločitve našega društva smo predlagali, da bi se Ljubljanska univerza poimenovala po Trubarju. Najvišji organ te najstarejše slovenske univerze je to zavrnil. Argumenti zavrnitve – vsaj to lahko rečemo – niso posebej prepričljivi. Je pa bil sprejet naš predlog v Mestni občini Ljubljana, da se ves park za evangeličansko cerkvijo preimenuje v Park slovenske reformacije ter na njem postavi spomenik slovenski reformaciji, dejansko pa slovenski knjigi oz. kar slovenski kulturi, ki je igrala odločilno vlogo pri našem narodnem zorenju, ki je doseglo vrh v dejstvu, da smo ob koncu tisočletja iz naroda postali nacija, v državo organiziran narod.

12. Za del slovenske verske, kulturne in politične javnosti je Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar še vedno vsaj sporno. Moteče je že samo ime, pa vseslovenskost, še posebej laičnost. Skušajmo ga, kjer je le mogoče, marginalizirati, pritikajo mu nečiste politične namene in tako dalje in tako dalje. Na drugi strani pa je vidno, da ga naše državljanke in državljani sprejemajo, da je naše poslanstvo razumljeno. Najbolj so to potrdili številni sponzorji, ki so dejansko omogočili, da je društvo moglo dostojno prispevati k proslavljanju obletnice rojstva največjega Slovenca prejšnjega tisočletja – Primoža Trubarja. Javnih sredstev za ta namen nismo dobili, država pa je v ta namen sicer namenila kar nekaj sredstev, a delitev – kot vedo povedati (ne)dobitniki – je bila zelo selektivna, a brez jasnih kriterijev.

13. Iz podrobnejše analize letošnjega dogajanja izhaja, da je nujno potrebno s preučevanjem reformacije ter pomena in vloge posameznih reformatorjev nadaljevati. Ne gre namreč le za zgodovino – čeprav tudi za to. Enako ali še bolj se je treba poglobljati v čas reformacije/protireformacije ter v njej iskati paralele z današnjim časom, pa naj gre za novodobno »bogoiskateljstvo«, iskanja novih odgovorov na večna vprašanja sobivanja med ljudmi, rasami in narodi ali pa za vprašanja, kako zasnovati gospodarsko življenje v razmerah iz dneva v dan vse bolj omejenih naravnih virov itd. Reformatorji in reformacija so namreč večni zaradi inovativnosti, poguma in visoko etičnega ravnanja.

14. Naj sklenem ta zapis še z naslednjo ugotovitvijo: naše društvo je morda eno najštevilčnejših kulturnih društev, ima celo vrsto predanih društvenih delavcev, ki s profesionalno zagnanostjo opravljajo svojo

»dobrovoljno aktivnost« in si res zaslužijo priznanje. Voditi tako društvo je čast, a obenem veliko breme, ker zaradi materialnih in kadrovskih zagat ni mogoče realizirati vseh idej, ki se porajajo med člani, to pa sproža frustracije. Eno pa je gotovo: brez mladih, svežih moči društvo ne more več napredovati.

*Viktor Žakelj, predsednik,
v novembru 2008*

DELOVANJE PODRUŽNICE MURSKA SOBOTA

Zapisati vse, kar se je dogajalo v Trubarjevem letu celo na tako majhnem koščku naše domovine, kot je Prekmurje s Prlekijo, je skoraj nemogoče. V poročilu so zajeti in omenjeni le najpomembnejši dogodki, v katerih je sodelovala Podružnica Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar v Murski Soboti ali pa so v njih sodelovali članice in člani podružnice.

Glede na predvidljivost izredne pestrosti dogodkov v programskem letu 2008 smo na zboru članov ob koncu leta 2007 sprejeli le okvirni program, ki smo ga podrobneje definirali ob začetku leta 2008. Tudi tega smo pustili relativno fleksibilnega, saj ga je bilo treba vse leto prilagajati sosledju dogodkov, tudi nekaterih nenačrtovanih aktivnosti.

Seveda je tudi v naši dejavnosti bilo osrednje težišče namenjeno obeležitvi 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja. Pri tem smo zasledovali vseslovenski cilj, da Primož Trubar dobi dokončno svoje pravo mesto v zgodovini razvoja in formiranja slovenskega naroda. Hkrati pa smo si prizadevali za njegovo pravo ovrednotenje v prostoru ob Muri, kjer so nekateri tokovi zgodovine stekli po lastni strugi, kjer se je tudi razvila lastna in samosvoja dejavnost prekmurskih protestantskih piscev s Štefanom Küzmičem na čelu.

Vse aktivnosti v tem pomembnem letu smo načrtovali skupaj z osrednjim vodstvom društva v Ljubljani ter v sodelovanju z Evangeličansko cerkvijo v Republiki Sloveniji. Na osnovi takšnih izhodišč smo se vse leto dejavno vključevali v osrednje prireditve ob praznovanju 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja.

Pri tem gre poudariti številčno udeležbo naših članov na Trubarjevih dnevih v Ljubljani 7. junija 2008, ki jih je organizirala Evangeličanska cerkev v Ljubljani, posebej pa še 8. junija množično udeležbo na slovesnem bogoslužju v Križankah v Ljubljani in na osrednji proslavi ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja na Rašici 8. junija 2008.

V to kategorijo pomembnih dogodkov v letu 2008 spada tudi udeležba na 4-dnevni ekskurziji v Nemčijo ob koncu maja in začetku junija. Ekskurzije, ki jo je organiziralo vodstvo društva v Ljubljani, se je udeležilo

za en avtobus naših članov. Po dogovoru z vodstvom ekskurzije pa smo organizacijsko prispevali pomemben delež za dobro počutje udeležencev ekskurzije in naših gostiteljev.

Članice in člani podružnice so se od 18. do 20. junija 2008 tudi udeležili dvodnevne srečanja *Trubar – povezovalac dveh narodov* v Bad Urachu v Nemčiji.

Med prireditvami, ki jih je podružnica organizirala skupaj z drugimi soorganizatorji, moramo poudariti naslednje:

Dan spominov in tovarištva, tradicionalna mladinska kulturna prireditve v Vrtu spominov in tovarištva v Petanjcih, je 9. maja letos imela poudarek na obletnici rojstva Primoža Trubarja. Ob ustanovi Dr. Šiftarjeva fundacija in Občini Tišina je bila soorganizator prireditve Podružnica SPD Primož Trubar v Murski Soboti. Bogat kulturni program so pripravili učenci osnovnih šol in dijaki srednjih šol Pomurja.

Spominsko obeležje na stavbi prve protestantske šole v Gornji Radgoni je bilo odkrito 10. maja 2008 po prizadevanju soorganizatorjev Občina Gornja Radgona, Evangeličanska cerkvena občina Apače in Podružnica SPD Primož Trubar Murska Sobota. Slovesnosti z govori in kulturnim programom so se udeležili spoštovalci zgodovinskega izročila z obeh strani meje.

Küzmičevi dnevi, že tradicionalna pomurska prireditve, so letos potekali od 29. do 31. avgusta. Pomemben vsebinski del sta prispevala dr. Marko Kerševan in ddr. Igor Grdina, ki sta spregovorila o pomenu Trubarja in reformacije. Iztekli so se v posebnem prazničnem vzdušju, saj so se prireditve končale s svečano položitvijo temeljnega kamna za Dom Štefana Küzmiča 31. avgusta po končanem slavnostnem bogoslužju. S tem se je začel uresničevati že dolga leta načrtovana postavitev študijskega središča in muzeja, v katerem bi bila predstavljena zgodovina reformacije in protestantizma pri nas.

14. likovna kolonija Primož Trubar je potekala od 22. do 29. septembra 2008. Vsakoletno srečanje likovnih umetnikov v Moravskih Toplicah je preraslo v najpomembnejši tovrstni dogodek v tem delu naše domovine. Na dosedanjih kolonijah so na platno prenašali svoja občutja mnogi Prešernovi nagrajenci in drugi priznani ustvarjalci. Prav izbor sodelujočih in odlično strokovno usmerjanje – umetniški vodja kolonije je akademski slikar Nikolaj Beer – je našo kolonijo dvignilo visoko nad povprečje. Na letošnji koloniji so sodelovali: Dubrovko Baumgartner (Lendava), Nikolaj Beer (Izlake), Mihail Hodin (Ljubljana), Narcis Kantardžić (Celje), Anka Krašna (Miklavž na Dravskem polju), Tomaž Perko (Cerknica), Jerneja Smolnikar (Zgornji Dolič pri Mislinji) in Samo Šiles (Zagorje). Razstava z letošnje kolonije je bila odprta 28. 11. 2008 v Klubu PAC v Murski Soboti. Velja pa tudi zapisati, da so dela z dosedanjih

kolonij razstavljena na Trubarjevi domačiji na Rašici. V decembru 2008 načrtujemo še razstavo stvaritev s kolonije v avli edinega proizvajalca orhidej v tem delu Evrope, to pa je Ocean Orchids v Dobrovniku.

Proslava ob dnevu reformacije v Murski Soboti 22. oktobra 2008 je bila osrednja proslava tega praznika v Prekmurju. Organizirali sta jo Podružnica Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar Murska Sobota in Evangeličanska cerkev v Republiki Sloveniji. Proslava je dejansko zaokrožila dogodke v Trubarjevem letu. Navzoče je pozdravil predsednik podružnice. Ob kulturnem programu domačih pevcev je bil slavnostni govornik škof Evangeličanske cerkve mag. Geza Erniša.

Proslava ob dnevu reformacije v Gornji Radgoni 28. oktobra so z vrhunskim petjem obogatili člani mešanega zbora Cantemus iz Kamnika. Na proslavi, ki je že postala del pomembnejših kulturnih dogodkov leta v občini Gornja Radgona, je kot slavnostni govornik spregovoril Feri Horvat, dolgoletni poslanec Državnega zbora Republike Slovenije in ustanovni član SPD Primož Trubar.

Osrednje proslave dneva reformacije v Ljubljani 30. oktobra smo se množično udeležili tudi Pomurci, ker smo po več letih ponovno dobili večje število vstopnic. Skupaj z Evangeličansko cerkvijo smo organizirali prevoz na prireditve v Ljubljani, zanimanje pa je bilo izredno, saj nam je skupaj uspelo napolniti kar 5 avtobusov.

Z veseljem tudi ugotavljamo, da se v Pomurju iz leta v leto povečuje število proslav in drugih kulturnih dogodkov ob 31. oktobru, dnevu reformacije.

Ob koncu je treba zapisati, da so članice in člani v letu 2008 sodelovali na raznih kulturnih in drugih dogodkih, kot so razstave, odkritja spominskih obeležij ali spomenikov Primožu Trubarju. Bili smo navzoči na raznih okroglih mizah in tematskih pogovorih na temo reformacije in dela Primoža Trubarja. Prepričani smo, da smo z aktivnostmi v letu 2008 prispevali svoj delček k boljšemu poznavanju in vrednotenju Trubarjevega dela, ki nam vedno postavlja nove in nove izzive.

Geza Farkaš, predsednik

DELOVANJE PODRUŽNICE RAŠICA

Po začetku delovanja turistično-kulturnega Javnega zavoda Trubarjevi kraji, ki ga je ustanovila Občina Velike Lašče novembra 2007 in ima sedež na Trubarjevi domačiji na Rašici, se uresničevanje pobud in ciljev Podružnice Rašica tako prepleta s programom zavoda, da je smiselno le skupno poročilo, kakršno je objavljeno že spredaj.

Matjaž Gruden, predsednik